

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

SEYİT KENJEAHMETOV'UN HİKAYECİLİĞİNDE ELEŞTİREL BAKIŞ

Erkan MAYDA

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

SEYİT KENJEAHMETOV'UN HİKAYECİLİĞİNDE ELEŞTİREL BAKIŞ

Erkan MAYDA

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Erkan Mayda tarafından hazırlanan "Seyit Kenjeahmetov'un Hikayeciliğinde Eleştirel Bakış" başlıklı bu çalışma, 10.06.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nesrin Karaca (Başkan)

Doç. Dr. Nurtaç Ergün Atbaşı (Danışman)

Prof. Dr. Abide Doğan (Üye)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

Bu tez çalışmasında Sayın (Unvanı, Adı ve Soyadı) Ortak Danışman olarak görev almıştır.

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

[İmza]

Erkan MAYDA

“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Doç. Dr. Nurtaç ERGÜN ATBAŞI** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

[İmza]

Erkan MAYDA

ÖZET

MAYDA, Erkan. *Seyit Kenjeahmetov'un Hikayeciliğinde Eleştirel Bakış*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Çalışmamızın konusu, özellikle eleştirel hikayeleriyle tanınan ve Kazak eleştiri hikayeciliğinin önemli bir ismi olan Seyit Kenjeahmetov'dur. *Söylemedi Demeyin* (1981) adlı hikâye kitabında toplamda yirmi dört eleştirel hikâye bulunmaktadır. Toplumun çeşitli sorunlarını ele alan yazarı ve hikayelerini incelemeden önce giriş bölümünde Kazak hikayeciliği ve gelişimi altı başlık ile açıklanmıştır. Bunun yanında eserin eleştirel türde olması sebebiyle Kazak edebiyatı eleştirisinin oluşum tarihi müstakil bir başlık ile giriş bölümünün altında gösterilmiştir. Yazar hakkında elde edilen bilgilerin oldukça kısıtlı olması sebebiyle ayrı bir başlık açılmaması uygun görülmüştür. Hayatı ve sanatı ile ilgili bilgiler de giriş bölümünde sunulmuştur. Çalışılan hikayelerin sayısının fazla olması sebebiyle birim başlıkları altında topluca incelenmiştir. Bu sebeple ikinci bölüm yapı, tema ve anlatım şeklinde üçe ayrılarak geliştirilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye Türkçesine aktarılan hikayeler bulunmaktadır. İncelemelerin değerlendirildiği bir sonuç bölümüyle bitirilmiştir. Kaynakça ve yazarla ilgili olan fotoğraflar ile çalışma sonlanmıştır.

Anahtar Sözcükler

Seyit Kenjeahmetov, *Söylemedi Demeyin*, Kazak Edebiyat Eleştirisi, Kazak Hikayeciliği, Mizah.

ABSTRACT

MAYDA, Erkan. *A Critical View On Seyit Kenjeahmetov's Storywriting*, Master's thesis, Ankara, 2024.

The subject of our study is Seyit Kenjeahmetov, who is known especially for his critical stories and is an important name in Kazakh critical storytelling. There are twenty-four critical stories in total in the story book called *Söylemedi Demeyin*. Before examining the author and his stories that address various problems of the society, Kazakh storytelling and its development are explained under six headings in the introduction. In addition, since the work is of a critical type, the history of the formation of Kazakh literature criticism is shown under the introduction section with a separate title. Since the information obtained about the author is quite limited, it was deemed appropriate not to open a separate title. Information about his life and art is also presented in the introduction section. Due to the large number of stories studied, they were examined collectively under unit headings. For this reason, the second part was developed by dividing into three parts: structure, theme and narrative. In the third part of the study, there are stories translated into Türkiye Turkish. It is concluded with a conclusion section where the studies are evaluated. The work ended with photographs related to the author and bibliography.

Keywords

Seyit Kenjeahmetov, *Söylemedi Demeyin*, Kazakh Literature Criticism, Kazakh Storytelling, Humor.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KAZAK EDEBİYATINDA HİKÂYE.....	2
1.1. ALAŞ EDEBİYATINDA HİKÂYE.....	2
1.2. 1917-1941 YILLARI ARASINDAKİ KAZAK HİKAYECİLİĞİ.....	3
1.3. 1941-1956 YILLARI ARASINDAKİ KAZAK HİKAYECİLİĞİ.....	4
1.4. 1956-1990 YILLARI ARASINDAKİ KAZAK HİKAYECİLİĞİ.....	5
1.5. 1990- GÜNÜMÜZ KAZAK HİKAYECİLİĞİ.....	6
1.6. KAZAK EDEBİYATI ELEŞTİRİSİNİN OLUŞUM TARİHİ	7
1.7. SEYİT KENJEAHMETOV (1939-2011).....	10
2. BÖLÜM: ÖYKÜLERDE YAPI, TEMA VE ANLATIM	12
2.1 YAPI	12
2.1.1 Olay Örgüsü	12
2.1.2 Kişiler.....	25
2.1.2.1 Başkişi(ler).....	26
2.1.2.2 Norm Karakter	41

2.1.2.3 Kart Karakterler	54
2.1.2.4 Fon Kişiler	61
2.1.3 Zaman	70
2.1.4 Mekân.....	86
2.1.4.1 Açık-Geniş Mekanlar	87
2.1.4.2 Kapalı-Dar Mekanlar	93
2.2 TEMA	102
2.2.1. Güç.....	102
2.2.2. Rüşvet	104
2.2.3. Yardım etmek	105
2.2.4. Sosyal Problemler	107
2.2.5. Soğuk	110
2.2.6. Evlenmek.....	110
2.2.7. Ütopik bir yaşam.....	111
2.2.8. Eziklik Psikolojisi.....	111
2.2.9. Kötü Niyet.....	112
2.2.10. Açgözlülük	113
2.2.11. Korku	113
2.2.12. Kıvrak Zekâ	114
2.2.13. Pişmanlık	114
2.2.14. Eleştiriye kapalılık.....	115
2.2.15. Ahlak	116
2.2.16. Sanata ve sanatçıya verilen değer	116
2.3. ANLATIM	118
2.3.1. Anlatıcı ve Bakış Açısı	118
2.3.1.1. I. Şahıs Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	119

2.3.1.2. III. Şahıs Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	128
2.3.1.3. Çoğul Anlatıcı ve Bakış Açısı	131
2.3.2. Anlatım Teknikleri	133
2.3.2.1. Mektup Tekniği	134
2.3.2.2. Geriye Dönüş Tekniği.....	135
2.3.2.3. Fantastik Anlatım Tekniği	142
2.3.2.4. Tasvir Tekniği.....	143
2.3.2.5. Leitmotiv Tekniği	148
2.3.2.6. Montaj Tekniği	150
2.3.2.7. Diyalog-Monolog Tekniği.....	154
3. BÖLÜM: AKTARILAN HİKAYELER.....	162
3.1 KÖTÜ NİYET	162
3.2 GÜNAHIM ARKADAŞLARIMIN BOYNUNA.....	168
3.3 İNSAN GİBİ YAŞAYALIM	171
3.4 ÖYLECE KALDIM	173
3.5 AYDA ALTI GÜN.....	177
3.6 KESPEK'İN İFTİRASI	182
3.7 DİLEKÇE.....	184
3.8 ALLAH KİMSENİN BAŞINA VERMESİN.....	187
3.9 TORPİL BULUNDU	190
3.10 MÜFETTİŞ GELİYOR.....	194
3.11 ERKEK MİLLETİNİN SIRRI	197
3.12 MERDİVEN.....	200
3.13 AH KEŞKE!.....	203
3.14 AFERİN SANA YEŞİL KAĞIDIM	206
3.15 İSTİFA DİLEKÇENLE GEL	209

3.16 BİLMECE	212
3.17 ARAMIZDA KALSIN	214
3.18 SORUNUN CEVABI	219
3.19 ANNE BABAYA MEKTUP	224
3.20 TIRAŞ'I TANIYAN VAR MI?	228
3.21 DAHA NELER GÖRECEĞİM	232
3.22 AFFEDEBİLİR MİSİNİZ?.....	236
3.23 NİYET	239
3.24 KİMİ SUÇLAYAYIM	241
SONUÇ	245
KAYNAKÇA	248
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	251
EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU	253

KISALTMALAR

KN: Kötü Niyet

GAB: Günahım Arkadaşlarımın Boynuna

İGY: İnsan Gibi Yaşayalım

ÖK: Öylece Kaldım

AAG: Aydaki Altı Gün

Kİ: Kespek'in İftirası

AKBV: Allah Kimsenin Başına Vermesin

TB: Torpil Bulundu

MG: Müfettiş Geliyor

EMS: Erkek Milletinin Sırrı

AK!: Ah Keşke!

ASYK: Aferin Sana Yeşil Kağıdım

İDG: İstifa Dilekçenle Gel

AK: Aramızda Kalsın

SC: Sorunun Cevabı

ABM: Anneye Babaya Mektup

TTVM: Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?

DNG: Daha Neler Göreceğim

AM: Affedebilir Misiniz?

KS: Kimi Suçlayayım

s: Sayfa

Çev.: Çeviren

bkz.: Bakınız

aktr.: Aktaran

ÖNSÖZ

Seyit Kenjeahmetov, Kazak edebiyatının önde gelen isimlerindedir ve özellikle eleştirel eserleriyle tanınmaktadır. Ancak sadece eleştiri türünde değil, halk edebiyatı, destan ve şiir gibi farklı türlerde de eserleri bulunmaktadır. Eserlerinde Kazak kültürüne ait unsurları başarıyla işlediği için Fahri unvanı verilmiştir. Kenjeahmetov'un dikkat çeken yanı, toplumun çeşitli aksak yönlerini işlediği hikayeleridir. Eserlerin Türkiye Türkçesine aktarımı sonrasında yapı, tema, anlatım gibi incelemelere başlanmıştır. Çalışmanın daha sağlam temellere dayandırılması adına Kazak hikayeciliği altı başlık içerisinde incelenmiştir. Bunun yanında yazarın eleştirel kimliği ve çalışmaya konu olan eserin eleştiri türünde olması sebebiyle Kazak hikayeciliğinde eleştiri kısmı müstakil bir başlık ile eklenmiştir. Bu araştırmaların incelemelerden önce okunması çalışmanın okuyucu nezdinde daha kolay anlaşılabilirliğini artıracaktır.

Yazarın ve eserin seçilme amacı Kazak yazar Seyit Kenjeahmetov ve eserleri üzerine daha önceden Türkiye'de hiç inceleme yapılmamış olmasıdır. Ancak asıl heyecanlandırıcı nokta onun bir eleştiri yazarı olmasıdır. Kazak edebiyatı ve Kazak hikayeciliği günümüze kadar birçok lisansüstü teze konu olmuştur fakat daha önceden hiçbir lisansüstü çalışmada Kazak hikayeciliğinde eleştiri konusu üzerine inceleme yapılmamıştır. Bu sebeple şekillenen amacımız Kazak hikayeciliğinde eleştiri konusunu Kazak yazarların araştırmalarından faydalanarak açıklamak olmuştur. Bu sayede gelecekte yapılacak olan çalışmalara bir meşale olmak ve alana katkıda bulunmak diğer bir amacımızdır.

Bu eksikliğin belirlenmesinden sonraki süreçte kaynak kitabı destekleyecek diğer kaynaklar konusunda araştırma yapılmıştır. Kazakistan ziyaretimiz sırasında elde edilen *Söylemedi Demeyin* adlı eleştiri hikayesi kitabının daha önceden Türkiye Türkçesine aktarımı olmadığı anlaşılınca hızlı bir şekilde çeviri işine başlanmıştır. Yüksek lisans eğitimi sırasında Kazakistan'da bulunmamız sebebiyle hedef dile daha yakın olunmuştur. Bu sebeple hızlı geçen çeviri sürecinin ardından incelemelere başlanılmıştır. Eserde yer alan özel isimler hikâyelerin bütünlüğü ve yöresel hissiyatı vermesi amacıyla olduğu gibi

bırakılırken makam/vasıf bildiren isimler Türkiye Türkçesi karşılıklarıyla değiştirilerek çevrilmiştir. Bu durum toplamda bulunan 24 hikâyenin başlığında da uygulanmıştır. Açıklanması gereken ve Türkiye Türklerinin anlamayacaklarını veya bilemeyeceklerini düşündüğümüz bölgeye ait unsurlar dipnot olarak eklenmiştir. Yazar hikayeciliğiyle tanınmış olsa da şiirleri göz ardı edilmemelidir. Bu sebeple hikayelerde sıkça şiirleri geçmektedir. Özel bir yetenek gerektiren şiir aktarım işi büyük çabalarla Türkiye Türkçesinde karşılığı olacak şekilde olabildiğince çevrilmiştir. Bu sırada birkaç farklı kişiden yorumları dinlenilerek daha şairane bir anlam elde edilmeye çalışmıştır.

İnceleme kısmında Şerif Aktaş, Ünal Aytür, Nurullah Çetin, İsmail Çetişli, Necip Tosun gibi yazarların eserlerinden faydalanılmıştır. Toplamda 24 hikâyenin bulunması inceleme kısmının yoğun geçtiğini göstermektedir. Bu sebeple her hikâye ayrı ayrı başlıklarla incelenmektense olay örgüsü, kişiler, zaman, mekân, bakış açısı gibi inceleme alanlarının altında toplu bir şekilde açıklanması uygun görülmüştür. Bu sayede içindekiler kısmında da göz yoran bir yoğunluk oluşmamıştır.

Çalışma sırasında engelleyici unsur olan tek kısıtlılık Kazak eleştiri hikayeciliğini açıklayan kaynaklara erişim ve onları ayırıştırma kısmında oluşmuştur. Çünkü çevrilen hikâye kitabı önceki sene Kazakistan ziyareti sırasında kütüphanede geçen uzun günlerin sonucunda keşfedilmiş olmasıdır. Bu sebeple eleştiri konusunu anlatan eserlere ulaşmak için ikinci bir Kazakistan ziyareti gerçekleştirilmiştir. Bu ikinci ziyaret kaderin yüzümüze gülmesi sonucu Gençlik ve Spor Bakanlığının bir gönüllülük projesini kazanmamız sonucunda gerçekleşmiştir. Bu sayede mevcutta bulunan tek kısıtlılık da ortadan kalkmıştır. Bu arada Kazakistan'daki arkadaşlarımızın yardımları da azımsanmayacak kadardır.

Tez çalışması süresince Ankara Milli Kütüphane, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kütüphanesi, Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesindeki kaynaklardan destek alınmıştır. Bunların yanında bir önceki akademik dönemde üniversiteler arası ikili anlaşma neticesinde bulunduğum Kazakistan Türkistan Hoca Ahmet

Yesevi Üniversitesi'nin kütüphanesi ve Kazakistan Milli Kütüphanesinden yararlanılmıştır.

Hoşgörüsü ve sabrıyla tezimi inceleyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Nurtaç ERGÜN ATBAŞI'na, enerjisi ve güzel kalbiyle bana hep güç veren Akmaral SHEISHENBEKOVA'ya teşekkür ederim. Her günümde ve her anımda yanımda olup şefkatli ellerini sırtımdan esirgemeyen, hep daha iyi koşullarda olmam için çabalayan, sevgi dolu gözlerinde yaşamın güzelliklerini bulduğum anneme ve babama ne kadar teşekkür etsem de yetmeyecek...

Erkan MAYDA
Haziran 2024/ Ankara

GİRİŞ

Diğer Türk dilleriyle aynı edebi başlangıcı olduğu varsayılan Kazakların “konar-göçer toplum tarzındaki sosyal oluşumundan doğan kendine has sözlü halk edebiyatı ve ağız özellikleriyle yazılan ürünlerinin, dünya edebiyatı içerisindeki güzellik anlayışıyla gelişen, gösterişli bir edebiyata sahip olan milletlerin bakışını kendi üzerine çektiğini ve görüşlerini kabul ettirdiğini, yazar Muhtar Evezov'un "Abay Yolu" adlı destanı da açıkça göstermektedir” (Mirzahmetuli, 2004:14). Bu toplum tarzının getirdiği güçlü sözlü edebiyat unsurları (Jır “destan”, ertegi “masal”, aңыз “efsane”, äpsana “menkıbe”) hikâyenin temellerini oluşturmuştur.

Sözlü edebiyattan beslenen “ertegiler halkın tahayyülünden çıkan ortak, fantezi tarzında olağanüstü olay ve durumları konu edinir. Karakterler genellikle yedi başlı yılan, cadı, tek gözlü dev gibi acayip yaratıklardır. Bunların haricinde onlarla mücadele eden bir halk kahramanı vardır. Kazak edebiyatında ertegiler:

1. Hayvanlarla ilgili hikayeler (Fabl tarzı masallar)
2. Hayali-gerçek dışı hikayeler (Masallar)
3. Gerçek hikayeler olmak üzere üç gruba ayrılır” (Altınmakas, 2014:24).

Türk edebiyatında olduğu gibi Batı’da gelişip yayılmış olan roman ve hikâye türlerinin girmesiyle ilk hikayecilik örnekleri verilmeye başlanmıştır. “Kazak edebiyatında ilk hikâye örneklerini eğitimci, halk bilimci, dilci ve etnograf İbray Altınsarıulı vermiştir. İbray Altınsarıulı, Kazak mekteplerinde okutulmak üzere *Kirgizskaya Xrestomatiya* (Qazaq Xrestomatiyası) adlı eseri yazmıştır. İlk baskısı 1879 yılında yapılan eser, Kazak çocukları için hazırlanmış bir okuma kitabıdır” (Özdemir, 2014: 23). Bu ışıkla yazılan ilk eserler kıssadan hisse çıkarma odaklıdır.

1. BÖLÜM

KAZAK EDEBİYATINDA HİKÂYE

1.1. ALAŞ EDEBİYATINDA HİKÂYE

1905 yılında gerçekleşen Rus ihtilâlinde sonra, hürriyet havasından faydalanan Kazak aydınları derhal teşkilatlanıp halkına seslenmiş ve çeşitli basın yayın organları kurmuşlardır. Kazak Türkçesiyle çıkan *Sirke* gazetesi, İslamcı *Aykap* mecmuası, *Kazakistan* gazetesi, *Kazak* gazetesi, *İşim Dalası* ve *Alaş* gibi gazeteler millî şuurun canlanmasında önemli rol oynamışlardır (Söylemez vd., 2019: 26). 1916 yılında Semey'de Kölbay Tögisülü ve karısı Mariyam tarafından Kazakları birlik ve dirliğe çağıran *Alaş* gazetesi çıkarılmıştır. Bolşevik İhtilali'nden sonra istiklal ümitleri yeşeren Kazak milliyetperverleri 5-13 Aralık 1917'de Orınbor'da İkinci Umumi Kazak Kurultayı'nı toplamışlar ve millî Kazak devleti "Alaş Atonomiyası"nı (Alaş Otonomisi) ilan etmişlerdir (Özdemir, 2014:30).

Milli birliğin ve beraberliğin güçlendikçe güçlendiği bu dönemde yazarlar baskın dil konumundaki Rusça karşısında durmuşlardır. Gelişmemiş olan ve fakirlikle boğuşan halkın yanında durmuşlar, bu zayıf yönlerini sarıp daha da güçlenmek için çalışmışlardır. Yapılan her milli hareketin *Alaş* adı ile geçmesinin birkaç sebebi vardır. Fakat önemli olan bu adın Kazak adıyla bütünleşip umut aşılmasıdır. "Alaş Orda'nın vesile olduğu cumhuriyet kısa ömürlü olsa da parti olarak halkta bulduğu samimi karşılık nedeniyle Stalin'in en acımasız davrandığı yıllarda bile ayakta kalır ve 1937 yılına kadar fiilen varlığını devam ettirir. Her ne olursa olsun Türkistan coğrafyasında halk, hiçbir zaman esareti kabullenemez" (Erdem ve Shilmambetov, 2021: 24).

Alaş Edebiyatı hem işlediği konular, edebiyata yüklediği vazife, millî romantizm, hem de tarihî dönem itibarıyla Türk edebiyatının Millî Edebiyat diye adlandırılan dönemine tekabül etmektedir. *Alaş*çılar da tıpkı millî edebiyatçılar gibi millî menfaatleri her şeyin üstünde tutmuşlar; şiir, hikâye, roman gibi bedii türler yanında makale ve fıkra gibi öğretici türlerde de eser vermişlerdir. (Özdemir,

2014:34) Milli unsurları taşıyan eserleriyle bu dönemin roman ve hikayesi ayrı bir noktadadır. Bu eserler aracılığıyla sadece eğiticilik değil estetikte göze çarpmaktadır.

1.2. 1917-1941 YILLARI ARASINDAKİ KAZAK HİKAYECİLİĞİ

Büyük bir krizin yaşandığı bu dönemde “eski Çarlık Rusya ile yeni Bolşevik Rusya arasındaki kanlı savaşın çoğu, Kazak toprakları üzerinde geçmiştir. Bu kadar zor durumda yaşayan halkın edebiyatı da dolayısıyla bir krizle baş başa kalmıştır. Yazarların birçoğu bu iki ateşin arasından halkını kurtarmak için savaş meydanında mücadele ederken, bazıları da hapisanelerde yatmıştır. Bazıları da bu netameli dönemi, uzaktaki köylerinde geçirmek zorunda kalmışlardır. Şair ve yazarların tamamı değişik yerlerde kendi dünyalarını anlatmanın ötesine gidememiştir” (Koç vd., 2007: 441). Çarlık rejiminin devrilmesinden sonra Kazakistan’daki aydınlar tüm mesaisini cepheye giden askerlerin emin bir şekilde evlerine dönmesine ve isyan sırasında başka ülkelere kaçmak zorunda kalanları memleketlerine geri getirme işine ayırdılar (Hekimoğlu, 2018:115). Fakat 1922 senesinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin kurulması mevcutta olan fikrin yerine “Sovyet insanı” düşüncesini gündeme gelmiştir.

Kısaca sözü edilen sosyal ve siyasi hareketler Kazak edebiyatını derinden etkiledi. Alaş-Orda zamanında basılan eserlerde Türkçülük, İslamcılık, Kazak milliyetçiliği gibi fikirler dikkati çekti. 1920’lerden sonra Kazak Sovyet edebiyatı devri başladı. Bu rejim altındaki bütün Türk boylarında olduğu gibi Kazaklarda da sosyalizm, komünizm kısaca resmî ideoloji baskısı altında güdümlü bir edebiyat Sovyetler Birliğinin dağılmasına kadar devam etti (Altınmakas, 2014:127). Baskıların arttığı bu dönemde Stalin’in öncülüğünde edebiyat partinin hizmetine girmiştir. Bu gibi acı çalışmaların ardından daha sistemli bir şekilde yaklaşılmasını hedefleyen Stalin ve yandaşları önce Edebiyat Kurumlarının Yeniden Yapılanması Hakkında bir karar almışlar sonrasında ise Maksim Gorki’nin önderlik ettiği Sovyet Yazarlarının Birinci Kurultayı düzenlenmiştir. Bu kurultayda Sosyalistik realizmin temelleri ve uygulama

yöntemleri konuşulmuştur. Baskı altındaki Kazak yazarlar aracılığıyla kendi fikirlerini yaymak için çalışmışlardır.

Stalin yoldaş yazarlarımıza, “insan ruhunun mimarları” adını vermiştir. Bu ne demektir? Bu ad, size ne gibi yükümlülükler getirmektedir? Bu, her şeyden önce sanat eserlerinde hayatı gerçeğe uygun bir biçimde yansıtılabilmek; durağan ve cansız bir biçimde ya da yalnızca “nesnel gerçeklik” biçiminde değil de devrimci gelişmesi içinde yansıtılabilmek amacıyla hayatı tanımak demektir. İşte burada, gerçeği ve somut tarihsel nitelikteki sanatsal yansıtmayı, emekçilerin sosyalizm ruhuyla eğitilmeleri ve ideolojik dönüşümlerinin sağlanması göreviyle birleştirmek gerekir. Sosyalist gerçekçilik adını verdiğimiz edebiyat ve edebiyat eleştirisi yöntemi budur. Sovyet edebiyatı taraflılık suçlamasından korkmamaktadır. Evet, Sovyet edebiyatı taraflı bir edebiyattır; çünkü sınıf mücadelesinin var olduğu bir çağda, sınıf edebiyatı olmayan, taraflı olmayan, siyaset dışı bir edebiyat olamaz. (Jdanov, A.,1934).

Farklı farklı konulara atanan kişilerce sanatçılar her açıdan takip edilmiştir. Stalin’e dolayısıyla devlete tehlike oluşturabilecek kişiler tutuklanıp idam ettirilmiştir.

1.3. 1941-1956 YILLARI ARASINDAKİ KAZAK HİKAYECİLİĞİ

1940'lı yılların en mühim olayı şüphesiz İkinci Dünya Savaşı'dır. Savaşın en kanlı çatışmaları Komünist Kızıl Ordu ile Faşist Alman Ordusu arasında vuku bulmuştur. Sovyet kaynaklarında Ulu Vatan Savaşı (Rus. Великая Отечественная война, Kaz. Ұлы Отан соғысы) olarak adlandırılan Sovyet-Alman Savaşı, Almanya'nın 22 Haziran 1941 tarihinde Sovyetler Birliği'ne saldırmasıyla başlamıştır. 1945 yılına kadar süren savaşa sadece Kazakistan'dan bir milyon iki yüz bin insan katıldı. Bunların üç yüz elli binden fazlası cephede öldü. Birçok Kazak edibi de eline silah alıp cepheye gitmiştir (Özdemir, 2014:75). Bu yıllardaki edebiyatın başlıca özelliği, tamamıyla yeni bir konunun ele alınmasıydı. Kahramanlık Kazak edebiyatında önceden de konu olarak ele alınmıştır. Ancak böylesine büyük bir savaşla insanoğlu hiç karşılaşmamıştır, edebiyat da böylesine geniş bir konuyu ele almamıştı. Kahramanlık edebiyatı yeniden kahramanlık, kahramanlık da gelenek oluşturdu. Bu yeni nitelik; savaşçılık, vatanseverlik karakteri bu yıllarda Kazak edebiyatının özelliği oldu (Koç vd., 2007: 600). Verilen eserler sayesinde gerek cephede

gerekse cephe gerisinde daha çok çalışılması gerektiği ve bunların Kazak okurlarının zihinlerinde yer edinmesi amaçlanmıştır.

1945 yılından itibaren yaklaşık olarak yaşanan on yıllık süreçte yaralar sarılmaya çalışılmış ve savaş teması işlenmeye devam etmiştir. Maddi manevi kayıplar yaşayan halkı sakin ve itaatkâr tutmanın yolu tabii ki de edebiyattan geçmiştir. Savaş ruhu ve yapılan fedakarlıklar konu olarak işlenerek halk manipüle edilmiştir. Stalin'in başta bulunduğu bu dönemde sanatçıların üzerindeki baskı azalmamıştır. Savaştan dönen yazarlarla birlikte daha çok eser verilmiştir. Savaşta bizzat kendileri bulunmuş olan yazarlar yaşadıkları anları ve zorlukları eserlerine dahil etmişlerdir. Bu bir önceki döneme göre edebiyatın nitelik kazandığının göstergesidir. Bu sebeple "40'lı ve 50'li yıllar Sovyet edebiyatında sosyalist realizmin hakimiyet kurduğu yıllar olarak geçer. Bu dönemde edebi açıdan zayıf, ancak ideoloji yönünden zengin eserler verirler" (Kınacı, 2021: 38).

1.4. 1956-1990 YILLARI ARASINDAKİ KAZAK HİKAYECİLİĞİ

1953 yılında Stalin'in ölümüyle Sovyetler Birliği'nde yeni bir dönem başlamıştır. Eskiden Stalin'i hatasız kabul edenler, artık onu rahatlıkla tenkit edebiliyorlardı (Özdemir, 2014:86). Bu doğrultuda da geçmişte edebiyatın gelişimini etkileyen uydurma teoriler açığa çıkarılmış, yazarların hayatla ilişkilerini artırmak gündeme getirilmiştir. Böylece edebî eser meydana getirme isteği artmış, edebiyatçılara olan güvensizlik azalmaya başlamıştır. Bunların tamamı o dönemin şartlarından ortaya çıkmıştı. Bunların bazı belirtileri hayat ile edebiyatta 1950'li yılların başlarında belli olmuş, ancak İ. V. Stalin öldükten sonra kabul edilmeye başlanmıştır (Koç vd., 2007: 647).

Hruşçov'un hâkim olduğu bu dönemde edebiyatta ve sanatta değişiklikler boy göstermiştir. "Stalin'in ölümünden sonra memlekette "ılıman dönem" denen süreç başlar. Sovyetler Birliği Komünist Partisi başkanlığına Hruşçov'un gelmesiyle başlayan bu dönem, siyasi takip ve baskılardan yorulan halka rahat nefes aldırıldığı gibi yazarların yeni arayışlara yönelmesine ve yeni yazarların

ortaya çıkmasına da zemin hazırlar” (İbragim, 2013:164). Bu dönemde Kazak yazarları zamanla sosyalistik realizmden uzaklaşmaya milli ve yerli unsurlara yönelmeye başlamışlardır. Bunun yanında yazarlara halkın içerisinde daha çok bulunmalarını ve toprak reformları doğrultusunda işletilen yerlerde bulunarak işçilerin hayatlarına tanıklık etmelerini istemişlerdir. Yaşanan kısmi ve nispi gevşemeler sayesinde de Kazak tarihi, halk edebiyatı, sanatı ve örf, adeti işlenmeye başlar. (Özdemir, 2014:90)

Kazak Sovyet edebiyatının son dönemine gelindiğinde giderek artan milliyetçilik hareketleri, daha çok bozulan iktisadi sistem ve başarısız bürokratik düzen devleti yıkılmaya doğru sürüklemektedir. Gorbaçov bu durumu düzeltmek için “açıklık” ve “yeniden yapılanma” gibi yöntemler kullanmıştır. Fakat bu problemler 29 Aralık 1991 tarihinde SSCB’nin yıkılmasına kadar etki etmiştir. Bu dönemde sosyalistik realizm tamamen ortadan kalkmış, yazarlar sanatlarını içlerinden geldikleri gibi ve milli amaçlar doğrultusunda yazmışlardır (Özdemir, 2014:144). Sonuç olarak; Kazak edebiyatı, 1960-1990 yılları arasında hayatı gerçek yönleriyle anlatmaya, bu döneme kadar olan Sovyet geleneklerine göre şekillenmiş olan hayatı sadece hoşça gidecek yanlarıyla göstermeye yönelik tek yönlü siyaseti tasvip eden özelliğinden yavaş yavaş uzaklaşarak kendini özgürce ifade etmeye başlamıştır. Edebî eserler hayatın, insan hayatının çelişkili gerçeklerini, toplum gelişimindeki çelişkileri gerçeklerle birlikte anlatarak zenginleştirmiştir (Koç vd., 2007: 679).

1.5. 1990- GÜNÜMÜZ KAZAK HİKAYECİLİĞİ

Bağımsızlıktan sonra üç tür edebiyatçı portresi ortaya çıkmıştır:

1. Sosyalistik realizmden dolayı ısmarlama üreticiliğe alıştıkları için ne yazacağına bilemeyenler,
2. Yeni döneme kolayca alışıp hürriyet temalı eserler vermeye başlayanlar,
3. Yazı hayatlarına 1980’li yıllarda başlayıp komünist partinin ve sosyalistik realizm baskısını hissetmeyenler (Özdemir, 2014:144).

Bağımsızlık dönemi Kazak edebiyatı sürecinde edebiyatta büyük değişiklikler olmuştur. Bağımsızlık döneminin ilk yıllarından bugüne bakıldığında, Kazak edebiyatında sürekli bir millî yükseliş dikkat çekmektedir. Edebiyat üzerinden millî kimlik inşa edildiği gözlemlenmektedir. Sovyet devrinde zarar gören Kazak millî, dinî, ahlâkî değerlerinin ele alındığı ve bu değerlerin yüceltildiği eserler kaleme alınmaktadır. Sovyet devrinde söz konusu etmenin asla mümkün olmadığı, yasaklı olan konuların, bazı tarihi gerçeklerin gündeme getirildiği görülmektedir (Kınacı, 2021: 38). Bunun yanında “bağımsızlık yıllarında insan da toplum da değişmeye başlamıştır. Mülkiyet edinme hakkı ortaya çıkmıştır. Manevi sahada söz bağımsızlığına da yol açılmıştır. Yayın ve haberleşme araçları totaliter rejimin düşüncelerini değil, bağımsızlık düşüncesini anlatmaya başlamıştır. Toplum ve insanın hemen değişmeye başlamasına rağmen edebiyattaki değişim hemen başlamamıştır. Yeni dönem insanı ve toplumu hakkında ayrıntılı olarak yeni düşünceleri ele alan roman, hikâyeler yeteri kadar yazılmamıştır” (Koç vd., 2007: 735). Bunun en temeldeki sebebi Rusların üzerlerinde 200 yıldan fazla bir süre baskı kurmalarından kaynaklanmıştır. Bu sebeple Kazakların yeni döneme alışması vakit almıştır. Bu yeni döneme hemen uyum sağlayan yazarlar ve yeni yazmaya başlayanlar ile devraldıkları bayrağı şahlandırmışlardır.

1.6. KAZAK EDEBİYATI ELEŞTİRİSİNİN OLUŞUM TARİHİ

Edebiyat biliminin en önde yer alan veya alması gereken alt dalı edebiyat eleştirisidir. Çünkü edebî eleştiri, edebiyat biliminin hem başlangıcını hem diğer dalların temel hareket noktası ve kaynağın hem de en yaygın çalışma alanını teşkil eder (Çetişli, 2008: 298). Edebî eleştiri veya tenkid, edebiyat veya sanat eserlerini inceleyerek, onları açıklamak ve bu açıklama sonunda gerekli sebeplerle bir hüküm vermek anlamına gelmektedir (Özön, 1954: 269). Yani geniş anlamıyla insanın şahit olduğu veya algıladığı olayları, varlıkları güzel-çirkin, iyi-kötü, faydalı-zararlı gibi birtakım değerler çerçevesinde yargılamasıdır. Eleştirmen, belirli bir edebi eseri analiz etmek ve değerlendirmek için edebiyat biliminin araştırma yöntemlerini ve metodolojisini kullanan kişidir. Türkiye

Türkçesindeki edebî eleştiri terimi Kazak Türkçesinde “әдебиет сыны” şeklinde kullanılmaktadır. Edebî eleştirinin tarihi çok eski çağlara dayanır, ilk yazılar Aristoteles, Sokrates ve Platon gibi büyük düşünürler tarafından ele alınmıştır. Günümüzde batı merkezci edebiyatçılar edebî eleştiriye altı döneme ayırarak incelemektedirler:

1. Orta çağ Avrupa’sındaki edebî eleştiri,
2. Rönesans dönemi edebî eleştiri,
3. 19. yüzyıl edebî eleştiri (1789-1848),
4. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başı edebî eleştiri,
5. 1917-1970 yılları arası edebî eleştiri,
6. Avrupa Birleşik Devletleri ve Doğu Asya ülkelerinde gelişen edebî eleştiri (1970- 2000) (Askarova, 2019: 71).

Edebi eleştirinin de düzyazı, şiir gibi bir tarihi ve oluşum süreci vardır. Kazak edebiyat eleştirisi ve biliminin tarihsel dönüm noktalarını üç dönem içinde değerlendirebiliriz.

1. Birinci dönem Kazak edebiyat eleştirisinin doğduğu dönemdir. Kazak edebiyat eleştirisinin doğuş süreci Ekim Devrimi'ne kadar sürmüştür.
2. İkinci dönem, Kazak edebiyat eleştirisinin bir tür olarak oluşma ve edebiyat biliminin doğuş dönemidir. Bu süreç 1917-1937 yıllarını kapsamaktadır.
3. Üçüncü dönem, 1938'den 1985'e kadar Kazak edebiyat eleştirisinin büyüme, gelişme ve edebiyat çalışmaları biliminin oluşma dönemidir (Mukuşeva, 2014:2).

Kazak Türkleri söz sanatına çok önem vermişlerdir. Kazak edebiyatçı A. Ş. Askarova’ya göre edebî eleştiri okurlara hakikati gösteren bir rehberdir ve sanata ses katar, özelliklerini tanımlar, değerlendirir ve görüş bildirir (2019: 52). Kazak edebiyatının eleştiri tarihi edebiyat araştırmalarının en önemli kollarından biridir ve Kazak sözlü ve yazılı edebiyatının gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Bazı Kazak edebiyatçılara göre Fârâbî, Kâşgarlı Mahmud ve Yûsuf Hâs Hâcib’in söz sanatı hakkında görüşleri, Çokan Velihanov, Abay Kunanbayev’in edebiyata dair düşünceleri Kazak edebî eleştirisinin başlangıç kaynağıdır

(Kekişulı, 2003: 448). İlk edebî eleştiri yazıları 19. yüzyılın ikinci yarısında A. Baitursynov, M. Auezov, S. Mukanov, S. Kırabayev, R. Berdibay, T. Kakişev, A. Nurkatov, B. Sahariev, N. Gabdullin, R. Nurgalı, S. Aşimbayev gibi edebiyatçılar tarafından kaleme alınmıştır. Bu yazılar “Türkistan vilayeti”, *Aykap* ve *Kazak* adlı gazetelerde yayımlanmıştır (Iskakulı, 1993: 128).

1920'li yıllarda yayımlanan A. Baytursunov'un "Edebi Üssü"(Әдебиет танытқышы) (1927), H. Dosmuhametov'un “Kazak Halk Edebiyatı” (Қазақ халық әдебиеті) (1928), G. Togjanov'un “Mağjan'ın şiiri ve Jusipbek'in Eleştirisi” (Мағжанның ақындығы мен Жүсіпбектің сыны) (1926), “Edebiyat ve Eleştiri Sorunları” (Әдебиет және сын мәселелері) (1929) gibi çalışmaları, Kazak edebî eleştirisinin yeni boyutlara doğru ilerlediğini gösterir.

1934 yılında sosyalist realizmin zorunlu hale getirilmesinden sonra edebî eserlerin değerlendirilmesinde parti ilkesi temel ölçüt olarak kabul edilmiştir. Bunun sonucunda haksız ve kaba eleştiriler çoğalmıştır. Bu tür edebî eleştiriler partinin ideolojik silahı haline gelmiştir. Eserin sanatsal niteliklerinden çok ideolojik yönüne önem veren solcu eleştirmenler, birçok Kazak aydınının kurşuna dizilmesine sebep olmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra edebiyat eleştirisinin ufku genişlemesine ve edebî düşüncelerin bilimsel temeli artmasına rağmen ideolojinin belirlediği kurallar çerçevesinden çıkılmamıştır.

1950'li yıllarda Kazak edebî eleştirisinin durgunluk dönemine girmiştir. Fakat Stalin'in ölümünden sonra yeniden canlanmıştır. E. Ismayilov, K. Jumaliev, A. Nurkatov, K. Nurtazin, M. Gabdulın, S. Kırabayev, T. Kakişev eleştirmenler tarafından Kazak edebî eleştiri profesyonel seviyeye ulaşmıştır (Kalıkbekova, 2007). 1970'li yıllarda S. Aşimbayev, B. Sarbalayev, Ergobekov, B. İbrahimov, T. Şapaev gibi eleştirmenler tarafından gazete ve dergilerde çeşitli yazılar yayımlanmıştır. 1980'li yılların sonunda Sovyetler Birliğinde başlayan köklü değişimler, Kazak edebî eleştirisini olumlu yönde etkilemiştir ve çalışma alanı genişlemiştir.

1.7. SEYİT KENJEAHMETOV (1939-2011)

Seyit Kenjeahmetov 12 Ocak 1939'da *Kostanay* oblasti, *Kızbel* ili *Sarykopa* mevkiinde doğmuştur. Kazak Devleti Ziraat Enstitüsü'nde okumuştur. Daha sonra KazMU Gazetecilik Fakültesi'nden mezun olmuştur. Kariyerine *Zhana zhyt* bölge gazetesinin bölüm başkanı olarak başlamıştır. 1966-1977 yıllarında *Kostanay* ve *Torgay* bölge gazetelerinde edebiyatçı, bölüm başkanı ve genel sekreter olarak çalışmıştır.

1977'den 1989'a kadar *Torgay* bölgesindeki Kazakistan Yazarlar Birliği'nin danışmanlığı, 1989'dan 2002'ye kadar *Torgay* bölgesi *Kazak dili* derneğinin başkanlığı yapmıştır. Ayrıca doçentlik ve edebiyat fakültesi başkanlığı da yapmıştır. Milli Pedagoji Enstitüsünde Kazak edebiyatı tarihi dersleri vermiştir. 1990-1995 yıllarında *Torgay* bölgesel *Kazak dili* topluluğunun başkanlığını yapmıştır. 2003 yılından sonra L. Gumilev Avrasya Ulusal Üniversitesi *Otyrar Kütüphanesi* Araştırma Merkezi'nde kıdemli araştırmacı ve lider araştırmacı olarak görev yapmıştır. Son görev yeri olan Milli Devlet Pedagoji Enstitüsü'nün rektör danışmanı ve araştırma merkezinin kıdemli araştırmacısı olarak görev yaparken 16 Nisan 2011 yılında vefat etmiştir

Edebiyata ilk adımını hiciv şiirleri ile atan yazar 1957'den itibaren ilk eserlerini *Leninshil Jas* (günümüzdeki adı *Jash Alaş*), *Egemen Kazakistan*, *Kazak edebiyatı*, *Ara*, *Kültür ve yaşam* (Parasat) dergilerinde yayımladı. Bu dergi ve gazete adları *Söylemedi Demeyin* adlı hikâye kitabında sıkça geçmektedir. Mizahi hikayeler içeren kısa ara bölümler yazdı. Etnografik ve eğitimsel çalışmalarından dolayı kendisine 1992 yılında *Ana Tili* gazetesi tarafından fahri unvanı verilmiştir. Ulusal kültür üzerine yaptığı bilimsel çalışma nedeniyle *Kostanay* bölgesinde *Kazyna* ödülüne layık görülmüştür. Ayrıca Kazakistan Cumhuriyeti Onur Belgesi ile ödüllendirilmiştir.

Eleştirel Şiirleri

Käri şeñgel (1967)

Qwırdaq (1969)
Küz qazıq (1975)
Söz semser (1977)
El qwlağı elw (1980)
Atteris (1985)
Mirdiñ oğı (1990)

Hikayeleri

Aytpadı demeniz (1981)
Tısqantirlik (1983) (Mizah)
Tañdamalı (1999)

Kitapları

Jeti qazına 1 (1997-2003)
Jeti qazına 2 (2002-2003)
Ulltıq ädet-ğurıptıñ bizge beymälim 220 türi (1998)
Twıstıq atawlar sırı (2003)
Qazaq xalqınıñ salt-dästürleri (2004)
Qazaqtıñ darxan dastarxanı (2005)
Qazaq türmısı men mädeniäti (2006)

2. BÖLÜM ÖYKÜLERDE YAPI, TEMA VE ANLATIM

2.1 YAPI

2.1.1 Olay Örgüsü

Belirli amaçlar doğrultusunda yazılmış olan eserde verilmek istenen anlam, kişilerin belirli veya belirsiz, zamanlarda ve yerlerde yaptıkları hareketler, konuşmalar gibi tamamlayıcı unsurlarla ortaya çıkar. Forster, olay örgüsü için olayların zaman sırasına göre düzenlenerek anlatılması (1982: 128) der. Olay örgüsü “bir başka ifadeyle olaylar zincirinden oluşan vakadır. Olayların belli bir anlayış, mantık ve esasa göre edebi değer gözetilerek düzenlenişi vakadır” (Çetin: 2015, 189).

Seyit Kenjeahmetov'un *Söylemedi Demeyin* adlı hikâye kitabı yirmi dört müstakil hikâyeden oluşmaktadır ve genel bir amaca hizmet etmektedir. Bu amaç bozulmaların olduğu toplumlarda eleştiri yazarlarına düşen ağır bir yükür. Dolayısıyla asıl amaç modern ya da klasik tarzda hikayeler yazmaktan ziyade eleştirilen unsurların esinlendiği hayattan alınmış küçük parçaların birliğidir. Bireylerin genel anlama hizmet ettiği ve her bireyin toplumun bir aksak yönünü temsil ettiği bu hikâye kitabında olaylar en derinlerinde birbirlerine bağlıdır. Bu sebeple günlük hayattan seçilen küçük kesitler bir mercekle yardımıyla inceleniyormuşçasına detaylandırılır. Bundaki temel amaç yozlaşmaların ve görevi kötüye kullanmaların yoğunluğunu okuyucuya göstermektir. Bu uğurda kimi zaman kişilerin kimi zaman ise mekanların üzerinden hikâye edilmiştir. Mekân, kişi, zaman, olay kısacası hikâyeye dair ne varsa estetik bir zevk uyandırmaktan çok bir amacın hizmetkarı konumundadırlar. Hikayelerin olay örgüleri şu şekildedir;

Kötü Niyet

- Kiyas'ın kendini ve neden kış ayını sevdiğini anlatması
- İşe başlaması ve rüşvetin kendiliğinden onu bulduğuna inanması
- Tekebay'ın rüşvet almak için Kiyas'a, et fabrikasının ısınma sisteminde problem çıkarması için emir vermesi
- Et fabrikası müdürü Erden beyin arayıp rüşvet karşılığında sırasını öne çektirmesi
- Kiyas'ın mont ihtiyacı üzerine Ticaret merkezinin ısınma sistemlerini bozma emri vermesi
- Ticaret merkezinden aranıp rüşvet olarak mont önermeleri
- Kiyas'ın İletişim kurumunun ısınma sistemlerini bozma emri verilmesi
- İletişim kurumu tarafından aranıp rüşvet olarak Kiyas'ın evine telefon bağlatılması
- Kiyas'ın hoşuna gitmeyen yakın komşusunu da dondurması
- Komşusunun ona yalvarıp evindeki özel akşam yemeğine Kiyas'ı davet ederek gururunu okşaması
- Kiyas'ın eşi Jempey'in de sevmediği tanıdıklarının evlerini eşine sipariş etmesi.

Günahım Arkadaşlarımın Boynuna

- Başkişinin arkadaşı Eşir'in evine doğum günü partisi için gitmesi
- Arkadaşlarının hala bekar olduğu için onunla alay etmeleri
- Evine döndükten sonra birileriyle tanışmak için radikal bir karar alması
- Evlenmiş kişilerden nasıl tanıştıkları gibi bilgiler öğrenip bu konuyla alakalı kitaplar okuması
- Bu çabasını arkadaşı Baki'ye anlatması ve Baki'nin Alma adındaki bir kızla onu tanıştırmaması.
- Alma ile birlikte sinema, kafe, tiyatro gibi etkinlikler yapması
- Baki'nin onu evli olan Alma aracılığıyla kandırdığını alay ederek söylemesi

- Arkadaşlarına olan güvenini kaybettiği anda otobüs durağında Şaş Tenge ile tanışması
- Şaş Tenge ile akşam yürüyüş yaparken arkadaşı Kiyas'ın onları yolda görüp alay etmek için iftira atması
- Şaş Tenge'nin onu dinlemeden terketmesi
- Markette çalışan bir kızla tanışıp kısa süre içinde evlilik alışverişi yapmaya başlamaları
- Alışverişten dönerken arkadaşı Külay'ın onları yolda görüp alay etmek için iftira atması
- Kız arkadaşının duyduklarından sonra başkişiyeye saldırması ve çığlık atması üzerine başkişinin oradan kaçması.

İnsan Gibi Yaşayalım

- Konuşucunun Kiyas'a eğer yalakalık yapamıyorsa istifa etmesini söylemesi
- Evlilik hakkındaki deneyimlerini anlatmaya başlaması
- Eşiyle tartışır başına ne geleceğini söylemesi
- Eşini dışarı çıkardığında ne yapması, nerelere götürmesi gibi bilgiler vermesi
- Dışarıda eğer başka bir kadın yaklaşırsa nasıl tepki vermesi gerektiğini söylemesi
- Genel övgüler vererek hikâyenin bitirilmesi.

Öylece Kaldım

- Başkişinin şehir merkezine taşınıp iş bulması
- Evin eksikliklerini alabilmek için tasarruf etmeye başlamaları
- Mobilya için tüketim kurumuna gitmesi ve ustabaşı olduğu için onunla ilgilenmemeleri

- Evine telefon bağlatmak için iletişim kurumuna gitmesi ve aynı sebepten dolayı ilgilenmemeleri
- Selxoztexnika'da çalışan akrabasının yanına gidip arabası için amortisör almaya çalışması ve yine ustabaşı olduğu için onunla ilgilenmemeleri
- Üniversiteyi okumak için gittiği yurtdışından dönmesi ve et kurumuna müdür olması
- İlçede yapılan toplantıya katılması
- İletişim kurumu başkanı, tüketim kurumu başkanı ve selxoztexnika'da çalışan akrabasının onu görüp önceden istediği şeyleri daha o istemeden vermeleri
- Kurum yöneticilerinin artık eskisi gibi olmadıklarını, insanlarla nazik konuşmayı öğrendiklerini ve huylarının değiştiğini düşünmesi.

Ayda Altı Gün

- Başkışının dedesinden aldığı özellikleri sayması ve yılbaşında nasıl aya gittiğini anlatacağını söylemesi
- Dört nala koşan altı aygırla ayın ortasına dalması ve onların dilinden bir şey anlayamaması
- Bir delikanlıyı taşıyan kartalın aniden önüne inmesi
- Ay insanların Kazakçayı tersten okuduklarını fark etmesi
- Yazı işleri ofisine gidip çalışanlarla tanışması
- Alaycı hikayeler yazdığını onlara söylemesi
- İyabkires'in evine misafir etmesi
- Ertesi gün gazetede şiirinin yayımlanması
- Ribas ile birlikte bir köye gidip ay ile dünyanın farklılıklarını gözlemlemesi
- Şortan sovhozuna giderken düğün sahipleriyle karşılaşip düğüne davet edilmeleri
- Kız güreşi adlı oyunu izlemek üzere evden çıkmaları ve başkışının dayak yemesi

- Kolhoz ve sovhozları birkaç gün boyunca gezip başkent Teniz'e doğru yol almaları
- Başkişinin ayın kenarında üfleyerek dünyaya geri dönmesi

Kespek'in İftirası

- Erekey'in çalıştığı kurumu ve iş arkadaşlarını anlatması
- Baş muhasebeci Kespek'in uyguladığı zorbalığa değinmesi
- Boş zamanlarında eski hobisi olan şiir yazmaya çalışması ve Kespek'e yakalanması
- Kespek'in kendisi hakkında yazdığını düşünüp zıtlaşması
- Başkişinin sadece Kespek Bey işe gelmediğinde yazması
- Kespek'in işe gelmeyeceğini söyleyip vazgeçmesi üzerine Erekey'i yakalaması ve şikayetçi olmak için dilekçe yazması
- Dilekçe üzerine ilçe cezaevi kurumunda yerel komitenin toplanması
- Tarafların kendilerini savunması
- Diğer ofis çalışanlarının Kespek'in dilekçede iftira attığını belirtmesi üzerine Kespek'in onlara da iftira atması
- Kespek'in delil amacıyla masaya Erekey'in Arap harfleriyle yazdığı şiiri koyması
- İçlerinden bir tek yaşlı güvenlik Küzenbay'ın şiiri okuyabilmesi ve Abay'ın *Kış* adlı şiiri olduğunu söylemesi
- Yerel komitenin Kespek'i iftira attığı için ayıplaması ve Kespek'in ortadan kaybolması

Allah Kimsenin Başına Vermesin

- Kıykım'ın yirmi yıldır çok hasta olduğunun ve derdine deva bulunmadığının aktarılması
- Oğlunun Kazan'dan gelen doktora babasını hemen götürmesi
- Kıykım'ın yaşadığı ağrıları ve problemlerini doktora bir bir anlatması

- Doktorun onu dikkatlice dinleyip şaşırarak not alması
- Dinlediklerinden sonra onun hastalık hastası olduğu kanaatine varması ve gülmesi
- Kıykım'a çok nadir hastalıkları olduğunu ve hatta üzerine doktora tezleri yazılabileceğini söylemesi
- Kıykım'ın halinden memnun bir şekilde evine dönmesi

Torpil Bulundu

- Başkişinin uzun zamandır aradığı ve halı almasında aracı olacak kişiyi bulması
- Onun yönlendirmesiyle Tıraş adlı kişinin evine gitmesi
- Tıraş'ı ve Tıraş'ın eşini görünce aralarındaki zıtlığa şaşırması
- Tıraş'ın uykudan uyanıp yardım etmesi karşılığında ne alacağını sorması
- Başkişinin sonraki gün hediyesiyle gelip halı satın alabilmek için hak kazanması
- Halı deposuna gitmeleri
- Depo görevlisinin açtığı her kapıdan sonra ve başkişinin halı seçiminden sonra rüşvet istemesi
- Başkişinin isyan ederek para vermekten tükenmesi

Müfettiş Geliyor

- Müfettişlerin geleceği haberini alan köylülerin aralarında konuşması ve yöneticilerin telaşlanması
- Müfettişlerin gelmesi ve tanışması
- Akşam yemeğe davet edilmeleri ve güzel yemekler, içkilerle hoşnut edilmeleri
- Yemek sırasında sonraki gün muhasebeciyi araştıracaklarını söyleyerek korku salmaları

- Ertesi gün muhasebecinin kuzu kesmesi ve müfettişlerin onun araştırmasının temiz çıktığını açıklamaları
- Akşam yemeği sırasında zooteknisyenin raporlarını beğenmediklerini söylemeleri
- Ertesi gün zooteknisyenin hayvanlardan birisini kurt yedi diye not alarak müfettişler için kesmesi üzerine müfettişlerin elinden kurtulması
- On beş gün boyunca bu sistemin devam etmesi ve sonunda bilmedikleri tozlu bir yerde gözlerini açmaları
- Ne olduğunu anlamaya çalıştıkları anda içeri postacının girmesi
- Başkanın emriyle acilen başkente çağırılmaları

Erkek Milletinin Sırrı

- Anlatıcının kadınlara erkekler hakkında bilgi vermek istemesi
- Gelin olduktan sonra evde nasıl davranmaları gerektiğini
- Kocasının istediğini yapmazsa nasıl önlemler alabileceklerini
- 3-4 çocuk doğurdukları zaman kocaları için tamamen vazgeçilmez olacaklarını
- Kavga durumunda neler olacağını ve nasıl çözüleceğini
- Kocalarından bol bol altın istemeleri gerektiğini öğütler.

Merdiven

- Başkışının uzun zamandır görmediği Tama adındaki arkadaşıyla karşılaşması
- Tama'nın öğretmenlik yaptığı okulda müdür yardımcısı tarafından bezdiriye uğraması ve az ders saati vermesi üzerine Tama'nın şikâyet etmesi
- Müdürün şikâyetini eğitim müdürlüğüne göndermesi
- İlçe eğitim müdürlüğünün şikâyeti Bölge eğitim müdürlüğüne göndermesi
- İnceleyen memurun müdür yardımcısına yönlendirmesi

- Müdür yardımcısının müdüre yönlendirmesi
- Müdürün derhal denetlenmesi için merdivenin ilk basamağı olan ilçe eğitim müdürlüğüne göndermesi

Ah Keşke

- Tıraş'ın halk komitesine çağırılması sonucunda tüm gece gözüne uyku girmemesi
- İşlediği suçları itiraf ederse affedileceğini düşünmesi
- Ertesi gün komite başkanını konuşmaktan söze başlaması ve ilk itirafını yapması
- Komite başkanının itirafından tatmin olmadığını düşünerek itiraf etmeye devam etmesi
- Tıraş'ın terfi vermek amaçlı çağırıldığını öğrenip yıkılması

Aferin Sana Yeşil Kağıdım

- Başkışının şehirden bir ev alması
- Komşularının çıkardıkları seslerden rahatsız olmaları ve polis çağırmaları
- Evin tadilatı için usta getirmesi
- Ustanın pahalıdan tamir etmesi
- Ev sahibinin basit tamir işlerinden bile anlamadığını fark edince dolandırmaya başlaması
- Başkışının tesisat için ödediği miktarı göz önüne alarak diğer oluşacak giderleri nasıl karşılayacağını kara kara düşünmesi

İstifa Dilekçenle Gel

- Başkışının otogar gişesinde işe başlaması
- Boş zamanlarında hobi olarak şiir yazıp gazetelere, dergilere yollaması
- Gazetede yayımlanan şiiri üzerine müdürün odasına çağırılması

- İşittiği azar sonrası bir daha şiirlerinde müdür kelimesini kullanmaması
- Diğer gün Genç Leninci adlı gazetede yayımlanan şiiri üzerine müdür yardımcısının odasına çağırılması
- şiirlerinde müdür yardımcısı yazmama kararı alması
- Ara dergisinde yayınlanan şiiri üzerine baş mühendisin odasına çağırılması
- şiirlerinde bir daha mühendis, ustabaşı veya evlerin kalitesizliği hakkında yazmamaya karar vermesi
- Bölge gazetesinde yayımlanan şiiri üzerine baş muhasebecinin odasına ağırılması
- İstifa dilekçesini yazıp odaya gitmesi

Bilmece

- şeppek adlı delikanlının işini tanıtması
- Maytok adlı çalışanı tanıtması
- Kısa bir süreliğine müdür olan şeppek'in Maytok ile iddiaya girmesi
- İddiaya konu olan bilmecenin tüm çalışanlarca bulunmaya çalışılması
- Kimsenin bulamaması zerine Maytok'un bir aylık izini alması

Aramızda Kalsın

- Yağız bir taya bağlı dev gibi arabanın köyden ayrılması
- Başkişinin şığıs sovhozuna varıp yöneticiyle sohbet etmesi
- Pazarlık yapılıp araçtaki tayı yn ile takas etmeleri
- Aracın hareket edip Ontstik sovhozuna gelmesi
- Sovhozun obanıyla pazarlık yapılması
- Yn ile daha iyi durumda olan tayı takas etmeleri
- Aracın hareket edip Batıs sovhozuna ulaşması
- Sovhozun seyisiyle pazarlık yapılması
- Tay ile kunanın biraz sorunlu bir şekilde takas edilmesi

- Aracın hareket edip uzun bir yolculuk sonrası Soltüstik sovhozuna varması
- Şapkalı çocuğun takası milletin malı olduğu için kabul etmemesi
- Başkişinin tartışıp tehdit ederek yola çıkması
- Merkez sovhozunda sıcak karşılanması
- Kunanın dönen ile takas ettirilip arabaya yüklenmesi
- Aralas sovhozuna varış ve zooteknisyenle anlaşma yapılması
- Dönenin kısırakla takas edilmesi ve eve dönüş.

Sorunun Cevabı

- Ankau ve Jumatay ve Jumatay'ın arabasının tanıtılması
- Jumatay'ın arabayı hızlı kullanması
- Ankau'nun ona kızarak aracı durdurması
- Aracın tekrar hareketiyle başlayan Ankau'nun eski alışkanlığı
- Sorularla Jumatay'ı bunaltması ve her seferinde şah mat olması.

Anne Babaya Mektup

- Başkişinin utanıp yüz yüze konuşamaması sebebiyle mektup göndermiş olması
- Çocukluk yıllarındaki haylazlıklarını anlatması
- 7. Sınıfa giderken sigara ve alkole başlaması
- Liseye başladığında ailesine zorla motosiklet aldırıp kaza yapması
- Hastanede babasının ona daha iyi bir insan olması için verdiği kitabı pencereden dışarıya fırlatması
- Almatı'ya veterinerlik okumak için gitmesi ve haylazlıklarına devam etmesi
- Üçüncü sınıftayken evlenmesi
- Üniversiteyi altı sene içinde bitirip baba evine dönmesi ve yine rahat durmaması

- Evden taşınıp uzaklaşmaları
- Taşındıkları sovhozda iyi karşılanmaları fakat pişmanlıkların başlaması
- Aile evinde sahip oldukları şeyleri artık kendilerinin edinmeye çalışmaları ve zorluk yaşamaları
- Anne babanın değerini anlamaları
- Çocuklarının olması
- Anne babasından af dilemeleri.

Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?

- Genç çiftin yılbaşı gecesi gelecek yılı planlamaları
- Yıl içerisinde halı almak dışındaki bütün planlarını gerçekleştirmeleri
- Başkişinin halı almak için yola çıkması
- Aracı olması için kuzeni Bökpen'e gelmesi
- Bökpen'in yönlendirmesiyle Nağım'a gitmesi
- Nağım'ın Tıraş'a sözünü geçiremeyeceğini söyleyip dünürü Koraş'a yönlendirmesi
- Koraş'ın Tıraş'ı görmektense cehennemi yeğleyeceğini söyleyip bacanağı Köseu'ya yönlendirmesi
- Köseu'nun Tıraş'ın eski eşiyle evlendiği için onun sözünü dinlemeyeceğini söyleyip baldızı Jargak'a yönlendirmesi
- Jargak'ın başkişinin durumuna nefessiz kalana kadar gülmesi
- Tıraş ile aralarının kötü olduğunu söyleyip kayınçosu Kıykım'a yönlendirmesi
- Başkişinin Kıykım'ı aramak üzere çaresizce yola koyulması.

Daha Neler Göreceğim

- Başkişinin evinde dünürlerini ağırlamak için heyecanla beklemesi
- Eşinin gaz kesilmesi üzerine çığlık atması
- Başkişinin doğalgaz merkezine gitmesi

- Çalışanların işlerini savsakladıklarını görmesi
- Başkişinin bağlı olduğu altıncı belediyeye bir kâğıt alması için gönderilmesi
- Belediye çalışanlarının satranç oynaması ve onu bekletmeleri
- Başkişinin bağlı olduğu mahalleye bir kâğıt alması için gönderilmesi
- Mahalledeki kurumdaki yalan söyleyip söylemediğinin test edilmesi
- Gazın kesik olduğuna dair belgeyi alıp doğalgaz merkezine dönmesi
- Satranç oynayan görevlilerin yeniden bekletmesi
- Kâğıdı gaz deposuna götüreceği kişinin olmaması sebebiyle yarına kadar beklemek zorunda olduğunu söylemeleri
- Başkişinin kendi götürmesi
- Gaz deposundaki kadının alınganlığı yüzünden tartışma çıkması
- Başkişinin işleri batırması ve ertesi güne kadar gazsız kalmaları.

Affedebilir Misiniz?

- Tülen'in Beken'i dövmesi üzerine köyde kargaşa çıkması
- Polislerin Tülen'i tutuklaması
- Uzun süre hastanede tedavi gören Beken'in eve dönmesi
- Tülen'in babası Esey'in yanına iki ihtiyarı alıp ziyarete gelmesi
- Beken'in ziyaretin asıl amacını anlaması
- Esey'in af dilemesi ve şikayetini çekmesi için ricada bulunması
- Baken'in affedebileceğini ama bunu cezasını çektikten sonra gelip özür dilerse yapabileceğini söylemesi.

Niyet

- Başkişinin uzun zamandır görüşemediği arkadaşıyla yolda karşılaşması
- Arkadaşının iyi olmadığını söylemesi üzerine kaygılanarak soru sormaya başlaması
- Aile fertlerinin sağlığını sorması

- Toka'nın kötü niyetli bir şekilde ailesinin iyi olduğunu söylemesi
- Başkişinin iyice meraklanması
- Toka'nın arabasını garajdan çıkarken sürttüğünü söylemesi
- Başkişinin sinirlenerek şaşırması
- Toka'nın onu kıskandığını düşünerek kızması
- Başkişinin onun kötü niyetli birisi olduğuna karar verip yoluna devam etmesi.

Kimi Suçlayayım

- Ünlü bir besteci olan başkişinin besteciler birliği başkanı tarafından görüşmeye çağırılması
- Genç bestecilere umut olması için Arkau adındaki köye görevlendirilmesi
- Heyecanla Arkau'ya gidip göreve başlaması
- Geçen dört ay içerisinde kalacak yer probleminin çözülmemesi
- Bunun üzerine kültür başkanlığına gitmesi
- Kültür başkanlığının şehir kültür komitesine yönlendirmesi
- Ödüllerini ve belgelerini alıp gitmesi fakat sırada çok kişi olması sebebiyle ertesi güne randevu alması
- Ertesi gün başkanla sohbet etmeye başlamaları
- Başkanın besteci olduğu için ev konusunda yardım edemeyeceğini söylemesi
- Başkişinin tanrıyı suçlayarak odadan çıkması.

2.1.2 Kişiler

Bir anlatıcı vasıtasıyla önümüze basılı veya dijital olarak gelen eser en temelinde kurulu bir sistemdir. Vaka, dil, kişi ve teknik gibi unsurların yazar tarafından bir araya gelmesiyle oluşturulur. Doğada kendiliğinden hiçbir şeyin olmayacağı gibi her şeyin bir kişiye ihtiyacı vardır. Onun hareketleri, konuşması, dünyaya bakışı hatta ortada öylece durması bile esere bir anlam katmaktadır. Bir eylemle başlayacak olan eserin eyleyeninin tabii ki canlı bir varlık olması zorunlu değildir. Bazen cansız bir nesne koca eseri sırtlayan kişi konumunda bulunabilir (Tekin, 2018:75). Bu konuda Aktaş, eserde en az iki kişinin belirli bir amaç doğrultusunda bulunması gerektiğini belirtir. Bu kişilerin insan olma zorunluluğu yoktur. Şahıs hali verilmiş bir kavram, eşya, hayvan ve bitkinin de olabileceğini vurgulamıştır. Adivar'ın *Handan* adlı romanında beyin ve kalp arasında geçen çatışma, Aytmатов'un *Gün Olur Asra Bedel* adlı romanında hürriyet ve esaret kavramlarının arasına sıkışıp kalmışlık karşımıza çıkar (1991:151). Diğer bir örnek olarak Aytmатов'un *Dişi Kurdun Rüyalari* adlı romanında Akbar (dişi) ve Taşçaynar (erkek) adlı kurtların başından geçeneri gösterebiliriz.

Eylemi canlandırmak için muhtaç olduğumuz canlı-cansız kişiler, eşyalar veya kavramlar isimleriyle, fiziksel görünüşleriyle ve düşünceleriyle var olup geçmişten tanıdığımız, bildiğimiz kişiler gibi yadımızda yer edinirler. Yazar tarafından verilen isimlerle kimlik kazanırlar. Bu kişiler ya direkt yazar tarafından okuyucuya verilir ya da romandaki duruşları konuşmaları bir şeye dair yaklaşımlarıyla tanıtılırlar. *Söylemedi Demeyiniz* adlı hikâye kitabında yazar çoğunlukla kişileri tanıtırsa da bazılarını hareket ve duruşlarıyla göstermek istemiştir. Normal isimler %46, İsim yerine kullanılan makam adları %28, Akrabalık ve yakınlık gösteren isimler %12, Bilinmeyen isimler %11, Görünüşe göre isimler %3 oranında bulunmaktadır. Başlı başına bir inceleme konusu olan şahıs kadrosunu bu incelememizde başkişi, norm karakter, kart karakter ve fon karakter şeklinde gruplandırarak açıklamaya çalışılacaktır.

2.1.2.1 Başkişi(ler):

“Başkişiler, romanda en ilgi çekici soruların ortaya atılmasına hizmet eden araçlardır; bizde inanç, sempati ve ani duygusal değişiklikler yaratır” (Stevick, 2010: 180). Bu sebeple eserin en önemli karakterleridir. Yazar, onların düşünceleri, hayata bakışları, davranışları üzerine sayfalarca bilgiyi yine onun ağzından verilebileceği gibi bu bilgileri norm karakterler üzerinden de verebilir. Bir insan olma zorunluğu olmadığı için insana özgü eylemleri sağladığı sürece eserde yer alabilir. “Anlatının bir bakıma varlık nedenidir ve mutlaka tek kişidir.” (Korkmaz, 2018: 12) Eserin yazılma amacı olan bu kişiler çevresinde olan ve norm, kart, fon karakterler olarak adlandırdığımız diğer kişilere varlığıyla can vermektedir. Onun sayesinde toplumun hemen hemen her kesiminde bulunan fakat insanlarca pek görünmeyen karakterler görünür olmaya başlar.

En temelinde bir düşünceye hizmet eden başkişiler, okuyucuda sempati veya antipati oluşturup onları farklı duygulara sokar. Yazarların hayal güçlerine bağlı olarak çeşitlilikleri oldukça fazlalaşan başkişiler hakkında genelleme yapmak faydalı bir çalışma olmayacaktır. Çünkü onlar birey olarak varlıklarını sürdürürler ve özel olarak incelenmeleri gerekmektedir (Stevick, 2010:180). *Hastalık Hastası* adlı hikâyenin haricinde başkahramanın fiziksel görünüşüne önem verilmemiş. Karakterler bir resim gibi işlenmemişlerdir. Onlar eleştiri türünün doğasına uygun olarak bireyler üzerinde yoğunlaşmış hikayeler değil, verilmek istenen düşünceye hizmet eden hikayelerdir. Bu sebeple onların konumları ve toplumdaki duruşları daha önemlidir.

Kiyas: *Kötü Niyet* hikayesinin başkahramanıdır. Hakkındaki bilgilere hep kendi ağzından aldığımız verilerle ulaşıyoruz. Onun kendini sürekli anlatmasından ve insanlara karşı kendisini daha önemli görmesinden narsist bir kişi olduğu anlaşılmaktadır. Yaptıklarının kötü bir şey olduğunun her zaman farkındadır fakat umursamaz.

Belki bana “sen kötü niyetli zavallı bir insansın” diyeceksiniz. Hayır bunu istememin bir sebebi var. Çünkü benim onurum, itibarım, tanıdıklarım ve

kazancım kış mevsiminin sayesinde. Kış mevsimi bitince benim de gücüm bitiyor. (KN, sf.3).

Adını okuyuculara söyledikten sonra okumamış olmasını gururla anlatır. Çünkü kendisine göre görmüş geçirmiş bir insandır. Fakat oldukça kötü bir şey olan rüşveti büyük bir başarıymış gibi anlatırken adeta kendinden geçer. Bu özelliği onun pişkin bir kişiliği olduğunu okuyucuya gösterirken aynı zamanda Kazak toplumunda oluşan yozlaşmanın etkisiyle rüşvetin olağanlaştırılmasına güzel bir örnektir.

Nedenini bilmiyorum ama rüşvet almayı seven bir karakterim var. Rüşvet olarak sadece et, yağ, şeker ve çayla sınırlı değilim. Kum, yün demeden her şeyi kabul ediyorum. Seçmek olur mu hiç? Çünkü bunları çok kolay bir şekilde kendi faydam için harcayabilirim. (KN, sf.3).

Oldukça farklı bir düşünce sistemine sahip olan başkahramanın kendine has bir etik düşüncesi bulunmaktadır. Ona göre rüşvet kirli bir iş değil, aksine hayatın gerçekliğidir. Yeni bir iş arayışındayken kurduğu *“kirli bir iş değilse her iş olur”* cümlesindeki mantığı kendisi için kurduğu farklı bir etik sistemini gösterir. Hikayedeki görevi ısınma sistemlerinin kırılan yerlerinden düşen parçaların yenilerini sipariş edip bölgeye teknisyen göndermektir. Bu işte rüşvet alabileceği herhangi bir fırsatın olmadığını fakat rüşvetin sürekli gelip onu bulduğunu söyler. Fakat işin doğrusu rüşvet alabilmek için belirli yerlerin ısınma sistemlerinde problem çıkarıp onların kendisini aramasını sağlamıştır.

Rüşvet alabileceğim herhangi bir fırsat olmasa da hiç eksikliğini hissedemiyordum. Çünkü para sürekli beni buluyordu. (KN, sf.4).

Kiyas, ısınma sistemlerinde hiç problem yokken rüşvet koparmak amaçlı yapay bir arıza çıkardıktan sonra gelen telefonlarda egosunu tatmin etmeyi de atlamamıştır. O koltukta oturup emriyle bir yeri ısıtmanın veya dondurmanın gücünü bir süper kahraman gibi elinde tutar. Çoğu zaman insanların muhtaçlıklarından zevk alıp alaycı cevaplar vermekten kaçınmamıştır. Bazen de yalan söyleyerek onları başından atmıştır.

Telefon gece gündüz durmaksızın çalışıyordu. Onlar “kaloriferimiz çalışmıyor”, “patladı”, “donuyoruz” gibi şikayetlerini söylüyorlardı. Ben de

onlara “hemen, derhal” gibi duymak istedikleri şeyleri söyleyip tatlı sözlerle kandırırdım. (KN, sf.4).

Mesleğini sadece rüşvet amaçlı değil keyif almak veya canını sıkan birilerini cezalandırma amaçlı da kullanmıştır. Buna örnek olarak komşusu Köpirbay’ı gösterebiliriz. Görevinin sağladığı olanakları kendi güç gösterisi olarak kullanan başkişi ara sıra eşinden de siparişler almıştır.

Bazen Jempey yengenizden de sipariş geliyor. Evet, bizim Jempey’e bulaşan insanlar da nasibini alıyor. (KN, sf.8).

Hikâyenin sonunda insanların onun hakkında söylediklerini umursamadığını ve mutlu olduğunu okuyucuya göstermektedir. Bu onun kötülüğe ve içinde olan yeni etik anlayışına uygun bir finaldir.

Belki birileri bana alçak diyor olabilir. Allaha şükür karnım tok, elbisem çok, şikâyetim yok. Sonuç olarak ben intikamımı oturup sessiz bir şekilde alırım. Bu sebeple bana bulaşmayın, dondururum. (KN, sf.8).

X: *Günahım Arkadaşlarımla Boynuna* adlı hikâyenin başkahramanıdır. Hikâyeyi kendisi anlattığı için ve kendisini tanıtmadığı için onun adını bilmeyiz. Norm karakter olan Külay’ın ağzından 30 yaşına geldiğini alaycı bir şekilde öğreniriz. Oldukça pısrık bir kişidir. Arkadaşlarının onunla alay etmesine rağmen onlara bir şey söyleyemiyor.

Herkes benimle uğraşıyordu. Her şeye rağmen bana bir kere gülseler sanki ağızları yamulacaktı. Fakat onları pek umursamıyordum. En kötüsü de Eşir’in doğum gününde eğlenirken durduk yere Kiyas’ın eşi Küleş’in benimle çok dalga geçmesiydi. (GAB, sf.8).

Genellikle 16-17 yaşlarındayken evlendirilmeye başlanılan Kazakistan topraklarında başkişinin otuz yaşına gelip hala evlenmemiş olması hem yaşayış tarzlarına göre ters hem de alay konusudur. Başkişinin neden evlenmediği, geçmişte bir problem mi yaşadığı gibi soruların cevabı verilmemiştir. Artık alay konusu olmaktan yorulduğu için evlenmeye karar verir fakat görüştüğü kişilerden sanki bolluk içerisindeymiş gibi çok çabuk vazgeçmektedir.

“Sanki dünya üzerindeki son kadın sensin. İllaki kısmetim çıkar” deyip ben de yoluma devam ettim. (GAB, sf.10).

Arkadaşları onun artık evlenmesinin gerektiğini söyler fakat herhangi bir şekilde ona destek vermezler. Aksine kiminle tanışıp bir ilişkiye başlasa gördükleri yerde aralarının bozulması için iftira atarlar. Başkişinin de her defasında dili tutulur ve cevap veremez. Arkadaşlarına güveni kalmamıştır. Sonuç olarak bekar kalmasının arkadaşlarından kaynaklandığını belirtir.

Konuşucu: *İnsan Gibi Yaşayalım* adlı hikâyenin başkişisidir. Hikâye boyunca ondan başkasının sesini duymayız. Fon karakter konumunda bulunan Kiyas adlı kişiye kadınlar hakkında öğüt verme amaçlı konuştuğu için onun daha deneyimli ve Kiyas'dan yaşça daha büyük olduğu bilgisine ulaşabiliriz.

Sonra çok uzatmayıp onu alışverişe götürmelisiniz. Fakat asla kuyumcunun önünden geçmeyin. Kumaşçıya, kitapçıya götürün. Ona “Bu kumaştan elbise ister misin? Bunu beğendin mi? Bu iyi bir kitap mı?” diye sorun. Onun zaten öyle şeyleri sevmeyeceğini aklınızdan çıkarmayın ve beğendiği şeylerden uzak tutun. Bu sayede hem para harcamayacak hem de gönlünü alacaksınız. (İGY, sf.12).

X1: *Öylece Kaldım* adlı hikâyenin başkişisidir. Hikâyeyi kendisi anlattığı için adı, yaşı, görünüşü gibi bilgilere yer vermemiştir. Çocuklarının gelişmesi ve eğitimi açısından düşünüp köyden şehre göçme kararı almıştır. Yeni taşındıkları evin eksikliklerini gidermek amaçlı çeşitli kurumlara yolunun düşmesi hikayeye verilmek istenilen düşünceye hizmet etmiştir.

Şehirde biz de çeşitli zorluklardan geçerek değişmeye başladık. Değişimin işareti ise bizim dünya malının peşinde koşmaya başlamamızdı. Mobilya, halı, altın gibi eşyalara ihtiyacımız vardı. Bir de tabii ki olmazsa olmazımız televizyon ve ocak da bu listedeydi. (ÖK, sf.14).

Satın alacak maddi gücü olmasına rağmen arzuladığı eşyayı veya hizmeti alamayan başkişi unvan problemine takılmıştır. Bu durum Sovyetlerin önemli problemlerinden birisidir. Kadroların başında bulunan kişilerce devletin imkanlarını kullanmak rüşvetin bir parçasıdır. Çünkü ilerleyen dönemlerde onların da zamanında yardımcı oldukları kişilere ihtiyaçları düşebilirdi. Bu yüzden yüksek konumda olan birisinin ve bir şoförün evine telefon bağlatmak istemesinin sonuçları kolayca anlaşılabilir.

Durumumu anlattım.

- Nerede çalışıyorsunuz?

- Yol işlerinde.

- Vasfınız ne?

- Ustabaşıyım.

- Mobilya öyle herkese verilmez. Sıra var bilmiyor musun? Sıranızı bekleyin.

- Ne zaman sıra bana gelir?

- Belki beş altı sene içerisinde... (ÖK, sf.15).

Hikâyenin başında bir ustabaşı olarak karşımıza çıkan başkişi aradan yıllar geçtikten sonra tekrar sesini duyarız. Üniversiteyi dışarıdan bitirmiş ve dönünce saygın bir unvan olan et fabrikası müdürlüğüne atanmıştır. Konumu sebebiyle çevresindeki insanların özellikle kurum yöneticilerinin ona karşı olan davranışları değişmiştir.

...mobilya mağazasının müdürüyle karşılaştım. O da bana yakın davrandı.

- Nerede çalışıyorsunuz?

- Et fabrikasında.

- Harika, çok sevindim! Orası çok prestijli bir yer. Bu arada sen benden mobilya istemiştin ya o ricanı unutmadım ve yakında yurt dışından üç dört tane mobilya gelecek. Birisini sana ayıracağım. (ÖK, sf.16).

Duruma şaşırarak başkişi kurum yöneticilerinin artık eskisi gibi olmadıklarını, onun ihtiyaçlarını daha söylemeden halleden, alçakgönüllü iyi birer insan olduklarını söyleyerek onlardaki bu değişimi eleştirerek hikâyeyi sonlandırmıştır.

Şunu fark ettim ki kurum yöneticileri artık eskisi gibi değildi. Onlar insanlarla nazik konuşmayı öğrenmişlerdi. Mesela benimle de nazik konuştular. Baktığımda onların düşüncelerinin ve huylarının değiştiği sonucuna vardım. (ÖK, sf.17).

X2: *Ayda Altı Gün* adlı hikâyenin başkişisidir. Ayda geçirdiği altı günü anlatan başkişinin adını bilmeyiz. Okuyuculara aktardığı şey çok bilgili ve eğlenceli birisi olan dedesinden özellikler aldığıdır. Fakat onun güzel özelliklerini değil ara sıra

yalan söylemesini almıştır. Bu temellendirmeden sonra mizah hikayesini anlatmaya başlar.

Ben şairim. Aladağ'ı, Yedisu'yu, Torga'yı doksan kere gezdim. Fakat on gün alkol alsam dahi aya gitme fikri aklıma gelemezdi. Sonuç olarak dört nala koşan altı aygırla ayda başıboş geziyordum. Nerede olduğumu bilmeden kalabalığın ortasına dalıverdim. (AAG, sf.17).

Bembeyaz ay insanların yanında Kazakların kara çocuğu olarak bulunan başkişi onların ne kadar farklı görünseler de Kazakçanın tersten okunuşuyla konuştuklarını, dünya adetlerinin tam zıttını yapmalarını büyük bir şaşkınlıkla karşılamamıştır. Başkişinin ay gezegenindeki gezisi sırasında Ya İmela(Ay gezegeni) adlı gazetenin çalışanlarıyla tanışmasıyla da onun alaycı yazılar kaleme aldığını öğreniriz.

Konuşmanın sonunda alaycı hikayeler yazdığımı anlatıp “Eniştem yedi köpekle geziyor” adlı manzum eleştiri eserimi söyledim. Ertesi gün şiir gazetede çıkınca okuyan insanlar bayıldı. (AAG, sf.19).

Erekey Armanov: *Kespek'in İftirası* adlı hikâyenin başkişisidir. Üç kişiyle birlikte bir kurumda çalışmaktadır. Onun adını kendisinin ağzından veya diğer kahramanların ağzından duymayız. Bu hikâyenin yarısına kadar bir gizem olarak kalırken cevaba bir dilekçe sayfasından ulaşırız. Üniversite bitirmiş ve büyüklerine karşı oldukça saygılı bir gençtir. Üniversite yıllarındayken edindiği şiir yazma hobisinin onun başına işler açacağından haberi yoktur.

Yaşı büyük olduğu için ona cevap vermezdim ama aradan yıllar geçtikçe biraz daha tecrübe sahibi olmaya başlamıştım. Üniversite yıllarındayken şiir yazardım. Şimdi tekrardan bu hobime başladım. (Kİ, sf.23).

Yazdığı şiiri üzerine alınan yöneticisi tarafından baskı gören başkişi duyduğu hakaretler sonrasında bir şey dememiştir. Yöneticisinden çekindiği için hobisine başka zamanlarda devam etmeye karar verir. Fakat ikinci yakalanmasından sonra yöneticisi onun hakkında iftiralarla dolu bir şikâyet dilekçesi yazmıştır. Bu iftiralardan sonra başkişiden duyduğumuz sözler onun duygusal birisi olduğunu göstermektedir.

Dürüst olmak gerekirse daha önceden hiç böyle bir ortamda bulunmamıştım. Az kalsın ağlayacaktım. Ağzımı açıp tek bir kelime bile edemedim.

Gözlerimdeki yaşları zar zor tutarak tek söyleyebildiğim şey:

- Kespek Bey yalan söylüyor. (D, sf.25).

Kıykım: *Allah Kimsenin Başına Vermesin* adlı hikâyenin başkişisidir. Yirmi dört hikâyenin içinde fiziksel görünüşü üzerinde en çok durulan başkişidir. Elli-altmış yaşları arasında hastalık hastası birisidir. Yüzü geniş, yuvarlak ve al aldır. Omuzları iki insan kadardır fakat bu iri görünümü köydeki insanları korkutmamaktadır. O fon karakter olan köylülerin deyişiyle kimseye zararı olmayan ve tedavisi olmayan bir hastalığa tutulmuş bir garibandır.

Geçen sene saymıştım bende altmış iki tane hastalık varmış. Şimdi saydığım hastalıkların en başında kafamda ve kulaklarımda olan çınlama, dil ağrısı, kalça ağrısı, omuz ve bel ağrısı, karnımın şişmesi, böbreklerimde taş oluşması, safra kesemde ağrı, boğazımın şişmesi, eklem ağrıları, diş çürümesi...(AKBV, sf.28).

X3: *Torpil Bulundu* adlı hikâyenin başkişisidir. Adı, görünüşü, ne iş yaptığı hakkında bilgi yoktur. Onun heyecanlı birisi olduğunu “*Gelmeden önce bir kadeh şampanya içtiğim için kendimi çok cesur hissediyordum*” demesinden anlayabiliriz. Basit bir ihtiyacını karşılamak için tanıdığı gerekli olduğu bu coğrafyada halı almaya çalışan birisini temsil etmektedir. Halı almak için kuzeninin yeğeninin dünürünün bacanağının eniştesinin dünürünün kayınçosunu görmeye gider. Aslında her gittiği kişinin, onu bir önceki gönderen kişiye olan sevgisinden dolayı nazının geçeceği ve halı almasında yardımcı olabilecek birisine göndermesiyle tanışıklık uzamıştır. Başkişi üzerinden insanların birbirlerine öylesine yardım etmeyeceği ve arzu edilen nesneye ulaşırken ne kadar çok rüşvet verildiğini göstermiştir.

O an benim kalbim durdu. Tekrar kendimi anlatmaya çalıştım... Tıragan ses çıkarmadı. Yengem bir anda konuşmaya başladı:

- Demek halı lazımmiş.
- Evet yenge doğru.

- Büyük mü lazım?
- Evet Tıraga, doğru.
- Bunun karşılığını alacak mıyım?
- Tabii ki ağabeyciğim.
- Kayınçom yengen için de bir şeyler var değil mi?
- Elbette. (TB, sf.32).

Baş Müfettiş: *Müfettiş Geliyor* adlı hikâyenin başkişisidir. Gideceği yere daha varmadan namı ulaşan, eskiden yapılmış usulsüzlükleri bile kolayca bulabilen, işlenen suçu adeta kokusundan anlayabilen birisi olarak fon kişilerce anlatılmıştır. İçki kullanmayan ve işini baştan savanlara acımayan bu kişinin köylüler üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Fakat asıl amacı insanlara korku verip gittiği yerde üstünlük kurmaktır. Denetlemek için geldikleri köyde iyi niyet maskesiyle sunulmuş olan rüşveti sevinerek kabul ederler ve raporları incelemeyen “problem yok” olarak kayda geçerler.

Muhasebeci denetçiler için kuzu kesti ve sonra gelip onlara selam verdi. Bu sırada denetçiler hesap raporlarını inceliyorlardı. Muhasebecinin hazırlıklı geldiğini görünce şaşırdılar. Bu sebeple denetçiler hesap raporlarında hiçbir problem yok diye kayda geçtiler. Böylece muhasebeci aradan çıkmış oldu. (MG, sf.35).

Devletin denetlemek için görevlendirdiği bu kişi ve yardımcısı kendi faydaları için halkı kullanmışlardır. Daha rüşvet olarak sunulan yemek sofrasından kalkmadan bir sonraki gün hangi sofraya misafir olacaklarını “*Neden burada muhasebeci yok? Ben ona yarın göstereceğim*” veya “*zooteknist’in raporunu beğenmedik, yarın tekrar bakacağız*” gibi basit bir sözle yapmışlardır. Tabii ki bunu duyan kişiler sonraki gün kuzu keserek onları evlerinde ağırlamışlardır.

Adı verilmemiştir fakat boyu yardımcı müfettişle tezatlık yaratılarak verilmiştir. Hikâyede verilen bu uzun- kısa boy tezatıyla aslında yazar gelenekselden uzaklaşmamıştır. Kısa boylu kişinin daha kurnaz ve akıllı, uzun boylu kişinin ise daha saf ve ahmak olduğunu görürüz.

Bir gün baş müfettiş uyandığında ortalık toz içindeydi. Yardımcı müfettiş hala horlayarak uyuyordu. Baş müfettiş dün gece nerede uyduğunu hatırlayamadı ve yardımcı müfettişi iterek uyandırdı.

- Hey! neredeyiz biz?

- Sanırım Almatı'dayız.

- Geri zekâlı ne Almatı'sı! Almatı'da olsaydık Ala dağları görüyor olurduk.

- Rezillik değil de ne! Ala dağları mı çalışmışlar? Bu hırsızların bir tek Ala dağları çalmadıkları kalmıştı. (MG, sf.36).

Konuşucu: *Erkek Milletinin Sırrı* adlı hikâyenin başkişisidir. Ağır bir eleştiriyle yazılan bu hikâyede yalnızca onun sesini duyarız. Cana yakın bir şekilde sanki okuyucuyla konuşuyormuş gibi başlar. Daha önce kadınlar hakkındaki deneyimlerini anlattığı üçüncü hikâyeye referansta bulunarak bu sefer de erkekler hakkındaki bilgilerini vermek istediğini açıklar. *Onlar gibi olalım* adlı hikayesinde Kiyas adındaki kişiye öğüt verme yoluyla bu bilgilerini okuyucuya aktarmıştır. Fakat bu hikâyede Kiyas'a ihtiyaç duymadığını görürüz. Kelimenin etimolojisiyle konuya başlaması diğer alaycı hikayelerinde görülmemektedir.

Her zamanki gibi hikâyeme erkek kelimesinin etimolojisine bakmakla başlayacağım. Erkek kelimesi "erke"(şımarık) kelimesinden ortaya çıkmıştır. Erkekler eskiden de gerçekten şımarıkmiş. Hatta bir değil üç kadın alacağım diye heves etmeleri bunun doğruluğunu gösteriyor. Sonra bütün kadınlar bir araya toplanıp erke(şımarık) sözünün sonuna "k" harfini ekleyerek "erkek" adını vermişlerdir. Böyle adlandırıldıktan sonra erkekler durulmuş ve daha ağır olmaya başlamışlardır. (EMS, sf.36).

Tama: *Merdiven* adlı hikâyenin başkişisidir. Hikâyenin anlatıcısıyla on iki yıl boyunca eğitim alan eski bir arkadaşıdır. Öğretmenlik yaptığı okulda müdür yardımcısıyla anlaşmazlık yaşamaları sonucunda ders sayıları azaltılmış ve psikolojik şiddet görmeye başlamıştır. Bu sebeple hikâyeye boyunca onun kendisini kötü hissettiğini duyarız. Pes etmeyen bir karakterdir. Bunu onunla uğraşmak istemeyip sürekli bir üst kuruma yönlendirildikten sonra söylediği şu sözlerden anlayabiliriz;

- Bölge eğitim müdürlüğü benim şikayetimi incelemiş ve "Sen bu şikayetle bölge eğitim müdürünün yardımcısına git" deyip beni gönderdiler. Yenilen pehlivan güreşe doymazmış derler. Ben de doymayacağım.

- Belki haklılardır, acele etme bir çözümü bulunur. (M, sf.43).

Tıraş: *Ah Keşke!* Adlı hikâyenin başkişisidir. İkinci evliliği sırasında halk komitesinin görüşmeye çağırması üzerine içine korku sarmıştır. Baskı ve korkunun hüküm sürdüğü bir yönetim şekli olduğunu anlayabileceğimiz bu satırlardan sonra Tıraş pozitif bir amaç doğrultusunda çağrıldığını aklının ucuna dahi getirmemiştir.

Tıraş bütün gece uyuyamadı. Nasıl uyusun ki? Halk komitesi sorguya çağırmişti. Onlar durup dururken çağırmaslardı ki. Bu yüzden derin bir düşünceye dalmıştı. Kesin bir şey olmuştu! (AK!, sf.43).

Halkın her küçük birimine kadar işlemiş olan görevi menfaatlerine uygun kullanma şekli sebebiyle Tıraş da otomatik olarak yaptığı hataları düşünmeye ve kimin şikâyet ettiğini tahmin etmeye çalışmıştır. Eğer suçunu itiraf ederse affedeceklerini düşünerek daha komite başkanı söze girmeden halka ait olan koyunları yediğini, eski eşine nafakasını beş-altı senedir ödemediğini, çobana yumruk attığını ve kolhozun çobanlar için gönderdiği montları Almatı'daki baldızına gönderdiği gibi suçlarını bir bir itiraf etmiştir.

- Büyük bir hata yaptığım doğrudur. Yanımdaki arkadaşlarım ısrar ettikleri için on koyunu kendi aramızda paylaştık. O sırada yakın akrabamızın kızı evleniyordu ve hayvan lazımdı. Bu sebeple bu işe giriştim. Bu seferlik beni affedin. İsterseniz parasını ödeyeyim. (AK!, sf.44).

X4: *Aferin Sana Yeşil Kağıdım* adlı hikâyenin başkişisidir. Adı, görünüşü, işi hakkında bir bilgi yoktur. Uzun yıllardır eşiyile hayalini kurdukları şehirdeki evlerine sonunda kavuşmuşlardır. Taşındıkları ev oldukça kötü olmasına rağmen onlar birbirine sarılıp her şeyi halledeceklerine dair içlerini ferahlatmışlardır. Evde eşiyile şarkılar söyleyen, piyano çalan bir kişidir. Yazıldığı dönem insanlarına bakacak olursak piyano sahibi olmak ve piyano çalmayı öğrenmek maliyetli bir şeydir. Bundan yola çıkarak durumlarının biraz iyi olduğuna varabiliriz.

Evin içinde yüksek sesle hapsirmemeyi, hızlı yürümemeyi, şarkılar söylememeyi, piyano çalmamayı öğrenerek görgü ve kültür sahibi olduk. Dairemizin duvarları çok inceydi. (ASYK, sf.47).

Başkişi basit tamir işlerinden anlamaz ve tesisatçı tarafından kolayca dolandırıldığı için saf bir kişidir. Hikâyenin sonunda tesisat işlemi için ödediği parayı fazla bularak elektrikçiye, boyacıya, tamirciye ne kadar ödeyeceğini kara kara düşünmeye başlamıştır.

Böylece evimdeki parlak musluk çalışmaya başladı. Aferin kırmızı kağıdım!

- Bunun suyu nerede? Diye sordum.

Usta beni tuvalete götürüp su vanasını gösterdi.

- Bunu sola çevirirsen su gelir.

- Ah, bu kadar kolay mıydı? Biz kaç gündür susuz oturuyoruz.

- Bunu öylece yavaş çeviremezsin. Yeşil kâğıt lazım.

-Kâğıt parçası bulunur. Al! (ASYK, sf.48).

X5: *İstifa Dilekçenle Gel* adlı hikâyenin başkişisidir. Onun hakkında bildiklerimiz oldukça sınırlıdır. Otogar gişesinde görevli olarak çalışmaya yeni başlamıştır. Boş zamanlarında şiir yazmayı sevmektedir. Aldığı tepkiler sonrasında şiirlerinde başkan, müdür, müdür yardımcısı, mühendis, ustabaşı gibi kelimeleri kullanmamaya karar verir. Fakat önceden gönderdiği şiirleri başına bela olur. Ona şiirleri yüzünden kızdıkları her anda kendini anlatmaya çalışmıştır fakat üstleri ona fırsat vermemiştir. En sonunda ise istifa dilekçesini yazıp çağırıldığı odaya gitmiştir.

- Sen nasıl bir insansın? Bu şiirle kime yaranmaya çalışıyordun? İnsanın başına ne gelirse dili yüzünden gelirmiş. Neden işine bakıp çeneni kapatmıyorsun? Bir insana sadece üç kez şans verilir. Sen üçünü birden kullandın. Bir daha tekrarlanırsa yanıma gelirken istifa dilekçenle birlikte gel! (İDG, sf.50).

Maytok: *Bilmece* adlı hikâyenin başkişisidir. Bir ilaçlama kurumunda çalışmakta olduğunu bildiğimiz başkişinin adına, görünüşüne dair bir bilgi yoktur. Kâğıt üzerinde bu kurumda çalışmakta olan fakat ne kendisinin ne de diğer çalışanların onun ne yaptığı hakkında bilgisi olmayan, elinden de pek iş gelmeyen birisidir. Bilmediği hiçbir fıkra, bilmece, tekerleme yoktur. Her zaman

insanları eğlendirecek bir şey bulur ve bu sayede göze batmaz. Bu sayede hikâyeye konu olan bilmeceyi sorup bir aylık tatili kapmıştır.

-Baseciğim (bana böyle hitap edilmesini seviyordum) kimsenin bilmediği bilmeceyle geldim. Eğer cevabı bulursanız istediğiniz her şeyi yapacağım. Eğer bunu siz bulamazsanız benim istediğimi yapacaksınız. Kahraman düşmana acı mazmış bu yüzden ben de patron olduğum için tereddüt etmeden tamam dedim. (B, sf.53).

Şapkalı Şişman Çocuk: *Aramızda Kalsın* adlı hikâyenin başkişisidir. İletişim kurmasında bir sorun vardır. Şoförle konuşmaz sadece bir iki laf edip kalanını işaretlerle gösterir. Zayıf bir tayla yola çıkan başkahraman sırasıyla tayla yünü, yünle daha iyi durumda olan tayı, tayla boz kunanı, boz kunanı dönenle, döneni de kısırakla takas ederek evine dönmüştür. Bütün bu takaslar sırasında halka ait olan mallar başkahramanla sovhoz çalışanının yakınlık ilişkisinden ve onların görevlerini kötüye kullanmalarından dolayı çalınmıştır.

- Hoş bulduk. “Şanslı yiğidin karşısına sofraya kurmuş yengesi çıkarmış” derler. Take’ciğim soğım için hazırlanıyoruz. Bu elimizdeki yünü tay ile değiştiresek? Benim için yaptığınız iyilikleri unutmayacağım. Biliyorsun çok şükür yukarıdakilerle aram fena değil.

- Buraya kadar gelmişsiniz sorununuzu çözmeden gitmenize müsaade etmem. Bu iyiliğimi de unutmazsınız. (AK, sf.55).

Gittiği her takas mekânında elindekinden çok daha iyi durumda olanı değiştirmek istemiş ve bunu tanışık olmalarına, onların da kendisine bir işi düşebileceğine değinerek yaptırmıştır fakat söylediğine göre hak yemez birisidir.

Ben insan hakkını yemem. (AK, sf.56).

Ankau: *Sorunun Cevabı* adlı hikâyenin başkişisidir. Çiftlikte veteriner olarak çalışmaktadır ve işleri gereği şoför Jumatay’ın arabasıyla köylere giderler. Yalakalık yapan Jumatay’ın ona “patronum” diyerek seslenmesi kendisini iyi hissettirir. Kötü bir alışkanlığı vardır. Hoşnut olmadığı kişilere “domuz” diyen başkişimiz sürekli sorular sorarak insanları yormaktadır. Fakat lanet okumak, küfür söylemek gibi bir huyu olmadığı da net bir şekilde belirtilmiştir.

- Neden evlenmedin?
- Yaşım küçük.
- Ne demek yaşın küçük?
- Geç doğdum.
- Neden geç doğdun?
- Babam geç evlenmiş.
- Baban ne den geç evlenmiş? (SC, sf.59).

Beken: *Anne Babaya Mektup* adlı hikâyenin başkişisidir. Evin tek oğludur. Oldukça sabırlı bir anne babası vardır. Çocukluk zamanlarında köyde kavga etmediği kimse kalmamış, ailesini utandırmadığı gün olmamıştır. Fotoğraf makinesi, gitar, motosiklet gibi ne isterse ailesine problem çıkararak aldırmaştır. Sigara ve alkol kullanmaya ortaokuldayken başlamıştır. Üniversiteyi kazanıp Almatı'ya okumaya gidince de akıllanmamış henüz 3. Sınıftayken evlenmiştir. Üniversite bitip köye döndüklerinde maaşlarını ilk günden yiyip ayın kalan günlerinde anne babasına yük olmuştur.

Saklamaya gerek yok maaşım yattığı gün biterdi. Eşim de çalıştığı halde bütün giderlerimizi siz karşılıyordunuz. Önceden bir tek şımarık çocuğunuz vardı ama benim sayemde iki olmuştu. Bunların hiçbirine sesinizi çıkarmadınız. (ABM, sf.64).

Kazak kültüründe evin tek oğlu ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Fakat hikayemizde Beken bunu hiçe sayıp ayrı eve çıkar. Bunu insanların haklarında ne diyeceklerini umursamadan yapar. Bütün bunlardan bir süre sonra pişmanlık duyup mektup yazmak ister.

X6: *Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?* adlı hikâyenin başkişisidir. Evli ve iki çocuk babasıdır. Adı, nasıl görüldüğü ve işi hakkında bir bilgi verilmemiştir. Hayatını bir düzen dahilinde yönetmeye ve eşiyile yaptığı planlara uymaya gayret gösterir. Eşine söz verdiği halinin parasını hazırlamıştır hatta asmak için duvara çivisini bile çakmıştır fakat halıyı satın alamamıştır. Halı deposuyla ilgilenen kişinin Tıraş adındaki oldukça cimri birisi olduğunu öğrenir. Bu sebeple Tıraş'ı

tanıyan birilerini bulup onların ricacı olmasını düşünmüştür. Kime ricada bulunsa başka bir tanıdığına yönlendirilip rüşvet vermeyi unutmaması gerektiği söylenir.

Tekrar yola koyulmuştum çünkü başka çarem yoktu. Planın son günü yaklaşmıştı. Eve halısız gitmeye gururum el vermiyordu. Almak için tanıdık da bulamıyordum. Ah, kaderim, Kazakların hepsinin birbirleriyle akraba olduklarını söylerler. Tıraş'ı tanıyanlar var mı? (TTVM, sf.71).

X7: *Daha Neler Göreceğim* adlı hikâyenin başkişisidir. Evine misafirlik için dünürlerini çağıran orta yaşlı birisidir. Eşinin dünürleri için yemek yaparken yaşadığı gaz sorunu nedeniyle devlet dairelerine yolu düşer. Hangi belediyeye ve hangi mahalleye bağlı olduklarını bilmedikleri için gittiği her birimde problem yaşamıştır. Çenesini tutamayan birisidir. Gaz deposu çalışanına sinirlenip ağzını tutamadığı için işlemleri halledilmez ve sonraki güne kadar iki yüz evin gazının kesik kalmasına sebep olur.

- Yavrum sen bilirsin ama şu benim doğalgaz işini hızlıca bitirelim lütfen.
- Hayır bitiremem.
- Bu kötü huyunla sen zaten koca bulamazsın. Bana engel olma işimi hallediver.
- Ben size engel olmuyorum, gidin buradan. Mesai saatim bitti yarın gelin. (DNG, sf.75).

Beken: *Affedebilir misiniz?* adlı hikâyenin başkişisidir. 55- 60 yaşlarındadır. Tülen'in sataşıp dövdüğü kişidir ve hastanede uzun bir süre tedavi görmüştür. Tülen'e durduk yere ona saldırdığı için oldukça sinirlidir. Bu sebeple ziyarete gelen Tülen'in babası ve köyün iki ihtiyarına iğneleyici bir şekilde konuşmuştur.

-Öyle mi? dedi Beken gülümseyerek. - Ben neredeyse altmış yaşına girdim. Bu zamana kadar neredeydiniz? Galiba Tülen sayesinde sizinle tanışabildim. O olmasaydı bizi kim yakınlaştıracaktı. Çok sağ olsun! (AM, sf.76).

Esey'in ve ihtiyarların uzun konuşmalarını dinlerken onların aslında nasıl olduğunu merak ettikleri için değil de Tülen'den şikayetçi olmaması için geldiklerini anlamıştır. Bu yüzden şikayetinden vazgeçmemiştir.

- Anladım sizi. Hiçbir şey cezasız kalmamalı. Tülen beş yıl hapis yatsın. Sağ salım döndükten sonra kendisi gelip özür dilesin. Eğer işinize yarayacaksa o zaman onu affederim. Benim söyleyeceklerim bu kadar. (AM, sf.78).

Toka: *Niyet* adlı hikâyenin başkişisidir. Kötü niyetli birisidir. Maddiyata çok değer verir. Karşılaştığı arkadaşının onun neden canının sıkın olduğunu anlamaya çalışması üzerine sorular sormasıyla Toka'nın gerçek yüzü açığa çıkar. Arkadaşı, başkişinin ailesinin sağlığından endişelenip soru sormuştur. Fakat başkişi gaddarca cevaplar vermiştir.

- Hayırdır, her şey yolunda mı? Seninle ilgili kötü bir haber almadım. Nasıl bir şanssızlıkla karşılaştın? Baban da yaşlanmıştı...

- O ihtiyar ölür mü hiç. Sağlığı yerinde evde oturuyor.

- Sağlığı yerindeyse iyi. Bu arada Büyük anneniz neşeli bir insandı. Eğer ona kötü bir şey olduysa kusura bakma haberi gelmedi. Rahmetli iyi bir insandı.

- İhtiyarlara bir şey olsaydı bu kadar zorlanır mıydım? Neden bahsediyorsun sen? (N, sf.78-79).

Zamanında arkadaşları Toka'nın araba alması için birlik olmuşlardır. Hepsi güçleri yettiğince destek verip ona araba aldirmıştır. Fakat Toka, arkadaşlarına verdiği değeri onların verdikleri parayla eşitlemiştir.

Ne kadar art niyetli olduğunu zaten biliyordum. Bunu arabayı ilk gördüğünde hayırlı olsun diyerek kırk som verdiği gün anlamıştım. Jılık yüz som vermişti. Gerçek dost odur. (N, sf.79).

Arabasını garajdan çıkarken sürttüğü ve boyasının gittiği için ölsem daha iyi olurdu diye düşünmesi ise maddiyata ne ölçüde değer verdiğinin bir göstergesidir.

X8: *Kimi Suçlayayım* adlı hikâyenin başkişisidir. Hikâyenin birçok bölümünde adı sorulur fakat “ona ismimi söyledim” şeklinde cevap vermiştir. O, şarkıları

herkesçe bilinen, kalbi kırsaldaki insanlara hizmet etmek için çarpan oldukça ünlü bir bestecidir.

Övünmek istemem ama şarkı söylenen her yerde benim ismim anılmadan başlanmaz. Çok sayıda yarışmadan ödül kazandım. Belki yeteneğim, emeğimin meyvesidir. Ancak itibarsız değilim. Tanınmış sanatçılar da arkamdan güzel sözler söylerler. (KS, sf.80).

Gittiği kırsalda kalacak daire bulmakta zorlanmasıyla yazarın okuyucuya vermek istediği bilginin taşıyıcı kolonunu yerleştirmiş olur. Kültür komitesi başkanı yardımcısıyla konuşması gerekmektedir fakat sıra beklemek istemez. Bu yüzden sekretere kimliğini gösterip ayrıcalık bekler. Komite başkanı onu çok iyi ağırlamıştır fakat ev bulma konusunda söylediği sözler sanata verilen değeri bir kez daha gözler önüne sermiştir.

- Yavrum işler bu durumda, kusura bakma.

Beni mağaza müdürü ya da şoför yapmayan tanrıyı suçladım. Başka kimi suçlamalıydım ki...(KS, sf.83).

Hikayelerde bulunan başkişiler genellikle kötü ve masum olarak ayrıştırılmıştır. Estetik zevkten çok iletilmek istenilen mesaja yoğunlaşan bu hikayelerde başkişiler öylesine bulunmamaktadır. Dolayısıyla ya problemi çıkaran ya da o çıkarılan probleme maruz bırakılan masumlar üzerinden ilerlemiştir. Başkişiler aracılığıyla ağırlıklı olarak rüşvet konusu işlenmiştir. Onlara göre rüşvet halkın alışık olduğu ve sorgulamadıkları bir olgudur. Toplamda dokuz hikâyenin başkişisinin adı bilinmemektedir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken kısım adı bilinmeyen başkişilerin hepsinin masumlardan oluşmasıdır. Buradaki amaç problemi yaşayanın değil, onun gözlerinden gösterilecek olan olayın önemliliğidir.

2.1.2.2 Norm Karakter:

Bir norm karakter, herhangi bir fon karakterden daha boyutlu ve kimlik kazanmış bir karakterdir, romanda belli bir fonksiyonu icra eder. Roman başkişisinin aksine, norm karakter, romanda amaç olmaktan çok bir amacı gerçekleştirmek için kullanılan bir araçtır. (Stevick, 2010: 181) Pek çok fonksiyonları vardır.

Bunlar; fon karakter veya kart karakter gibi davranabilmeleri, başkişi ile toplum arasındaki ilişkiyi sağlayan bir araç olabilmeleri, tezat yaratma amaçlı metinde bulunabilmeleri gibidir. Kart karakterden farklılıkları onların bir derinliğe sahip olmasıdır. Başkişinin kusurlarını bazen üzüntüyle bazense zevkle okuyucunun gözlerinin önüne serebilir. Onlar, başkahramanın başına gelen olayların, yaşadığı tecrübelerin daha basitleştirilmiş halini deneyimlemiş olabilirler. Buna örnek olarak *Kötü Niyet* adlı hikâye gösterilebilir. Tekebay'ın Kiyas'a birilerini dondurması için verdiği emir buna örnek gösterilebilir. Eskiden yaptığı bir şeyi müdür yardımcısı olduğu zaman elemanı olan ve aynı zamanda hikâyenin başkahramanı olan Kiyas'a yaptırtıyor.

Norm karakter yardımıyla, roman başkişisinin bireysel özelliklerini kazandığı roman dünyası, gereken yoğunluğu ve somutluğu kazanır (Stevick, 2010:190). Bazen hataları gösteren ahlaki bir ölçü bazen de başkişinin yüceltilmesindeki zorluğu hafifleten kişilerdir. Fazla övgünün insan üzerinde olan negatif etkisini eserlerde de görmemiz çok olağandır. Bu sebeple norm karakterin ağzından ihtiyaç duyulan veriler alınıp başkişi istenilen konuma yerleştirilebilir ve başarılı bir sosyal ortam resmi çizilebilir.

Kiyas: *Kötü Niyet* adlı hikâyenin norm karakterlerindedir. Hikâyede onun sesi hiç duymasa da bir norm karakter olmanın temel prensibi olan amaçtan çok araç olma gerekliliğini hakkıyla yerine getirdiği görülür.

Kiyas'a bir göz kırptım o da gidip bu sorunu halletti. Birkaç saat sonra benim kara telefonum güçlü bir şekilde çalıp titreye titreye masadan yere düştü. (KN, sf.6).

O, başkişinin adeta eli koludur, bir dediğini iki etmez. Sadık bir çalışan olmasından dolayı başkişi onu çok sevmekte ve önemsemektedir.

İşime yaramayanları ve bana karşı gelenleri cezalandırdım. Sadece Kiyas'ım sağlıklı olsa yeter. (KN, sf.8).

Tekebay: *Kötü Niyet* adlı hikâyenin norm karakterlerindedir. Adı Tekebay'dır fakat ona Koşeke denmektedir. Bunun sebebi adının anlamının Türkçe Keçi

Bey anlamına gelmesidir. Fakat iş arkadaşları ona Keçi demektense Koç lakabını takmışlardır. Mekebay adındaki müdürün yardımcısıdır. Başkişi olan Kiyas'ı nasıl rüşvet alacağı konusunda bilgilendirir.

- Et fabrikasında yağlı et olduğunu söylüyorlar. Sucuk, salam, at eti varmış diye duydum. Orasının şefi Erden açgözlünün de aç gözlüsü, cimrinin de cimrisi birisidir. Bu nedenle adamlarından birisini gönder. Erden'in ve muhasebecinin ofisinde ısınma sisteminde bir sorun çıkarırlar. Sonra onlar kendileri ağabey diyerek bize gelirler. Ağızından bize fayda olacak herhangi bir laf çıkana kadar sus! (KN, sf.4).

Başkişinin kötü yanının ortaya iyice çıkmasına yardım eden Tekebay'ın sesini daha sonrasında hiç duymayız. O, bir araç olarak görevini tamamlamış ve başkişinin eserdeki kişilik özelliklerini besleyip hikâyenin temelini oluşturacak olan gaz keserek rüşvet alma sürecinin başlatıcısı olacaktır.

Müdür söylediye onun lafına karşı gelinmez! Emiri hemen yerine getirdim. Sonraki gün benim kara telefonum patlayacakmış gibi çaldı. Kimin aradığını tahmin edebiliyordum. (KN, sf.5).

Erden: *Kötü Niyet* adlı hikâyenin norm karakterlerindedir. Et fabrikasının şefi olarak hikâyede yer edinmiştir. Oldukça kibar birisi olması kötü bir kişiliği olan başkişiyi etkilemiştir. Hikâyenin başında Açgözlünün de aç gözlüsü, cimrinin de cimrisi birisi" olarak belirtilen Erden, başkişinin konuşmalarına bakıldığında çok mütevazi ve ılımlı birisidir.

- Eee, afedersiniz, ben genç memurlardan birisi olduğunuzu sandım. Tekrar kusura bakmayın. Üşümüş bir adamdan mantıklı bir laf çıkar mı? Kardeşim, bugün gün boyu soğuktan vücudumu büzüştürdüm. Isınma sistemimiz çalışmıyor. Acaba bize yardım edebilir misiniz...dedi.

Kocaman adamın böyle davranışları beni de utandırmıştı. (KN, sf.5).

Şaş Tenge: *Günahım Arkadaşlarımın Boynuna* adlı hikâyenin norm karakterlerindedir. Başkahramanın otobüs durağında tanıştığı kızdır. 29 yaşındadır. Başkahraman aralarında çok ortak yön olduğunu ve akşamları yürüyüş yaptığını söyler. Kız başkasından duyduklarına çok çabuk inanan ve sorgulamayan bir kişiliğe sahiptir.

Ertesi gün durumu anlatmak için yanına gittim fakat bana inanmadı. (GAB, sf.10).

İkinci kız: *Günahım Arkadaşlarımın Boynuna* adlı hikâyenin norm karakterlerindedir. Başkişiyle markette tanışmıştır fakat adı, görünüşü, yaşı gibi bilgiler bulunmaz. Kısa bir süre içerisinde nişanlanırlar ve düğün alışverişine başlarlar. Sinirli ve ağızını tutamayan bir kişidir.

Külay'a kızmıştım ama bir yandan da iyi yaptığını düşünüyordum. Yoksa bir gün o kız beni çiğnemedi direkt yutardı. Oh, Allah korumuş. (GAB, sf.11).

Tüketim Kurumu Başkanı: *Öylece Kaldım* adlı hikâyenin norm karakterlerindedir. İnsanların ne iş yaptıklarına bakarak onlara karşı tavır takınan birisidir. Mobilya almak için parası olmasına rağmen başkişiye satmamıştır. Çünkü mobilyaları bir ustabaşından daha yukarıdaki konumdaki birine satarsa oluşacağı tanışıklık bağından işi düştüğünde fayda sağlamak istemektedir.

- Mobilya öyle herkese verilmez. Sıra var bilmiyor musun? Sıranızı bekleyin.

- Ne zaman sıra bana gelir?

- Belki beş altı sene içerisinde...(ÖK, sf.15).

Aradan yıllar geçtikten sonra başkişi et fabrikası müdürü olarak karşısına çıkınca takındığı tavidan çok farklı olarak nazikçe konuşmuş ve daha başkişi istemeden yeni gelecek olan mobilyalardan ayıracağını söylemiştir.

- Nerede çalışıyorsunuz?

- Et fabrikasında.

- Harika, çok sevindim! Orası çok prestijli bir yer. Bu arada sen benden mobilya istemiştin ya o ricanı unutmadım ve yakında yurt dışından üç dört tane mobilya gelecek. Birisini sana ayıracağım. (ÖK, sf.16).

Maybas: *Öylece Kaldım* adlı hikâyenin norm karakterlerindedir. İletişim kurumunun müdürüdür. O da Tüketim kurumu başkanının yaptığı gibi ustabaşı olduğunu öğrenince kötü davranmıştır.

- Vasfınız ne?

- Ustabasıyım.

- Bu imkânsız size telefonun t'si yok. Siz telefonu oyuncak mı sanıyorsunuz?

Maybas (sizinle konuşmamız bitti dercesine) önünde bulunan kağıdına yazmaya devam etti. Ben de hiçbir şey demeden arkamı dönüp çıktım. (ÖK, sf.15).

Et fabrikası müdürü olduğunu öğrenince de başkışinin sözünü etmediği hizmetin hemen yerine getirilmesi için işlem başlatacağını söylemiştir.

- Orası prestijli bir kurum. Ha, bu arada bir keresinde evine telefon bağlatmak için gelmişin değil mi?

- Evet.

- Tamam, merak etme. Yarın hallettireceğim. (ÖK, sf.16).

Tubay: *Öylece Kaldım* adlı hikâyenin norm karakterlerindedir. Sovyetler zamanında teknolojik aletler Selxoztexnika adlı marketlerde satılmaktadır. Başkışinin arabasına gerekli olan amortisörün temini için gittiği marketin müdürü Tubay'dır. Tanıyor olmasına rağmen diğer kurum yöneticileri gibi o da mesleğini sorup ona göre cevabını şekillendirmiştir. Fakat başkışiyi davranışlarıyla en çok üzen kişidir. Bunun sebebi de yakın akraba oldukları halde onun başkışiye umurunda olmadığını belirtmesidir.

- Amortisör var ama yok.

- Tubay'cığım ben sizin yakın akrabanızım.

- Fark etmez.

Dürüst olmak gerekirse bana satmadığı değil "yakın akrabanızım" dediğimde "Fark etmez" demesi zoruma gitmişti. (ÖK, sf.15).

Delikanlı: *Ayda Altı Gün* adlı hikâyenin norm karakterlerindedir. Adını bilmeyiz. Hikâyeye kocaman bir kartalın sırtında olarak giriş yapar. Bu sebeple bambaşka bir gezegende olan başkışiyi korkutmuştur. Kazakçanın tersten konuşulduğu Ay Gezegeninin bu genç vatandaşı başkışiyi yazı işleri ofisine götürmüştür.

İlk durağımız yazı işleri ofisiydi. Delikanlı yol boyunca kartalını çılgınca sürüp bana kendi dilinde bir şeyler anlatmıştı. Sonrasında “Ya imela”(Ay gezegeni) adlı gazetenin ofisine vardık. (AAG, sf.18).

Rıbas: *Ayda Altı Gün* adlı hikâyenin norm karakterlerindedir. Yazı işleri bürosunun çalışanıdır. Arslanların çektiği bir arabası vardır. Başkişiyi arabasıyla köylere gezmeye götürmüştür. Sonrasında gelenek göreneklerle tanıştırmak amaçlı bir düğüne götürmüştür.

“Şortan” sovhozunun “Kılagay” şubesine yaklaştığımızda gözlerini kaçırıp dillerini çıkarıp ayaklarını göğe kaldırıp kafalarının üzerinde toprak taşıyan insanları gördük. “Aman tanrım, bu köyde bekarlığa veda partisi varmış diye arkadaşım ayağını kaldırıp kalabalığa karıştı. Bir kız yanımıza gelip bizi düğüne davet etti ve sanırım o düğün sahiplerinden biriydi. (AAG, sf.20).

Rapaj: *Ayda Altı Gün* adlı hikâyenin norm karakterlerindedir. Balık yemciliğiyle uğraşan ve kışlık olarak çekirge, karınca depolayan insanların müdürüdür. Başkahraman ve arkadaşını memnuniyetle karşılayıp onlara işlerin ilerleyişinden bahsetmiştir.

Yaşlı Güvenlik Küzenbay: *Kespek'in İftirası* adlı hikâyenin norm karakteridir. İlçe cezaevi kurumunun yaşlı güvenliğidir. Erekey'in Arap harfli olarak yazdığı şiiri orada okuyabilen tek kişidir. O şiirin Abay'ın *Kış* adlı şiiri olduğunu söyleyerek Kespek'in yalanını ortaya çıkarmıştır.

- Hey Kespek, sakin ol! Dedi yaşlı Küzenbay.

- Saçma sapan konuşma, bu Abay'ın *Kış* adlı şiiri değil mi? Seninle hiçbir alakası yok. Çocukla çocuk olma. (D, sf.26).

Doktor: *Allah Kimsenin Başına Vermesin* adlı hikâyenin norm karakteridir. Kıykım ile konuşurken 15-20 yıllık bir doktor olduğunu öğreniriz. Kıykımın oğlu bu deneyimli doktorun Kazan'dan geldiğini duyunca hemen bir görüşme ayarlamıştır. Doktor, Kıykım'ı ilgiyle dinleyip sorular sorar fakat zamanla onun

hastalık hastası olduğunun farkına varıp gülümsemeye, onun duymak istediklerini söylemeye gayret eder.

- Hem de nasıl. Nefes aldığımda akciğerim sızlıyor ve nefes veremiyorum. Kalbimde kan dolaşımım çok yavaş. Bazen sanki beş on dakika kalbim duruyormuş gibi hissediyorum.

Bunu duyan doktor gülmeye başladı. (AKBV, sf.30).

Tıragan(Tıraş): *Torpil Bulundu* adlı hikâyenin norm karakterlerindedir. Başkişinin Tıraş'ı Taniyan Var Mı? adlı hikayedeki aradığı kişidir. Bu hikâyede onu sonunda bulur. Fakat bulunduğu anda yaşadığı şok, onun düşlerindeki Tıraş'dan çok farklı birisi olduğunu gösterir. Tıraş, eşinin tersine oldukça zayıf kemikleri görünen birisidir. Başkişi görünce korkmuştur.

Tıragan'ı görünce kaçasım geldi. Rahmetli Balgabay'ın dediği gibi deri ve kemikten oluşan bir şeydi. Onu ilk gördüğüm an donakaldım.

O, elini uzatınca sanki iskeletine dokunduğumu hissettim. (TB, sf.31).

Çünkü o, önceki hikâyede insanların çekindiği, beddualar ettiği, görüşmek istemediği birisidir. Fakat söylenildiği kadar cimri değildir. Rüşvetini alacağı takdirde halı ayarlayabileceğini söyler. Bu sebeple başkişinin ihtiyacını gidermek için birilerini bulacağını ama kendisinin bu durumdan kazancının ne olacağını sormuştur. Bu durum kazak coğrafyasında normal olarak karşılanmaktadır.

- Bunun karşılığını alacak mıyım?

- Tabii ki ağabeyciğim.

- Kayınçom yengen için de bir şeyler var değil mi?

- Elbette.

- Tamam o zaman yarın gel dedi Tıragan. (TB, sf.32).

Tıragan'ın Eşi: *Torpil Bulundu* adlı hikâyenin norm karakterlerindedir. Eşi Tıraş'ın aksine oldukça kilolu birisidir. On parmağının onunda da yüzük olan

kadın bir deri bir kemik kalmış olan eşi Tıraş'ı uyandırırken tüm gün yattığını kalkarsa yağlarının eriyeceğini söylemiştir.

Yengem koca cüssesiyle kalktığında bacaklarının ve kollarının kalınlığını gören insan üç gün yemek yemekten vazgeçerdi. O fil gibi sallana sallana gelip ağır kilosundan dolayı zorlandığını hissettirirdi. (TB, sf.31).

Yardımcı Müfettiş: *Müfettiş Geliyor* adlı hikâyenin norm karakteridir. İnsanların üzerinde makamlarını kullanarak baskı kurmayı sever. Uzun boylu olduğu bilinmektedir. Baş müfettişle boyları arasında bir tezatlık vardır. Baş müfettiş kısa boylu daha akıllı, yardımcı müfettiş uzun boylu ve ahmak bir tiptir. Bu kişinin kafası baş müfettişe göre daha az çalışır. Hikâyenin sonunda kirli toz içerisinde uyanan başmüfettiş onu kaldırır ve nerede olduğunu anlamlandırmaya çalışırken uzun boylu yardımcı müfettiş Almatı'da olabileceklerini ileri sürer. Baş müfettiş onu aşağılayarak Almatı'da olsak Ala dağları göreceklerini söyleyince yardımcı müfettiş Ala dağların birisi tarafından çalındığını düşünerek sinirlenmiştir.

- Hey! neredeyiz biz?

- Sanırım Almatı'dayız.

- Geri zekâlı ne Almatı'sı! Almatı'da olsaydık Ala dağları görüyor olurduk.

- Rezillik değil de ne! Ala dağları mı çalışmışlar? Bu hırsızların bir tek Ala dağları çalmadıkları kalmıştı. (MG, sf.36).

Muhasebeci ve Zooteknist: *Müfettiş Geliyor* adlı hikâyenin norm karakterindedir. Onların görünüşleri, adları hakkında bir bilgi verilmemiştir. Makamlarının adı verilmek istenen ana fikre oldukça hizmet etmektedir. Müfettişler her akşam birilerinin evine yemeğe katılmaktadırlar. Yemek yerken bir sonraki gün kimi inceleyeceklerini sinirli bir şekilde belirtirler. Bir bakıma sonraki gün kimin sofrasına misafir olacaklarını bildirmektedirler. Onların ortak özelliği ise sonraki günlerde devletin malı olan hayvanları kesip müfettişlere ziyafet çektirerek denetlemeden kurtulmalarıdır.

Muhasebeci denetçiler için kuzu kesti ve sonra gelip onlara selam verdi. Bu sırada denetçiler hesap raporlarını inceliyorlardı. Muhasebecinin hazırlıklı geldiğini görünce şaşırıldılar. Bu sebeple denetçiler hesap raporlarında hiçbir problem yok diye kayda geçtiler. Böylece muhasebeci aradan çıkmış oldu. (MG, sf.35).

Müfettişin dediklerini duyduktan sonra zooteknistin uykusu kaçtı. Çobana "bir koyun hastalıktan öldü" diye rapor yazdırdı. O koyunu getirip misafirler için kesti ve onlardan hayır duası istedi. Misafirler alçak gönüllü insanlarmış tek tek dua okudular. (MG, sf.36).

X: *Merdiven* adlı hikâyenin norm karakteridir. Başkişiyle on iki yıl boyunca beraber eğitim almışlardır. Başkişiyle sürekli farklı yerlerde karşılaşırlar ve ona ne durumda olduğunu, dilekçesinin sonuçlanıp sonuçlanmadığını sorar. Her zaman eski dostunu ilgiyle dinleyip her şeyin çözüleceğine dair umur vermeye çalışmıştır.

- Anladım, güzel. Eminim onlar bir çözüm bulacaktır. Merak etme. (M, sf.41).

Halk Komitesi Başkanı: *Ah Keşke!* adlı hikâyenin norm karakteridir. Güler yüzlü ve ılımlı bir kişi olarak Tıraş'ı karşılar. Tıraş'ı komitede onlarla birlikte çalışması için iş teklifi amaçlı çağırmıştır. Fakat Tıraş korktuğu için ardı ardına işlediği suçlarını itiraf ederken ilgiyle dinlemiştir. Bu suçları duyduktan sonra ise onu komitede işe almaktan vazgeçmiştir. Buradan yola çıkarak halk komitesi başkanının görevini kötüye kullanmadığı ve onurlu bir insan olduğu şeklinde bir çıkarımda bulunabiliriz.

- Tamam, bütün gerçekleri anlattınız. Bu sizin cezanızı hafifletecektir. Ancak sizin tecrübeli bir kişi olarak bu komitede bizimle beraber çalışmanızı istiyorduk. Bu sebeple sizi davet etmiştik.

- Beni mi?

- Evet sizi. Ama artık... (AK!, sf.46).

Şepək: *Bilmece* adlı hikâyenin norm karakteridir. Hikâyenin anlatıcısıdır. Bir ilaçlama kurumunda çalışmaktadır. O, müdürün sevdiği ve aralarının iyi olduğu bir çalışandır. İnsanların ona "Base'ciğim" diye seslenmesini sevmektedir. Bir süreliğine müdür olduğu zamanda başkişinin onun yanına gelip bilmece

sormasıyla hikâye başlar. Şepək, ekipteki çalışanlarla arası iyi olan bir müdürdür. Bu, Maytok'un sorduğu bilmeceyi kimse bilemeyince şakayla karışık kızmasından anlaşılabilir.

On bir kişi bir cevabı bulamadık! Bacak bacak üstüne atıp yemek yemekten başka bir şey bilmez misiniz? Burada sadece yatıp kalkıp maaş alıyormuşsunuz demek ki diye çalışanlarımı şakayla karışık azarladım. Onlar dediklerimi duyunca hırslandılar.

- Ah, dilimin ucundaydı dedi muhasebeci.
- Dilini eşek arısı soksun dedim. (B, sf.54).

Çiftlik Yöneticisi, Çoban, Batıs Sovhozunun Seyisi, Uzun Boylu Adam (Üze), Zooteknisyen: *Aramızda Kalsın* adlı hikâyenin norm karakterleridir. Onların ortak özellikleri başkişinin değiştirmek istediği malları devletin onlara emanet ettiği daha iyi mallarla değiştirmelerine izin vermeleridir. “Sonuç olarak mallar azalmıyor” mantığıyla hareket ettikleri için görevlerini kötüye kullanmışlardır. Onlar dış görünüşlerine göre adlandırılmışlardır. Gözlüklü, bıyıklı, şişman, takkeli...

- Evet, hoş geldiniz dedi takkeli.
- Hoş bulduk. “Şanslı yiğidin karşısına sofraya kurmuş yengesi çıkarmış” derler. Take’ciğim soğum için hazırlanıyoruz. Bu elimizdeki yünü tay¹ ile değiştiresek? Benim için yaptığınız iyilikleri unutmayacağım. Biliyorsun çok şükür yukarıdakilerle aram fena değil.
- Buraya kadar gelmişsiniz sorununuzu çözmeden gitmenize müsaade etmem. Bu iyiliğimi de unutmazsınız. (B, sf.55).

Jumatay: *Sorunun Cevabı* adlı hikâyenin norm karakteridir. Oldukça kurnaz birisidir. Ankau’yu patronum diye pohpohlayarak arasını sıcak tutar. Ankau’nun soru sormasından bıktığı için soruların cevaplarını sürekli ona getirir. Bu sayede Ankau şah mat olduğu için sinirlenip susar.

- Neden ışıkları yakmadın?
- Lamba patladı.
- Neden patladı?
- Yaramaz çocuklar patlattı.

- O hangi domuzun çocuğu? Söyle bana!
- Ona ne yapacaksınız?
- Onun babasına göstereceğim.
- O sizin çocuğunuz! (SC, sf.61).

Beken'in anne ve babası: *Anne Babaya Mektup* adlı hikâyenin norm karakterleridir. Oğulları yüzünden neredeyse her gün birileri önünde boyunlarını eğip af dilemişlerdir. Oldukça sabırlıdır. Kültürlerine göre oldukça ters olan evin tek oğlunun anne babasından ayrı yaşama fikri onları üzse de yine de mutlu olmalarını dilemişlerdir. Başkişi onlara özür mahiyetinde mektup yazmıştır.

Murat amcanın Güljan adındaki kızının yeni ceketini kestiğimde ve hatta komşumuzun oğluya kavga edip ahırlarını ateşe verdiğimde bile insanlar tek kelime etmediler. Babacığım onlara kendin yapmış gibi başını eğip af dilemeni dünmüş gibi hatırlıyorum. (ABM, sf.62).

Kündekiz: *Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?* adlı hikâyenin norm karakterlerindedir. Başkişinin eşidir. Fakat gerçek adı Şınar'dır. İnsanlar ona sürekli süslendiği için bu adı vermişlerdir. Her yılın son gününde eşiyile oturup bir sonraki yıl neler yapacaklarını planlamaktadırlar.

- Haziran ayında Toykan ile Koykan'ın Almatı'daki evinde olacağız. Her sene buraya gelip yiyip içip eğleniyorlar. Biz de ehterimizin misafirperverliklerini görelim.
- Çok iyi bir fikir. Sekiz martta Sarqan, Keltekbay, Dükenbay, Şaşudı(bunların hepsi köydeki zenginler) eşleriyle misafir etmek lazım. Bayram olduğu için kimse eli boş gelmez. Hiç olmazsa yediklerini karşılarlar. Ama sen bana bir takım elbise alacaksın. (TTVM, sf.68).

Bökpen, Nağım, Koraş, Köseu, Jargak, Kiyas ve Kıyım: *Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?* adlı hikâyenin diğer norm karakterleridir. Onların ortak özellikleri hep birileri tarafından Tıraş ile aracı olabilecekleri sebebiyle buluşturulmalarıdır. Başkişi hiç birisine giderken eli boş gitmemiştir. Çünkü rüşvet mantığı halkın en küçük birimlerine kadar işlemiştir. Hepsi Tıraş ile olan kötü anlılarını, Tıraş'ın onlara

neden yardım etmeyeceğini anlatıp başkişiyi yardım edebilecek kişilere yönlendirmişlerdir.

- Daha dün "Tıraş seni bir daha gözüm görmesin diye beddua etmişti. O insan değil. Ama madem buralara kadar geldin bir sonraki sokakta yaşayan Kıyas adlı arkadaşım Tıraş'ın yakınıdır. Bu arada yanına bir şeyler almayı unutma. (TTVM, sf.71).

Esey: *Affedebilir misiniz?* adlı hikâyenin norm karakteridir. Yaşı sekseni geçkin bir ihtiyardır. Elli beş- altmış yaşlarında yaramaz bir oğlu vardır. Başkişiyi keyfi bir şekilde darp ettiği için karakola götürülmüştür. Esey, oğlu için af dilemeye Beken'e gelir fakat istediğini alamaz.

Yaşı sekseni geçen yaşlı ihtiyarın ayaklarına kapanıp özür dilemesi insanın gözüne çok çirkin görünüyordu. Beken yaşlı adamı kaldırdı. Diğer iki yaşlı ihtiyar da söze girdi.

- Bekenciğim, bu yaşlı adama üzülün. Oğlu onun tek evladı. (AM, sf.77).

Şişman yaşlı adam ve Zayıf yaşlı adam: *Affedebilir misiniz?* adlı hikâyenin diğer norm karakterleridir. Onlar arabuluculuk amaçlı Beken'in evine gelmişlerdir. Elli beş- altmış yaşlarındaki Tülen'in daha çok genç olduğu ve bir cahillik yaptığını söyleyerek Beken'in affetmesi için çabalamışlardır.

- Baş köşede oturan ihtiyar yabancı değil uzaktan akrabasıdır. Onun adı Esey.

- Evet, o akılsız Tülen'in babası dedi zayıf ihtiyar.

- Evet tahmin ettim dedi Beken.

İhtiyar adamlar "Biz hem size hem de Esey'e akrabayız" dediler. Bugün evinize sağlığınıza sormak için geldik. (AM, sf.76).

Toka'nın arkadaşı: *Niyet* adlı hikâyenin norm karakteridir. Aynı zamanda hikâyenin anlatıcısı olan bu kişi yolda karşılaştığı arkadaşının halini hatırlar sorarken büyük bir problemi olduğunu hisseder ve sorular sormaya başlar. Başkişinin canı o kadar sıkındır ki norm karakter aile fertlerinin başına mı bir şey geldiğini sorar. Fakat aldığı cevaplar hep çok gaddarcadır. Maddiyata çok değer veren arkadaşının o büyük derdinin sadece garajdan çıkarken arabasını

sürttüğünü öğrenince çok şaşırır. Fakat Toka onun kendisini kıskandığını düşünerek eleştirmeye başlayınca norm karakter oradan ayrılır.

Toka'nın böyle kötü niyetli bir insan olduğunu zaten biliyordum. Lafı çok uzatmadan "Layığını bul" deyip yoluma devam ettim. (N, sf.80).

Kültür komitesi başkanı yardımcısı: *Kimi Suçlayayım* adlı hikâyenin norm karakteridir. Başkişiyle samimi bir sohbet edip sanatı, sanatçıları ne kadar sevdiğinden bahseder. Fakat konu başkahramanın daire bulamama sıkıntısına gelince ilçenin çok küçük olduğundan ve besteci şarkıcıdan çok telefon tamircileri, tesisatçılar, başkan için şoför gerekliliğinin daha önemli olduğunu onlara ev bulunabileceğini söyler.

Dürüst olmak gerekirse bize şarkıcı söz yazarından daha fazla zor işlerde çalışacak inşaat işçisi, tesisatçı, muhasebeci, aşçı ve şoför lazım. Bu arada başkan "ben gelene kadar bir şoför bul" demişti. Şoför tanıdığınız var mı? O yeni Volga'yı¹ kullanacak. Ona bir daire bulabiliriz. Bildiğin birileri var mı? (KS, sf.83).

Besteciler Birliği Başkanı: *Kimi Suçlayayım* adlı hikâyenin norm karakteridir. Herhangi bir bilgi yoktur. Başkişiyi Arkau adlı şehre görevlendirerek hikâyenin seyrini değiştiren kişidir.

Orası daha önceden çok yetenekli halk bestecilerinin çıktığı bir yer. Orada Filarmoni orkestrasının başında olacaksınız. Aynı zamanda köy yaşamı hakkında eserler yazmakla yükümlüsün. Halk bestecilerini de unutma dedi. (KS, sf.81).

Eserlerde bir araç konumunda bulunan bu kişiler başkişiyi geliştiren, tasvir eden, çevresinin oluşumuna katkı sağlayan ve toplumla arasındaki köprü konumunda olan kişilerdir. Bu sebeple *Söylemedi Demeyin* adlı hikâye kitabında bazen başkişiyeye yol gösteren, yardım eden, doğruları gösteren kişiyken bazense başkişinin suçlarını ahlaki yönleriyle gösteren, karşısında duran ve korku unsuru olan kişilerdir. Bu kişiler aracılığıyla sanata verilen değer, rüşvet, görevi kötüye kullanma gibi ciddi problemler gözlemlenmektedir.

Diğer bir dikkat edilmesi gereken nokta ise *Dilekçe* adlı hikâyenin norm karakteri aracılığıyla Kiril alfabesinin mevcutta bulunduğu gösterilmesidir. Yaşlı güvenlik Küzenbay aracılığıyla uzun yıllar boyunca Kazak coğrafyasına hâkim olan Arap harflerinin artık unutulmuş ve kullanılmamakta olduğu gösterilir. Üst düzey yöneticilerin bulunduğu komite binasında Arap harfleriyle yazılmış olan şiiri okuyabilen tek kişi Küzenbay'dır. Yaşlı olduğu vurgulanarak artık Arap alfabesinin çok geçmişte kaldığı gösterilmek istenmiştir.

2.1.2.3 Kart Karakterler:

Bu tip karakterler -okuyucunun hayalinde ne kadar büyük bir yer işgal ederlerse etsinler- içinde buldukları romanların kahramanları değildirler (Stevick, 2010:184) Asla bir joker eleman olamayacak kişilerdir. Yazar çeşitli özellikler ekleyerek onu geliştirse bile o statik kalmaya devam edecektir. Fakat bu onun basit bir karakter olması gerektiğini göstermez. Başkişiyle arasında olan en önemli farklardan birisi iç çatışmalar yaşamamasıdır. O hareketlerinin sonuçlarını veya gözlemediği şeylerin acısını çekmez. Onun eylemlerinin etkileri romanın başkişisi ve norm kişileri tarafınca sırtlanır.

Kart karakterler, tek, yoğun, canlı unsurları somutlaştırırlar; Roman başkişileri ise karmaşık, saf olmayan ve bir oluş süreci içinde olan unsurlardan oluşurlar. (Stevick, 2010:185) Bu kişilerin eserde kendi başlarına bir ağırlıkları olmasa da esere derinlik sağlarlar. Yazarın bilmemizi istediği kadar verdiği kart karakterler okuyucunun gözüne pek değmeyen, başkahramanın çevresini oluşturan unsurlardır ve bunun farkında olamazlar. *Söylemedi Demeyin* adlı hikâye kitabında *İnsan Gibi Yaşayalım, Öylece Kaldım, Ayda Altı Gün, Allah Kimsenin Başına Vermesin, Müfettiş Geliyor, Erkek Milletinin Sırrı, Ah Keşke!, Bilmece, Sorunun Cevabı, Anne Babaya Mektup, Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?, Niyet, Kimi Suçlayayım* adlı hikayelerde kart karakter bulunmamaktadır. Genellikle kart karakterler, başkişinin zararına olacak şekilde davranışlarda bulunmuşlardır. Fakat *Aramızda Kalsın* adlı hikâyenin kart karakteri diğerlerinden farklı olarak görevini layığıyla yerine getiren kahraman bir portre çizilmiştir. Bu farklılığı ve

başkişinin karşısında durması onun kart karakterler başlığı altında incelenmesindeki gerekliliği göstermektedir.

Baspakbay: *Kötü Niyet* adlı hikâyenin kart karakterindedir. Ticaret merkezinin baş muhasebecisidir. Isınma sistemlerinde problem olduğu için Kiyas'ı aramıştır. Fakat Kiyas'ın dediklerinden çıkaracağımız şey Baspakpay'ın kendinden düşük gördüğü insanlara saygılı olmaması ve selam vermemesidir.

Arada sırada geldiğimizde selamımıza cevap bile alamazdık, hayat çok garip! Bizim artık sizin selamınıza ihtiyacımız yok. (KN, sf.7).

Köpirbay: *Kötü Niyet* adlı hikâyenin kart karakterindedir. Başkişinin komşusudur. Kiyas, onun kendisini kale almadığı için ondan hoşlanmamaktadır. Bu sebeple konumunun sağladığı gücü komşusu üzerinde de kullanmış ve kendisine daha saygılı olmasını sağlamıştır.

O tam bir köpek. Ondan hiç hoşlanmıyorum. Beni hiç kale almıyor. Onu da dondurdum. İki gün sonra tıpış tıpış ayağıma geldi ve kendimi ağırdan sattım. Çalışanlarım az, başka birilerine söz verdim, dört beş gün içinde bile sıranız gelmez gibi şeyler söyledim. O da hepsi gibi yalvarmaya başladı. (KN, sf.8).

Kiyas ve Küleş: *Günahım Arkadaşlarımın Boynuna* adlı hikâyenin evli olan kart karakterleridir. Onlar başkişinin arkadaşları olmalarına rağmen onunla alay etmeyi sevmektedirler. Bunu yaparken hiç zorluk çekmeden yalan söyleyebilmektedirler ve arkadaşlarının ne hissedeceğini umursamamaktadırlar.

En kötüsü de Eşir'in doğum gününde eğlenirken durduk yere Kiyas'ın eşi Küleş'in benimle çok dalga geçmesiydi.

Bekarlık insana yakışmaz diyerek sarı saçlı, mavi gözlü bir oyuncak bebeği yanıma oturtmuştu. İnsanlar neredeyse gülmekten bayılacaklardı. Ne yapacağımı bilemedim. Ayaklar altındaki gururumu onlara kızarak geri alamazdım. Eğer orayı terk etseydim kimin umurunda olacaktım ki? (GAB, sf.7-8).

“Evde eşin beklerken sen burada başkalarıyla mı geziyorsun! Eşin seni her yerde arıyor. Galiba babanlar eve gelmiş” dedi ve hiçbir şey olmamış gibi yürümeye devam etti. Başımdan vurulmuş gibi oracıkta öylece kaldım. Şaş Tenge nefret dolu bakışlarıyla yüzüme tükürdü ve ardına bile bakmadan dönüp gitti. (GAB, sf.10).

Külay: *Günahım Arkadaşlarımın Boynuna* adlı hikâyenin kart karakterlerindedir. Ağzı iyi laf yapan, çok eğlenceli ve güzel şarkı söyleyebilen birisidir. Onun söylediği sözler başkişiyi dayanılmaz acılara ve utanca sürüklemiştir.

- Otuz yaşına gelmişsin hala bir kız bulamamışsın dedi. Ben de o sırada burnumu kaşıyormuş gibi yapmaktan başka hiçbir şey yapamadım. Bir de bu yetmiyormuş gibi alay etmek için arkadaşlarıma:

- Bununla birlikte hamama giden var mı? diye sordu. Ah, utançtan kıpkırmızı kesilip ne yapacağımı bilemedim. (GAB, sf.9).

Baki: *Günahım Arkadaşlarımın Boynuna* adlı hikâyenin kart karakterlerindedir. Başkişi tarafından onun oldukça anlayışlı ve çevresinde çok kız olduğunu anlatmaktadır. Bu sebeple Baki'den yardım istemiştir ve bu ona Başkişiyle dalga geçmek için bir fırsat vermiştir. Onu, Alma adındaki bir kızla tanıştırır. Fakat sonradan her şeyin Baki'nin düzenlediği bir oyun olduğu ortaya çıkar.

Altıncı günde çok kötü hastalanmışım fakat öğrendim ki Alma, Baki'nin bir aylığına eğitim için yurtdışına giden abisinin eşiymiş. Böylece beni rezil edip arkadaşlarımla diline düşürdü. (GAB, sf.10).

Alma: *Günahım Arkadaşlarımın Boynuna* adlı hikâyenin kart karakterindedir. Baki'nin eğitim için bir aylığına yurt dışına giden abisinin eşidir. Baki'nin oyununa katılarak başkişiyi kandırmıştır. Yemek, içmek, gezmek için başkişinin duygularını kullanan Alma, bekar olduğu yalanını söylemiştir.

Böylelikle benim ilk tecrübem başarılı oldu. Onu sinemaya götürdüm. O filmi ben de onu izledim. Sinemadan çıktıktan sonra onu evine bıraktım. Böylece ilk buluşmamızda sinemaya, ikincide kafeye, üçüncüde tiyatroya, dördüncüde restorana ve beşincide müzeye götürdüm. (GAB, sf.10).

Kespek: *Kespek'in İftirası* adlı hikâyenin kart karakteridir. Hikâyenin anlatıcısı ve başkişisi olan Erekey Armanov'un ağzından alınan bilgilere göre o; sekiz parmaklı, gür saçlı, dinç ve deneyimli bir baş muhasebecidir. Okuyamamış olmasının acısını okumuş olan deneyimsiz muhasebeciden çıkarmaya çalışır.

Eğer benim hatamı fark ederse; sen çok eğitimli bir insansın, bu hatalarını görenler sen nasıl okudun derler. Senin beş senede okuyup aldığın diploman benim beş aylık kursta aldığım sertifikadan daha değersiz diye azarlardı. (Kİ, sf.23).

O, her ne kadar konum olarak yukarıda olsa da altında çalışan elemanına “sümüklü” diye seslenmektedir. Çalışanlarına psikolojik şiddet uygulayan ve baskı altında çalıştıran Kespek’in yalan beyanda bulunduğu dilekçesi hikayeyi başka bir boyuta taşımaktadır.

Genç muhasebeci Erekey Armanov görevini yerine getirmiyor. Benim de çalışmama engel olmaktadır. İşe sarhoş geliyor, dediklerimi yapmıyor, ofiste benimle dalga geçen şiirler yazıyor. Dilekçeme şiiri de ekledim.

Armanov beyin işten çıkarılması gerekmektedir. Aksi takdirde ben işten ayrılacağım. (GAB, sf.25).

Tıraş’ın tanıştırdığı adam: *Torpil Bulundu* adlı hikâyenin kart karakteridir. Başkahraman onun yalakaya benzediğini söylemiştir. Halıların bulunduğu odaya giderken ki kapıları açarken, depoya girecekken ve halıyı satın alırken ki bütün süreçte farklı başlıklar altında rüşvet almıştır.

-Cüzdanın kalın mı?

-İnce sayılmaz.

...

- Hey, votka için de biraz para bırak.

Eline verdim.

- Şimdi burada olanları kimseye anlatmamamız için bir şeyler daha ver.

Tekrar verdim. (GAB, sf.33).

Müdür yardımcısı: *Merdiven* adlı hikâyenin kart karakteridir. Hikâyenin başkişisi olan Tama ile problem yaşayan kişidir. Bulduğu konumu kullanarak anlayamadığı öğretmeninin ders sayılarını kısaltıp maaşını düşürmüştür. Okulda Tama’ya psikolojik şiddet uygulamaktadır.

Tesisatçı: *Aferin Sana Yeşil Kağıdım* adlı hikâyenin kart karakteridir. Paragöz ve kurnaz birisidir. Başkahramanın böyle basit tamir işlerini bile bilmediğini anladığı anda onu dolandırmak için yüksek fiyatlar istemiştir. Tamir edilen musluktan su gelmeyince başkahramanı tuvalete götürüp su vanasını göstermiş ve hatta bu su vanasını çevirmek için bile para almıştır. Onun sayesinde Başkişinin saf ve kolayca dolandırılabilirdiği gösterilmektedir.

Ustayla beraber eve geldik ve hiç gecikmeden işe başladı. İlk olarak kaloriferin borularından akan suyu görünce:

- Bunun tamir bedeli mavi kâğıt(On bin Tenge) olacak dedi.
- Tamam, tamam. Al mavi kağıdını. Başka renk kâğıt isteme.

Mavi kâğıdın gücüne baksana! Verir vermez damlayan bütün sular durdu. Aferin sana mavi kağıdım! (GAB, sf.47-48).

Müdür: *İstifa Dilekçenle Gel* adlı hikâyenin kart karakterindedir. Adı Dongalov'dur. Gişe görevlisi olan başkişinin şiir yazmasından rahatsızdır. Onu makamıyla korkutmaya çalışmış ve istifa dilekçesini yazdırmakla tehdit etmiştir.

Ben sadece ödül aldım, rüşvet değil. Bu casusluğu bırak. Sence bir otogar görevlisine gücüm yetmez mi? Kapat çeneni! Bir daha böyle şeyler yaparsan istifa dilekçeni yazmak zorunda kalacaksın!

Müdür Yardımcısı: *İstifa Dilekçenle Gel* adlı hikâyenin kart karakterindedir. Kendisi hakkında yazdığını düşündüğü şiiri görüp hesap sormak isteyen müdür yardımcısı başkişiyi odasına çağırmıştır. Fakat onu dinlemeyip azarlamış, işten kovmakla tehdit etmiştir.

- Sen ne biçim bir insansın! Bu genç yaşında büyük insanları eleştirmekten utanmıyor musun? Benim başkanın yerinde gözüm yok. Halkım için onu şikâyet etmişim. Bunu bildiğin halde neden şiir yazdın? Amacın neydi? Bu yazdığını anlayamayacağımı mı düşündün? Beni basında bu şekilde utandırdığın için seni dava edeceğim! Bunu yapmaya devam edersen seni kovduracağım! (İDG, sf.50).

Baş Mühendis: *İstifa Dilekçenle Gel* adlı hikâyenin kart karakterindedir. Dergide yayımlanan şiirden sonra hesap sormak amaçlı başkahramanı odasına çağırır. Bu şiir vakasının üçüncü kez tekrarlandığını ve sonuncu hakkını

tükettiğini söylemiştir. Tekrarlanırsa çağırıldıklarında istifa dilekçesiyle gelmesini söylemiştir.

Ustabaşı: *İstifa Dilekçenle Gel* adlı hikâyenin kart karakterindedir. Adı Şukıto'v'dur. Ahlaksız bir karakter olarak çizilmiştir. Önceki sene yaptıkları evlerin kalitesiz olduğunu bilmektedirler fakat dergide yayınlanmasına sinirlenirler. Başkahramanı kovdurup baldızını işe almalarını teklif etmiştir.

- Geçen sene yaptığımız iki evin kalitesiz olduğunu itiraf ediyoruz. Ama Ara dergisine bunu yazmasaydı kimse anlamazdı. Artık geçmişte kalmıştı. Böyle insanlara disiplin cezası vermek lazım. (İDG, sf.51).

Çocuk: *Aramızda Kalsın* adlı hikâyenin kart karakteridir. Elindeki kementle diğer çiftlik çalışanlarından ayrılmaktadır. Bu bir güç temsilidir. Soltüstik sovhozunun at çiftliğinde çalışmaktadır. Adı, o çiftlikteki mesleği gibi bilgiler yazar tarafından verilmemiştir. Diğer kahramanlardan ayrılan özelliği onurlu duruşudur. Belki de bu sebeple bu bilgilerin verilmesine gerek duyulmamıştır. O kişiyle görevini layığıyla yerine getiren kahraman bir portre çizilmiştir.

- İzin kağıdınız var mı?

- Kardeşim benim, kâğıdı ne yapacaksın. Bir hayvanı diğer hayvanla değiştireceğiz işte. Hiçbir şey eksilmeyecek.

- Olmaz! dedi elinde kement olan adam.

- Neden olmaz?

- Hayvanlar ne benim ne de sizin. Hayvanlar halkındır. Buradan uzaklaşın!

- Sen ne diyorsun ulan! (AK, sf.56).

Gaz deposu çalışanı: *Daha Neler Göreceğim* adlı hikâyenin kart karakterindedir. Otuzlu yaşlarında olan bir kadındır. Oldukça alıngan birisidir. Başkahramanın hitap olarak kullandığı kelimeye takıp tartışmış, inat ederek kesilen gazı sonraki güne kadar açmamıştır.

- Yavrum sen bilirsin ama şu benim doğalgaz işini hızlıca bitirelim lütfen.

- Hayır bitiremem... - Mesai saatim bitti yarın gelin.

- Eyvah, yarına kadar iki yüz ev ne yapacağız ne yiyeceğiz?
- Ne yapacağınız beni ilgilendirmez. Umurumda değil. Burayı terk edin. (AM, sf.75).

Belediye çalışanı, Mahalle ofisi çalışanı ve Doğalgaz kurumu çalışanı: *Daha Neler Göreceğim* adlı hikâyenin kart karakterleridir. Onların ortak özellikleri görevli olarak buldukları devlet kurumlarında işlerini düzgün yapmamaları, oyun oynayarak halkı bekletmeleridir.

Vardığımda onlar sadece bir grup kadınla oturuyorlardı. Beni gördüklerinde hamam böceği gibi dağılmaya başladılar. Yakalayabildiğim ilk kişiye durumumu anlattım. (DNG, sf.72).

...

Alelacele belediyeye gittim. İki adam o anda satranç oynuyordu. Durumumu anlatmaya başladım. Biri sessiz olun diye işaret parmağını gösterdi. Ben de sessiz kaldım. (DNG, sf.73).

Tülen: *Affedebilir Misiniz?* adlı hikâyenin kart karakteridir. Esey'in oğludur. Başkişiyi durduk yere döven kart karakter oldukça yaramaz birisidir. 5 yıl hapis istemiyle yargılanmaktadır.

Köyde bir kargaşa koptu. Haber bir anda halkın arasında çalkalandı.

- Esey'in yaramaz oğlu birisini daha dövmüş.
- Yaralı adam yerde yatıyormuş.
- Bu yaramaz Tülen'i durduracak kimse yok mu! (AM, sf.75).

Eserlerde pek bir ağırlıkları olmayan kart karakterlerin hareketleri derinlik sağlamaktadır. Bu amaçla hikâyelerde sıkça bulunmaktadır. Hikayelerinin genelinde başkişinin zararına olacak şekilde bulunmuşlardır. Masumların gözlerinden gösterilen hikayelerde kurnaz, paragöz, alaycı, rüşvetçi bir tipte bulunmaktadırlar. Kötülerin gözlerinden gösterilen hikayelerde ise makamları dolayısıyla bilinçli olarak saldıran, başkişinin sevmediği veya cimrilikleriyle tanınan kişilerdir. Bunların yanında kart karakter olarak toplamda iki kadın bulunmaktadır. Bunlardan birisi başkişiyi alay etmek için kullanan diğeri de personeli olduğu kurumda başkişiyi ezen konumdadır.

2.1.2.4 Fon Kişiler:

İnsan çevresindekilerle değer kazanan bir varlıktır. Daha kötüsünü-iyisini, çalışkanını-tembelini, güzelini-çirkinini, merhametlisini-acımasızını vb. görmedikçe bir değer kıstası oluşturmak imkansızlaşır. Temelini gerçek hayattan edinen eserlerde de bu durum aynıdır. Onlar başkişinin çevresini oluşturan dekoratif unsurlardır. Fon karakterler, sadece, romanda yapıyı işleten çarkların dişlileri gibidirler (Stevick, 2010: 180) Sosyal hayatın oluşmasına fayda sağlayan fon karakterler bütünün bir parçası olsalar da akışı değiştiremezler. Onlar “romanda en az derinliğe sahip kişi ya da kişiler grubudur (Korkmaz, 1997: 278). Sosyal çevrenin somutlaştırılmasında ve aktarılmak istenilen ana düşünceye hizmet ederlerken eserin sağlam temellendirilmesinde görevli olan bu kişiler şarkının en çarpıcı kısmı olmasalar bile söylenmeye devam edeceklerdir. İncelemesi yapılan bu hikâye kitabında oldukça geniş sınırlara ulaşan bir fon kişiler grubu vardır.

Mekebay: *Kötü Niyet* adlı hikâyenin fon karakterlerindendir. Kiyas'ı işe alan kişidir. Hikâyede kurum müdürü olarak yer alan Mekebay oldukça nazik ve ılımlı birisi olarak bahsedilir. Fakat Kiyas'ın ve Tekebay'ın işlediği suçları bilip bilmediğinden bahsedilmez. Hikâyenin bu kısmı okuyuculara bırakılmıştır. Mekebay ya hiçbir şeyden haberi olmayan onurlu bir müdür olarak ya da her şeyden haberi olup ses çıkarmayan ahlaki değerlerini kaybetmiş bir müdür olarak görülebilir. Bu okuyucuya ve okuyucunun psikolojisine bırakılmıştır.

Jempey: *Kötü Niyet* adlı hikâyenin fon karakterlerindendir. Kiyas'ın eşidir ve dedikodu yapmayı sevmektedir.

Bizim Jempey dedikodularını telefonla yapmaya başladı. Benim iş yerime varıp varmadığımı da telefonla kontrol ediyordu. Sanırım bu olaydan en kârlı eşim çıkmıştı. (KN, sf.7).

Eşinin görevini kötüye kullanmasına karşı çıkmaz. Hoşuna gitmeyen kişileri kocasından rica edip dondurur.

Bazen Jempey yengenizden de sipariş geliyor. Evet, bizim Jempey'e bulaşan insanlar da nasibini alıyor. (KN, sf.8).

Başkişinin annesi: *Günahım Arkadaşlarımın Boynuna* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Hakkında bir bilgi yoktur. Başkişi, doğum günü partisinden döndükten sonra annesinin çoktan uyuduğunu söyler.

Ebden: *Günahım Arkadaşlarımın Boynuna* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Laf dinlemeyen küçük bir çocuktur.

Eşir: *Günahım Arkadaşlarımın Boynuna* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Doğum günü olan kişidir. Başkişi onun evinde geçirdiği süre sonucunda değişim kararı almıştır.

Kiyas: *İnsan Gibi Yaşayalım* adlı hikâyenin fon karakteridir. Konuşucunun öğüt verdiği kişidir. Yalakalık yapamıyorsa istifa etmesi tavsiye önerilmiştir.

Başkahramanın Eşi: *Öylece Kaldım* adlı hikâyenin fon karakteridir. Anlayışlı olduğundan başka bir bilgi verilmemiştir.

Yüzümden her şeyi anlayan eşim hiçbir şey sormadı ben de hiçbir şey anlatmadım. (ÖK, sf.16).

Çocuklar: *Öylece Kaldım* adlı hikâyenin fon karakterleridir. Sadece varlıklarını biliriz.

İyabkires: *Ayda Altı Gün* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Editörün onuncu yardımcısıdır. Başkahramanla tanışmak sohbet etmek için onu evine yemeğe davet eder.

Şaryaz: *Ayda Altı Gün* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. İyabkires'in eşidir. Yemekten sonra onlara şiir okumuştur.

Akıyığ: *Ayda Altı Gün* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. İlçe müdürüdür. Hakkında başka bir bilgi yoktur.

Tazşa: *Ayda Altı Gün* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Sonradan Kırşankı adını aldığı belirtilmiştir. Başkişinin dedesidir. Oldukça bilge bir insan olduğu ve ara sıra yalan söylediği bilinir.

Rahmetli dedemin bilgeliği bana geçmese de ara sıra yalan söylemesi bana geçmiş. Şimdi sizlere yıl başında aya nasıl gittiğimi anlatacağım. (AAG, sf.17).

Ofis Çalışanları: *Ayda Altı Gün* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Başkişi onlardan çok nazik ve sevimli insanlar olarak bahsetmiştir. Aya indikten sonra ilk uğradığı durak olduğu için ten rengi farklılıklarını o anda fark etmiştir.

Selamlaştıktan sonra “Siz yabancıya benziyorsunuz, nereden geldiniz?” diye bana sordular. Çünkü onlar sütten daha beyazdı ve ben Kazakların kara çocuğuydum. Acele etmeden adımlı, nereden geldiğimi ve hayatımı anlattım. (AAG, sf.18).

Kalima: *Kespek'in İftirası* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Kasiyer olarak hikâyede bulunmaktadır. Başkişi onun adı ve adının verilmiş nedenine dair açıklama yapılmıştır.

Kasiyerin adı Kalima'dır. Kalima dediğimizde gözümüzün önüne genç bir kız gelir fakat ismi kadın olsa da o bir erkektir. Rahmetli annesi yedi oğlan doğurduğu için sonraki çocuğu kız olsun diye ona kız ismi vermiş. (Kİ, sf.22).

Toplantı başkanı: *Kespek'in İftirası* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Yerel komite toplantısının yapıldığı gün Kespek'in dilekçesini okuyan ve taraflara söz hakkı tanıyan kişidir. Hakkında herhangi bir açıklama verilmemiştir.

Jürgenbay ve Tokay: *Kespek'in İftirası* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Onların seslerini duymayız. Sadece komite toplantısında Erekey'i savunup Kespek'in yalan söylediğini anlatmışlardır. Bu sebeple Kespek onlara da orada iftira atmıştır.

- Jürgenbay, Tokay, ben sizi de tanıyorum. Siz yalan söylemeye ve gerçekleri saklamaya eğilimsiniz. Sizi yanlış yaptığınız zaman eleştirdiğim için şimdi benden intikam almaya çalışıyorsunuz. (Kİ, sf.26).

Kıykım'ın Oğlu: *Allah Kimsenin Başına Vermesin* adlı hikâyenin fon karakteridir. Onun adını, nasıl görüldüğünü vb. bilmeyiz. Hikâyede hiç konuşmaz. Babasını tedavi ettirmek için hep çabalamış ve Kazan'dan doktor geleceğini duyunca hemen randevu almıştır.

Bökpen: *Torpil Bulundu* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Başkışının Tıraşı aramaya çıktığı bu yolda ilk gittiği kişi kuzeni Bökpendir. Onun önerdiği kişiyle domino etkisi oluşarak birçok karakter hikâyeye dahil olmuştur.

Tıraş, amcam Nağım'ı tanıyor. Onların araları çok iyidir. Cebine bir kırmızı kâğıt (Beş bin tenge) koyup yanına git. (TTVM, sf.69).

Kıyka: *Torpil Bulundu* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Başkışının kuzeninin yeğeninin dünürünün bacanağının eniştesinin dünürünün kayınçosudur.

Balagay: *Torpil Bulundu* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Ölmüş bir kişidir. Başkahraman bir anısını hatırlamasıyla hikâyeye dahil olmuştur.

Rahmetli Balgabay'ın dediği gibi deri ve kemikten oluşan bir şeydi. Onu ilk gördüğüm an donakaldım. (TB, sf.31).

Yönetim Kurulu Başkanı: *Müfettiş Geliyor* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Adı yoktur çünkü o makamıyla bilinir. Hikâyenin başında müfettişleri karşılayıp yemek yedirir ve üzerinden denetlenme yükünü atmış olur.

Ev sahibinin eşi: *Müfettiş Geliyor* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Adı eserde verilmemiştir fakat adının olup olmaması önemli de değildir. O sadece mekânı tamamlayan dekoratif bir kişidir.

Mühendis, Ustabaşı, Veteriner, Çiftlik yöneticileri: *Müfettiş Geliyor* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Sadece müfettişler tarafından kullanıldıkları bilinir. Her gece onlardan birisinin evine gidip misafir olmuşlardır. Görüldüğü üzere isimleri verilmemiştir. Çünkü onların varlıkları makam sahibi olmalarına bağlıdır.

Postacı: *Müfettiş Geliyor* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Belki de eserde görevini yerine getiren tek kişidir. Telgrafı vermesinden başka bir bilgi yoktur.

Başkan: *Müfettiş Geliyor* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Onun sadece telgraftaki mesajı yazan kişi olduğunu biliriz. Müfettişlerin derhal dönmelerini istemiştir.

Müdür: *Merdiven* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Sorunu olan bir öğretmenin şikayetini tarafsızca değerlendiremeyen birisidir. Bu sebeple topu Eğitim Müdürlüğüne atarak aradan çekilmiştir.

İlçe Milli Eğitim Daire Başkanı: *Merdiven* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Olayın incelenmesi için müfettişlerin gerektiğini ve bütün müfettişlerin tatilde olduğunu söylemiştir. Bu bahaneyle bölge eğitim müdürlüğüne gitmesini söylemiştir.

Bölge Eğitim Müdürü: *Merdiven* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Şikâyeti okuyup Bölge eğitim müdür yardımcısına gidilmesi gerektiğini söylemiştir.

Bölge Eğitim Müdür yardımcısı: *Merdiven* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Şikâyet dilekçesini dört kez okuduğu bilinen bu kişi bu problemin oldukça büyük olduğunu ve il eğitim müdürlüğüne gitmesi gerektiğini söyler.

İl Eğitim Müdürü: *Merdiven* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Şikâyeti inceleyip hemen denetlenmesi için ilçe eğitim müdürlüğüne yani neredeyse müdürden sonraki ilk adımı olan yere gönderilmiştir.

Kiyas'ın eşi, çocuğu ve Almatı'daki kuzenleri: *Ah Keşke!* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir.

Çoban Şokpıt: *Ah Keşke!* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Onun sadece adını ve başkahramanın ona yumruk attığını duyarız. Kart karakter olma özelliği taşır fakat başkişiyle aralarında geçen olay önceden yaşanmıştır. Hikâyede sadece kötü bir anı/ itiraf olarak yer almıştır.

Saksıyma: *Aferin Sana Yeşil Kağıdım* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Başkahramanın eşidir. Taşındıkları evin duvarları çok ince olduğu için sürekli komşularının konuştuklarını dinler. Yazar dipnot ile Saksıyma'nın altı ay önceki bir tartışma sonucunda çocuklarını alıp ailesinin evine dönmüştür.

Komşular: *Aferin Sana Yeşil Kağıdım* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Evli çiftin seslerinden rahatsız olup sürekli şikâyet için gelmişlerdir. Hatta bir keresinde polisi bile çağırmışlardır.

Ev sahibi: *Aferin Sana Yeşil Kağıdım* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Oldukça kötü durumda olan evini başkahramana satmıştır. Daha sonra başkahramanın tanıdık bir tesisatçı için iletişime geçmesiyle ev sahibi hakkındaki kısıtlı bilgiye ulaşırız.

Kadınlar: *İstifa Dilekçenle Gel* adlı hikâyenin fon karakterleridir. Bu hikâyede kadınlar fiziksel görünüşleriyle birbirlerinden ayrılmışlardır. Müdürün sekreterini uzun bacaklarıyla, müdür yardımcısının sekreterini çil yüzüyle, baş mühendisin sekreterini kıvrıkcık saçlarıyla, kasiyeri de bembeyaz dişleriyle tanırız. Onların ortak özelliği koşarak gelmeleri ve başkişiyi üstlerinin acil olarak çağırdığını söylemektir.

Ultrakov: *İstifa Dilekçenle Gel* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Atölye müdürüdür. Önceki gün başkahramanla arasında bir tartışma geçmiştir.

Ustabaşının baldızı: *İstifa Dilekçenle Gel* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Ustabaşının kocasından boşanmış olan baldızıdır. Bu kişi hakkındaki bilgi başkişi aracılığıyla verilmez kart karakter olan ustabaşı aracılığıyla esere dahil olur.

Baş muhasebeci: *İstifa Dilekçenle Gel* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Başkişinin şiiirinde unvanının geçtiğini görünce odasına çağırmıştır.

Çalışanlar: *Bilmece* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Hikâyenin norm karakteri ve aynı zamanda müdürü olan Şeppek tarafından on çalışanın olduğu belirtilmiştir. Onların isimleri hakkında hiç bilgi yoktur. Sadece hep bir ağızdan Maytok'u onaylayıp bilmececinin cevabı için ortaya konuşurlar.

Muhasebeci: *Bilmece* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Adı, görünümü gibi hakkında edinebileceğimiz bilgi yoktur. Bir tek cevabı duyduktan sonra dilinin ucunda olduğunu söylemiştir.

Şoför: *Aramızda Kalsın* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. İşini yapan ve asla sorgulamayan birisidir. Komut geldikçe uygulayıp arabayı sürmüştür. Onun düşüncelerini, adını, giyimini bilmeyiz.

Aralas Sovhozunun Seyisleri: *Aramızda Kalsın* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Zooteknisyenin konuştuğu ve sessizce çiftlikteki işleri yapan karakterlerdir.

Ankau'nun eşi ve çocuğu: *Sorunun cevabı* adlı hikâyenin fon karakterleridir. Ankau'nun eşinin norm karakterin montunu dikmediğini, çocuğunun ise arabasının lambasını patlattığı bilgisi verilir.

Beken'in eşi: *Anne Babaya Mektup* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Beken gibi birisidir. O da bir evin tek çocuğu olarak büyütüldüğü için oldukça şımarıktır. Maaşı olmasına rağmen Beken'in anne babasından geçinir.

Arman: *Anne Babaya Mektup* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Beken ve eşinin oğludur.

Büyüdük ve çocuk sahibi olduk. Oğlumuz Arman ismini verdik. (ABM, sf.67).

Güljan: *Anne Babaya Mektup* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Murat kişinin kızıdır. Beken bu kızın yeni alınan ceketini yırtmıştır.

Komşunun oğlu: *Anne Babaya Mektup* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Beken yaramazlık yapıp onunla kavga etmiş sonra kendisine yediremeyip ahırlarını ateşe vermiştir.

Sarseke: *Anne Babaya Mektup* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Beken'in motorunu dikkatsizce kullanıp arabasına çarptığı kişidir. Hakkında başka bir bilgi yoktur.

Öğretmenler ve Köy ahalisi: *Anne Babaya Mektup* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Başkişinin babasının oğlunun haylazlıkları yüzünden karşılarında boyun eğdiği insanlardır.

Toykan ile Koykan: *Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Başkişinin erkek kardeşi ve eşidir. Almatı'da evleri vardır. Her sene başkahramanın evine gelip tatil yapmaktadırlar.

Sarqan, Keltekbay, Dükenbay, Şaşudı ve bu kadınların eşleri: *Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Köyün zenginleridir. Haklarında başka bir bilgi yoktur. Başkişi ve eşi yemeğe davet edecekleri kişilerin planını yaparlarken sadece adları geçmiştir.

Şertik: *Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Başkişiyle Kündekiz'in kız çocuğudur. Okula başlamıştır.

Oğul: *Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Başkişiyle Kündekiz'in oğlan çocuğudur. Hikâyenin başında planını yaptıkları diğer bir şeydir. Sadece oğullarının gelmesiyle ailelerinin bir kişi daha büyüdüğünü söylemiştir fakat ne ad koyduklarından bahsetmemiştir.

Tıraş: *Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Hikâyeye konu olan kişidir. Başkahraman halı satın almak için bu kişiye ihtiyaç duyar. Fakat Tıraş'ın oldukça cimri birisi olduğu herkesçe söylenmektedir.

Başkişinin eşi: *Daha Neler Göreceğim* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Onun sesini bir tek dünürleri için yemek yaptığı sırada yaşadığı sorun sayesinde duyarız.

Başkişinin dünürleri: *Daha Neler Göreceğim* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Haklarında akşama geleceklerinden hariç bir bilgi bulunmamaktadır. Başkişinin endişelenmesindeki, çabalamasındaki nedendir. Eserin oluş sebebidirler.

Polisler: *Affedebilir Misiniz?* adlı hikâyenin fon karakterleridir. Tülen'i alıp karakola götürmüşlerdir.

Jılık: *Niyet* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Başkişi olan Toka'nın araba aldığı zaman 100 som verdiği için gerçek dost olarak gördüğü kişidir.

Başkişinin Anne-babası, eşi ve çocukları: *Niyet* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Başkişinin gaddarlık seviyesinin anlaşılmasını sağladığı kişilerdir. Hikâye boyunca hiç seslerini duymayız.

Başkişinin eşi: *Kimi Suçlayayım* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Hakkında bilgi yoktur.

Kültür Başkanlığı Çalışanı: *Kimi Suçlayayım* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Başkahramanı şehir kültür komitesine yönlendiren kişidir.

Sekreter: *Kimi Suçlayayım* adlı hikâyenin fon karakterlerindedir. Başkan yardımcısının yoğun olduğunu ve başkişinin çok geç geldiğini söyleyip görüştüremeyeceğini belirtir. Fakat devamındaki süreçte karşısındaki adamın sevdiği bir şarkının bestecisi olduğunu öğrenince sonraki günkü ilk randevuyu ona verir.

Eserin sağlam temellere sahip olması adına eserlerde bulunan ve en az derinliğe sahip olan fon kişiler sosyal çevrenin inandırıcılığını artırır. Bu sebeple eserlerde varlıkları üzerinde çok durulmamıştır. Onların duruşları ve temsil ettikleri makamlar önem arz etmektedir. Hikayelerin büyük bir çoğunluğunda makam sahibi olanların halktan daha iyi bir refah seviyesine sahip oldukları görülmektedir. Kenjeahmetov, vermek istediği mesajın daha önemli olduğu bu hikayelerde makam sahiplerinin adlarını vermemeyi tercih etmiştir. Hizmet sektörü çalışanları %37, Üst düzey yetkililer %33, Meslek sahipleri %17 ve Orta sınıf çalışanlar %13 oranında bulunmaktadır. Çünkü yazara göre A kişisi veya B kişisi olmaları önemli değildir. Önemli olan makamın verdiği güçten faydalanmalarıdır.

Diğer bir dikkat edilmesi gereken nokta ise iş hayatında bulunan kadınların hakkında verilen bilgilerdir. Eserlerde onlar bilgileriyle ve hayata karşı duruşlarıyla bulunmazlar. Dış görünüşleri ve giyimleri önemli bir yer kaplamaktadır. Onlar uzun bacaklarıyla, çil yüzleriyle, kıvırcık saçlarıyla ve bembeyaz dişleriyle tanınmaktadırlar. Her zaman erkek bir yöneticinin sekreteri, herhangi bir kurumun personeli veya ev kadını olarak eserlerde bulunmuşlardır.

2.1.3 Zaman

Edebi eser, mahiyeti itibariyle bir iletişim vasıtasıdır. Her iletişimde bir göndericinin, bir de alıcının olması tabiidir. Yazma zamanı, gönderici durumundaki sanatkarın eserine vücut vermek üzere harcadığı süreye verilen addır. Bunun itibari zamanla alakası yoktur, takvim ve saatle ölçülebilen cinstendir. Okuma zamanı da aynı mahiyettedir. Ancak okuyucudan okuyucuya değişir, daha yerinde bir ifadeyle, okuma işine bağlı saat ve takvimle ölçülebilen zamandır (Aktaş:1991, 117). Dolayısıyla eserlerin olmazsa olmazlarından olan zaman unsuru olaylardan bağımsız olarak düşünülemez. Esere derinlik katmak isteyen yazar kişileri oturttuğu mekân düzlemine zamanı ekleyerek okuyucuların zihninde bir şema çizmeyi hedefler. Bu şema sayesinde okuyucular olaylar arasında bağlantı kurulabilecek ve aktarılmak istenene daha yetkin bir şekilde ulaşacaktır.

Söylemedi Demeyiniz adlı hikâye kitabında yirmi dört hikâye ve değindiği farklı olaylara eşlik eden zamansal unsurlar bulunmaktadır. Genellikle geriye dönüşlerle anlatım pekiştirilmiştir. Bu sebeple geçmiş zaman ifadeleri gelecek zaman ifadelerinden hayli fazladır. *Bir gün* şeklinde başlayan ifadelerle geçmişteki olaylara dönüşler sağlanırken *yıl* ifadeleri ile anlatım güçlendirilmiştir. Birgün (24), Yıl (15), Aylar (11), Yarın (10), Ertesi gün (8), O gün (8), Önceden-Sonradan (8), Sabah-Akşam (8), Şimdi (7), Süre (6), Hemen (5), Gün içerisi (5), Bazen (5), Mevsimler (5), Dün (4), Saat (4), Geçen yıl (4), Saat (4), Yıl sonu-başı, Geçmiş (3), Gece, Doğum günü, Gün doğuşu- batışı, Dakika (2) gibi zaman unsurları yer almaktadır.

Eserde bulunan *ay* ifadeleri genellikle 23 Şubat Vatan Savunucuları günü, 8 Mart Kadınlar günü gibi özel günler için ve ayrıca gelecek planları yapılırken belirtmek için kullanılır. Mevsimler genellikle kış ayının getireceği zorluklar üzerine şekillendirilmiştir. Büyük coğrafyası ve zorlu geçen kış ayları için yapılan hazırlıklar yazın, sonbahar gibi mevsimlerde de insanların uğraşları olmuştur. Bu sebeple Soğım adı verilen bir gelenek ve soğım zamanı ortaya çıkmıştır.

Söylemedi Demeyiniz adlı hikâye kitabının ilk hikayesi olan *Kötü Niyet*, daha ilk cümlesiyle kahramanın dondurucu kış mevsimine olan sevgisini okuyucuya

göstererek başlar. Rüşvet almayı seven kahramanımız insanların ona buz gibi kış mevsimini sevdiği için kötü söz söyleyeceğinin farkındadır. Fakat bütün gücünü kış mevsiminden aldığı için bu durum ona kendisini kötü hissettirmemektedir. Dolayısıyla hikâyenin kış mevsiminde geçtiği anlaşılmaktadır.

Eğer kış olarsa ocak ayı gibi donduran, şubat ayı gibi uluyan olmalı. Ah, gözümüzü açtırmayacak kadar esen fırtınadan, tükürsek tükürük daha yere düşmeden donan ayazdan bahsediyorum! (KN, sf.3).

Romanda esas teknik 'geriye dönüş'tür; romanda geçen olayların olduğu zamanla, hikâyeyi anlatanın zamanı, yani bu olayların kaydediliş zamanı arasında zaman bakımından uzun bir mesafe vardır (Stevick, 2010: 242). Kiyas, hikâye boyunca ısınma biriminde çalışırken insanlardan rüşvet alabilmek için nasıl oyunlar oynadığından geriye dönüşlerle bahseder.

Bu sayede dört- beş yılda... neler neler yaptım. Bizde çekirgeden korkan ekin ekmez diye bir laf var bu yüzden korkup rüşvet yemeyecek miyim? Mesela, geçen sonbaharda da işten kovulmuştum ama lüksümden ödün vermedim. Bu sene şimdiden on ton çimentoyu yedim bile. (KN, sf.3).

Kiyas bu şekilde kış mevsimi boyunca farklı kurum ve kuruluşlardan rüşvet alarak geçinirken belirli olmayan günlerde iş başındadır. Çünkü bir yerin ısınma borularında arıza çıkarmaktadır ve akabindeki gün o yerde yaşayan veya çalışan kişilerce aranmaktadır. Böylece hikâyeye konu olan rüşvetin alımı gerçekleşmektedir. Zaman, harekete geçtikleri yani borularda sıkıntı çıkardıkları ve bu hareketin sonucu sebebiyle telefonla arandıkları şeklinde iki farklı anda işlenmiştir.

Bir gün Mekebay'ın yardımcısı Tekebay beni odasına çağırdı ve hemen gittim.

- Et fabrikasında yağlı et olduğunu söylüyorlar. Sucuk, salam, at eti varmış diye duydum. Orasının şefi Erden açgözlünün de aç gözlüsü, cimrinin de cimrisi birisidir. Bu nedenle adamlarından birisini gönder. Erden'in ve muhasebecinin ofisinde ısınma sisteminde bir sorun çıkarsınlar. Sonra onlar kendileri ağabey diyerek bize gelirler. Ağızından bize fayda olacak herhangi bir laf çıkana kadar sus!

Emiri hemen yerine getirdim. Sonraki gün benim siyah renkli telefonum patlayacakmış gibi çaldı. (KN, sf.4-5).

Hikâye boyunca telefonun çaldığı zamanlar hep negatif bir his vermektedir. Çünkü arayan kişi dondurucu kış ayında hakkı olan hizmeti alamamaktadır. Bu negatiflik telefonun acı acı çalmasıyla ilişkilendirilmiştir.

Sonraki gün benim siyah renkli telefonum patlayacakmış gibi çaldı. (KN, sf.5).

Birkaç saat sonra benim kara telefonum güçlü bir şekilde çalıp titreye titreye masadan yere düştü. (KN, sf.5).

Kısa bir süre sonra ise benim kara telefonum durmaksızın çaldı. (KN, sf.7).

Hep hareket ve sonuç odaklı devam eden hikâyede bir gün sonrası, birkaç saat sonrası gibi zamansal ifadeler kullanılmıştır. Fakat hikâyenin sonuna gelindiğinde anlatım zamanına dair bilgi verilmiştir. Zafer kazanmış olan Kiyas yaptıklarını o an hiç hazzetmediği komşusunun ona hürmetle hizmet ettiği anda belki de içinden geçirerek okuyucuya göstermiştir.

Bu arada, yakında komşum Köpirbay'a da sıra gelecek. O tam bir köpek. Ondan hiç hoşlanmıyorum. Beni hiç kale almıyor. Onu da dondurdum. İki gün sonra tıpiş tıpiş ayağıma geldi ve kendimi ağırdan sattım... Onun işini hallettim ve ısınmaya başlayınca o da beni hediye ettiği konyakla ısıttı. Önemli misafirlerini ağırladığı davetine beni de çağırdı. Şimdi önümde eğilip bana hizmet ediyor. Böylece mesleğimi intikam almak için de kullanıyorum. (KN, sf.8).

Günahım Arkadaşlarımın Boynuna adlı hikâyede otuz yaşına gelmiş ve hala bekar olduğu için arkadaşları tarafından alay edilen bir kahraman okuyucuyu karşılamaktadır. Belirli bir tarih bulunmamaktadır fakat olay örgüsünün temeli Eşir'in doğum gününde atılmıştır. Sonraki süreçte hayatına kısa süreliğine giren kadınlar arkadaşlarının eğlenmek amaçlı attıkları iftiralar sonucunda bir bir çıkmıştır. Bu süreçte olaylar arasındaki bağlantı o gün, akşam, kısa bir süre şeklindeki zamansal ifadelerle tamamlanmıştır.

Gerçekten de dünyada bir tek o kalmamış. Markette bir çalışanla tanışıp direkt konuya girdim. O da bu teklifime olumlu baktı. Kısa bir süre sonra düğün alışverişlerine bile başladık. Akşam evimiz için yastık, yorgan, battaniye gibi eşyalarımızı taşıyorken Külay kolunda çocuğuyla karşımıza çıktı. (GAB, sf.9).

Öylece Kaldım adlı hikâyede bir süre köyde kalan başkişi çocuklarının daha iyi bir eğitim alması için şehre göçer. Taşındıkları evin eksikliklerini almak için bir sabah evden çıkar ve kurumlara gider. Ustabaşı olduğu için istediği mal/hizmete kavuşamaz. Bu bir günlük süre içerisinde hikâyenin yarısı işlenmiş olur. Eli boş bir şekilde eve gelen başkişinin hikâyenin ikinci kısmına geçişini sağlayan zamansal unsur üniversiteyi dışarıdan okuduğu yıllardır. Bu zamansal boşluk, beraberinde büyük değişiklikler getirmiştir. Başkişi ülkesine geri döndüğü zaman et fabrikasının müdürü olmuş ve saygınlık kazanmıştır. Çünkü belirtilmeyen bir günde ilçede yapılan toplantıda kurumların müdürleri ona daha hiçbir mal veya hizmeti istemeden vermiştir. Başkişi bu durumu geçen seferki konuşmalarıyla mukayese ederek onların zamanla iyi birer insan olduğunu düşünmüştür. Eskiyle yeninin karşılaştırıldığı bu anı iğneleyerek kaleme almıştır.

Ne desem bilemiyorum. Geçen sefer geldiğimde beni kapı dışarı edenler şimdi ihtiyaçlarımı söylemeden bile halleden alçak gönüllü, iyi birer insan oluverdiler.

Şunu fark ettim ki kurum yöneticileri artık eskisi gibi değildi. Onlar, insanlarla nazik konuşmayı öğrenmişlerdi. Mesela benimle de nazik konuştular. Baktığımda onların düşüncelerinin ve huylarının değiştiği sonucuna vardım. (ÖK, sf.17).

Ayda Altı Gün adlı hikâye başkişinin kaybettiği dedesinin zamanıyla kendi zamanını karşılaştıran bir cümleyle başlamaktadır. Dolayısıyla zamanı dedesinden önce ve sonra olarak iki büyük parçaya bölmüştür. Hikâye dedesinden sonraki zaman üzerinden ilerler fakat öncesinin açıklanmasına gerek yoktur. Çünkü verilen her detay ve betimleme hikayenin hızını azaltmaktadır. Bundan kaçınmak bazı kısımlar özetlenebilir veya okuyucunun hayal gücüne bırakılabilir. “Bir anlatı duraklama (betimleme ve/ya da çözümlenme) ile başlayıp, iki kahramanın konuşmasıyla (sahne) devam ederken, anlatıcının yaptığı bir özetleme ya da eksiltiyle hızlanabilir (Kıran ve Eziler Kıran, 2011: 231). Mekân ve kişi incelemelerinde bu kişi hakkında bilgiler verilmese bile şimdiye kıyasla onun zamanının daha iyi olduğu hissettirilmiştir.

Benim büyük dedem Tazşa (sonradan Kırşankı adını aldı) çok bilgili bir insandı. Hem bilgiliydi hem de çok eğlenceli birisiydi. O gittikten sonra ben karımdan başka kimseyi tanıımıyordum. Ondan sonraki nesil benim gibi

eşinden başka kimseyle yakın olamıyor. Çok yazık ama elden bir şey gelmez...(AAG, sf.17).

Başkişinin yılbaşında aya gitmesini anlattığı ütöpik ve mizahi bir hikayedir. Ayda geçen altı gün boyunca Aynüd(dünya) ve Ya(Ay) gezegenindeki farklılıklara yer verilmiştir. Başta seyahatin kaç gün olduğu belirtildiği için hikâyeye akışında hep sonraki gün, ertesi sabah, yol boyunca gibi birbirini tamamlayan ve sürekliliğe katkı sağlayan zamansal unsurlar kullanılmıştır.

Sabah yazı işleri bürosunu arayıp Ribas adlı delikanlıyla beraber Arslanların çektiği arabasıyla köye gittik. Orada acayip şeyler gördüm. Ayın hayvanları suda, balıkları ise karada yaşıyorlardı. (AAG, sf.19).

Farklı gelenekleri olan ay gezegeninde evliliklerde alınan kişi kız değil erkektir. Bununla beraber damadın yedinci günün sonunda ev halkından sayılması zamanın kültürle olan bağını göstermektedir. Ayrıca çiftçilik üzerinden son zamanlarda olan şiddetli yağmurları ve haziran ayında yapılacak hasadın haberi verilmiştir.

Kespek'in İftirası adlı hikâyede devlet kurumunda çalışmakta olan genç muhasebeci Erekey'e, baş muhasebeci Kespek tarafından sürekli bezdiri yapılmaktadır. Beş aylık bir kurstan aldığı sertifikayı Erekey'in yıllarını verip okul okuduğu ve sonucunda almaya hak kazandığı diplomasından üstün görmektedir. Burada Kespek, aynı iş yerinde çalıştıkları için Erekey'in üniversite diplomasına rağmen aynı bilgi birikimine sahip olduklarını düşünmektedir. Onun yıllarca aldığı eğitimi küçümsemektedir. Bu hatırlama sayesinde olay zamanı ve gerçek hayattaki zamanın farklılığı açıkça okuyuculara sunulmuştur. "Zaman kullanımı itibariyle kurmaca metinlere bakıldığında, gerçek hayattaki zaman ile kurmaca dünyadaki zamanın farklı özellikler arz ettiği görülür. Gerçek hayatta zaman kronolojik bir yapıdayken, kurmaca dünyada bu kronolojik dizilişin yer yer kırıldığı gözlenir." (Sağlık, 2002:135).

Eğer benim hatamı fark ederse; sen çok eğitilmiş bir insansın, bu hatalarını görenler sen nasıl okudun derler. Senin beş senede okuyup aldığın diploman benim beş aylık kursta aldığım sertifikadan daha değersiz diye azarlardı. Yaşı büyük olduğu için ona cevap vermezdim ama aradan yıllar geçtikçe biraz daha tecrübe sahibi olmaya başlamıştım. (Kİ, sf.23).

Devamında ise zamanın sıradizimsel olarak ilerlemesi şu şekildedir;

1. Üniversite yıllarındayken şiir yazardım.
2. Şimdi tekrardan bu hobime başladım.
3. O günden sonra işler benim için çok zorlaştı
4. Bir gün Kespek Bey bugün işe gelmeyeceğim, hastayım siz halledersiniz dedi.
5. Ertesi gün durum daha da kötüleşti
6. Bir sonraki gün yerel komite toplantısı yapıldı.
7. Daha önceden hiç böyle bir ortamda bulunmamıştım. Az kalsın ağlayacaktım.

Allah Kimsenin Başına Vermesin adlı hikâye hastalık hastası bir adamın Kazan'dan gelen doktorla görüşmesini konu alır. Fakat yazar, başkişinin geçmişle bağını kurmak adına onu tanıyanların yirmi yıldır kimseye zararı olmadığını belirttiğini ustaca işlemiştir. Başkişinin elli-altmış yaşlarında olduğu bilindiği için belirtilen yirmi yıl öncesinde ne yaptığı, nerede olduğu, nasıl birisi olduğu hakkındaki görüşler okuyucunun hayal gücüne bırakılmıştır. “Anlatı ister söz ister yazıyla sunulsun, inşa edilmiş bir yapıdır. Doğal olarak, belirli bir amaç doğrultusunda inşa edilen bu yapı, zamana bağlı olarak asıl değerini bulur ve zaman içinde idrak edilir. Bu nedenle bir romanda hikâye, mutlaka -belirli veya belirsiz- bir zamanda cereyan eder. Yine bu hikâye, belli bir süre sonra öğrenilir/duyulur ve belli bir süre içinde de kaleme alınıp anlatılır” (Tekin, 2018:117). Belirtilen bu zaman unsuru ve baştaki vücut tasviriyle onun önceden kötü birisi olabilme ihtimalini de düşündürmektedir.

Kıykım'ın yaşı elli-altmış arasındadır. Yüzü geniş, yuvarlak ve al aldır. Omuzları iki insan kadar geniştir. Ama onu tanıyan insanların dediklerine göre yirmi senedir kimseye bir zararı dokunmamıştır. Bunun nedeni hasta olmasıdır. Bu hastalık hayatının sonuna kadar onunla yaşayacak olan ve tedavisi olmayan sıra dışı bir hastalıktır. (AKBV, sf.27).

Kazan'dan doktorun gelmesi Kıyıkım'ın oğlu için umut ışığı olmuştur. Dolayısıyla hikâye bu doktorun geldiği zaman içerisinde geçmektedir. Kıyıkım hastalığını anlatırken hep zamansal ifadelerden destek almıştır.

Sabah güneş doğar doğmaz ensemden giren ağrı vücudumun sağ tarafına yayılıyor. Sonra tüm vücuduma yayılan bu ağrı sırtımdan geçip karnıma vuruyor ve tüm kemiklerim sızlıyor. Akşama doğru bu ağrı sol tarafımdan çıkıp gidiyor. (AKBV, sf.27).

İştahım uzun süredir yok. Dün bir tabak eti bile yiyemedim ama bir saat sonra karnıma ağrılar girdi. Yemeğin sinmesi için sabahtan akşama kadar sadece çayın içine tereyağı ekleyerek içtim.

Günlerim sadece bunlardan ibaret. Daha ne anlatsam... Altı aydan beri yürümekte çok zorluk çektiğimi hissediyorum. (AKBV, sf.28).

Torpil Bulundu adlı hikâye halı almak isteyen birisinin halı deposunun başında duran Tıragan adlı kişiye ulaşma çabasını anlatır. *Söylemedi Demeyiniz* adlı hikâye kitabındaki yirminci hikâyenin devamıdır. Başkişi halı alacak kadar parası olmasına rağmen deponun başında duran kişinin bir yakın arkadaşını aramaktadır. Bu sayede o yakın arkadaş, başkişiye halı satması için arkadaşından ricacı olacaktır. Sonunda bulduğu bu depo sorumlusu ve eşinde zıtlıklar vardır. Adam incecik ve fakir görümlü, eşi ise oldukça kilolu ve on parmağında on yüzük vardır. Bir gün diye başlanan bu hikâye ertesi gün hediyeyle gel halı işini halledelim denilerek bağlanmıştır. Bu çift rüşvet almak için onlara ulaşan insanlara hediyeleriyle gelmesini söylemektedir. Nitekim bir depo sorumlusunun çalışma gününde öğlene kadar uyuması, eşinin çok kilolu olması ve on parmağında on yüzüğün olması bir şeylerin ters gittiğini göstermektedir. Bu sayede hikâye süresinin iki gün olduğu ve zamansal ifadelerin rüşvete hizmet ettiği açıktır.

- Bunun karşılığını alacak mıyım?
- Tabii ki ağabeyciğim.
- Kayınçom yengen için de bir şeyler var değil mi?
- Elbette.
- Tamam o zaman yarın gel dedi Tıragan. (TB, sf.32).

Müfettiş Geliyor adlı hikâye daha başlığundan okuyuculara stres yüklemektedir. İşini/ görevini hakkıyla yapmayan her insan için müfettişin gelecek olması haberi kötüdür. İşin aslı müfettişler gidecekleri yerlere önceden namlarını yayıp gittikleri zaman krallar gibi ağırılanmak istemektedirler. Bu hikâyede de haberi alan devlet personellerinin etekleri tutuşmuştur. Müfettişlerin ne kadar korkutucu olduklarını aralarında konuşan kişilerce onların geçmiş yıllardaki problemleri bile kolayca ortaya çıkarabildiklerini öğreniriz.

- Geçen sene ya da herhangi bir yıl eksik yapılan işleri açığa çıkaran bunlardır.
- Yapılan suçtu kokusundan anlayabiliyorlarmış.
- İçki kullanmıyormuş.
- İşini baştan savan insanlara acımıyormuş. (MG, sf.34).

Dolayısıyla zamanı bu hikâye için müfettişlerden öncesi ve sonrası şeklinde ikiye ayırabiliriz. Müfettişten öncesi bekleyişle geçen zaman, sonrasında müfettişlerin bir gün sonrasını ustaca planlamalarıyla geçmektedir. Köyde buldukları on beş gün boyunca her gün bir personelin evine akşam yemeğine gitmişler ve o yemekte sonraki gün kimin raporlarını inceleyeceklerini küçük bir tiyatroyla göstermişlerdir. Bunun sonucunda ise sonraki gün o inceledikleri kişinin evine misafir edilmiş dolayısıyla krallara layık bir sofraya tekrar tekrar oturmuşlardır.

Gece yarısı geldiğinde ise ayakta duramayacak kadar sarhoş olmuşlardı. Neden burada muhasebeci yok? Ben ona yarın göstereceğim diye baş müfettiş sinirlendi.

Dünkü toplantıda denetçiler ellerinde gördüğümüz telsizle muhasebeciyi aradılar. Muhasebeci denetçiler için kuzu kesti ve sonra gelip onlara selam verdi. Bu sırada denetçiler hesap raporlarını inceliyorlardı. Muhasebecinin hazırlıklı geldiğini görünce şaşırıldılar. Bu sebeple denetçiler hesap raporlarında hiçbir problem yok diye kayda geçtiler. Böylece muhasebeci aradan çıkmış oldu. (MG, sf.35).

İnsan Gibi Yaşayalım ve *Erkek Milletinin Sırrı* adlı hikayelerin ortak özelliği öğüt niteliğinde olmalarıdır. Hikâye formatında yazılmamışlardır ve yazar anlatımı güçlendirmek amacıyla atasözleri, deyimler ve benzetmeleri bolca kullanmıştır.

İlkinde erkekler için kadınlar hakkında ikincisinde kadınlar için erkekler hakkında öğütler vermiştir.

İlk hikâyede eğer eşiyile tartışırrsa birkaç hafta boyunca başına ne geleceğini kronolojik bir şekilde anlatmıştır. Bunun yanında özel günlerde nasıl hareket edeceğini, bir şey satın aldığı zaman nasıl iltifat edeceğini ve ona nasıl nazik davranması gerektiğini iğneleyici bir şekilde öğütler.

Doğru, ilk gün ben bir erkeğim, o da ben bir kadınıym diye gurur yapıp dönüp yatarlar. Fakat burada erkek kaybeder. Bu sebeple sabah erkenden kalkıp, çocuğu kreşe bırakıp, kahvaltı hazırlayıp, yatağı düzeltip, evi süpürüp, güzel kokular sıkıp, eşinin elbiselerini ütüleyip, gönlünü alıp “karıcım, ben hatalıyım” diye söyleyip özür dilemelisin. O zaman “şuram buram ağrıyor” diye nazlanarak size gelir. (İGY, sf.12).

İkinci hikâyede ise zamanı kadının evdeki gücü eline alabilmesi için çocuk doğurma zamanlarıyla eşitlemiştir. Erkeği çocuk sayısı arttıkça daha kolay evde tutabileceğinden, ona istediğini yaptırabileceğinden bahsetmiştir. Bu süreçte verdiği diğer örnekler kısa zaman dilimlerini göstermektedir.

Fakat bunları yapmak için tamamen vazgeçilmez olmanız gerek. Yani bir iki tane çocuk doğurmanız gerekiyor.

Üç dört çocuk olduktan sonra evdeki erkeğin gücünü azaltıp ağzını kapatmak daha kolaydır. (EMS, sf.38).

Merdiven adlı hikâye başkişinin Tama adındaki arkadaşıyla on iki yıllık tanışıklığını ifade ederek başlar. Beraber eğitim aldığı bu arkadaşı şimdilerde bir okulda sekiz yıldan beri öğretmenlik yapmaktadır. Okul müdür yardımcısıyla yaşadığı anlaşmazlık hikâyeye konu olmuştur. Eserin adından da anlaşılacağı üzere bürokrasi engeli çıktıkça bitmek bilmeyen bir merdivene benzetilmiştir. “Edebi bir yapıtın fiili bir gerçeklikle ilişkili sanatsal bütünlüğü, zaman-uzamıyla tanımlanır” (Bakhtin, 2001: 316) Tama'nın anlatıcısıyla her karşılaşması “biraz daha bekle” diye telkin etmesiyle son bulur. Yönlendirildiği her devlet kurumu işi bir üstteki makama devretmektedir. Fakat bu paslaşmalar sırasında Tama, okulda bezdiriye ve şikâyeti henüz sonuçlanmadığı için maaş gününde onu hakkettiğinden az maaşa mecbur kılmaktadır. Bu durum hikâyenin gerçeklikle bağını sağlar ve bürokrasi engelinin diğer bir örneğini gösterir.

Tama köye dönmüştü.

- Nasılsın dostum?

- Kötüyüm.

- Neden?

- Müdür benim şikayetimi okumuş ve “beraber çalıştığımız birisi, ona bir şey yapamayız. Bu şikayetini Eğitim Müdürlüğüne göndereceğiz” dedi. Şimdi de onu bekliyorum.

- Anladım, güzel. Eminim onlar bir çözüm bulacaktır. Merak etme. (M, sf.41).

Ah Keşke adlı hikâye terfi verilmek amacıyla devlet kurumuna çağırılan bir çalışanın ceza verecekler korkusuyla bütün suçlarını anlatmasını konu edinmiştir. Kendisini tebriğe, ödüle uygun görmediği kaygılarından belli olan başkişi terfi alacağını aklının ucundan bile geçirmez. Çünkü geçmişle olan bağı ona bu durumda negatif bir şey olacağı hissini vermiştir. Bütün gece uyuyamayan Tıraş için zaman geçmişte yaptığı hatalar ve şu an olarak ikiye ayrılmaktadır.

Tıraş bütün gece uyuyamadı. Nasıl uyusun ki? Halk komitesi sorguya çağırmıştı. Onlar durup dururken çağırmazlardı ki. Bu yüzden derin bir düşünceye dalmıştı. Kesin bir şey olmuştu! (AK!, sf.43).

Sabah olunca kuruma gider ve görüşme başlar. Tıraş eğer suçunu itiraf ederse affedileceğini düşünür ve komite başkanının konuşmasına izin vermeden anlatmaya başlar. Bu sebeple görüşme süresince zaman geriye kırılmaların olduğu akronik bir biçimde ilerler. Oluşan diyaloglarla dönemin modası olan deri montlara kadar bilgiler anlatımı güçlendirmek amacıyla verilir. Belki de yarım saat olan hikâye zamanı sanki tüm gün sürmüş gibi bir izlenim bırakmaktadır.

- Eee, eğer bu değilse ben tekrardan itiraf edeyim. Şimdi hatırladım kesin çoban Şokpıt beni şikâyet etmiştir. Bir ara içkiyi çok fazla kaçırmıştım ve yanlışlıkla onun burnuna çarpmıştım. Bildiğiniz gibi burun hassastır bu yüzden hemen kanamıştı. Her şey alkolün yüzünden oldu. Bu seferlik beni affedin. Bir daha suç işlersem beni hemen hapse atarsınız.

- Tamam ama biz sizi başka bir şey için çağırmıştık...

- Tamam, tamam şimdi hatırladım. Unutmuştum, şimdi aklıma geldi. Kolhozun çobanlar için gönderdiği montlarla ilgili. Şimdi Almatı'da öyle montlar moda. Ben de iki üç tane mont alıp baldızlarıma göndermiştim. Ahh

ah bunu nasıl öğrendiniz, çok mahcubum. Suçu nasıl da hemen yakalayabiliyorsunuz... Beni affedin lütfen, eğer tekrardan suç işlersem verdiğiniz her cezaya razıyım. (AK!, sf.44-45).

Aferin Sana Yeşil Kağıdım adlı hikâye altı yıldır evli olan bir çiftin şehirden bir ev aldığı zamanı konu edinmektedir. Fakat eşinden bahsederken geriye dönüşlerle onunla altı ay önce ayrılıp barıştıklarını ve sürekli evlilik tazeledikleri gibi bilgileri hikâyeyi bölerek vermiştir. Bu girişten sonra ana hikâyenin süresi işlemektedir. Bir günlük bir süreyi gösteren zaman unsuru eve tamir için gelen kurnaz usta ile başlar.

Başkişi şimdiden eve yeni taşındığı ana dönerek hikâyeyi başlatır. Küçük periyodlara ayrılan zaman tamir edilen her eşyaların bitimiyle şekillenmiştir. Ustanın gelişi, kalorifer tamiri, musluk tamiri, su vanasının tamiri, sifonun tamiri gibi olaylar zamanı şekillendirmiştir. Kurnaz usta ev sahibinin küçük işlerden anlamadığını sezince onu dolandırmak için farklı yollara başvurmuştur. Bütün bu adımlarda çoğunlukla gereksiz yere parasını ustaya kaptıran başkişi gelecekte elektrikçiye, boyacıya vs. ne kadar para vereceğini kara kara düşünmeye başlamıştır.

İstifa Dilekçenle Gel adlı hikâye belirsiz bir uzun zamanın ardından gişe memuru olarak işe başlayan başkişinin serüvenini anlatmaktadır. İşini layığıyla yerine getirdikten sonra boş vakitlerini şiir yazarak değerlendirmek ister fakat yazdığı şiirleri gazetelere, dergilere gönderdiği için üstleriyle başı belaya girer. Zaman, art arda günlerin bağlanmasıyla verilmiştir. Başkişi şiiri dergiye yollar ve akabindeki gün bir üstünün odasına çağırılır. Bu şekilde üç kez farklı farklı üstlerinin odasına çağırılır. Fakat bu çağırılma zamanları şiirlerin yayımlanması, başkişinin şiiri gazeteden kesip çekmecesine koyduğu an ve her seferinde başka birisinin sekreterinin koşarak gelmesiyle eşleştirilmiştir.

Gazetede ki şiirimi kesip çekmecemeye koydum. Bir anda müdürün uzun bacaklı sekreteri koşarak yanıma geldi.

- Müdür sizi çağırıyor! (İDG, sf.49).

Şiirimi kesip çekmeceye koyarken müdür yardımcısının çil yüzlü sekreteri koşarak yanıma geldi ve şöyle dedi:

- Müdür yardımcısı sizi çağırıyor. (İDG, sf.50).

Şiirimi kesip çekmeceme koyar koymaz baş mühendisin kıvırcık sekreteri geldi ve şöyle dedi:

- Baş mühendis sizi çağırıyor. (İDG, sf.51).

Aramızda Kalsın adlı hikâye kışlık hayvan almak için elindeki yağız tayla sovhozların yolunu tutan başkişi etrafında şekillenmektedir. Kazak coğrafyası için kış mevsimi dikkate alınıp hazırlık yapılması gereken bir zamandır. Kış aylar çok çetin geçmesi sebebiyle sovhoz adında bir gelenek ortaya çıkmıştır. Bunun için gücü yeten tek başına, yetmeyen ise birkaç aile birleşip kışın kesmek üzere bir hayvan satın alırlar. Bu hazırlık yaz ayında yapılmaktadır. Dolayısıyla hikâye zamanı yaz aylarıdır. Bu süre içerisinde zamansal ifadelerden kaçınılmıştır fakat sovhozlar arasındaki mesafe ve Kazak coğrafyasının toprak büyüklüğü göz önüne alındığı zaman hikâye zamanının birkaç günle sınırlı kaldığı görülmektedir. Toplam altı farklı sovhoza gitmiştir. Elindeki yağız atı her gittiği sovhozda takas ederek en sonunda kocaman bir doru kısrağı ile dönüş yoluna çıkmıştır.

- Üze'ciğim senin için buraya geldim. Geçen kış inek kestiğimi biliyorsun. Hatta tadına da bakmıştın. Kışa yazdan hazırlan demişler. Bu yüzden bu kunanı dönen ile değiştiriver. Bu iyiliğini unutmam. Bir de senin kardeşin benim yanımda çalışıyor değil mi? (AK, sf.57).

Sorunun Cevabı adlı hikâye genel itibarıyla soru cevaplardan oluşmaktadır. Akraba olan şoför ve veterinerin bir araç yolculuğu esnasındaki konuşmalarını konu alır. Araca ne zaman bindikleri, nereye gittikleri bilinmemektedir. Bu sebeple öğleden önce veya sonrasında başlayan hikâye zamanı havanın kararip mesainin sona erdiği söylenerek bitirilmiştir.

Anne Babaya Mektup adlı hikâye pişmanlıklarla dolu af dileyen bir gencin hikayesidir. Geçmişte yaptıkları sebebiyle pişmanlık duyan başkişi utancından ailesinin karşısına çıkamaz ve mektup yazarak kendini anlatmaya çalışır.

Yaptığı her şeyin farkında olduğunu anne babasına göstermek isteyen başkişi çocukluk yıllarından itibaren anlatmaya başlar.

Sadece sizin değil tüm akrabaların ve köyün şımarık çocuğuydum. Ne istesem anında yapılırdı. Herkes sizin insanların gözünde olan saygınlığınız sayesinde benim tüm şımarıklığımı, hatalarımı, günahlarımı affederdi. Murat amcanın Güljan adındaki kızının yeni ceketini kestiğimde ve hatta komşumuzun oğluyla kavga edip ahırlarını ateşe verdiğimde bile insanlar tek kelime etmediler. (ABM, sf.62).

Çocukluk yıllarında yaptığı hataların daha büyüğünü lise yıllarında da yapmıştır. Ailesi her koşulda onun yanında olup ne istediye yapmaya çalışmış, onu ahlaklı ve akıllı bir insan olması için eğitmeye çalışmıştır. Dolayısıyla onun bu şımarık halleri lise zamanında da ailesini üzen, çevresine zarar veren bir genci göstermektedir.

Babacığım yaramazlık yaptığım bir gün bana V. Suchomlynski'nin "Oğluma Mektup" adlı kitabını getirdin ve bunu oku dedin. Ben buna çok alındım sen odadan çıkar çıkmaz onu pencereden fırlattım. O zaman onuncu sınıfa gidiyordum. Daha sonra kitabın ahlakla ilgili olduğunu öğrendim. Bana bu mektubu yazdıran o kitap. (ABM, sf.64).

Devamındaki süreçte başkişi büyümüş ve Almatı'ya üniversite okumaya gitmiştir. Fakat çocukluk yıllarındaki alışkanlıkları orada da kendisini göstermiştir. Üçüncü sınıfta kendisi gibi ailenin tek çocuğu olan şımarık bir kızla evlenmiş ve üniversiteyi beş-altı yılda ancak bitirebilmiştir. Bu süreç içerisinde ailesi her ay para göndermiş ve umutla beklemiştir fakat başkişi hala değişime uğramamıştır. Yıllar geçmiş ve evli bir adam olmasına rağmen ailesine sıkıntı çıkarmaya devam etmiştir.

Bu durum fazla şişirilen bir balonun gerginliğinden patlayacağını anlayıp farkında olmadan gözlerin takılmasıyla eşdeğer bir pozisyondadır. Okuyucu artık "Bu kadarı da fazla, biraz hava kaçırılmalı" diye düşündüğü anda bir baht dönüşü verilerek canlılık kazandırılmıştır.

Bütün dertler soba yakamamakla başladı. Kış boyunca ev soğuktan ve ısınamadık... Zavallı biz, hiç çamaşır yıkamadığımız için bilmiyormuşuz. Bir sürü pahalı elbiseler, eşarplar çöp oldu...

Yaptığım bütün yaramazlıklar için ve o gün kapınızı çekip çıktığım için çok pişmanım. Utancımдан size diyecek kelime bulamıyorum. Doğduğum

köyüm, sevgili anne ve babam sizden özür diliyoruz. Sizi çok geç anlayabildik. Sizi herkesin önünde utandırıp ağlattık. Her şeye rağmen o güzel yüreğinizden sevgi ve anlayış bekliyoruz. (ABM, sf.67).

Tıraş'ı Tanıyan Var Mı? adlı hikâye *Torpil Bulundu* adlı hikâyenin ilk kısmıdır. Bu bölüm her sene yılbaşında önlerindeki yılın planlarını yaptıkları ve bu planları gerçekleştirmeye çalıştıkları şeklinde iki şekilde ayrılmıştır. Yılbaşı gecesi başkişi ve eşi Kündekız bu yıl hafta sonlarında nereye gideceklerini, kimleri misafir edip kimlerde misafir olacaklarını, soğım zamanında ne keseceklerini konuşurlar. Bunlar not defterlerine günleriyle beraber uygulanmak üzere yazılır. Yirmi üç Şubat günü Kazakistan'da Vatan Savunucuları günü olarak kutlanmaktadır. Başkişi o tarihte eşine bir çamaşır makinesi alacağını sözünü vermiştir. Sekiz Mart kadınlar gününde ise Kündekız, köyün zenginlerinin eşlerini evde misafir edeceğini ve bu sayede bayram olduğu için hediye getireceklerini planladığını söyler. Haziran ayı geldiğinde her sene tatil yapmaya gelen eltileri Koykan ve Toykan'ın evine tatile gideceklerdir. Aralık ayında ise yılın en son hedefi olan halı alınacaktır.

Planlanan her şey sırasıyla gerçekleştirilmiştir fakat hala halı alınmamıştır. Dolayısıyla aralık ayının içinde olduğu bilinmektedir. Hikâyenin bu kısmından itibaren zaman artık planlı bir şekilde akmamaktadır. Başkişi halıyı satın alabilmek için tanıdık birisini aramaya başlar. Tıraş'tan ricacı olması için kapı kapı gezmeye başlar. Toplamda yedi farklı eve gider ve yedisi de onu bir başkasına yönlendirir. Günleri yolda geçen başkişi pes etmez ve aramaya devam eder.

Tekrar yola koyulmuştum çünkü başka çarem yoktu. Planın son günü yaklaşmıştı. Eve halısız gitmeye gururum el vermiyordu. Almak için de tanıdık bulamıyordum. Ah, kaderim, Kazakların hepsinin birbirleriyle akraba olduklarını söylerler. Tıraş'ı tanıyanlar var mı? (TTVM, sf.71).

Daha Neler Göreceğim adlı hikâye başkişinin evine dünürlerini yemek için davet etmesiyle başlar. Yemek için tüm alışveriş tamamdır ve sabahdan pişirilmesi gerekmektedir. Bu esnada gaz kesilir ve eşi yemekleri pişiremez. Problemi çözmek adına doğal gaz kurumuna gider ve gün boyunca kurumlar arasında

gidip gelir. Bir günü kapsayan bu hikâye başkişinin gaz deposundaki görevli kadınla tartışması üzerine sonuçsuz kalır. Kadın problem çıkarmak için aslında çok kolay bir işlem olan vanayı açmamak için diretir ve mesaisinin olduğunu ertesi gün gelmesi gerektiğini söyleyerek konuyu kapatır.

- Bu kötü huyunla sen zaten koca bulamazsın. Bana engel olma işimi hallediver.
- Ben size engel olmuyorum, gidin buradan.
- Mesai saatim bitti yarın gelin.
- Eyvah, yarına kadar iki yüz ev ne yapacağız ne yiyeceğiz?
- Ne yapacağınız beni ilgilendirmez. Umurumda değil. Burayı terk edin. (DNG, sf.75).

Affedebilir Misiniz? adlı hikâye Tülen'in Beken'i dövmesi ve Tülen'in babası Esey'in ihtiyarlarla birlikte Beken'in evine af dilemeye gelmesi olarak iki farklı zamanda işlenmiştir. Ellili yaşlarda olan Tülen'in Beken'i dövmesi köy ahalisinin kendi arasında konuşmasıyla esere dahil olmuştur. Geçmiş günlerde yaşanan bu olayın ardından Beken, hastaneden eve taburcu olmuştur. Bir akşam olarak belirtilen günde Esey yanına köyden iki ihtiyar alarak af dilemeye gider. Hikâye, bir çay içimlik zamanda gelişir ve sonuçlanır.

- Anladım sizi. Hiçbir şey cezasız kalmamalı. Tülen beş yıl hapis yatsın. Sağ salım döndükten sonra kendisi gelip özür dilesin. Eğer işinize yarayacaksa o zaman onu affederim. Benim söyleyeceklerim bu kadar.
- Vay! Bu ne demek?
- Böyle bir af olur mu?

Beken kararlı bir şekilde "Tabii ki olur" dedi. (AM, sf.78).

Niyet Adlı hikâye zamansal bir terimle başlamaktadır. Başkişi, uzun zamandır görmediği Toka adlı arkadaşıyla yolda karşılaşır. İyi olmadığını öğrenince kaygılanarak nedenini öğrenmeye çalışır. Bu sayede Toka'nın ne kadar kötü niyetli birisi olduğu okuyuculara gösterilir. Hikâye boyunca yolda ayaküstü sohbet edilmiştir. Bu sebeple hikâye zamanı birkaç dakika ile sınırlı kalmıştır.

Toka'nın böyle kötü niyetli bir insan olduğunu zaten biliyordum. Lafı çok uzatmadan "Layığını bul" deyip yoluma devam ettim. (N, sf.80).

Kimi suçlayayım adlı hikâye *Söylemedi Demeyiniz* adlı hikâye kitabının son hikayesidir. Başkişi oldukça ünlü olan bir bestecidir. Bir gün besteciler birliği başkanı tarafından görüşmeye çağırılır ve sohbetleri sonrasında görevlendirme ile Arkau adındaki merkezden uzak bir şehre gönderir. Sevinerek ve gururlanarak gittiği bu şehirde üç-dört ay geçmesine rağmen kendisine kalacak bir yer verilmez ve bu konuda yardım almak üzere Şehir Kültür Komitesine gider. Zor bir şekilde ertesi güne randevu alır ve görüşmeye gider. Fakat bu görüşmeden bir sonuç alamaz.

Dürüst olmak gerekirse bize şarkıcı söz yazarından daha fazla zor işlerde çalışacak inşaat işçisi, tesisatçı, muhasebeci, aşçı ve şoför lazım. Bu arada başkan "ben gelene kadar bir şoför bul" demişti. Şoför tanıdığınız var mı? O yeni Volga'yı kullanacak. Ona bir daire bulabiliriz. Bildiğin birileri var mı?

- Bilmiyorum dedim çıkarken.

- Yavrum işler bu durumda, kusura bakma.

Beni mağaza müdürü ya da şoför yapmayan tanrıyı suçladım. Başka kimi suçlamalıydım ki... (KS, sf.83).

Arkau'ya taşındığından itibaren geçen üç-dört aylık süreç başkişi için umut doludur. Bu sürenin sonunda ise umudu tükendiği için başkan yardımcısıyla görüşmeye gelmiştir. Konuşmanın başlangıcında başkan yardımcısının başkişiye olan ilgisi ve sanata dair aktardığı bilgisi başkişi için tekrar umut vadeden bir süreç olmuştur. Fakat çok geçmeden o şehir için önemli olmadığını ve yardım edemeyeceklerini öğrenince isyan ederek odadan çıkmıştır. Zaman başkişiye önce umut aşılarmış sonra zehirleyip soldurmuştur.

2.1.4 Mekân

Okuyucu, eseri bir kurguya dizerken zamanı, anlatıcıyı, bakış açısını, kişileri ve kişilerin konuşmalarını tek bir potada öğüterek anlamlandırmaya çalışır. Mekân, vaka zincirinde ifade edilen hadiselerin sahnesi durumundadır (Aktaş, 1991: 142). Bu noktada mekân unsuru eksik bırakılırsa zihinde oluşturulan iskelet olduğu gibi çöker. Aktarmak istenilen düşüncenin veya verilmek istenilen estetik zevkin amacı ve aracı olan başkişi ve diğer kişilerin bulunduğu ortamlar iyi işlenmelidirler. Sarı yağmurluğuyla bir kayıkçıyı denizden uzak bir Anadolu köyünde görmemiz neredeyse imkansızdır. Çünkü o, bulunduğu ortamın tamamlayıcı unsurudur. Bu sebeple kişiler, olay örgüsü ve mekânın arasında kuvvetli bağlar bulunmaktadır.

Mekânın romanın ayağının yere basmasını sağladığını söyleyen Tekin'e göre; olayların cereyan ettiği çevreyi tanıtmak, roman kahramanlarını çizmek, toplumu yansıtmak ve atmosfer yaratmak gibi işlevleri bulunmaktadır (2018:137). Kişilerin var olduğu ortamın tasviriyle birçok bilgiye ulaşılabilir. Bir astronotun dünyayı gözlemlerini anlatmasıyla başlayan eserinde arkasında eskimiş bir kanep ve zigon sehpa olduğunu düşün(e)meyiz. O mekânın tamamlayıcı eşyaları bilgisayarlar, kablolar, uçmasın diye çevreye sabitlenmiş nesnelere. Bu nedenle *"Yazar, bunları ağırlık ve önem sırasına göre işleyerek romanını, o çünkü toplumun aynası yapar"* (Tekin, 2018:139). Alacağımız bilgiler ışığında yazıldığı döneme ve o dönem insanlarına dair bilgiler ediniriz.

Romanlarda mekân türlerini belirten açık, kapalı, geniş, dar, özel gibi adlandırmalar kullanılır. Açık mekân (ülke, bölge, deniz, şehir, dağ, park vs.) vaka parçalarının yaşandığı diğer mekânları kapsayıcı özelliğe sahiptir. Kapalı mekânlar (ev, oda, hastane, fabrika vs.) bazı şahısların içinde yaşadıkları diğer şahısların giremedikleri "kapsanan" mekânlardır (Narlı, 2002:100). Ev (24), Devlet kurumları (15), Ofis-Oda (13), Açık alanlar (10), Köy adları (8), Kolhoz-Sovhoz (7), Alışveriş mekanları (7), Doğal mekanlar, şehir merkezleri/adları (6), Eğitim merkezleri (3), Gezegen (2), Araba, Hapishane, Otogar gibi mekanlar (1) kez kullanılmışlardır. *Söylemedi Demeyin* adlı hikâye kitabında bulunan yirmi

dört adet eleştirel-mizahi hikâyeyi Açık-geniş mekanlar ve Kapalı-dar mekanlar olarak iki başlık altında incelemek daha etkili olacaktır.

2.1.4.1 Açık-Geniş Mekanlar

Seyit Kenjeahmetov'un eleştirel-mizahi hikâyelerinin bulunduğu *Söylemedi Demeyin* adlı hikâyeye kitabındaki hikayelerin küçük bir kısmı açık-geniş mekân olarak adlandırılan yerlerde geçmiştir. *Kötü Niyet* adlı hikâyede başkişi rüşvet alabilmek için insanların ısınma sistemlerinde kasti olarak problem çıkarmaktadır. Bu problemlerin birisini de et fabrikası müdürüne çıkarmışlardır. Onların sorununu çözecek olan iki teknisyenin kış ayı için et almaya köye gideceklerini belirtir. Sonucunda ise et fabrikası müdürü elemanları fabrikaya göndermesini soğım etini kendisinin vereceğini söyler.

Şimdi soğım zamanı iki işçi köye gitti. Bizim de yemeğimiz var. Et yiyebiliyoruz. Üşüyor olsanız bile karnınız aç değildir. Bu yüzden beş güne kadar sabredin. Yedi ya da on gün boyunca et yiyemediğimiz bir zaman daha olmuştu. (KN, sf.5).

Bu mekânın eserdeki varlığı sayesinde "Soğım" hakkında bilgilere ulaşırız. Soğım, her yıl kış ayına girmeden iki üç kişilik gruplar halinde ailelerin bir araya gelip ortaklaşa aldıkları kısırak veya inek gibi hayvanları kesmelerine verilen addır. Kesilen hayvanın etleri kurutulup tütüslendikten sonra zorlu kış aylarında et yiyemeyen bireylerin vücut dayanıklılıklarının düşmesini engellemektir. Yazarın bu hikâyede bahsettiği diğer bir açık mekân ise eserde Tselinograd adıyla verilen Astana şehridir. 1961-1992 yılları arasında bu isim kullanılmıştır. Başkişi yine bu mekânı da başka birisinden rüşvet almaya çalışırken kullanmıştır.

Günahım Arkadaşlarımın Boynuna adlı hikâyede yalnızlıktan ve arkadaşlarının dalga geçmesinden bıkmış olan başkişi evlenmeye karar verir. Bu karar doğrultusunda otobüs durağında Şaş Tenge adındaki kızla tanışır ve onunla akşamları parkta yürüyüş yapar. Arkadaşlarının gazabına uğrayıp Şaş Tenge ile

yollarını ayırmak zorunda kalan başkişi markette başka bir kızla tanışıp ilişki kurmaya başlar. Onunla da dışarıda vakit geçirir fakat yolda karşılaştığı kart karakterin iftirası yüzünden araları bozulur. O andan itibaren açık ve geniş olan sokak onun için darlaşmaya başlar ve sokaktan koşarak uzaklaşır.

Köpek, domuz! Adam değilmişsin deyip üzerime saldırdı. O esnada etrafımıza insanlar toplasıverdi. Bazıları benim hırsız olduğumu, bazıları sapık, bazıları da “bu adam kıza laf attı” diye düşündüler. Sonra yüzümü çevirip geri dönmek üzere oradan uzaklaştım. (GAB, sf.11).

Öylece kaldım adlı hikâyeye başkişisinin şehir merkezine taşınmasıyla başlamaktadır. Şehir merkezi olarak adlandırılan yerin aslında Akkayın adındaki bir köy olduğu belirtilmiştir. Bu yere çocuklarının iyi bir eğitim alması için taşınma kararı almıştır. Evin eksiklikleri nedeniyle çeşitli kurumlara gider ama hep mesleği sebebiyle ilgilenilmez. Yurt dışına eğitim görmeye gider ve bu onun merkezdeki saygınlığını artırır. Kişinin başka bir ülkede eğitim alması bir saygınlık olarak görünmektedir. Döndüğünde et fabrikasının müdürü olmuştur ve kurumların yöneticileri o daha söylemeden yardım etmişlerdir.

Ayda Altı Gün adlı hikâyeye açık-geniş mekânın en yoğun görüldüğü eserdir. Başkişinin yılbaşında altı aygırının sürdüğü arabasıyla ayın yüzeyine inmesiyle başlar. Ay insanları için o Aynüd(dünya) gezegeninden tanıdıkları ilk kişidir. Bu sebeple onu özel ilgiyle ağırlamışlardır. Arslanların çektiği arabayla bir köye gittiklerinde gördükleri onu şaşkırtmıştır. Çünkü tam bir tezatlık yaşanan bu hikâyede balıklar karada inek, yıldı gibi hayvanlar denizde yaşamaktadır.

Yerel halk balıkçılık yapıyordu. Havyardan peynir, tere yağı, ayran yapıp besleniyorlarmış. Derisinden ise ayakkabı dikerlermiş. Balıkçılık oldukça geliştiği için her yerde balık çiftliği vardı. Hayvanlar havyarlarını toprakların üzerine bırakırlardı. Bu yüzden güneş tepede olduğu zamanlarda her yer parlıyordu. (AAG, sf.19).

Ayda buldukları süre boyunca sürekli gezen başkişi Şortan sovhozunun Kılağay şubesine yaklaştıkları zaman bir bekarlığa veda partisi olduğunu duyarlar. Geleneğe göre kızın değil erkeğin alındığı ve düğün boyunca

erkeklerin kafalarına beyaz bir şal taktığı ortamda herkesin bağırarak dışarıya çıkması oyunların başladığını göstermiştir. Meydanda oynanan oyunlar ve yaşanan arbedeler başkişiyi oldukça etkilemiştir.

Güreşçilerden birisi diğerini bileğinden tutup yere yatırdı. Kazanan kız hoşlandığı erkeğe yaklaşıp yüzünden öptü ve o erkek sanki ben bir şey yapmışım gibi beni işaret etti. Sonra o kız hiçbir yerimi atlamadan beni dövdü. (AAG, sf.20-21).

Bundan sonra “Maymun alay ediyor”, “eğri ense”, “kız kıza sarılma”, “Kel şal” gibi oyunlar oynandı. Her şey çok eğlenceliydi. Özellikle Kökbörü oyunu harikaydı. (AAG, sf.21).

Birkaç gün boyunca kolhoz ve sovhozları gezen başkişi Ay gezegeninin başkenti olan Teniz şehrine doğru yol almıştır. Ayın kenarına gelince uzun uzun selamlaştıktan sonra oradan ayrılmıştır.

Allah Kimsenin Başına Vermesin adlı hikâyenin hastalık hastası olan başkişisi Kıyıkım için oğlu Kazan’dan gelen doktordan randevu almıştır. Oğlu yıllar boyunca sürekli babasını farklı farklı doktorlara götürüp sonuç alamamış bir kişidir. Bu yüzden doktorun Kazan’dan gelmesi onlara umut ışığı olmuştur. Yaklaşık yirmi yıldır köyünde ve evinde olan başkişi için hastalıklarına derman olacak doktorun kliniği geniş bir mekandır. Hikâyenin bu kısmından başkişinin küçük bir yerde yaşadığı ve aldıkları tedavi hizmetini yetersiz gördükleri sonucuna da ulaşılabilir.

Ah Keşke! adlı hikâyede halk komitesine çağırılan Tıraş’ı korku sarmıştır. Gözünde oldukça büyüttüğü binada başına olumsuz bir şey geleceğini düşünmektedir. Çünkü küçük bir yerde yaşayan ve devletin ona verdiği görevi yerine getiren küçük bir insandır. Koca komite binasına geldiğinde arkadaşlarının güler yüzle karşılaması, komite başkanının özel bir davetliymiş gibi onunla ilgilenmesine şaşırmıştır. Tıraş için geniş mekân olan komite binası korkutucu unsur konumundadır. Aynı zamanda geçici mekân konumunda olan komite binası başkişinin farklı duygulara girmesine ve kendisini ele vermesine

sebepe olmuştur. Çağırılma nedenini bilmediği için işlediği suçları kendisi anlatırsa affedileceğini düşünüp konuşmaya başlar. İşlediği suçların arasında bir de kolhozun çobanlar için gönderdiği montlar vardır. Başkişi kolhozun çobanlar için gönderdiği montlardan iki üç tanesini geniş ve açık mekân olan Almatı'daki baldızına göndermiştir. Fakat bunu Almatı'da moda olduğunu söyleyerek itiraf etmiştir.

Şimdi Almatı'da öyle montlar moda. Ben de iki üç tane mont alıp baldızlarıma göndermişim. Ahh ah bunu nasıl öğrendiniz, çok mahcubum. (AKI, sf.44-45).

Bilmecce adlı hikâyede çalışma mekânı genellikle dışarıdır. Kişiler ilaçlama kurumunun çalışanlarıdır. Başkişi işini anlatırken böceklerle ve sineklerle uğraştıklarını söyler. İlaçlama yaptıkları zaman oluşan zorunlu bekleme süreçlerinde canları sıkılan işçilerin imdadına ekiplerinde bulunan fakat kimsenin onun tam olarak ne iş yaptığını bilmediği aslında bunu çok da umursamadıkları Maytok gelir. Maytok bütün bilmecelere ve fıkralara hâkim olan bir delikanlıdır. Bilmecelerini açık mekanlarda sorup cevabı bulamamaları takdirde ödül beklemiştir.

Aramızda Kalsın adlı hikâyede karşımıza başkişi ve onun arabacısı çıkmaktadır. Hikâye boyunca soğım hayvanı bulmaya çalışır. Bunun için at arabasının sırtında birçok sovhoza gitmişlerdir. Gittikleri yerlerde genelde sorun çıkmadan ellerindeki değerce az olan şeyi daha değerli olan şeyle tanışıklık kartlarını kullanarak değiştirmişlerdir. Bir sovhozdan diğer Sovhoza giderken herhangi bir konuşma olmaz fakat gittikleri her yerde meydanda veya ahırların önünde hesaplaşmalar gerçekleşmiştir.

Anne Babaya Mektup adlı hikâyede pişman bir başkişi bizi karşılar. Hikâye boyunca onun geçmişte yaptıklarını okuruz. Motosikleti dikkatsiz kullanıp insanlara ve onların mallarına zarar vermiştir.

Motosiklet sürerken kaç koyun-keçi öldürdüğümü, kaç kişiye çarptığımı hatırlamıyorum bile. Tek hatırladığım Sarseke'nin arabasına çarpınca motosikletin pert olduğu ve dört beş ay hastanede kaldığımdı. (ABM, sf.63).

Oğullarının iyi ve faydalı bir Kazak genci olmasını isteyen anne babası hep ona karşı iyi davranmıştır. Almatı'ya veterinerlik okumak için göndermişlerdir. Fakat Almatı başkışininin daha çok şımarmasına ve başını belaya sokmasına sebep olmuştur. Üniversite üçüncü sınıftayken evlenmiş ve üniversite bitince evine dönmüştür. Fakat dar mekân olan köyde yaşamak onları zorlamış geniş mekân olan şehre taşınmışlardır. Şehirdeki evde yaşamak onlara iyi gelmez ve başkışı pişmanlık duyup mektup yazmaya karar verir.

Şimdi size o günden sonra ne olduğunu anlatayım. Sovhoz, üniversiteli iki uzmanı sevinçle karşıladı. Hayalini kurduğumuz evimizi alıp mal sahibi olmaya başladık. Güzel arkadaşlıklar edindik. Ancak... (ABM, sf.64).

Tıraş'ı Tanıyan Var Mı? adlı hikâyede başkışı eşiyile birlikte yılbaşı gecesi evlerinde oturmaktadırlar. Buldukları mekân onlara güven veren bir yerdir ve başlarında bulunan çatının verdiği rahatlık üzerine yeni planlar yapmaktadırlar. Bu planlardan edinilen bilgiye göre yazın Almatı'daki akrabalarının evine tatile gitmeyi planlamışlardır. Yazın +50 derecelere kadar çıkan Kazakistan'ın bazı eyaletlerinde yaşayan insanlar için daha kuzeyde olan akrabalarına/tanıdıklarına gitmeleri oldukça yaygındır. Dolayısıyla başkışininin evinin güney Kazakistan'da bulunduğu ve daha kuzeyde olan Almatı'ya gitmeyi planladıkları anlaşılmaktadır. Diğer bir plan olan halı alma işi ise hikâyenin ana zamanının işlendiği kısımdır. Başkışı evine halı almak istediği için tanıdık bulmaya çalışır. Bu sebeple kuzeni Bökpen'e gelir. Bökpen'in önermesiyle birisine ordan da o kişinin önermesiyle bir diğerine gider. Her gittiği kişi Tıraş ile yaşadığı olumsuz olayı anlatıp bir başkasına gitmesini önerir. Bu sebeple başkışininin günleri yolda ve birileriyle tanıştığı bilinmeyen mekanlarda geçer.

Şehrin batısında Kıykım adlı kayınçom var. Onlar Tıraş ile çok yakın arkadaşlar. Şuradaki marketten bir konyak alıp git ve benim gönderdiğimi söyle. İyi şanslar. (TTVM, sf.71).

Niyet adlı hikâyede sokakta karşılaşan iki eski arkadaş çıkar. Başkişi, arkadaşı Toka'nın üzgün olduğunu düşünerek sorular sormaya başlar fakat sebebi öğrenince çok şaşırır. Toka'nın onun hakkında kötü konuşması üzerine "layığını bul" diyerek oradan uzaklaşır.

Kimi Suçlayayım adlı hikâyede başkişi ünlü bir bestecidir. Bir gün besteciler başkanından aldığı görevlendirmeye Arkau adındaki köye gönderilir. Köy hem o hem de besteciler birliği için ulaşılması gereken bir yerdir. Başkişi köy yaşamının besteciliğine iyi geleceğini ve orada güzel işler başaracağını düşünmüştür. Fakat görevlendirildiği köy oldukça küçüktür ve kalacak yer bulamaz.

Ayrıca özel davetle gelen telefon tamircileri için bile altı ay ev bulamadık. Bu yüzden burada telefon bazen çalışmıyor. Personel yok. Ah yavrum seni çok iyi anlıyorum ancak ev yok. Görüyorsun çok soran var. (KS, sf.83).

Bu durum başkişinin köye, köydeki yaşama ve çalışanlara olan bakış açısını değiştirmiştir. Büyük umutlarla geldiği ve sanat aşığı gençlerle buluşmayı planladığı bu köyde sanata değer verilmediğini görmüştür.

Görüldüğü üzere açık-geniş mekanların eserdeki varlığı oldukça sınırlıdır. Bu mekanlar *Öylece Kaldım* ve *Allah Kimsenin Başına Vermesin* adlı hikayelerde yurt dışındaki eğitimin daha kaliteli olduğunu gösterir. Yurt dışından mezun olan bir öğrencinin hemen müdür olarak göreve başlaması veya Kazan'dan gelen doktorun alanında iyi olduğu düşünülerek hemen randevu alınması buna örnektir. Birkaç hikâyede daha iyi iş fırsatları ve çocuklarının daha kaliteli eğitim almasını isteyen karakterler şehir merkezini tercih etmişlerdir. Hikayelerde geçen sokaklar bazen iki arkadaşın tartıştığı tatsız anları bazense çeyiz hazırlığı yapan gençlerin mutluluğunu göstermektedir.

2.1.4.2 Kapalı-Dar Mekanlar

Hikayelerin büyük bir kısmını oluşturan kapalı-dar mekanlar oldukça fazladır. Genellikle bir kurum veya ev, mekân olarak karşımıza çıkar. *Kötü Niyet* adlı hikâyede başkişiye çalışmaya başladığı ısınma kurumunda verilen orta büyüklükteki ofis, karakterinin tamamlayıcısı durumundadır. Mekân psikolojisi konusunda, kullanılan eşyanın da insan üzerinde etkili olduğunu söyleyebileceğimizi sanıyoruz. Hatta bazıları bu kadarıyla da kalmayıp, eşyayı insanın kişiliğini ifade eden bir unsur olarak tanımlamaktadır (Göka, 2001:28). Kiyas rüşvet almak için bir yerlerin ısınma sisteminde problemler çıkardıkça kara telefonu çalmaktadır. Telefonun acı acı çalması hikâyeye negatif bir hava katmıştır.

Telefon gece gündüz durmaksızın çalıyordu. (KN, sf.4).

Sonraki gün benim kara telefonum patlayacakmış gibi çaldı. (KN, sf.5).

İşte o arada benim kara telefonum havaya fırlayıp yere düştü. (KN, sf.6).

Benim kara telefonum susmaksızın çaldı. (KN, sf.7).

Kurumun müdür yardımcısı olan Tekebay'ın odası Kiyas'ın kötü yanının bu kurumda ortaya çıkmasına yardımcı olan bir yerdir. Norm karakterlerin başkişinin yaşadığı tecrübelerin daha basitleştirilmiş halini önceden deneyimledikleri bilinmektedir. Bu hikâyede de Tekebay Kiyas'ın koltuğunda olduğu zamanlar rüşvet almak için yaptığı şeyi Kiyas'dan istemiştir. Dolayısıyla Tekebay'ın odası karanlığa açılan kapının anahtarıdır.

Hikâyede bulunan Et fabrikası, Erdenin ve muhasebecinin ofisi, Ticaret merkezi ve İletişim kurumu rüşvet uğruna ısınma sistemlerinde sorun çıkarılan mekanlardır. Haklarındaki bilgiler sadece o mekanlardan nasıl fayda sağlayacaklarını gösterir niteliktedir. Bunların arasında bir tek Köpirbay'ın evi diğer mekanlardan farklı bir sebeple başkişinin gazabına uğramıştır. Komşusu Köpirbay'ın başkişiyi sevmemesi ve buna bağlı olarak iyi davranmamasından rahatsız olan başkişi kişisel bir sebep doğrultusunda da görevini kötüye kullanmıştır.

Günahım Arkadaşlarımın Boynuna adlı hikâyede başkişinin bulunduğu ev (Eşir'in evi) onun utanmasına ve kendisini kötü hissetmesine sebep olan bir mekandır. O evde arkadaşları onun hala bekar olmasını alay konusu haline getirip eğlenirken başkişi, ne yapacağını bilemeden utanarak oturur. Darlaşan ve karanlıklaşan mekândan gitmeyi düşünse de yapamaz.

Ne yapacağımı bilemedim. Gururumu onlara kızarak geri alamazdım. Eğer orayı terk etseydim kimin umurunda olacaktım? Ben de bu yüzden orada eğleniyormuş gibi yapıp etrafa pişmiş kelle gibi sırtıyordum. (GAB, sf.9).

Kart kişilerden olan Külay daha sonra başkişinin daha da utanmasını sağlayacak olan hamam hakkındaki görüşlerini söylerken başkişi daha çok ezilmeye başlamıştır. Duyduklarından sonra kendi evi de ona dar gelmiştir. Bu sebeple kapalı mekanlar onun için nefes alınmaz bir haldedir ve tanıştığı kızlarla vakit geçirdiği geniş mekanlarda daha mutludur. Başkişiyi kullanmak amacıyla dışarıda buluşan arkadaşı Baki'nin ablası Alma ile gittiği sinema, kafe, tiyatro, restoran, müze gibi yerler insan-mekân ilişkisinden kaynaklı olarak ona ferah ve mutluluk veren mekanlardır.

İnsan Gibi Yaşayalım adlı hikâyeye öğüt niteliğinde yazılmıştır. Başkişi, fon karakter olarak bulunan Kiyas'a hayattaki tecrübelerinden bilgiler vermektedir. Hikâyenin giriş kısmına bakacak olursak konuşucunun iş yerinde arkadaşı veya altındaki çalışan olan Kiyas'a bir şeyler anlattığını okuruz. Fakat hikâyeye boyunca buldukları ortama dair bilgi sahibi olmayız. Genellikle kiyas'ın evde eşine karşı nasıl davranmasını, dışarıya çıktıklarında kuyumcu, kitapçı, kumaşçı veya hastaneye gittiklerinde nasıl davranması gerektiğini öğütler. *Erkek Milletinin Sırrı* adlı hikâyeye de bu hikâyeye gibi öğüt niteliğindedir ve birbiriyle bağlantılı hikayelerdir. İki hikâyenin mekanları da bir amaç değil Kiyas'ın eşine nasıl yalalalık yapacağını gösteren/ kadınların erkekleri nasıl avuçlarında tutacaklarını gösteren araç konumundadır.

Öylece Kaldım adlı hikâye başkişinin dar mekân olan köyden geniş mekân olan ilçe merkezine taşınmasıyla başlamaktadır. Taşındığı evine gerekli olan malzemeleri ve hizmetleri alma amacıyla çeşitli kurumlara gider. Bu mekanlar; Tüketim kurumu başkanının odası, İletişim kurumunun müdürünün ofisi, Selxoztexnika adındaki teknoloji mağazası, Doğal gaz kurumu ve Su işleri kurumudur. Bu mekanlarda ustabaşı olduğu için dikkate alınmaz ve arzu ettiği mal ve hizmete kavuşamaz. Dolayısıyla bu mekanlar onun için karanlık ve hizmet alabilmesi için saygınlık gerektiren yerlerdir.

Şunu fark ettim ki nereye gidersem gideyim tüm kurum yöneticileri aralarında anlaşmışlar gibi aynı soruları soruyorlardı. Baktığımızda sanki bütün sorular yukarıda bir kişi tarafından hazırlanmış gibiydi. (ÖK, sf.17).

Bunların yaşanmasından sonra başkişi yurtdışına eğitim almak için gider ve döndüğünde saygın bir iş olan et kurumun müdürlüğüne atanır. Bu yeni iş yeri başkişinin baht dönüşüdür. Nitekim ilçede yapılan bir toplantı mekânında önceden mal veya hizmet almak için başvurduğu kurumların yöneticileri daha başkişi bahsini açmadan kendi istekleriyle ona gerekli olan hizmeti sağlamışlardır.

Ayda Altı Gün adlı hikâye bir kapalı mekânda geçmektedir fakat başkişinin bir iç hikâye anlatmasıyla başlamaktadır. Altı aygırının koşturduğu at arabasıyla kendisini Ay'da bulan başkişinin tanıştığı genç onu Ya imela (Ay alemi) adlı gazete binasının yazı işleri ofisi götürür. Ofis hakkında herhangi bir bilgi yoktur fakat ofis çalışanlarının oldukça cana yakın olduğunu okuruz. Editör yardımcısı İyabkires onu evinde misafir eder. Bu hikâyede kapalı mekanlar hakkında yeterince bilgi olmasa da oldukça güvenli ve huzurlu yerler olduğu ortadadır.

Kespek'in İftirası adlı hikâye geniş mekân olan bir kurumda geçmektedir. Mekânların birbirlerine göre konumları değişebilir. Meselâ bir şehir, kapalı; onu kuşatan ülke, açık olarak adlandırılabilir. Geniş ve darlık da birbirine göredir.

Ülke-şehir birlikteliğinde ülke, geniş; şehir, dar iken; dünya-ülke birliğinde, dünya geniş; ülke dar olarak nitelendirilir (Narlı, 2002:100). Bu sebeple geniş mekân sayılan kurumda on dokuz kişi çalışmaktadır ve başkişinin bulunduğu dar mekân olan odada üç kişi bulunduğu belirtilmiştir. Kart karakterin başkişiye iftira atması ve dilekçe yazması sonucunda kişiler kendilerini ilçe cezaevi kurumunun toplantı odasında bulurlar. Bu oda başkişi için oldukça dar ve nefes alamadığı bir yerdir.

Dürüst olmak gerekirse daha önceden hiç böyle bir ortamda bulunmamıştım. Az kalsın ağlayacaktım. Ağzımı açıp tek bir kelime edemedim.

Gözlerimdeki yaşları zar zor tutarak tek söyleyebildiğim şey:

-Kespek Bey yalan söylüyor. (Kİ, sf.25).

Allah Kimsenin Başına Vermesin adlı hikâyede başkişinin evi bize dar mekânı vermektedir. O evde her gün acı içerisinde kıvranmaktadır.

Hastalığının beni en zorlayıcı çektiğim bu dayanılmaz ağrı. Sabah güneş doğar doğmaz ensemden giren ağrı vücudumun sağ tarafına yayılıyor. Sonra tüm vücuduma yayılan bu ağrı sırtımdan geçip karnıma vuruyor ve tüm kemiklerim sızlıyor. Akşama doğru bu ağrı sol tarafımdan çıkıp gidiyor. (AKBV, sf.27).

Torpil Bulundu adlı hikâye *Söylemedi Demeyin* adlı hikâye kitabının yirminci hikayesi olan *Tıraş'ı Tanıyanınız Var Mı?* adındaki hikâyenin devamıdır. Evine halı almak isteyen başkişi yirminci hikâyede bu amaç uğruna birçok kişiyi bulup hepsine aracı olması için para veya içki vermiştir. En sonunda Kıyka'nın evine gelir ve Kıyka onu deponun yöneticisi olan Tıraş'ın evine yönlendirir. Dolayısıyla Kıyka'nın evi, başkişinin bu önerme kargaşasından çıkış kapısıdır. Onun sayesinde Tıraş'a ulaşip derdini anlatmıştır. Tıraş'ın evi tezatlıklarla doludur. Başkişi Tıraş'ın çöp gibi olan zayıflığından bahsederken Tıraş'ın eşinin de oldukça kilolu olduğunu gösterir bize. Tıraş'ın uyumasından şikayetçi olan eşi, eğer kalkarsa yağlarının eriyeceğini söyler.

Kapıyı çalıp çalmadığımı hatırlamıyorum. Eve girdiğimde balık etli yengem boyutlarına uygun olan büyük bir koltukta uzanıyordu. On parmağındaki on yüzüğünü sürekli sayıyordu. (TB, sf.31).

Eserin son kapalı mekânı ise depodur. Tıraş bir çanta dolusu anahtarı yanına alıp başkişiyi depoya götürür. Depoda onları karşılayan kişi kapıyı açarken ayrı, içeri alırken ayrı, halı satın alırken ayrı ve olanları kimseye anlatmaması için ayrı rüşvet istemiştir. Bütün bu rüşvet dayatmaları başkişiyi bulunduğu o kapalı-dar mekânda oldukça derin bir çaresizliğe mecbur bıraksa da eşine verdiği sözü tutmak adına rüşvet vermekten başka çaresi kalmamıştır.

Ne istedilerse her şeyi verdim. Vermekten başka çare mi var! Her neyse hilekarın yalakalığı aldatmasıyla bitti. Bu sırada ben de tükendim. (TB, sf.33).

Müfettiş Geliyor adlı hikâye bir avuç kolhoz çalışanının gelecek olan müfettiş hakkında kendi aralarında konuşmalarıyla başlar. Müfettişler işlerini korkuyla hallettikleri için kolhoz insanları onları yedirip içirmeye gayret göstermiştir. Hikayedeki mekanların müfettişlerin midesiyle bir bağlantısı bulunmaktadır. Onlar misafir oldukları evde daha önlerindeki yemekleri bitirmeden sonraki gün kimin raporlarını inceleyeceklerini sinirli bir şekilde belirtirler. Bu sayede o kişiler sonraki gün evlerinde şaşalı ve içkili bir sofrayı kurdurup müfettişlerin pençelerinden kendilerini kurtarırlar.

Yönetim kurulu başkanının evinde ağırılanmaya başlanan müfettişler on beş gün boyunca sırasıyla muhasebecinin, zooteknisyenin, mühendisin, ustabaşının, veterinerin ve çiftlik yöneticilerinin evlerine misafir olmuşlardır. Bu mekanlar hakkında bilgi yoktur. Bu durumda, bulunulan mekânın hem bir eserin meydana getirilmesi hem bu eserin anlaşılması açısından belirleyici bir öneme sahip olduğu söylenebilir (Göka: 2001:41). Hikâye zamanının son gününde gözlerini toz içinde olan köhne bir evde açmışlardır.

Merdiven adlı hikâyede başkişi bir okulda çalışan öğretmendir. Hikâyenin kapalı mekânı olan okulda müdür yardımcısıyla sorun yaşadığı için şikâyet dilekçesi

yazmıştır fakat hiçbir kurum onunla ilgilenmez ve dilekçesini bir üst kuruma gönderir. Dilekçenin gönderildiği İlçe eğitim müdürlüğü, İl eğitim müdürlüğü, Bölge eğitim müdürlüğü ve Genel Merkez hakkında bilgi yoktur. Fakat bu kurumlar başkişinin yardım bekleyip bulamadığı dar mekanlardır.

Ah Keşke! adlı hikâyede başkişinin evi hakkında bir bilgimiz yoktur. Üstelik geniş-açık mekanlar başlığı altında bahsettiğimiz komite binası da kapalı bir mekandır. Fakat komite binasının korkutucu büyüklüğü başkişinin yaşadığı evi olduğundan daha küçük bir hale getirmiştir. Başkişi düşüncelere daldıkça mekân darlaşmış ve evine sığamamıştır.

Tıraş bütün gece uyuyamadı. Nasıl uyusun ki? Halk komitesi sorguya çağırmıştı. Onlar durup dururken çağırmazlar ki. Kesin bir şey olmuştu! Tıraş derin bir düşünceye dalmıştı. Ne yapacağım? (AKI, sf.43).

Aferin Sana Yeşil Kağıdım adlı hikâye, *Söylemedi Demeyin* adlı hikâye kitabındaki hikayeler arasından mekân tasvirleri bakımından en zengin hikayedir. Eserde okuyucuları karşılayan başkişi geniş mekân olan köyden diğer bir geniş mekân olan şehre göçmüştür. Yeni aldığı ev oldukça bakımsız ve maliyetlidir.

Yeni dairemizde zeminin gıcırdamasına ek olarak duvarları dökülüyor. Kapıları sağlam değil, pencereleri kırılmış ve çatısı akıtıyor. Kaloriferlerinden su damlatıyor. Duvarların köşeleri küflenmiş. Su da doğru dürüst akıyor. Bunları görünce aklımı kaybettim. (ASYK, sf.46).

Bu sebeple başkişi için darlaşan ev, eşi Sıksıyma'nın desteğiyle güzelleşmeye başlamıştır. Sonrasında onlar için mutlu oldukları, parti yapıp eğlendikleri, piyano çaldıkları ferah bir mekâna dönüşür.

İstifa Dilekçenle Gel! adlı hikâye başkişinin geniş mekân olan otogarda işe girip küçük bir gişede çalışmasıyla başlar. İş bulduğu için mutlu olduğu bu mekân boş vakitlerinde şiir yazdığı için darlaşmaya başlamıştır. Çünkü şiirleri

gazetelerde, dergilerde yayımlandıkça başı beladan kurtulmamıştır. Sırasıyla müdürün odası, müdür yardımcısının odası, baş mühendisin odası ve baş muhasebecinin odasına çağrılır. Bu kapalı-dar mekanlara doğru her yürümesinde negatif duygularla doludur. O odalarda hiçbir zaman kendini anlatmasına fırsat verilmez.

Müdür yardımcısı kendimi anlatmam için bana fırsat vermedi. Odasından kovdu. (İDG, sf.51).

Kimse beni dinlemedi. Konuşamadım ve yerime geri döndüm. (İDG, sf.51).

Sorunun Cevabı adlı hikâye Jumatay'ın arabasının içinde geçmektedir. Dolayısıyla hem kapalı hem de geçici mekân olarak ayrı başlıklarda incelenilebilir. Oldukça eski ve bakımsız olan arabanın bozulmadığı, yolda kalmadığı gün yoktur. Köy yollarının oldukça bozuk olduğu verilmiştir.

Anne Babaya Mektup adlı hikâyede kapalı-dar mekân olarak başkişinin ailesinin evi, geçici mekân olan hastane, üniversite yurdu ve kendi evi bulunmaktadır. Kendi evi hariç diğer tüm mekanlarda sürekli problem çıkararak başını belaya sokmuş, anne babasının başını diğer insanların önünde eğdirmiştir. Kendi evine taşınınca yaptıklarından pişman olup mektup yazarak af dilemiştir.

Bütün dertler soba yakamamakla başladı. Kış boyunca ev soğuktu ve ısınamadık. Elinde olanı kullanamamaktan daha kötü bir şey yoktur. Ne kadar çabalasak da işler rast gitmedi. "Sobayı sen temizle, hayır sen temizle, suyu sen getir, hayır sen getir" diye kavga etmeye de alıştık. (ABM, sf.65).

Tıraş'ı Tanıyan Var Mı? adlı hikâyede başkişi her yılın son gününde gelecek yıla dair planlar kurmaktadır. Bu planlar dahilinde başkişiye düşen kaliteli bir halı satın almaktır. Parası olmasına rağmen satın almak için bir tanıdığa ihtiyacı vardır. Bu sebeple hikâye boyunca bir sürü eve gider. Fakat bu evler hakkında bilgi yoktur.

Daha Neler Göreceğim adlı hikâyede evinde dünürlerini ağırlamak isteyen başkişinin gazı kesilir. Bu sebeple gaz kurumu, belediye, mahalle muhtarlığı ve gaz deposu gibi kapalı mekanlara gider. Fakat gittiği her devlet binasına çekinerek girer. O kurumlar başkişi için daralan mekanlardır. Bunun sebebi kurum çalışanlarının onlara halka karşı takındıkları tavidir.

Affedebilir Misiniz? Adlı hikâyeye geniş mekân olan bir köyde geçmektedir. Başkişinin oğlu yaramaz Tülen'in Beken'i sebepsiz yere dövmesiyle hikâyeye başlar. Esey yanına iki ihtiyarı alıp Beken'in evine gider. Esey'in ve ihtiyarların uzun konuşmalarını dinlerken onların aslında nasıl olduğunu merak ettikleri için değil de Tülen'den şikayetçi olmaması için geldiklerini anlamıştır. Hikâyede Beken'in ailesi hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Hatta onlar hiç konuşmamış Beken ise hikâyenin sonuna kadar sadece onları dinlemiştir. Bu durum evdeki kasvetli havayı ve ihtiyarların mahcubiyetini daha derince hissetmemizi sağlamıştır. Mekân, Esey ve ihtiyarlar için her geçen dakika darlaşmıştır.

Kimi Suçlayayım adlı hikâyede başkişi başına gelen bir olayı anlatarak hikâyeye başlar. Besteciler birliği başkanın odasında yaptıkları görüşmeden sonra geniş mekân olan Arkau adındaki bir köye görevlendirilir. Başkanın odası hakkında bir bilgi yoktur fakat başkişinin oda hakkında herhangi bir negatif görüşünü duymayız. Görevlendirme sonucunda gittiği köyde ev bulamayınca şehir kültür komitesine gider. Başkan yardımcısı oldukça nazik, sanattan anlayan birisidir fakat başkişiye yardımı dokunmaz. Onun için köye besteciden çok tamirci, şoför gibi kimseler gereklidir.

Dürüst olmak gerekirse bize şarkıcı söz yazarından daha fazla zor işlerde çalışacak inşaat işçisi, tesisatçı, muhasebeci, aşçı ve şoför lazım. Bu arada başkan "ben gelene kadar bir şoför bul" demişti. Şoför tanıdığınız var mı? O

yeni Volga'yı¹ kullanacak. Ona bir daire bulabiliriz. Bildiğin birileri var mı?
(KS, sf.83).

Bu sözleri duyduktan sonra başkişi için başkan yardımcısının odası ve köy darlaştan, nefes aldırmayan bir mekân haline gelmiştir.

Hikayelerin büyük bir çoğunluğunu oluşturan kapalı-dar mekanlar genellikle bir ev/depo veya kurum olarak okuyucuların karşısına çıkar. Kıyım'ın acı çektiği(Allah Kimsenin Başına Vermesin), Erekey'in iftiraya uğradığı (Kespek'in İftirası), X ile alay edildiği (Günahım Arkadaşlarımın Boynuna), X1'in ustabaşı olduğu için hor görüldüğü (Öylece Kaldım), X3'ün halı deposunda rüşvet vermeye zorlandığı (Torpil Bulundu), Tama'nın bezdiriye uğradığı(Merdiven), Tıraş'ın ecel terleri döktüğü(Ah Keşke!), X4'ün dolandırıldığı (Aferin Sana Yeşil Kağıdım), X5'in şiir yazdığı için istifaya zorlandığı (İstifa Dilekçenle Gel) ve X6'nın halı alabilmek için ev ev gezdiği (Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?) problemlilik mekanlardır. Bu mekanlar başkişiler için hep darlaştan ve toplumsal bozukluklarla baş etmeye çalıştıkları yerler olarak görülür. Sadece Ayda Altı Gün adlı hikâye ile bunun tersi verilmeye çalışılmıştır. Başkişi gittiği Ay Alemi adlı gazete binasında iyi karşılanmıştır. Eleştirel şiirler, hikayeler yazdığı öğrenildiğinde çevresindekiler tarafından tebrik edilmiştir. Fantastik bir teknikle yazılan bu hikâye ile yazar şiirin ve eleştirinin sadece ütöpik bir evrende sevilbileceğini göstermeye çalışmıştır.

---

¹ Adını Avrupa'nın en uzun nehrinden alan bu araba markası Ruslara aittir. Sovyetler Birliği zamanında yüksek statü sembolü olarak devlet görevlileri, parti üyeleri gibi kişiler tarafından kullanılmıştır.

2.2 TEMA

Tema, bir metnin tamamını bir arada tutan ve ona sistem hüviyeti kazandıran unsurdur (Aktaş, 1991:91). Kazandırdığı bu sistem kimliğiyle metinlerin belirli ana ve alt başlıklarla düzenlenmesini sağlamıştır. H. James'in Daisy Miller adlı romanının ön sözünde söylediği üzere "Tema, bir ilgi ve değerlendirme meselesidir; eserin bütününe dayalı olarak hayatı bütün yoğunluğuyla hissettiğimiz bir ana belli belirsiz hissettiğimiz bir lezzet katan herhangi bir duruma veya bölüme uygun bulduğumuz bir addır. Bunun için tema, en güzel ifadeyle bir yorum ve özel şartlar meselesidir. Bu özel şartlar bilinmeksizin arada sırada anlatmak fırsatını bulduğumuz büyük olayların bazıları hiçbir anlam ifade etmezler" (Stevick, 2010: 64).

Seyit Kenjeaxmetov, bu hikâye kitabı aracılığıyla toplumun aksak yönlerini okuyuculara en açık haliyle göstermeye çalışmıştır. Oluşturduğu karakterler aracılığıyla bazen toplumun aksak yönlerini probleme maruz bırakılan birisinin gözünden bazense rüşveti alan kişinin gözlerinden gösterir. Bu sayede okuyucu hikâyede kendine bir yer bulur. Bu durum okuyuculara Kenjeaxmetov'un gerçek ile kurgulanan arasında oldukça ince bir çizgi çekebildiğini ve okuyucuların kendilerini bolca sorgulamalarının yolunu açmıştır. Hikayelerden açıkça söylenilebilir ki politik duruşunu ve toplumu gördüğü açığı okuyuculara çekinmeden ve ironik bir yolla aktarabilmiştir.

2.2.1. Güç

Hikâyede mevki sahibi olanların kullanmaktan çekinmediği ve halkın da pek umursamadığı bir olgudur. Çünkü ellerine bir fırsat geçse o kişiler de bunu kullanacaklarını bilmektedir. Kara bir düzendir.

Belki "sen kötü niyetli zavallı bir insansın" diyeceksiniz. Hayır bunu istememin bir sebebi var. Çünkü benim onurum, itibarım, tanıdıklarım ve kazancım kış mevsiminin sayesinde. Kış mevsimi bitince benim de gücüm bitiyor. (KN, sf.3).

Böylece mesleğimi intikam almak için de kullanıyorum. Bazen Jempey yengenizden de sipariş geliyor. Evet, bizim Jempey'e bulaşan insanlar da nasibini alıyor. (KN, sf.8).

Ne diyeyim ki? Ne mobilya ne telefon ne su ne de doğalgazı halledemedim eve döndüm. Yüzümden her şeyi anlayan eşim hiçbir şey sormadı ben de hiçbir şey anlatmadım. Fakat bu kadar malı satın almak için bir vasfımın olması gerektiğini anladım. (ÖK, sf.16).

Gücü elinde tutanın iyi şartlarda yaşadığı bir toplumda eşitlikten bahsedilemez. Bu güç zamanla korkuyu ve itaat etmeyi doğurur. İnsanları işlerinden ettikleriyle ve oldukça katı olduklarıyla bilinen müfettişler gücü elinde tutan ve kullanan kişilerdir. Bu sayede gittikleri köylerde belki de Lenin'den bile daha iyi şartlarda yaşamışlardır.

Sofraya oturdular. Önceden birçok kolhoza gidip birilerini işten çıkardıklarını anlatıp oturanları korkuttular. Bu hikayeleri dinleyen insanlar yalakalık yapmak için alkışladılar. Gün sonunda misafirler içkinin etkisiyle biraz kendilerinden geçmeye başladılar. Gece yarısı geldiğinde ise ayakta duramayacak kadar sarhoş olmuşlardı. Neden burada muhasebeci yok? Ben ona yarın göstereceğim diye baş müfettiş sinirlendi. (MG, sf.35).

Ah Keşke! adlı hikâyede Halk komitesinin görüşmeye çağırdığı başkişi Tıraş'ı tüm gece uyku tutmaz. Bu, yaptığı hataların farkında olan bir birey için oldukça normal bir tepkidir. Uykusuz geçen gecenin ardından suçunu kabul edip onlardan önce söylese affedileceğini düşünür. Bu sebeple görüşme esnasında ne zaman Halk Komitesi başkanı söze girecek olsa bitmek bilmeyen hatalarını ve işlediği suçlarını sıralar. Elindeki gücün desteğiyle halka ait olan koyunları istediğinde kesen, kolhozun çobanlar için gönderdiği montları Almatı'daki kuzenine gönderen başkişi görevini kötüye kullanmıştır. Adeta Ali kıran baş kesen olan başkişin halkın üzerinde olan etkisi büyüktür. Bu önceden çoban Şokpit'ı dövdüğünü itiraf etmesiyle anlaşılır. Olay önceden yaşanmasına rağmen çoban şikayetçi olmamıştır. Fakat başkişi kendinden de yetkili birisine korktuğu için itiraf etmiştir.

- Eee, eğer bu değilse ben tekrardan itiraf edeyim. Şimdi hatırladım kesin çoban Şokpit beni şikâyet etmiştir. Bir ara içkiyi çok fazla kaçırmıştım ve yanlışlıkla onun burnuna çarpmıştım. Bildiğiniz gibi burun hassastır bu yüzden hemen kanamıştı. Her şey alkolün yüzünden oldu. Bu seferlik beni affedin. Bir daha suç işlersem beni hemen hapse atarsınız.

- Tamam ama biz sizi başka bir şey için çağırmıştık...(AK!, sf.44).

Diğer bir görevi kötüye kullanma teması da Aramızda Kalsın adlı hikâyede bulunmaktadır. Zorlu kış günlerinde kesip yiyebilmek için hayvan almak isteyen bir adam yanında getirdiği çelimsiz tayı yünle, yünü daha iyi olan bir tayla, tayı kunanla, kunanı dönenle ve döneni de doru kısraqla takas edip evine döner. Yola çıktığında elinde olan çelimsiz tay eve dönerken görenlerin ağzını sulandıracak bir kısrağa dönüşmüştür. Bu durumun yaşanmasındaki yegâne sebep gücü elinde tutanların kuralları ve halkın faydasını umursamayıp ceplerini düşünmeleridir.

Şapkalı adam gözlüklü zooteknisyeni kenara çekip kulağına bir şeyler söyledi. Sonra sırtını sıvazladı. Gözlüklü adam neşeli görünüyordu. Şapkalı adam arabanın önüne oturdu. Seyisler arabadan getirilen çantayı alıp içine baktılar. Zooteknisyen ofisine geri dönmüştü. O sırada doru at arabaya yüklendi ve araba çalıştı. (AK, sf.58).

2.2.2. Rüşvet

Neredeyse bütün hikayelerde bulunan bir temadır ve hikayelerin bel kemiğini oluşturmaktadır. Bunun sebebi ise toplumun bu duruma olan alışkanlığı ve sanki hayatın bir parçasıymış gibi benimsemiş olmalarıdır.

Belirli bir mesleğim olmasa da yılda beş-altı yerin parasını yiyorum. Nedenini bilmiyorum ama rüşvet almayı seven bir karakterim var. Rüşvet olarak sadece et, yağ, şeker ve çayla sınırlı değilim. Kum, yün demeden her şeyi kabul ediyorum. Seçmek olur mu hiç? Çünkü bunları çok kolay bir şekilde kendi faydam için harçayabilirim. (KN, sf.3).

- Sorunuz ne?

- Sorun... donuyoruz.

- Madem donuyorsunuz alkol içip ısının.

- Dedikleriniz doğru, bir gün bize de işiniz düşer... Şimdi bize bir çare bulun.

İlk baştaki gibi alay etmeyi bırakıp hemen konuya girdim.

- Tamam, benim evime telefon bağlayabilir misiniz?

- Aman aman! İsteddiğiniz bu olsun...

- O zaman halledelim. (KN, sf.7).

Dönemin Kazakistan'ında kaliteli mallara ulaşmanın zorluğu ve o malların kontrolünü sağlayan kişilerin açgözlülüğü herkesçe bilinmektedir. Kaliteli halı bulmanın zor olduğu dönemde herkesin evinde kilim gibi ince halılar bulunmaktadır. Dolayısıyla kalın ve iyi işlenmiş bir halı sahibi olmak toplumda bir lüks göstergesi olarak görülebilir. Tıpkı evlerine telefon bağlatmış olanların övünmeleri gibi. Kaliteli halıyı evine almak isteyen bir adamın önce depo yöneticisine rüşvet vermesi sonra anahtarları elinde tutan depo çalışanına her adımda para vermesi çarpıcı örneklerdendir. Tüm rüşvetlerden sonra başkişi halının ücretini ödeyebilmiş ve alabilmiştir.

Tıragan bakır anahtarla kilidi açarken yalaka adam:

- Kilit açılmıyor, açacak bir şeyin var mı dedi.

Üç som verdim ve sanki kapı da bunu bekliyormuş gibi hemen açıldı. İlk Tıragan arkasından da ben girdim. Adam:

- Giriş ücreti vermeyecek misin? Dedi.

Tekrar üzerinde üç som daha verdim.

- Al, hepsi burada, istediğini seçebilirsin dedi.

Başka çarem yoktu. Tıragan beğendiğim halıyı getirdi. 600 som ödedim. Yanımızdaki adam halının üzerindeki etiketi kesip:

- Getir buraya, üzerini bir şeyle sarayım dedi.

Eline verdim.

- Hey, votka için de biraz para bırak.

Eline verdim.

- Şimdi burada olanları kimseye anlatmamamız için bir şeyler daha ver.

Tekrar verdim.

- Hey!...

Ne istedilerse her şeyi verdim. Vermekten başka çare mi var! Her neyse hilekarın yalakalığı aldatmasıyla bitti. Bu sırada ben de tükendim. (TB, sf.33).

2.2.3. Yardım etmek

Oldukça iyi bir anlamı olan bu birleşik fiil hikayelerde yardımın bile koşulla yapıldığını okuyucuya açıkça göstermektedir. Et fabrikasına taze etlerin geldiğini duyan ısınma kurumunun müdürü Tekebay, Kiyas'a fabrikanın doğal gazını kesmesini ve rüşvet almadan açmamasını emreder. Fakat bu, rüşvet almayı seven Kiyas için bir emir değil övünülecek bir şeydir. Soğuk sebebiyle ısınma kurumunu arayan et fabrikasının müdürü Erden'in karşılıklı yardımlaşalım diyerek halka ait olan etleri rüşvet olarak sunması da toplumsal bir bozukluktur.

- Eyvah! Ağabey böyle zamanlarda herkes elindekilerle birbirine yardım etmeli. Size et konusunda yardım edelim ve bizim sıramızı öne çekin. Hava çok soğuk. Size ne kadar et gerekli?

Okumun yayı kırılana kadar dayanıp bu fırsatı iyi değerlendirmeye çalıştım.

- Ah! Madem bu kadar kötü durumdasınız size bir iki adam göndereyim. Eee, bize et o kadar çok gerekli değil, iki tanecik sığır gönderseniz yeter. (KN, sf.5-6).

- Demek halı lazımmış.

- Evet yenge doğru.

- Büyük mü lazım?

- Evet Tırağa, doğru.

- Bunun karşılığını alacak mıyım?

- Tabii ki ağabeyciğim.

- Kayınçom yengen için de bir şeyler var değil mi?

- Elbette.

- Tamam o zaman yarın gel dedi Tırağan.

Ertesi gün yengemin dediklerini getirdim. Yengem beni iyi karşıladı ve Tırağan birisini aradı. (TB, sf.32).

Gerçek hayatta nadiren karşılaştığımız fırsatçı insanlar *Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?* adlı hikâyede karşımıza bolca çıkmaktadır. Normalde bu kadar çok fırsatçı insanın çevrede bulunması olağan değildir. Çünkü insanoğlu fırsatçı olsa dahi başka bir fırsatçı insanı çevresinde barındırmaz. Yazarın eleştirisi türünde yazdığı

göze alınırca bu denk gelişler hikâyeye farklı bir hava katmaktadır. Hikâyede okuyucuyu karşılayan başkişi oldukça düzenli bir kişidir. Eşiyle her yılbaşı günü oturup gelecek yılın planlarını (ne satın alacaklarını, kimlere misafir olacaklarını vb.) yapmaktadır. Eşine söz verdiği üzere bir halı almak için yola çıkar. Halı deposunun anahtarı Tıraş adlı kişidedir ve oldukça inatçı, varyemez bir karakterdir. Ondan halı satın alabilmek için araya onun sevdiği birisini sokmak gerekmektedir. Fakat başkişi nereye giderse gitsin, kimin kapısını çalarsa çalsın hepsi bir başkasına yönlendirmiştir. Bunu yaparken yardım başlığı altında bir şeylerden faydalanmaya çalışmışlardır.

...madem buralara kadar geldin seni Jargak adlı baldızıma göndereyim O sadece bizi değil Allah'ı bile kandırabilir. Yanına bir şeyler alıp yanına git. Benim gönderdiğimi söyle sana yardım edecek.

Böylece Jargak'ı arayarak yola koyuldum. Ne kadar şanslıymışım ki onunla yolda karşılaştık. Elimdeki hediyeği ona verip durumu anlattım. Ne isterseniz yaparım bana yardımcı olun. Ben Köseu adlı eniştenizin bacanağının dünürünün yeğenin kuzeniyim dedi.

Jargak nefessiz kalana kadar gülmeye başladı.

- Daha dün "Tıraş seni bir daha gözüm görmesin diye beddua etmişti. O insan değil. Ama madem buralara kadar geldin bir sonraki sokakta yaşayan Kıyas adlı arkadaşım Tıraş'ın yakınıdır. Bu arada yanına bir şeyler almayı unutma. (TTVM, sf.70-71).

2.2.4. Sosyal Problemler

Hizmete Kavuşamama, eserde yer alan önemli problemlerdendir. Kahramanlar satın alacak maddi gücü olmasına rağmen arzuladığı eşyayı veya hizmeti alamamıştır. Bunun nedeni ise toplumun derinlerine işlemiş olan unvan problemidir. Kadroların başında bulunan kişilerce devletin imkanlarını kullanmak rüşvetin bir parçasıdır. Çünkü ilerleyen dönemlerde onların da zamanında yardımcı oldukları kişilere ihtiyaçlarının düşebileceğini düşünmektedirler. Bu yüzden yüksek konumda olan birisinin ve bir ustabaşının bir hizmeti almak istediğinde karşılaştıkları cevaplar maksimum farklılıklar içermektedir.

- Nerede çalışıyorsunuz?

- Yol işlerinde.

- Vasfınız ne?
- Ustabaşıyım.
- Mobilya öyle herkese verilmez. Sıra var bilmiyor musun? Sıranızı bekleyin.
- Ne zaman sıra bana gelir?
- Belki beş altı sene içerisinde... (ÖK, sf.15).

Tıraş Tanıyan Var Mı? adlı hikâyede halı almak için yola çıkan başkişi uzun bir çabanın ardından arzu nesnesine kavuşamamıştır. Fakat bu durumu yadırgamayıp Tıraş'ı bulma umuduyla aramaya devam etmiştir.

Kıyası da buldum ve hediyesini verdim. “Durumlar böyle yaptığınız iyiliği hiçbir zaman unutmayacağım, yardım edin ben Jargak adlı arkadaşınızın eniştesinin bacanağının dünürünün yeğeninin kuzeniyim” dedim.

- Oha ne kadar da yakınmışın! Bu zamana kadar neredeydin, hiç görmedim seni. Tabii ki yardım edeceğim ancak açlıktan ölsem de toprağın altında kalsam da Tıraş'dan yardım istemem. Madem buralara kadar geldin umarım sorunun çözülür. Şehrin batısında Kıykım adlı kayınçom var. Onlar Tıraş ile çok yakın arkadaşlar. Şuradaki marketten bir konyak alıp git ve benim gönderdiğimi söyle. İyi şanslar.

Tekrar yola koyulmuştum çünkü başka çarem yoktu. Planın son günü yaklaşmıştı. Eve halısız gitmeye gururum el vermiyordu. Almak için tanıdık da bulamıyordum. Ah, kaderim, Kazakların hepsinin birbirleriyle akraba olduklarını söylerler. Tıraş'ı tanıyanlar var mı? (TTVM, sf.71).

Diğer bir problem olan devlet personelinin halka karşı tutumu önemlidir. Toplumun bu aksak yanı *Daha Neler Göreceğim* adlı hikâye ile okuyucuya aktarılacak hedeflenmiştir. Başkişi doğalgazının kesilmesi sebebiyle ilgili kurumu aramak istemiştir. Fakat kurum çalışanlarının “Acil bir şey olmadıkça bizi rahatsız etmeyin” demesi sebebiyle kuruma gitmeyi tercih etmiştir. Gittiği her kurumda işini savsaklayan, kendisine üst perdeden konuşan çalışanlarla karşılaşmıştır.

Alelacele belediyeye gittim. İki adam o anda satranç oynuyordu. Durumumu anlatmaya başladım. Biri sessiz olun diye işaret parmağını gösterdi. Ben de sessiz kaldım. (DNG, sf.72-73).

Binaya girip durumumu anlattığımda “Nasıl doğalgaz yok? Yalan söylemiyorsunuz değil mi?” dediler.

- Ağabeyciğim neden size yalan söyleyeyim. Eve misafirler gelecek, sıkıştığım için size geldim. (DNG, sf.73).

İnsanın başına ne gelirse dili yüzünden gelirmiş. Ona yengeciğim dediğim için bana çok kızdı.

- Ben nereden senin yengen oluyorum, konuşmanıza dikkat edin. Ben evli bile değilim diyerek beni tersledi.

- Yavrum, sen de sonuçta evlenmeyecek misin? Belki şimdi yaşın küçüktür ama yine de yarın bir gün gelin olacaksın dedim.

- Olmazsam ne yapacaksınız?

- Yavrum sen bilirsin ama şu benim doğalgaz işini hızlıca bitirelim lütfen.

- Hayır bitiremem.

- Bu kötü huyunla sen zaten koca bulamazsın. Bana engel olma işimi hallediver.

- Ben size engel olmuyorum, gidin buradan.

- Mesai saatim bitti yarın gelin.

- Eyvah, yarına kadar iki yüz ev ne yapacağız ne yiyeceğiz?

- Ne yapacağınız beni ilgilendirmez. Umurumda değil. Burayı terk edin. (DNG, sf.75).

Bürokrasi engeli okuyucuyu *Merdiven* adlı hikâyeye aracılığıyla karşılar. Öğretmen olarak çalıştığı bir okulda müdür yardımcısıyla arasında bir problem yaşayan ve bunu şikâyet etmek isteyen öğretmen aracılığıyla bu temayla karşılaşılmıştır. Verimsizlik, işlerin ağır yürümesi, otoriteye aşırı bağlılık, sorumluluklardan kaçma gibi anlamlara gelen olumsuz davranışları temsil eder. Hikâyede aslında her insanın başına gelebilecek bir sıkıntıdan bahsedilmiştir. Okul müdürüne yaptığı şikâyet daha sonrasında bir kurumdan diğer kuruma gönderilmiştir. Gittiği her kurumun yöneticisi uğraşmak istemeyip bir üst kuruma sevk etmiştir. Bu şekilde ilerleyen hikâyede başkişinin beklemekten başka çaresi kalmamıştır ve okuldaki ders sayısı müdür yardımcısı tarafından düşürüldüğü için bu uzun süren bürokrasi engeline daha çok maddi sıkıntı çekmiştir.

- Nasılsın dostum?

- Kötüyüm.

- Neden?

- İlçe milli eğitim daire başkanlığı şikayetimi görmüş ve “Bu problemi çözmek çok çaba gerektirir. Buna gücümüz yetmez ve müfettişler tatilde. Benim de zamanım yok. Şimdi cevabınızı bölge eğitim müdürlüğünden bekleyin” dedi. İşte onu bekliyorum.

- Anladım, güzel. Umarım onlar bir çözüm bulacaktır. Bekle. (M, sf.42).

2.2.5. Soğuk

Bu terim zorlu kış aylarının yaşandığı Kazak coğrafyasında hayatın bittiğini göstermektedir. Kötü Niyet hikayesinde ısınma sistemlerinde problem yaşayan insanların Kiyas’a ulaşıp yardım isterken Kiyas’ın onlardan rüşvet beklemesi buna örnektir.

İşim ısınma sistemlerinin kırılan yerlerinden düşen parçaları sipariş edip, oraya tamir ustalarını göndermekti. Hepsi bu kadar. Rüşvet alabileceğim herhangi bir fırsat olmasa da hiç eksikliğini hissedemiyordum. Çünkü para sürekli beni buluyordu. (KN, sf.4).

Bölgede yaşayan insanların kışın soğuktan donmamak ve hayati değerlerini yüksek tutmak amaçlı olarak et yemeleri gerekmektedir. Bu “Soğım” denilen bir geleneği ortaya çıkarmıştır.

Şimdi soğım² zamanı iki işçi de köye gitti. Bizim de yemeğimiz var. Et yiyebiliyoruz. Üşüyor olsanız bile karnınız aç değildir. Bu yüzden beş güne kadar sabredin. Yedi ya da on gün boyunca et yiyemediğimiz bir zaman daha olmuştu. (KN, sf.4).

- Soğımı şimdiden hazırlamamız lazım. Bu tayı Kunan ile değiştirebilir misin? Ama bunun gibi küçük olmasın. Bu hayvanla birkaç aile olarak kışı geçirmeye çalışacağız. Ben insan hakkını yemem. (AK, sf.56).

2.2.6. Evlenmek

² Kışa girmeden parası olanlar iki üç kişilik gruplar halinde bir araya gelerek ortaklaşa aldıkları kısırak veya inek gibi hayvanlarını keserler. Bunun amacı durumu olmayanların zorlu kış aylarında vücut dayanıklılıklarını artırabilmek adına ete ulaşabilmelerini kolaylaştırmaktır.

Karakter evlenmekten korkmaktadır. Günümüzde bile 16-17 yaşlarında olan Kazak gençlerinin evlendiğini göz önüne alırsak hikâyenin yazıldığı dönemde 30 yaşında hala bekar olmak toplumca yanlış/komik görünen bir olgudur. Bu sebeple arkadaşları tarafından alay edilmektedir. Devamındaki süreçte tanıştığı kadınlarla arası arkadaşlarının oyunları sebebiyle bozulmuşsa da başkahraman bunu düzeltmek için çalışmamış, suçu arkadaşlarına atmaya devam etmiştir.

İşte bu benim hikayem. Arkadaşlarım sayesinde hala bekarım. Bunlar hayatta oldukları sürece evlenecek gibi değilim. Görüyorsunuz suç bende değil. Günahım arkadaşlarımın boynuna. (GAB, sf.11).

2.2.7. Ütopik Bir Yaşam

başkahramanın yılbaşında Ay'a olan yolculuğuyla başlar. Arslanların arabaları çektiği, kartalların sırtında yolculuk yapıldığı bu gezegen dünyanın tam tersi adetlere sahiptir ve dilleri Kazakçanın tersten okunuşudur.

Ayın hayvanları suda, balıkları ise karada yaşıyorlardı. Bu sebeple herkes balık yetiştiriyordu. Yerel halk balıkçılık yapıyordu. Havyardan peynir, tere yağı, ayran yapıp besleniyorlarmış. Derisinden ise ayakkabı dikerlermiş. Balıklar suyun ne olduğunu dahi bilmedikleri için vücutlarına su sızarsa ağızlarını açıp hareketsiz kalıyorlardı. (AAG, sf.19).

Her ülkenin farklı gelenekleri olduğu doğrudur. Burada kız alınan değil erkek alınan tarafmış. Ancak yedi gün sonra damat evin üyesi olarak kabul edilirmiş. Bu bölgede düğün günü erkekler kafalarına beyaz şal takarlarmış. Bu sırada bütün işleri kadınlar yaparmış. (AAG, sf.20).

2.2.8. Eziklik Psikolojisi

Hikâyenin başından itibaren Kespek'in başkişiye olan anlamsız sataşmalarına şahit oluruz. Onu boş yere okuduğu, aldığı diplomanın onun kısa sürede edindiği sertifikadan daha değersiz olduğunu söylemektedir. Kespek'in kendisini deneyimsiz muhasebeci olan Erekey'den daha düşük görmesinden kaynaklanan problemler hikâyenin temasını oluşturmaktadır. Bu Kespek'in eziklik psikolojisine sahip olduğunu göstermektedir. Eleştirel şiirler yazmasıyla bilinen Erekey'in kendisi hakkında yazdığını düşünerek şikâyet edip iftira atmıştır. Fakat gerçekler açığa çıktıktan sonra onu bir daha kimse görmemiştir.

Genç muhasebeci Erekey Armanop görevini yerine getirmiyor. Benim de çalışmama engel olmaktadır. İşe sarhoş geliyor, dediklerimi yapmıyor, ofiste benimle dalga geçen şiirler yazıyor. Dilekçeme şiiri de ekledim.

Armanop beyin işten çıkarılması gerekmektedir. Aksi takdirde ben işten ayrılacağım. (D, sf.25).

2.2.9. Kötü Niyet

Niyet adlı hikâye ile okuyucuya aktarılmak istenen temadır. Norm karakter uzun zamandır görmediği bir arkadaşıyla yolda karşılaşp nasıl olduğunu sorduğunda kötü olduğu cevabını almıştır. Bunun üzerine hikâyenin anlatıcısı konumunda olan norm karakter endişelenerek ne olduğunu sormaya başlamıştır. Fakat bu noktadan itibaren başkişinin kötü niyetli bir insan olduğu gösterilmeye başlanmıştır. Arabasını garajdan çıkarken sürttüğü için kederli olan başkişi arabasına verdiği değeri aile fertlerine vermemektedir. Buna şaşırın norm karakteri ise onu kıskanmakla, kötü niyetli olmakla suçlamıştır. Arabayı satın alırken arkadaşları yardım maksadıyla para vermişlerdir. Başkişi o zaman norm karakterin 40 som verdiğini fakat Jılık adlı fon kişinin 100 som verdiğini dolayısıyla gerçek dostunun o olduğunu söylemiştir.

- Hayırdır, her şey yolunda mı? Seninle ilgili kötü bir haber almadım. Nasıl bir şanssızlıkla karşılaştın? Baban da yaşlanmıştı...

- O ihtiyar ölür mü hiç. Sağlığı yerinde evde oturuyor.

- Sağlığı yerindeyse iyi. Bu arada büyük anneniz neşeli bir insandı. Eğer ona kötü bir şey olduysa kusura bakma haberi gelmedi. Rahmetli iyi bir insandı.

- İhtiyarlara bir şey olsaydı bu kadar zorlanır mıydım? Neden bahsediyorsun sen?

- Eyvah kusura bakma. Geçenlerde birinin eşine araba çarptığını duymuştum. Umarım o senin eşin değildir. Hastanede mi yoksa evde mi?

...

- Canım benim, ne oldu sana? Aklımı başımdan alacaksın...

- Garajdan çıkarken yanlışlıkla arabamın sağ tarafını sürttüm ve boyası gitti. Ne yapacağım şimdi... (N, sf.78-79).

2.2.10. Açgözlülük

Aferin Sana Yeşil Kağıdım adlı hikâyede ağır basan tema eve gelen tamircinin açgözlülüğüdür. Başkişinin basit tadilat işlerinden bile anlamadığını sezdiği an gözleri dönmüş onu nasıl kazıklayacağını planlamıştır.

Böylece evimdeki parlak musluk çalışmaya başladı. Aferin kırmızı kağıdım!

- Bunun suyu nerede? Diye sordum.

Usta beni tuvalete götürüp su vanasını gösterdi.

- Bunu sola çevirirsen su gelir.

- Ah, bu kadar kolay mıydı? Biz kaç gündür susuz oturuyoruz.

- Bunu öylece yavaş çeviremezsin. Yeşil kâğıt³ lazım.

-Kâğıt parçası bulunur. Al! (ASYK, sf.48).

2.2.11. Korku

Müfettiş Geliyor adlı hikâyede oldukça ağır basan bir unsurdur. Müfettişler daha köye gelmeden namları gelmiş ve yönetimdeki herkesi korku sarmıştır. Geldikleri ilk günden insanların hatalarını nasıl yakaladıklarını, onları nasıl gözlerinin yaşına bakmadan işlerinden ettiklerini söylemişlerdir. Bu sayede gözleri iyice korkan köylüler ellerinde avuçlarında ne varsa onların önüne koymuş, yedirip içirmişlerdir. Bir düzen içerisinde ilerleyen Sovyet ideolojisinin kırıldığı en derin nokta kırsalda yönetimde bulunanların görevlerini kendi çıkarlarına göre kullanıp halkı sıkmalarıdır.

Müfettişin dediklerini duyduktan sonra zooteknisyen'in uykusu kaçtı. Çobana "bir koyun hastalıktan öldü" diye rapor yazdırdı. O koyunu getirip misafirler için kesti ve onlardan hayır duası istedi. Misafirler alçak gönüllü insanlarmış tek tek dua okudular.

- Allah sana hayırlı ömür versin. Her daim başarılı ol diyen denetçiler ciddi bir şekilde dinlemeye başladılar. (MG, sf.35).

---

³ Yeşil kâğıt ile kastedilen iki bin tengedir.

2.2.12. Kıvrak Zekâ

Bu tema karşımıza ilk olarak *İnsan Gibi Yaşayalım* adlı hikâyede çıkmıştır. Konuşucu yalakalığın öneminden bahsederek sözlerine başlar fakat kadınların şifresini çözmüşçesine ani durumlarda ne yapılması gerektiği, nelerden uzak durulması gerektiği gibi şeyleri erkek okuyucularına paylaşır.

Sonra çok uzatmayıp onu alışverişe götürmelisiniz. Fakat asla kuyumcunun önünden geçmeyin. Kumaşçıya, kitapçıya götürün. Ona “Bu kumaştan elbise ister misin? Bunu beğendin mi? Bu iyi bir kitap mı?” diye sorun. Onun zaten öyle şeyleri sevmeyeceğini aklınızdan çıkarmayın ve beğendiği şeylerden uzak tutun. Bu sayede hem para harcamayacak hem de gönlünü alacaksınız.

Dışarıdayken ona nazik davranarak ne kadar düşünceli olduğunuzu gösterin. “Şurada demir var dikkat et çorabın kaçmasını, Şurada çukur var dikkatli geç, düşme” diye onu kibarca uyarın. (İGY, sf.12).

Bilmece adlı hikâyede ise bir ilaçlama firmasında çalışan Maytok kıvrak zekâsı sayesinde hem o firmada iş yapmadan çalışmaktadır hem de sorduğu bilmeceler üzerinden iddiaya girip tatil yapmaktadır.

-Baseciğim (bana böyle hitap edilmesini seviyordum) kimsenin bilmediği bilmeceyle geldim. Eğer cevabı bulursanız istediğiniz her şeyi yapacağım. Eğer bunu siz bulamazsanız benim istediğimi yapacaksınız. Kahraman düşmana acımadı bu yüzden ben de patron olduğum için tereddüt etmeden tamam dedim. (B, sf.53).

2.2.13. Pişmanlık

Şüphesiz her insanın geçmişine dair pişmanlıkları vardır. İnsan ne yaparsa yapsın kendine azap çektirecek olan ve değiştiremeyeceğini bildiği pişmanlıkları bazen karşı tarafa içten dilediği aflarla bazen de kendisiyle barışarak bir nebze olsun hafifletmeye çalışır. *Anneye Babaya Mektup* adlı hikâyede olan da budur. Çocukluğundan itibaren anne babası için tam bir eziyet olan başkışı bir kez olsun onların şikâyet ettiklerini, yorulduklarını görmemiştir. Çocuklarını canlarından çok seven ebeveynleri her daim yanında olmaya çalışmış her kararında üzülseler bile desteklemiştir. Kazak toplumunda evin tek oğlu evlense bile anne babasıyla aynı evde yaşamaktadır. Başkışı buna uymayıp

şehre taşınacağını söylediğinde bile anne babası üzülmüş ama yine de gülümseyip onu mutlu etmeye çalışmıştır. Bir süre sonrasında hatasını anlayan başkişi yüzü olmadığı için anne babasını görmeye gidemez ve mektup yazmak ister. Tüm içtenliğiyle pişmanlığını sunup af dilemiştir.

Lezzetli yemekler, güzel kıyafetler, fotoğraf makinesi, gitar, hoparlör, hangi birisini söyleyeyim bana her şeyi vermişsiniz. Yedinci sınıftayken sigara içmeye, sekizinci sınıftayken alkol kullanmaya başladım. Bunun için beni Komsomol'dan⁴ ve okuldan attılar. Siz öğretmenlerle ve köydeki diğer insanlara yalvarıp beni okula aldirdiniz. Ben de:

“Eğer motosiklet almazsanız okula gitmem ve sürekli kavga çıkarırım” dedim ve isteğimi yerine getirdiniz. Motosiklet sürerken kaç koyun-keçi öldürdüğümü, kaç kişiye çarptığımı hatırlamıyorum bile. Tek hatırladığım Sarseke'nin arabasına çarpınca motosikletin pert olduğu ve dört beş ay hastanede kaldığımdı. Yüzüm kesilmiş ve kaburgam kırılmıştı. (ABM, sf.63).

2.2.14. Eleştiriye kapalılık

Eleştirinin yapılmadığı bir toplumun yıkılmaması için hiçbir engel yoktur. Aksine yolları hep aksaklıklara, sendelemekle geçer. Sonrasında kısır döngüye giren olgu kendisini bitirir. İstifa Dilekçenle Gel adlı hikayedeki başkişi uzun zamanlık iş arayışından sonra otogarda gişe memurluğu işini bulur. Görevini layığıyla yerine getirdikten sonra boş vakitlerinde şiir yazarak zamanını geçirmektedir. Fakat her şiiri yayınlandığında çalıştığı yerden birileri odasına çağırıp işten atmakla tehdit eder. Herkesin sustuğu, suçlunun yanına kar kaldığı bir ülkede ilerlemeden bahsedilemez. Dönemin siyasal- sosyal durumunu göz önüne aldığımızda da eleştiriye kapalı olmanın zararları ödenmiştir.

Gittiğimde baş mühendis odasında ustabaşıyla birlikte oturuyordu.

Çekinerek girdim.

- İçinizden biri beni *Ara* dergisine yazmış dedi.

Usta başı Şukitov:

- Geçen sene yaptığımız iki evin kalitesiz olduğunu itiraf ediyoruz. Ama *Ara* dergisine bunu yazmasaydı kimse anlamazdı. Artık geçmişte kalmıştı. Böyle insanlara disiplin cezası vermek lazım. Başka otogar görevlisi yok

⁴ Komünist gençlik birliği.

mu? Neden kovmuyorsunuz? Onun yerine kocasından boşanan baldızımı alabilirsiniz” dedi. (İDG, sf.51).

2.2.15. Ahlak

Söylemedi Demeyiniz adlı hikâye kitabının kahramanlarının farklı bir ahlak görüşleri vardır. Onlara göre rüşvet almak kötü bir şey olarak görünmezken aradıkları işlerdeki ölçütleri kirli bir iş olmamasıdır. Bu tezatlık ruhlarına o kadar çok yerleşmiş ki unsurların arasındaki mantıksal hataları fark edememekteler.

Bu sayede dört- beş yılda... neler neler yaptım. Bizde çekirgeden korkan ekin ekmez diye bir laf var bu yüzden korkup rüşvet yemeyecek miyim? Mesela, geçen sonbaharda da işten kovulmuştum ama lüksümden ödün vermedim. Bu sene şimdiden on ton çimentoyu yedim bile. Kendime baktığımda ise ben ne yeni çizmeli ne de eski çizmeliydim, sadece sıradan bir insandım. Sonrasında, ısınma merkezine çeşitli memurlar alınacağı söylentisini duyup “kirli bir iş değilse her iş olur” mantığıyla düşünerek görüşmeye gittim. (KN, sf.3-4).

Belki birileri bana alçak diyor olabilir. Allaha şükür karnım tok, elbisem çok, şikâyetim yok. Sonuç olarak ben intikamımı oturup sessiz bir şekilde alırım. Bu sebeple bana bulaşmayın, dondururum. (KN, sf.8).

- Soğımı şimdiden hazırlamamız lazım. Bu tayı Kunan ile değiştirebilir misin? Ama bunun gibi küçük olmasın. Bu hayvanla birkaç aile olarak kışı geçirmeye çalışacağız. Ben insan hakkını yemem. (AK, sf.56).

2.2.16. Sanata ve Sanatçıya Verilen Değer

Kimi suçlayayım adlı hikayeye birlikte okuyucularla buluşan son temadır. Görevlendirmeye küçük bir kasabaya gönderilen başkişi bir bestecidir. Çok ünlü birisi olduğunu “Övünmek istemem ama şarkı söylenen her yerde benim ismim anılmadan başlanmaz.” sözünden anlayabiliriz. Görevlendirildiği kasabaya gelmesinin üzerinden 3-4 ay geçmesine rağmen bir ev bulamamıştır. Bunun üzerine önce Kültür Başkanlığına sonrasında da Şehir Kültür Komitesine gitmiştir. Fakat aldığı cevaplar ona hizmet sektöründe çalışanlar kadar önemli birisi sayılmadığını göstermiştir. Sanattan, bilimden uzaklaşan toplumların sonu her zaman hüsrarla bitmiştir. Çünkü geleceği şekillendiren, bireylerin gelişimine katkı sağlayan ve insanları birbirine daha sıkı bağlayan sanat toplumdan uzak düşünülemez.

Dürüst olmak gerekirse bize şarkıcı, söz yazarından daha fazla zor işlerde çalışacak inşaat işçisi, tesisatçı, muhasebeci, aşçı ve şoför lazım. Bu arada başkan “ben gelene kadar bir şoför bul” demişti. Şoför tanıdığınız var mı? O yeni Volga’yı kullanacak. Ona bir daire bulabiliriz. Bildiğin birileri var mı?

- Bilmiyorum dedim çıkarken.

- Yavrum işler bu durumda, kusura bakma.

Beni mağaza müdürü ya da şoför yapmayan tanrıyı suçladım. Başka kimi suçlamalıydım ki... (KS, sf.83).

Bu çalışmada incelenen hikayeler en genel anlamda toplumun bir kesimindeki ahlaki unsurları kendince modifiye eden, sistemde aksamalara sebep olan kişilerin sebep olduğu kargaşalardır. Hikayelerin geneline hiciv hakimken sadece iki hikâyeye mizah amacıyla yazılmıştır. Üzerinde durulan konular; güç, rüşvet, yardım etmek!, hizmete kavuşamama, soğuk, evlenmek, ütopyik bir yaşam, eziklik psikolojisi, devlet personelinin halka karşı tutumu, kötü niyet, açgözlülük, korku, kıvrak zekâ, pişmanlık, eleştiriye kapalılık, sanata ve sanatçıya verilen değer, bürokrasi engeli ve ahlaktır.

Güç teması neredeyse tüm hikayelerde vücut bulmuştur. Bunun sebebi yozlaşmış halkın kendilerine göre uyarladığı bir ahlak skalasıdır. Bunun için müdür olmalarına da gerek yoktur. Bir devlet personeli dahi kendinden vasıf olarak aşağıda gördüğü bir kişiyi ezmeye çalışmaktadır. Gücü ellerinde tutanların iyi durumda yaşadıkları bir toplum eşit değildir. Bu durum zamanla halkın korkmasına ve seslerini çıkaramamalarına neden olacaktır. Rüşvet, toplumun güç ile uyarladığı ahlak skalasının en önemli meyvesidir. Kötü Niyet adlı hikâyede başkişinin görevi sadece arızalanan parçayı sipariş etmektir. Buna rağmen aldığı rüşvetlerle hayatını sürdürmekte ve toplumda bir üstünlük sağlamaktadır. Diğer bir kilit örnek ise Torpil bulundu adlı hikâyeye ile okuyucuyu karşılar. Bir halı deposu yöneticisinin rüşvet karşılığı depodaki malları satması ve halkın bunu sorgulamaması dikkat çekicidir.

Güç ve rüşvetin birleşimi hizmete kavuşamama, bürokrasi engeli, eziklik psikolojisi ve devlet personelinin halka karşı tutumunu şekillendirmiştir. Hikayeler aracılığıyla toplumun aksaklıklarına eleştirel bir gözle bakma fırsatı

sunulur. Derinlemesine yapılan bu eleştiriler amacına ulaşarak okuyucunun bilinçlenmesini sağlamaktadır. Bu sebeple yazar attığı her adımda zaman, mekân, kişi çalışmalarını bu amaca yönlendirmiştir. Sanata ve sanatçıya verilen değer *Kimi Suçlayayım* adlı hikâyeye ile verilmiştir fakat onu besleyen diğer bir hikâyeye ise Ayda Altı Gün'dür. Bu hikâyeye ile sanata ve eleştiriye verilen değer sadece başka bir dünyada olabileceği belirtilmiştir.

2.3. ANLATIM

2.3.1. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Eylemin aktarıcısı olan bu kişi eser için olmazsa olmaz unsurdur. Bir esere ait unsurlar göz önüne getirildiğinde okuyucuyu anlatıcı, bakış açısı, olay örgüsü, kişiler, zaman ve mekân karşılar. Hepsi eser için önemlidir fakat omurilik işlevi gören anlatıcı olmadığı takdirde bilinen veya bilinmeyen bir zamanda çeşitli veya tek bir mekânda oluşan olay örgüsüne tanıklık edilemez. “O olmadan hikâyeyi anlatmak, olayları nakletmek ve olayların akışında rol alan figürleri tanıtmak mümkün olamaz. Çünkü o, anlatı dünyasının hem “yapıcı”, hem de “yansıtıcı” unsurudur. Anlatıcı, anlatının hayata en yakın elemanıdır; okuyucunun kulağına ilk önce onun sesi ulaşır ve okuyucu, onun sıcak çağrılılarıyla anlatı dünyasına yönelir” (Tekin, 1991:19).

Okuyucunun yöneldiği bu dünya bakış açıları ve yaklaşımlar sebebiyle farklılıklar göstermektedir. “Bir roman için seçilecek bakış açısı o romanın tüm yapısını ve anlamını etkileyecek önemdedir. Romana girecek olayların saptanmasında bakış açısı yazarın en doğal yardımcısıdır. Romanın anlatım dili ve üslubu doğrudan doğruya kullanılacak bakış açısına bağlıdır. Yazar, okuyucusunun kişilere ve olaylara karşı takınacağı tutuma istediği yönü gene bakış açısı yoluyla verir” (Aytür, 2009: 20). Ömrü boyunca hiç kar yağdığını görmemiş olan bir Malezyalı ile kışın Erzurum'da evinin karla kaplı çatısını temizlemeye çalışan birisinin bu doğa olayına olan bakış açısında benzerlik olacağı tabii ki düşünülemez. Malezyalı için özlem, merak ve belki romantik hisler uyandıran kar, Erzurumlu için kapanan yolları, soğukla verilen mücadeleleri düşündürür. Bu sebeple kişiden kişiye değişen bakış açıları önem

göstermektedir. Anlatıcı aracılığıyla tanıklık edilen olaylar bakış açısının farklılıkları ile okuyucuya bazen dar bazense daha geniş bilgiler verir.

Hikayelerin büyük bir çoğunluğu I. Şahsın bakış açısı ile oluşturulmuştur (Kötü Niyet, Günahım Arkadaşlarımla Boynuna, İnsan Gibi Yaşayalım, Öylece Kaldım, Ayda Altı Gün, Kespek'in İftirası, Dilekçe, Torpil Bulundu, Erkek Milletinin Sırrı, Merdiven, Aferin Sana Yeşil Kağıdım, İstifa Dilekçenle Gel, Bilmece, Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?, Daha Neler Göreceğim, Niyet, Kimi Suçlayayım, Anneye Babaya Mektup). Vakaya sadece gördüğü kadar tanık olan bu kişinin III. Şahsın sahip olduğu kadar geniş bir görüşü yoktur. III. Şahsın kullanıldığı hikayelerde ise genellikle tanrısal bir bakış açısıyla (Müfettiş Geliyor, Sorunun Cevabı, Affedebilir Misiniz?) her şeye ve herkese hâkim olan anlatıcı kimi zaman sadece gözlemci (Aramızda Kalsın) olarak bulunmuştur. Bunların yanında bir de hikâye anlatıcısının fazla olduğu Çoğul Anlatıcı ve Bakış açısı (Ah Keşke!, Allah Kimsenin Başına Vermesin) ile verilmiş hikayeler bulunmaktadır.

2.3.1.1. I. Şahıs Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikayelerin büyük bir çoğunluğunda bulunan bu bakış açısı okuyucuya kahramanın gözlerinden hayata bakma fırsatı verir. Onun gibi düşünüp hareket etmeyi sağlar. Kahraman eğer okuyucunun okudukça saygı duyduğu bir kişi, mesela fedakâr bir asker, ise okur koşulsuz bir şekilde onun gözlerini kullanır. Fakat bu, tersine veya tam olarak aynı hissi vermeyen bir kahramanın olduğu durumda okuyucuyu yorum yapmaya davet eden bir hal alır. "Bu durumda anlatıcı, söz konusu kahramanın müşahede kabiliyeti, tecrübesi ve bilgisi seviyesi ile sınırlıdır. Kısacası anlatıcı, kahramanlardan biriyle aynıleşir. Böylece metin yapısı ve üslubu üzerinde "kahraman-anlatıcının" kültür seviyesi, mizacı, dikkati ve içinde bulunduğu sosyolojik ve psikolojik şartlar etkili olur" (Aktaş, 1991: 100). Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda kahramanın gözlerinden bakılan dünya okuyucunun kendisini onun yerine koymasıyla bütünleşir.

Kötü Niyet adlı hikâyede Kiyas önce kendini tanıtır ve sonra her zaman almaya alışık olduğu rüşvetin onu yeni işinde nasıl bulduğunu hikâyeye anlatırcasına verir. Bu süreçte rüşvetin toplumda nasıl yer edindiği, insanların nasıl kabullendiği gibi toplumsal çürümeler gösterilir.

Bu sayede dört- beş yılda... neler neler yaptım. Bizde çekirgeden korkan ekin ekmez diye bir laf var bu yüzden korkup rüşvet yemeyecek miyim? Mesela, geçen sonbaharda da işten kovulmuştum ama lüksümden ödün vermedim. Bu sene şimdiden on ton çimentoyu yedim bile. (KN, sf.3).

Günahım Arkadaşlarımın Boynuna adlı hikâyede başkişi okuyucuların karşısına otuzlarına gelmiş, bekar ve kadın-erkek ilişkilerinde pek bilgisi olmayan birisi olarak çıkar. Aktaş'a göre itibari bir varlık olan kahraman-anlatıcı, beşerî bir varlık olan yazardan oldukça farklıdır ve eserde bulunmasının bir ihtiyaç dahilinde olduğunu bilmek gerekmektedir (1991, 100). Türkistan coğrafyasında on altı yaşından itibaren evlendirilen gençler göz önünde bulundurulursa otuz yaşına gelmiş başkişinin çevresi tarafından alay edilme durumu normalleştirilmiştir. Onun gözlerinden hayata bakan okuyucu kendisini önce arkadaşlarının laflarından utanan sonra da bu durumu değiştirmek için birileriyle konuşmaya, tanışmaya çabalayan çaresiz bir adam gibi hissetmiştir.

- Otuz yaşına gelmişsin hala bir kız bulamamışsın dedi. Ben de o sırada burnumu kaşıyormuş gibi yapmaktan başka hiçbir şey yapamadım. Bir de bu yetmiyormuş gibi alay etmek için arkadaşlarıma:

- Bununla birlikte hamama giden var mı? diye sordu. Ah, utançtan kıpkırmızı kesilip ne yapacağımı bilemedim. (GAB, sf.9).

İnsan Gibi Yaşayalım adlı hikâyede başkişi, Kiyas adlı arkadaşına yalakalık yapmanın gerekliliğinden ve öneminden bahsetmektedir. Fakat sonrasında Kiyas'a değil genele yani okuyucuya anlattığı hissedilir. Geniş bir kavram olan yalakalığı bir alt başlığa indirerek erkeklerin eşlerine nasıl uygulamaları gerektiğini eleştirel bir dille kaleme almıştır.

Eğer eşiniz kıyafet satın alırsa "vücudun ne kadar da güzel, sanki senin için özel olarak dikilmiş" gibi iltifatlar edin. Beraberken "sensiz alışveriş yapmayı sevmiyorum" diye yalakalık yapın. (İGY, sf.13).

...

Bu verdiğim tavsiyeleri yetine getirirseniz huzur içinde yaşayacaksınız. Fakat bu dediklerimi yapmazsanız bana selam bile vermeyin. (İGY, sf.14).

Öylece Kaldım adlı hikâyede başkişi köyden şehre göçen ve ustabaşı olarak çalışan birisidir. Yeni taşındığı evine mobilya, halı gibi eşyalar almak için çeşitli kurumlara gider. Yazarın bu kişiyle göstermek istediği iki toplumsal problem vardır. Birincisi maddi güce sahip olmasına rağmen mala/hizmete kavuşamaması, ikincisi ise vasfa göre muameledir. Başkişi ustabaşı olarak yaptığı görüşmelerde tersleyici cevaplar alırken bir süre sonra kurum müdürü olarak yaptığı görüşmelerde henüz istememişken arzu nesnesine kavuşmuştur. Bunu eleştirel bir gözle gösteren yazar, onların bu geçen sürede artık iyi ve nazik birer insan oluverdiklerini söylemiştir.

Şunu fark ettim ki kurum yöneticileri artık eskisi gibi değildi. Onlar insanlarla nazik konuşmayı öğrenmişlerdi. Mesela benimle de nazik konuştular. Baktığımda onların düşüncelerinin ve huylarının değiştiği sonucuna vardım. (ÖK, sf.17).

Ayda Altı Gün adlı hikâyede şair olan başkişi hikâye etme yoluyla yılbaşında aya gidişini ve oranın ütöpik yaşamını anlatır. Hikâyenin başında okuyuculara dedesinden ve dedesinin kolayca yalan söyleyebilme özelliğinin ona geçtiğinden bahseder. Bu yolla anlatacaklarının gerçeklik barındırmayacağını baştan belirtmiştir. Fakat “okuyucu, onun zihin ve bakış açısının izin verdiği ölçüde olaylara tanık olur; kişi ve nesnelere, yine onun verdiği/verebildiği ipuçlarıyla tanımaya, anlamaya çalışır (Tekin, 1991:45). Bu sebeple ay gezegenine olan genel varsayımlarımız hikâyede yer bulmaz. Yazar, itibari kişi olan şairin okyanuslar gibi geniş olan hayal gücünden faydalanır.

Sabah yazı işleri bürosunu arayıp Ribas adlı delikanlıyla beraber Arslanların çektiği arabasıyla köye gittik. Orada acayip şeyler gördüm. Ayın hayvanları suda, balıkları ise karada yaşıyorlardı. Bu sebeple herkes balık yetiştiriyordu. ... Yerel halk balıkçılık yapıyordu. Havyardan peynir, tere yağı, ayran yapıp besleniyorlarmış. Derisinden ise ayakkabı dikerlermiş. Balıkçılık oldukça geliştiği için her yerde balık çiftliği vardı. Hayvanlar havyarlarını toprakların üzerine bırakırlardı. Bu yüzden güneş tepede olduğu zamanlarda her yer parlıyordu. İnsanlar karınca gibi her yerde yem dağıtıyorlardı. Birisi onlara sağlıklarını sorduklarında “Balıklar sağlıklıysa biz de sağlıklıyız” diyorlardı. Balıklar suyun ne olduğunu dahi

bilmedikleri için vücutlarına su sıçrarsa ağızlarını açıp hareketsiz kalıyorlardı. (AAG, sf.19).

Kespek'in İftirası ve *Dilekçe* adlı hikâyeler birbirleriyle bağlantılıdır. Başkişi Erekey adındaki genç bir muhasebecidir. Üstü olan deneyimli muhasebeci Kespek tarafından şiir yazdığı için bezdiriye uğramaktadır. Kespek Beyle arasında geçen problemlerin doğuşu, zirve noktası ve çözümünün yer aldığı bu hikayeler başkişinin gözlerinden sunulur. Erekey'in işiyle tehdit edilmesi, iftiralara uğraması, duygularına hâkim olamaması gibi unsurlar başarıyla okuyucuya geçmiştir.

Gözlerimdeki yaşları zar zor tutarak tek söyleyebildiğim şey:

- Kespek Bey yalan söylüyor.

İftira insanın canını çok acıtıyormuş. Meslektaşlarımdan bazıları benim için "düzenlidir, işe vaktinde gelir, alkollü geldiğine hiç şahit olmadım, ona iftira atılıyor" diyerek beni savundular. (D, sf.25).

Fakat eserde okuyucuya bırakılan kısım Kespek'in bunları bilinçli yapıp yapmadığıdır. Bilindiği üzere Kespek, Erekey gibi okul okumuş birisi değildir ve altı aylık bir sertifika kursu sayesinde bu işi yapabilmektedir. Erekey'in eleştirel şiirler yazdığını çevresinden duymuştur fakat Arap harflerini okumayı bilmediği için şiirlerin kendisi hakkında yazıldığını düşünmüştür. Eğer Kespek'in bakış açısından bakılırsa okuyuculara Erekey'in büyüğüyle dalga geçtiği gibi bir sonuç da çıkabilir.

- Gördünüz mü? "Kör, Aptal, Yaşlı" demiş. Buna artık ne diyebilirim ki? diye Kepek bağırmaya başladı.

- Hey Kespek, sakın ol! Dedi yaşlı Küzenbay.

- Saçma sapan konuşma, bu Abay'ın *Kış* adlı şiiri değil mi? Seninle hiçbir alakası yok. Çocukla çocuk olma. (D, sf.26).

Torpil Bulundu adlı hikâyede başkişi halı alabilmek üzere yola çıkıp aradığı Tıraş'a sonunda ulaşmıştır. Uzun bir arayışın ardından herkesin korkuyla ve nefretle andığı Tıraş ile tanışmadan önce rahatlamak için bir kadeh şampanya içmiştir. Tıraş halı deposunun idaresine bakan normal bir çalışandır. Fakat eşinin on parmağında on yüzüğünün olması ve Tıraş'ın rüşvet alarak depo

kapılarını bir bir açması bozulmuşluğu gösterir. Adı eserde bulunmayan bu başkişi aracılığıyla Tıraş'ı ve Tıraş gibi devletin olanaklarını kendi yararına kullananlar açıkça gösterilmiştir.

- Hey, votka için de biraz para bırak.

Eline verdim.

- Şimdi burada olanları kimseye anlatmamamız için bir şeyler daha ver.

Tekrar verdim.

- Hey!...

Ne istedilerse her şeyi verdim. Vermekten başka çare mi var! Her neyse hilekarın yalakalığı aldatmasıyla bitti. Bu sırada ben de tükendim (TB, sf.33).

Erkek Milletinin Sırrı ve *İnsan Gibi Yaşayalım* adlı hikâyeler başkişinin deneyimlerini ve öğütlerini içermektedir. Bu deneyimler eleştirel öğütlerle aktarılmaktadır. *İnsan Gibi Yaşayalım* adlı hikâyede anlatıcı olayları başta Kiyas adındaki gence anlatırken sonra okura dönüp devam eder. Fakat bu hikâyede bir fon karakter kullanmaktansa direkt olarak okuyucuya seslenmeyi seçmiştir.

Önceden kadınlar hakkında yazmıştım şimdi erkekler hakkında bir şeyler yazmazsam kız kardeşlerim, ablalarım bana gücenebilirler. Onları üzme gibi bir niyetim yok (EMS, sf.37).

Bu tavsiyelerimi yüzde seksen uygulayan kadınların mutlu bir evlilik yapacağına yüzde yüz kefilim. Tabii böyle derin bir sırrı herkese anlattığım için erkeklerin benim gibi bir ispiyoncuya dalaşacaklarını hissediyorum. Her şeye rağmen kadınlara acıdığım için bu yola vardım. Allah sonumu hayır etsin (EMS, sf.40).

Merdiven adlı hikâyede başkişi hakkını aramaya çalışan Tama adında bir öğretmendir. Okulda müdür yardımcısıyla yaşadığı ufak bir anlaşmazlık sebebiyle dersleri azaltılmıştır. Bu sebeple okul müdürüne bir dilekçe yazar fakat bir sonuç alamaz. Her gittiği kurumda bir üst kuruma yönlendirilir. Uzayan bu süreçte ders sayıları azaltılmış dolayısıyla aldığı maaş masraflarına yetemez olmuştur. Okuyucular onun gözlerinden gördüğü dünyada pes etmemenin erdemiyle karşılaşırken Tama sayesinde bürokrasi engeli eleştirilmiştir.

- Bölge eğitim müdürlüğü benim şikayetimi incelemiş ve “Sen bu şikayetle bölge eğitim müdürünün yardımcısına git” deyip beni gönderdiler. Yenilen pehlivan güreşe doymazmış derler. Ben de doymayacağım.

- Belki haklılardır, acele etme bir çözümü bulunur. (M, sf.42).

Aferin Sana Yeşil Kağıdım adlı hikâyede başkişi şehirden bir daire satın alıp onun eksiklikleriyle uğraşan birisidir. Basit tamir tadilat işlerinden anlamaz ve bu yüzden eve gelen tesisatçı tarafından sömürülür. Tesisatçı her basit adımı önemliymiş gibi anlatarak ondan para koparıırken okuyucular için fırsatçılık eleştirisi yapılmıştır. Anlatıcının eğitim seviyesi, kültürü, büyüdüğü çevre gibi unsurların esere olan etkisi bilinmektedir. Bu hikâyede ise başkişinin böyle basit tadilat işlerinden anlamaması daha rahat bir hayat yaşadığı veya böyle sorunlarla daha önceden hiç karşılaşmadığı gibi sonuçları ortaya çıkarabilir.

Böylece evimdeki parlak musluk çalışmaya başladı. Aferin kırmızı kağıdım!

- Bunun suyu nerede? Diye sordum.

Usta beni tuvalete götürüp su vanasını gösterdi.

- Bunu sola çevirirsen su gelir.

- Ah, bu kadar kolay mıydı? Biz kaç gündür susuz oturuyoruz.

- Bunu öylece yavaş çeviremezsin. Yeşil kâğıt⁵ lazım.

-Kâğıt parçası bulunur. Al!

Usta vanaya baktı ve bir şeylerini çevirdi. Sonrasında su bolca akmaya başladı. Aferin sana yeşil kağıdım! (ASYK, sf.48).

İstifa Dilekçenle Gel adlı hikâyede başkişi zar zor bulduğu iş yerinde arta kalan zamanlarını değerlendirmek için eski bir hobisi olan şiir yazmaya başlar. Fakat bir yandan yazdığı şiirleri dergilere, gazetelere göndermektedir. Yayımlanan her şiirinden sonra üstlerinden birisi onu odasına çağırıp paylaştığı şiir hakkında uyarıda bulunmuştur. Otomatikleşen bu durum karşısında başkişi artık her yayımlanan şiirinin ardından sekreter aracılığıyla kendisini odasına çağırın üstünün adının şiirde geçip geçmediğini korkarak kontrol eder. Bakış açısının sınırlılığı başkişinin görüş alanı kadardır. Şiiri sebebiyle üstlerinin sinirlendiği ilk

⁵ Yeşil kâğıt ile kastedilen iki bin tengedir.

ana şahitlik edemez. Tek boyutlu yaşanan bu olaya ancak sekreterin onu çağırmasıyla dahil olur.

Şiirimi kesip çekmeceme koyar koymaz baş mühendisin kıvrıkcık sekreteri geldi ve şöyle dedi:

- Baş mühendis sizi çağırıyor.

Ben zavallı korktuğum için baş mühendis kelimesi şiirimde var mı yok mu diye tekrar kontrol ettim. Ohh! Çok şükür yokmuş. (İDG, sf.51).

Bilmece adlı hikâyede başkişi bir ilaçlama fabrikasının çalışanıdır. Onun gözlerinden görülen dünyada böceklerle, sineklere ve kaşıntılara yer vardır. Okura her insanın yapamayacağı veya yapmak istemeyeceği bu işi düşündürürken bile çöp kovalarının uzaklaştırıcı kokusu hissedilir. Toplamda on bir kişinin çalıştığı bu kurumda Şeppek'in tanıttığı Maytok eserin konusudur.

Gerekli ilaçlarla etrafı ilaçlayıp bir süre beklerdik. Öyle zamanlarda sıkılmamak için bir eğlence aramak gibi alışkanlığımız vardı. Bu durumda hepimiz Maytok'un gözüne bakardık. Maytok işini tek başına doğru düzgün yapamazdı. Ancak sıra oyuna eğlenceye gelince bizim aklımıza bile gelmeyen oyunlar bulurdu. Onun bilmediği bir fıkra, bulmaca, tekerleme veya komik şiirler yoktu. (B, sf.52).

Anneye Babaya Mektup adlı hikâyeye mektup tekniğiyle oluşturulmuştur. Başkişi, çocukluk yıllarından evlendiği ve hatta evlendikten sonraki zamana kadar yaptığı hatalardan ve haylazlıklardan pişman olmuştur. Anne babasının evine dönmeye yüzü yoktur. Bu sebeple onlara yazdığı bir mektupla af dilemektedir. Hikâyeye boyunca onun sesi duyulur ve onun bakış açısıyla hatalarının üzerinden geçilir.

Bu aptal oğlunuzu affedin. Ayaklarınıza kapanıp af diliyoruz. Hiçbir şeyden eksik bırakmayı büyüttünüz. Yüce gönüllülüğünüzü bize bir kere daha gösterip bağışlayıcı olun. Şimdi sizi üzdüğüm ve canınızı sıktığım için çok pişmanım. Sizden bir tek "gelin, affettik" sözünüzü duymayı, kapınıza gelip, tekrar özür dileyip torununuzla tanıştırmayı diye hayal ediyorum. (ABM, sf.66).

Tıraş'ı Tanıyan Var Mı? adlı hikâyede başkişi eşiyile her sene yılbaşı günü gelecek yılın planını yapmaktadır. O gün yaptıkları planları yıl içerisinde

uygulayıp başarılı bir şekilde yeni yıla girmektedirler. Fakat bu sefer maddelerden birisi olan halı satın alma henüz işi gerçekleştirilmemiştir. Bu sebeple başkışı eşine verdiği sözü tutmak üzere halı deposunun yetkilisiyle arasında aracılık yapacak bir ortak tanıdık bulmaya çalışır. Her gittiği kişi başka bir kişiye yönlendirirken rüşvet vermeyi unutmamasını söyler. Elinde maddi gücü olmasına rağmen arzu nesnesine kavuşamamaktadır. Okuyucu onun gözleriyle eserde yer edinirken yine onun çaresizliğine ve kapı kapı gezmesine şahit olur.

Böylece Jargak'ı arayarak yola koyuldum. Ne kadar şanslıymışım ki onunla yolda karşılaştık. Elimdeki hediyeyi ona verip durumu anlattım. (Ne isterseniz yaparım bana yardımcı olun. Ben Köse adlı eniştenizin bacanağının dünürünün yeğenin kuzeniyim dedi.

Jargak nefessiz kalana kadar gülmeye başladı. (TTVM, sf.71).

Daha Neler Göreceğim adlı hikâyede başkışı dünürlerini evde misafir edeceği gün gaz kesilmiştir. Bu sebeple gaz kurumuna gider. Fakat kurumun işleyişi sebebiyle farklı yerlerde bulunan alt kurumlara gidip evrak işlemlerini halletmesi gerekmektedir. Başkışının misafirlerini davet ettiği günde yaşadığı bu talihsiz olay paniklemesine yol açmıştır. Gittiği her kurumda işlerini aksatan memurlarla karşılaşır ve işi hallolsun diye onlara sesini çıkarmaz fakat en sonunda gaz deposundaki kadınla tartışması gün boyunca taşıdığı stresi göstermektedir. Bu doğrultuda başkışının stresi okuyucu tarafınca da hissedilmektedir.

- Ocak söndü, gaz gelmiyor.

- Eyvah! Tam da zamanını buldu.

- Doğalgazı ara.

- Ama komşunun zayıf karısı demişti ki onlar "Acil bir şey olmadıkça bizi rahatsız etmeyin" demiş.

Bu yüzden kuruma gittim. Vardığımda onlar sadece bir grup kadınla beraber oturuyorlardı. Beni gördüklerinde hamam böceği gibi dağılmaya başladılar. Yakalayabildiğim ilk kişiye durumumu anlattım. (DNG, sf.71).

İki yüz kişilik bir köyde yaşayan başkişinin gözleriyle bakılan olayda devlet memurlarının halkın üzerindeki baskısı dikkat çekmektedir. Onlar görevleri olmasına rağmen rahatsız edilmek istemediklerini söylemektedir. Çok işleri olduğunu düşündürten bu söz, başkişinin kurumlara gitmesiyle doğruluğunu sorgulatmıştır.

Niyet adlı hikâyede başkişi meraklı yanıyla okuyucuyu karşılar. Uzun zamandır görmediği arkadaşıyla karşılaşp hatırını sorduktan sonra iyi olmadığını duymuştur. Bunun üzerine sorular sormaya başlar fakat Toka adındaki arkadaşı kötü niyetli birisidir.

Toka'nın böyle kötü niyetli bir insan olduğunu zaten biliyordum. Lafı çok uzatmadan "Layığını bul" deyip yoluma devam ettim. (N, sf.80).

Kimi Suçlayayım adlı hikâyede dünya ünlü bir bestecinin gözlerinden aktarılır. Alanında çok iyi olan başkişinin taşraya görevlendirilmesiyle hikâyeye seyrini değiştirir. Gittiği kasabada üç dört ay geçmesine rağmen ev lojman çıkmamıştır. Bunun üzerine Şehir kültür komitesine gidip durumu anlatır. Fakat beklemediği bir cevap alır.

Dürüst olmak gerekirse bize şarkıcı söz yazarından daha fazla zor işlerde çalışacak inşaat işçisi, tesisatçı, muhasebeci, aşçı ve şoför lazım. Bu arada başkan "ben gelene kadar bir şoför bul" demişti. Şoför tanıdığınız var mı? O yeni Volga'yı kullanacak. Ona bir daire bulabiliriz. Bildiğin birileri var mı? (KS, sf.82).

Onu tanıyan herkes ne kadar sevildiğini ne kadar ünlü olduğunu ve işine devam etmesi gerektiğini gururlandırarak söylemektedir. Fakat ev konusunda yardımcı olmamaktadırlar. Yazar, başkişi aracılığıyla sanata verilen değeri bir sanatçının gözlerinden aktarmıştır.

- Yavrum işler bu durumda, kusura bakma.

Beni mağaza müdürü ya da şoför yapmayan tanrıyı suçladım. Başka kimi suçlamalıydım ki... (KS, sf.83).

Kahramanın gözlerinden görünen bu dünyada bilinmeyenler, duyulmayanlar gibi sınırlılıklar bulunmaktadır. Kiyas'ın rüşveti sevmesi ve bunu kendi açısından

yorumlaması buna örnek verilebilir. Eğer rüşvet almak için ısınma sisteminde problem çıkarılan bir vatandaşın bakış açısı hikâyeye dahil edilecek olsaydı çok daha farklı bir manzara ile karşılaşılabilirdi. Başka bir örnek üzerinden de anlatmak gerekirse *Erkek Milletinin Sırrı* ve *İnsan Gibi Yaşayalım* adlı hikayelerde anlatıcı kendi bakış açısıyla önce erkekleri kadınları sonra erkekleri eleştirerek anlatır. Direkt olarak okuyucuya yöneltilmiş bu hikayeler tek taraflı düşüncelerin atasözleri ve deyimlerle desteklendiği önemli hikayelerdendir.

2.3.1.2. III. Şahıs Anlatıcı ve Bakış Açısı

Roman ve hikâye gibi türlerde daha çok tercih edilen III. Şahıs bakış açısı, hikâyeyi kişi kadrosundan olan biri aracılığıyla değil de dışarıdan herkesi görebilen “O” kişisiyle verir. I. Şahıs bakış açısına nazaran geniş bir açığa sahiptir. Eserde Tanrısal anlatıcı ve Müşahit anlatıcı olarak iki şekilde görünmektedir.

A- Tanrısal Anlatıcı

Tanrısal, hâkim, ilahi anlatıcı olarak da bilinen bu anlatıcı eserin sınırları içerisinde bulunmamaktadır. Fakat o eserdeki her şeyi ve herkesi tanıyan, detaylarına kadar bilendir. “Bu bakış açısı destandan romana geçmiştir. Anlatıcı hikayedeki her şeyi bilir. Kahramanları bütün yönleriyle tanır. Kahramanların iç dünyalarına girer, olayları hızlandırıp yavaşlatabilir. Kısaca romandaki vak’a sadece onun kontrolündedir. Roman dünyasında olayları ve ilişkileri hep o düzenler. Buna olimpik bakış açısı da denilir” (Aça, Gökalp, Kocakaplan, 2012:68). “Böyle bir güç ve yetenekle donatılmış anlatıcı (the omniscient narrator), aslında gerçek dünyaya ait olan yazara, yarattığı kurmaca(gerçeksi) dünyada yer alan kahramanlarının duygu ve düşüncelerini sunma/anlatma yönünde geniş imkanlar sağlar” (Tekin, 2018:54).

Söylemedi Demeyin adlı hikâye kitabında *Müfettiş Geliyor*, *Sorunun Cevabı* ve *Affedebilir Misiniz?* adlı öykülerde tanrısal anlatıcıya ve bakış açısına

rastlamaktayız. *Müfettiş Geliyor* adlı hikâye denetçilerin bir köye geleceğini haber alan bölge insanının kendi arasında konuşmasıyla başlar. Anlatıcı herkesin iç sesini, meraklarını ve endişelerini bilir. Onlara göre birisinin yaptığı hata sonucunda gelmektedirler. Anlatıcı hikâye boyunca her mekânda ve her kişinin iç sesini bilen pozisyonadadır.

Durup dururken müfettiş mi gelir? Bizi denetlemek için gelmişler. Denetleme de durup dururken yapılmaz. Birisinin yaptığı hata ortaya çıkmıştır (Çoğunluğunun düşüncesi bu şekildeydi). (MG, sf.34).

O sırada kapı açıldı ve postacıyı gördüler. Onlara bir telgraf verdi. Telgrafta şöyle diyordu:

“Denetlemeyi bırakıp hemen geri dönün!”.

Bu başkanın emriydi.

Baş müfettiş ve denetçiler şok olmuş bir halde toparlanmaya başladılar. (MG, sf.36).

Sorunun Cevabı adlı hikâye anlatıcının Ankau ve Jumatay’ı tanıtmaya başlamaktadır. O, başkişi ve norm karakterin yolculuklarında hep arabanın içinde fakat görünmezdir. Okuyucu onu sanki yıllardır bu ikiliyle beraber arabaya binmiş gibi düşünebilmektedir. Çünkü verdiği bilgilerle olayları hızlandırıp yavaşlatmaktadır.

Siz de biliyorsunuzdur Jumatay’ın çok eski bir arabası var. Arabanın sadece adı kalmış. Araba homurdanarak her gün yolda kalmaktan Jumatay ise arabasını sürekli tamir etmekten yorulmuyordu. Kısacası ikisi birbirine layıktı. Sanki Allah ikisini birleştirmiş gibiydi. Şoförün yanındaki adamın adı Ankau’dur. Kendisine arabanın gerçek sahibi diyebiliriz. Çünkü o, bu çiftliğin veterineridir. (SC, sf.58).

Okuyucu, hikâyeye Jumatay’ın bakış açısının hâkim olması durumunda ankau’nun sorularının ne kadar bunaltıcı olduğuna veya Ankau’nun bakış açısında karşındakini bezdirmek amaçlı zevk alarak yapılan bir iş olduğuna karar kılabilirdi. Fakat “O” bakış açısı sayesinde dışarıdan bir gözle Jumatay’ın Ankau’ya kıvrak zekasıyla haddini bildirdiğini Ankau’nun buna farkında olmadan tekrar başladığı anlaşılmaktadır.

Affedebilir Misiniz? adlı hikâye köyde kopan kargaşanın insanlar arasında konuşulmasıyla başlamaktadır. Tülen'in Beken adındaki kişiyi sebepsiz yere dövmesi artık insanların isyan etmesine sebep olmuştur. Anlatıcı, okuyucuya önce köylülerin aralarında konuşmalarını sonra Tülen'in babası Esey'in kapalıdar mekân olan Beken'in evine gitmesini ve oradaki konuşmalarını göstermiştir.

- Esey'in yaramaz oğlu birisini daha dövmüş.
- Yaralı adam yerde yatıyormuş.
- Bu yaramaz Tülen'i durduracak kimse yok mu!
- Dediklerine dikkat et. Bir gün Tülen gelip evini başına yıkar. (AM, sf.75).

Misafirler çay içtikten sonra aileye kendilerini tanıttılar. Söze ilk olarak şişman olan yaşlı adam girdi.

- Baş köşede oturan ihtiyar yabancı değil uzaktan akrabalar olur. Onun adı Esey.
- Evet, o akılsız Tülen'in babası dedi zayıf ihtiyar.
- Evet tahmin ettim dedi Beken.

İhtiyar adamlar "Biz hem size hem de Esey'e akrabayız" dediler. Bugün evinize sağlığınıza sormak için geldik. (AM, sf.76).

B- Müşahit Anlatıcı

Sınırlı bir bakış açısına sahip olan bu anlatıcı türünde kahramanlar tarafsız bir gözle gösterilir. Anlatıcı, tanrısal bakış açısına nazaran daha sınırlı bir bakış açısına sahiptir fakat olayları bir kameraman gibi sadece gösterir. Ekranın önünde değil arkasındadır. "Gözlemci figür, anlatı sisteminde ağırlıklı bir şahsiyetle yer almaz; en azından almamalıdır. O, genelde olayların akışını etkilemek için değil, olanları gözlemek için vardır. Okuyucunun, anlatılanları daha iyi anlamasına yardımcı olur" (Tekin, 2018: 56). *Söylemedi Demeyiniz* adlı eleştirel hikâye kitabında yalnızca *Aramızda Kalsın* adlı hikâyede görülmektedir. Şapkacı şişman çocuk ve şoförün soğım için kesecek hayvan bulmaya çıkması konu edinilir. Gittikleri her sovhozda takas usulüyle elindeki daha kötü durumda olan ürünü daha iyi durumdaki bir ürünle değiştirmektedirler.

- İzin kağıdınız var mı?

- Kardeşim benim, kâğıdı ne yapacaksın. Bir hayvanı diğer hayvanla değiştireceğiz işte. Hiçbir şey eksilmeyecek.
- Olmaz dedi elinde kement olan adam.
- Neden olmaz?
- Hayvanlar ne benim ne de sizin. Hayvanlar halkındır. Buradan uzaklaşın!
- Sen ne diyorsun ulan!

Öfkelenen şapkalı adam “seni bitireceğim” diyerek arabaya bindi. (AK, sf.56).

Yola yağız bir tay ile çıkan şapkalı şişman çocuk eve dönüş yolunda doru bir kırsağa sahiptir. Gittikleri her sovhozda çalışanlarla yapılan anlaşma aşamaları ve Soltüstik sovhozundaki seyisin halkın malını korumak için başkişiyle tartışması gibi olaylar tarafsızca gösterilmiştir.

2.3.1.3. Çoğul Anlatıcı ve Bakış Açısı

En geniş açıklamayla hikâye anlatıcısının birden fazla olmasıdır. Bu, hayatın ve insanın karmaşıklığını tek anlatıcıyla anlatmanın yetersizliğinden dolayı oluşturulmuş bir yöntemdir. “Geleneksel roman”da (veya geleneksel anlatımda), anlatma meselesi tek merkezliydi; yani, olaylara, kişi, zaman ve mekâna bir kişinin bilinç penceresinden bakılıyordu. Anlatım düz bir çizgide gerçekleşiyordu ve anlatılan da tek boyutlu olarak yansıtılıyordu. Oysa gerçek, anlatı dünyasının dışındaki gerçek, çok yönlü ve çok boyutluydu. Özellikle insan gerçeği... Dıştaki gerçeğin hakkıyla yansıtılması için romancılar, tek merkezli bilinç yerine, birçok kahramanın bilincini devreye sokmuşlar ve olayları, çok yönlü olarak yansıtma cihetine gitmişlerdir” (Tekin, 2018:62). Bu yöntemle *Allah Kimsenin Başına Vermesin* ve *Ah Keşke!* adlı hikayeler oluşturulmuştur.

Allah Kimsenin Başına Vermesin adlı hikâyede başkişi Kıykım ve hastalığı en ince ayrıntısına kadar okuyucunun gözlerinin önüne serilmektedir. Bunlar Kıykım’ın yaşadıkları bölgeye Kazan’dan gelen yetenekli bir doktora anlatmasıyla bilinir. Onun hastalığı ve aciz durumu tanrısal anlatıcı tarafından belirtilmiştir.

Kıykım'ın yaşı elli-altmış arasındadır. Yüzü geniş, yuvarlak ve al aldır. Omuzları iki insan kadar geniştir. Ama onu tanıyan insanların dediklerine göre yirmi senedir kimseye bir zararı dokunmamıştır. Bunun nedeni hasta olmasıdır. Bu hastalık hayatının sonuna kadar onunla yaşayacak olan ve tedavisi olmayan sıra dışı bir hastalıktır. (AKBV, sf.26).

Hikâyenin devamında ise "O" anlatıcı yerini doktora ve Kıykım'a bırakmıştır. Onların konuşmaları ile farklı bakış açıları eklenmiştir. Tek boyutta ilerleyen hikâye gerçek dünyadaki çok boyutluluk gibi birbirini tamamlayarak anlatımı güçlendirmiş ve derinlik sağlamıştır.

- Göğüsünüz ağrıyor mu?

- Hem de nasıl. Nefes aldığımda akciğerim sızlıyor ve nefes veremiyorum. Kalbimde kan dolaşımım çok yavaş. Bazen sanki beş on dakika kalbim duruyormuş gibi hissediyorum.

Bunu duyan doktor gülmeye başladı.

- Kardeşim, gülmeyin lütfen. Hastalığa gülmek olmaz. Allah kimsenin başına vermesin. İhhh! (AKBV, sf.30).

Ak Keşke! adlı hikâyede başkişi Tıraş halk komitesinin onu çağırdığını öğrenmesi üzerine endişelenmiştir. Bu endişesi onun yanlış hamleler(!) yapmasına sebep olmuştur. Hikâyenin başında Tıraş'ın sesi duyulmaz. Anlatıcı, onu sanki odasındaki bir tanrıymış gibi izler, onun hislerini ve düşüncelerini aktarır.

Tıraş gözüne aldığı darbeye korkarak uyandı. Bu yabancı birisinin yumruğu değildi. Karısı yatağını ıslatan üç yaşındaki oğlunu döverken yumruk Tıraş'a da gelmişti. Sonrasında kalkıp halk komitesinin binasına geldi. Oradaki tanıdıkları onu sıcak karşılayıp komite başkanının odasına getirdiler. Komite başkanı onu sanki davetliymiş gibi ağırladı. Tıraş güler yüzle karşılanmasına çok şaşırıldı. (AK!, sf.43).

Fakat sonrasında anlatma görevini Tıraş alır ve hikâyenin seyri onun bakış açısıyla ilerler. Sınırlı bakış açısı ve bilgisi sebebiyle komite binasına neden çağrıldığını bilmez. Bu sebeple işlediği suçları onlar söylemeden itiraf ederse affedileceğini düşünür.

- Eee, eğer bu değilse ben tekrardan itiraf edeyim. Şimdi hatırladım kesin çoban Şokpıt beni şikâyet etmiştir. Bir ara içkiyi çok fazla kaçırmıştım ve yanlışlıkla onun burnuna çarpmıştım. Bildiğiniz gibi burun hassastır bu yüzden hemen kanamıştı. Her şey alkolün yüzünden oldu. Bu seferlik beni affedin. Bir daha suç işlersem beni hemen hapse atarsınız.

- Tamam ama biz sizi başka bir şey için çağırmıştık... (AK!, sf.44).

Bu bakış açısıyla oluşturulan *Allah Kimsenin Başına Vermesin* ve *Ah Keşke!* adlı hikayeler de eserlerin boyutları değişmiştir. Gerçek dünyaya daha yakın bir yöntemle çok boyutluluk ustaca sağlanmıştır. Sadece başkişinin veya her şeyi duyup bilen üçüncü kişinin sesi duyulmaz.

2.3.2. Anlatım Teknikleri

İçinde farklı dünyaları barındıran insan tek yönlü, dümdüz bir unsur değildir. Hayalleri, hedefleri, hobileri, fobileri, vazgeçilmezleri vardır. İnsanın bu karışık varoluşunu edebi eserlere dahil etmekte tabii ki kolay olmayacaktır. Eserin tek yönlü ve soluk oluşu anlatım teknikleri sayesinde renklendirilmektedir. “Anlatım teknikleri, anlatıma çeşitlilik, dinamizm ve derinlik kazandırmıştır. Bu bağlamda, özellikle bireyi anlatmada önemli mesafeler katedilmiş, insan, daha sıcak ve daha doğal bir konumda karşımıza çıkarılmıştır” (Tekin, 2018: 196). Bu sayede gerçeksiz bir ortam ile yaratılan itibari eser, okuyucunun gerçek hayatıyla kolayca bağlantı kurup benimsemesini sağlayacaktır.

Seyit Kenjeahmetov’un *Söylemedi Demeyin* adlı hikâye kitabındaki yirmi dört eleştirel hikâye, anlatım teknikleriyle ustaca desteklenmiştir. Genellikle diyalogların kullanıldığı hikayelerde geriye dönüşler ve montaj unsurlar dikkat çekmektedir. Leitmotiv tekniği ile belirtilen kelime ve cümleler hep negatif bir amaca hizmet etmişlerdir. Tasvir tekniği sıkça kullanılmıştır fakat hikayeler bir problemi veya durumu eleştirme amaçlı yazıldıkları için tasvirlerde odak noktası kişilerin görünümü olmamıştır. Onlar eylemleriyle ve hikayedeki duruşlarıyla tasvir edilmişlerdir.

2.3.2.1. Mektup Tekniği

Uzakları yakın eden, insanların birbiriyle iletişimini sağlayan mektup günümüzde daha çok belge niteliği taşıyan resmi yazıları gönderme veya sanal ortamdaki anlaşma, kabul gibi metinlerin dahil olduğu sistemin adıdır. Romandaki varlığı önem kazanan birey düşüncesi ile 17. Yüzyıla dayanmaktadır. “Bu durum, bireyselleşmenin tarihiyle paralellik arz eder. Mektup, özü gereği mahremdir; kişiye özgü duygu ve düşünceleri yansıtır. O, yerine göre samimi itirafların, hatta “kişiyeye özel” kalmış, muhataba ulaşmamış itirafların tutanağıdır. Bu yönüyle mektup, diğer türlerden ayrılır; şiir gibi “özel” ve “özgün” bir nitelik taşır. Bütün bunlar mektubu değerli ve önemli kılan taraflardır. Özellikle romancılar bu noktalara dikkat etmişler ve mektubu, 18. Yüzyıldan itibaren yaygın bir anlatım(ifade) aracı olarak kullanmışlardır” (Tekin, 2018:236).

Kitapta bulunan *Kespek'in İftirası*, *Müfettiş geliyor* ve *Anneye Babaya Mektup* adlarındaki üç hikâyede mektup tekniği kullanılmıştır. *Kespek'in İftirası* adlı hikâyede Kespek, Erekey hakkında iftiralarla dolu bir şikâyet dilekçesi yazmıştır.

Genç muhasebeci Erekey Armanop görevini yerine getirmiyor. Benim de çalışmama engel olmaktadır. İşe sarhoş geliyor, dediklerimi yapmıyor, ofiste benimle dalga geçen şiirler yazıyor. Dilekçeme şiiri de ekledim.

Armanop beyin işten çıkarılması gerekmektedir. Aksi takdirde ben işten ayrılacağım. (D, sf.25).

Müfettiş geliyor adlı hikâyede köylüleri korku ve kapalı tehditle kullanan denetçiler hikâyenin sonunda gelen bir telgrafla geri çağırılmışlardır.

O sırada kapı açıldı ve postacıyı gördüler. Onlara bir telgraf verdi. Telgrafta şöyle diyordu:

“Denetlemeyi bırakıp hemen geri dönün!”.

Bu başkanın emriydi.

Baş müfettiş ve denetçiler şok olmuş bir halde toparlanmaya başladılar. (MG, sf.36).

Anneye Babaya Mektup adlı hikâye yapısı itibarıyla mektup türündedir. Başkişinin anne babasının karşısına çıkacak yüzü yoktur. Bu sebeple içten bir şekilde yazdığı mektubuyla onlardan af dilemektedir.

Kıymetli anneciğim ve babacığım! Bu mektubu yazan kişinin bir sene önce özgürlüğü için koşan küçük bir tay gibi göz yaşlarınıza dahi bakmadan sizi bırakıp giden oğlunuz Beken'in olduğunu tahmin ediyorsunuzdur. En değerli anne ve babam, evet o zamandan beri sizi habersiz bırakan çocuğunuzdan ve gelininizden mektup geldiği için çok mutlusunuzdur. (ABM, sf.62).

2.3.2.2. Geriye Dönüş Tekniği

Zamanda geriye gitme gibi basit bir şekilde özetlenebilecek olan bu teknik, esere derinlik katmaktadır. “Yazarlar olayları açıklamak, kahramanın kimliğine açıklık getirmek veya bir problemi çözmek için anlattıkları vakanın şimdiki zamanından ayrılırlar ve geçmişe giderler” (Aça, Gökalp, Kocakaplan, 2012: 81). Kurulan bağlantılar sayesinde nedensellik ilkesi sağlanır ve okuyucunun anlayamadığı noktalar desteklenir. “Amaç ve işlevine bakarak geriye dönüş tekniğinin üç şekilde uygulandığını görürüz:

- a) Dar anlamda geriye dönüş,
- b) Yapıcı geriye dönüş,
- c) Çözücü geriye dönüş” (Tekin, 2018: 245).

Bu doğrultuda, *Söylemedi Demeyin* adlı hikâye kitabından derlenen toplamda on beş hikâye bulunmaktadır. *Kötü Niyet* adlı hikâyede başkişi rüşvet alabilmek için insanların ısınma sistemlerinde kasti olarak problem çıkarmaktadır. Mevcuttaki işinden nasıl gelir elde ettiği, sevmediği insanlardan işini kullanarak nasıl intikam aldığından bahseder. Fakat yazar, onun karakterinde detaya girmek ve rüşvetin kişilerin bünyesindeki alışılmış varlığını göstermek amacıyla Kiyas'ın geçmişinden bilgiler vermeye çalışır. Geriye dönüş tekniğiyle onun aslında hep lüksüne düşkün ve her şeyi kendi faydası için kullanabilecek bir karakterde olduğu verilmiştir.

Bu sayede dört- beş yılda... neler neler yaptım. Bizde çekirgeden korkan ekin ekmez diye bir laf var bu yüzden korkup rüşvet yemeyecek miyim? Mesela, geçen sonbaharda da işten kovulmuştum ama lüksümden ödün vermedim. Bu sene şimdiden on ton çimentoyu yedim bile. (KN, sf.3).

Böylece orta büyüklükte bir ofisim ve idare eden bir maaşım olmuştu. İşim ısınma sistemlerinin kırılan yerlerinden düşen parçaları sipariş edip, oraya tamir ustalarını göndermekti. Hepsi bu kadar. (KN, sf.4).

Günahım Arkadaşlarımın Boynuna adlı hikâyede başkişi arkadaşının evinde bir doğum günü partisine katılmıştır. Partideki insanların tek eğlence kaynağı başkişinin hala bekar olmasıdır. Bu sebeple başkişi parti sonrasında evlenmek için harekete geçmiştir. Hikâye başkişinin geçmişte yaptığı bu çabaları konu edinirken neden hala evlenemediğini geriye dönüş tekniğiyle anlatmıştır.

Benim şansına o gün bütün arkadaşlarım oradaydı ve hepsi benim hakkımda konuşup eğleniyordu. Özellikle Külay adında ağız iyi laf yapan, çok eğlenceli ve güzel şarkı söyleyen bir kadın vardı. Onun ağızından çıkan sözler sanki bir ok gibi saplanıyordu ve benim dilimi düğümlemişti. Ona bir cevap dahi veremiyordum.

- Otuz yaşına gelmişsin hala bir kız bulamamışsın dedi. Ben de o sırada burnumu kaşıyormuş gibi yapmaktan başka hiçbir şey yapamadım. (GAB, sf.9).

Öylece Kaldım adlı hikâyede yazar, insanların vasfa/makama göre şekillendirdikleri davranışlarını başkişi aracılığıyla eleştirel bir yolla okuyucuya vermeyi amaçlamıştır. Bu sebeple geriye dönüş tekniğini kullanarak ustabaşı olarak çalıştığı dönemde insanların ve kurum müdürlerinin ona karşı olan davranışlarını belli bir süre sonra müdür olduğu zamanki davranışlarıyla kıyaslamıştır. Bu amaçlı geri dönüşün sonucu olarak ise onların artık daha iyi ve saygılı birer insan olduklarını söylemiştir.

Ne desem bilemiyorum. Geçen sefer geldiğimde beni kapı dışarı edenler şimdi ihtiyaçlarımı söylemeden bile halleden alçak gönüllü, iyi birer insan oluverdiler.

Şunu fark ettim ki kurum yöneticileri artık eskisi gibi değildi. Onlar insanlarla nazik konuşmayı öğrenmişlerdi. Mesela benimle de nazik konuştular. Baktığımda onların düşüncelerinin ve huylarının değiştiği sonucuna vardım. (ÖK, sf.17).

Ayda Altı Gün adlı hikâyede yazar fantastik anlatım tekniğiyle oluşturduğu bu eserde okuyuculara yılbaşında nasıl aya gittiğini ve başından neler geçtiğini anlatmıştır.

Rahmetli dedemin bilgeliği bana geçmese de ara sıra yalan söylemesi bana geçmiş. Şimdi sizlere yıl başında aya nasıl gittiğimi anlatacağım.

Ben şairim. Aladağ'ı, Yedisu'yu, Torga'yı doksan kere gezdim. Fakat on gün alkol alsam dahi aya gitme fikri aklıma gelemezdi. Sonuç olarak dört nala koşan altı aygırla ayda başıboş geziyordum. Nerede olduğumu bilmeden kalabalığın ortasına dalıverdim. (AAG, sf.17).

Tıraş'ı tanıyan Var Mı? ve Torpil Bulundu adlı hikâyeler aracılığıyla rüşvetin boyutu gösterilmek istenmiştir. Başkişi her yılbaşı günü eşyle yeni yılda yapacaklarını planlamaktadır. Bu sebeple halı satın alma görevi başkişiye düşer. O yıl halı satın alma haricindeki tüm görevler tek tek yerine getirilmiştir. Bu sebeple başkişi bir aracı bulmaya çalışır. Bu sayede halı almaya çalışırken yaşadığı zorluklar geriye dönüş tekniğiyle derinleştirilmiştir.

Planı asmak gibi bir lüksüm olamaz. Bu yüzden risk alıp halı aramaya yola çıktım. Halı deposunun anahtarı Tıraş adlı birisindeymiş. Kışın bahçesine yağın kardan bile vermeyecek kadar cimri ve kabaymış. Fakat plan yapıldı mı kaçış yok. Bu yüzden Tıraş'ı ikna etmek için tanıdık birilerini aramaya başladım. Bütün cesaretimi toplayarak (çıkmadan önce Kündekız iki ayağımı bir pabuca soktu) kuzenim Bökpen'e geldim. (TTVM, sf.69).

Halı alabilme uğurunda günlerini harcayan başkişi *Torpil Bulundu* adlı hikâyede Tıraş'ı bulabilmiştir. Onu aradığı süreç içerisinde harcadığı paranın daha çoğunu halı deposunda vermiştir.

- Hey, votka için de biraz para bırak.

Eline verdim.

- Şimdi burada olanları kimseye anlatmamamız için bir şeyler daha ver.

Tekrar verdim.

- Hey!...

Ne istedilerse her şeyi verdim. Vermekten başka çare mi var! Her neyse hilekarın yalakalığı aldatmasıyla bitti. Bu sırada ben de tükendim. (TB, sf.33).

Ayrıca *Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?* adlı hikâyede başkişi ve eşinin planlar kurdukları sahnede sadece geriye dönüşler değil ileriye gidişlere de yer verilmiştir. "Geriye

dönüş tekniğinin kullanılışı beraberinde ileriye gidişi (flash forward) de getirir.”
(Aça, Gökalp, Kocakaplan, 2012: 81)

- Haziran ayında Toykan ile Koykan'ın Almatı'daki evinde olacağız. Her sene buraya gelip yiyip içip eğleniyorlar. Biz de eltilerimizin misafirperverliklerini görelim.

- Çok iyi bir fikir. Sekiz martta Sarqan, Keltekbay, Dükenbay, Şaşudı(bunların hepsi köydeki zenginler) eşleriyle misafir etmek lazım. Bayram olduğu için kimse eli boş gelmez. Hiç olmazsa yediklerini karşılarlar. Ama sen bana bir takım elbise alacaksın. (TTVM, sf.68).

Müfettiş Geliyor adlı hikâyede yazar görevini kötüye kullanan ve küçük şehirlerde/köylerde yaşayan insanları manipüle eden devlet yöneticilerini eleştirmiştir. Bunu, üçüncü kişinin tanrısal bakış açısıyla geniş bir perspektifte geçmişe dönerek köye gelen denetçileri anlatarak yapar.

Onlar her gün bir uzmanın yaptığı işi inceliyorlardı. Böylece on beş gün içerisinde mühendisin, ustabaşının, veterinerin, çiftlik yöneticilerinin evlerini gezip eğlendiler. On beş günün bir günü bile boş geçmedi. Bir gün balık tutmaya, diğer gün ava, başka bir gün de kuş avlamaya çıktılar. (MG, sf.36).

Ah Keşke! adlı hikâyede *Tıraş'ı tanıyan Var Mı?* ve *Torpil Bulundu* adlı hikâyelerde olduğu gibi görevini kötüye kullanma eleştirilmek istenmiştir. Fakat bu hikâyenin diğerlerinden farkı görevini kötüye kullanan kişinin bunu kendi ağzından itiraf etmesidir. Bunu ona yaptıran halk komitesi tarafından ödül verme amaçlı çağırılmasıdır. Fakat başkişi çağırılma sebebini bilmediği için kötü bir şey olduğunu düşünerek onlar söylemeden itiraf etmeyi planlamıştır. Tam da bu noktada geriye dönüşler başlamıştır. Geçmişte farklı zamanlarda yaptığı hatalar yapıcı geriye dönüş tekniğiyle metnin kurgusuna dikkatlice işlenmiştir.

- Büyük bir hata yaptığım doğrudur. Yanımdaki arkadaşlarım ısrar ettikleri için on koyunu kendi aramızda paylaştık. O sırada yakın akrabamızın kızı evleniyordu ve hayvan lazımdı. Bu sebeple bu işe giriştim. Bu seferlik beni affedin. İsterseniz parasını ödeyeyim.

- Hımm, öyle mi? Ama biz başka bir şey için sizi çağırmıştık. (AK!, sf.44).

Aferin Sana Yeşil Kağıdım adlı hikâyede yeni bir eve taşınan çiftin başından geçenler anlatılmaktadır. Başkişi, tesisat işlerinden anlamadığı için eve usta

çağırır ve usta tarafından dolandırılır. Yazar başkişinin eve ilk taşındıkları zamanda komşularıyla yaşadıkları problemlere dar anlamda geriye dönüş yaparak anlatıma derinlik katmıştır.

İlk günden itibaren komşularımızla yakın ilişki kurmaya başladık. Komşularımız bazen televizyonumuzun bazen de radyomuzun sesini kısmamız için kapımıza gelirlerdi. Komşularımız “Neden bu kadar ses yapıyorsunuz? Duvarların arkasından bile duyuluyor, sizden artık bıktık” diyorlardı. Hatta bir keresinde kapımıza polis geldi. O olaydan sonra evde fısıldayarak konuşmayı, ayaklarımızın ucuna basarak yürümeyi öğrendik. Evin içinde yüksek sesle hapşirmamayı, hızlı yürümeyi, şarkılar söylememeyi, piyano çalmamayı öğrenerek görgü ve kültür sahibi olduk. Dairemizin duvarları çok inceydi. Komşularımızın mutfaklarındaki sesler, çocuklarının ağlaması ve hatta bazı sırlarını bile kolayca duyardık. Bunlar benim umurumda değildi ama Sıksıyma onları gizli gizli dinliyordu. (ASYK, sf.47).

İstifa Dilekçenle Gel adlı hikâyede yazar yine dar anlamda geriye dönüşler aracılığıyla hikâyeyi tek boyutluluktan kurtarmıştır. Başkişi otogar gişesinde çalıştığı zamanı ve oradan kovulma nedenini aktarmaktadır. Yazar, edebiyatın üzerindeki baskıyı küçük bir işyeri olan otogar gişesi üzerinden anlatmıştır. Başkişinin yazdığı şiirler edebi bir unsur olarak değil de şikayetmiş gibi algılanmaktadır. Bu sebeple her şiirinin yayımlanmasının ardından sırasıyla Başkan, Müdür, Müdür yardımcısı, Mühendis, Ustabaşı, Baş muhasebeci gibi sözcükleri şiirlerinde kullanmamaya ve başka konularda yazmaya mecbur bırakılmıştır.

- Şimdi durumunu anladım dedi Dongalov. Ultarakov bana dün aranızda geçenleri anlattı. Sen bilerek onun hakkında yazmışsın. Evladım biz çocuk değiliz. Bizim burnumuz bir şeylerin kokusunu hemen alır. Ben sadece ödül aldım, rüşvet değil. Bu casusluğu bırak. Sence bir otogar görevlisine gücüm yetmez mi? Kapat çeneni! Bir daha böyle şeyler yaparsan istifa dilekçeni yazmak zorunda kalacaksın! (İDG, sf.50).

Bulmaca adlı hikâyede geri dönüşü sağlayan Şeppek adlı delikanlıdır. Kısa bir süreliğine müdür olduğu zamana dönerek Maytok adındaki delikanlıyı okuyucularla tanıştırrır. Hikâyenin devamında Maytok, Şeppek ile anlaşma yapar ve kimsenin bilmediği bir bilmece sayesinde bir aylık tatili kapmıştır.

Bu arada Maytok bu hünerinin ekmeğini çok güzel yiyordu. Bir zamanlar ben kısa süreliğine müdür olmuştum. Bir gün yanıma gelip:

-Baseciğim (bana böyle hitap edilmesini seviyordum) kimsenin bilmediği bulmacayla geldim. Eğer cevabı bulursanız istediğiniz her şeyi yapacağım. Eğer bunu siz bulamazsanız benim istediğimi yapacaksınız. Kahraman düşmana acımadı bu yüzden ben de patron olduğum için tereddüt etmeden tamam dedim. (B, sf.53).

Aramızda Kalsın adlı hikâyede soğım için takas ile hayvan almaya çalışan şapkalı şişman çocuk okuyucuyu karşılamaktadır. Başkişi elindeki tayı doru bir kısrağın yapana kadar takas etmeye devam etmiştir. Takas için gittiği Merkez sovhozunda Üze adlı çalışanla konuşurken geçen kış kestiği inek hakkında konuşmuşlardır.

- Üze'ciğim senin için buraya geldim. Geçen kış inek kestiğimi biliyorsun. Hatta tadına da bakmıştın. Kışa yazdan hazırlan demişler. Bu yüzden bu kunanı dönen ile değiştiriver. Bu iyiliğini unutmam. Bir de senin kardeşin benim yanımda çalışıyor değil mi?

Uzun boylu adam çok bir şey söylemedi. Kunanı dönen ile değiştirip arabaya yükledi. (AK, sf.57).

Anneye Babaya Mektup adlı hikâyeye mektup tekniğiyle yazılmıştır fakat geçmişte yaptığı haylazlıklardan pişman olan başkişi aracılığıyla bolca geriye dönüşler bulunmaktadır. Anne babasına mektupla ulaşan başkişi onların affını beklemektedir.

Eve geldiğimizde siz tavsiyelerinizi söyleyip köydeki iyi insanları ve onların örnek çocuklarını anlatırdınız. Ben ise buna sinirlenip örnek çocukları tek tek döverdim. (ABM, sf.63).

Daha Neler Göreceğim adlı hikâyede yazar, devlet personellerinin işlerini savsakladıkları, halka üst perdeden baktıkları gibi problemleri eleştirmeyi amaçlamıştır. Başkişinin dünürlerini evinde ağırlayacağı gün gaz kesilmesiyle parçalar birleştirilmeye başlanmıştır.

İlk kuruma döndüğümde satranç oynayan iki adam hala yerinden kalkmamıştı.

- Ne oldu?

- Kâğıdı getirdim.

- Bekleyin. Hamlemi yapacağım.

- Acelem vardı ama.

- Acele işe şeytan karışır.

O an hiçbir şey diyemedim. Sonra bana bir parça kâğıt yazıp elime tutuşturdu.

- Şunu gaz kurumuna götür diye emrivaki konuştu. (DNG, sf.73-74).

Affedebilir Misiniz? Adlı hikâyede kart karakter olan Tülen'in sebepsiz yere saldırması sebebiyle başkişi Beken hastanelik olmuştur. Bunun sonucunda Tülen'in babası Esey'in şikayetini çekmesini rica etmek üzere Beken'in evine gelmesini konu alır. Fakat fon karakterler konumunda olan köy ahalsinin olayın nasıl gerçekleştiğini kendi aralarında konuşması aracılığıyla geriye dönüş tekniği uygulanmıştır.

- Esey'in yaramaz oğlu birisini daha dövmüş.

- Yaralı adam yerde yatıyormuş.

- Bu yaramaz Tülen'i durduracak kimse yok mu!

- Dediklerine dikkat et. Bir gün Tülen gelip evini başına yıkar.

Olay şu şekilde gerçekleşmişti:

Sürekli yaramazlık yapan Tülen sataşacak insan arıyorken Beken ile karşılaşmış.

- Sigara var mı?

- Canım benim, ben sigara kullanmıyorum demiş Beken.

- O halde bana sigara parası sökül!

- Canım bu yaptığın nedir? Neden böyle davranıyorsun? demiş.

Sonrasında ise yaramaz çocuk sözü uzatmadan yere yatırıp tekmelemiş. Beken o darbelerden sonra bayılmış. Toplanan kalabalık Tülen'i zorla durdurmuş. İnsanlar ambulans çağırılmışlar. Gelen polisler Tülen'i karakola götürmüş. Tüm olanlar bu. (AM, sf.75-76).

Kimi suçlayayım adlı hikâyeye sanata verilen değeri göstermek amaçlı yazılmıştır. Bu, başkişinin geçmişte Arkau adındaki bir köyde yaşadıklarıyla ilişkilendirilmiştir. Başkişi ünlü bir bestecidir ve Arkau adındaki köye görevlendirilir. Gittiği köyde 3-4 ay geçmesine rağmen daire vermemişlerdir.

Bunun sonucunda başkan yardımcısının odasına gider fakat o köyde inşaat işçisi, şoför gibi iş mesleklerinin daha değerli olduğu başkişiye gösterilmiştir.

Dürüst olmak gerekirse bize şarkıcı söz yazarından daha fazla zor işlerde çalışacak inşaat işçisi, tesisatçı, muhasebeci, aşçı ve şoför lazım. Bu arada başkan “ben gelene kadar bir şoför bul” demişti. Şoför tanıdığınız var mı? O yeni Volga’yı¹ kullanacak. Ona bir daire bulabiliriz. Bildiğin birileri var mı?

- Bilmiyorum dedim çıkarken.

- Yavrum işler bu durumda, kusura bakma.

Beni mağaza müdürü ya da şoför yapmayan tanrıyı suçladım. Başka kimi suçlamalıydım ki... (KS, sf.83).

2.3.2.3. Fantastik Anlatım Tekniği

Gerçeküstü olayları barındıran fantastik anlatımın bir tür mü yoksa biçim mi olduğu tartışmalıdır. Fakat “Tzvetan Todorov, fantastiği yapısalcı bir yaklaşımla yazınsal bir tür olarak görenlerdendir. Onun fantastik tanımı basittir: Fantastik, anlatılanlar gerçek mi yoksa düş mü sorusunda yaşadığımız kararsızlık ânıdır. Belirsizlik ve kararsızlık fantastiğin doğasıdır. Eğer bu soruya gerçek dersek tekinsiz, düş dersek olağanüstünün sınırlarına geçmişiz demektir. Duraksama ve belirsizliği yaşamıyorsak o metni fantastik olarak niteleyemeyiz” (Tosun, 2011:192).

Seyit Kenjeahmetov, *Söylemedi Demeyiniz* adlı hikâye kitabında sadece *Ayda Altı Gün* adlı hikâyesi ile okuyucuların karşısına fantastik anlatım tekniğiyle çıkmıştır. Bu hikâyede barındırdığı gerçeküstü unsurlar ile okuyucularını farklı bir maceraya çıkarmıştır. Kişi seçiminin anlatılmak istenenle bağlantılı olması gerektiği bilinmektedir. Bu sebeptendir ki Kenjeahmetov, hikâyenin başkişisini bir şair olarak seçmiştir. Onun sınırsız hayal gücüne ve olaylara farklı bakışını kullanmıştır. Anlatıcı okuyuculara yılbaşında aya gidişini ve orada yaşadıklarını anlatır. Günümüze kadar ay, uzay gibi kelimeler hep bilim kurgu eserlerle verilmiştir. Bu eserler okuyucunun zihninde sonsuz uzay boşluğunu, yerçekimsiz ortamda uçuşan nesnelere, uzaylıları, teknolojik aletlerle donatılmış yani gelişmiş bir güruhu temsil etmektedir. Fakat Seyit Kenjeahmetov farklı yorumu ile kendi fantastik gerçekliğini oluşturmuştur. Onun eserinde ay insanları

Kazakçayı tersten konuşan, ayaklarıyla selamlaşan, edebiyatla uğraşan beyaz tenli varlıklardır.

Sabah yazı işleri bürosunu arayıp Ribas adlı delikanlıyla beraber Arslanların çektiği arabasıyla köye gittik. Orada acayip şeyler gördüm. Ayın hayvanları suda, balıkları ise karada yaşıyorlardı. Bu sebeple herkes balık yetiştiriyordu. "Mekire" sovhozu, "Sazan" sovhozu, "Tavan" sovhozu gibi birçok yer vardı. Yerel halk balıkçılık yapıyordu. Havyardan peynir, tere yağı, ayran yapıp besleniyorlarmış. Derisinden ise ayakkabı dikerlermiş. Balıkçılık oldukça geliştiği için her yerde balık çiftliği vardı. Hayvanlar havyarlarını toprakların üzerine bırakırlardı. Bu yüzden güneş tepede olduğu zamanlarda her yer parıldıyordu. İnsanlar karınca gibi her yerde yem dağıtıyorlardı. Birisi onlara sağlıklarını sorduklarında "Balıklar sağlıklıysa biz de sağlıklıyız" diyorlardı. Balıklar suyun ne olduğunu dahi bilmedikleri için vücutlarına su sıçrarsa ağızlarını açıp hareketsiz kalıyorlardı. (AAG, sf.19).

Her ülkenin farklı gelenekleri olduğu doğrudur. Burada kız alınan değil erkek alınan tarafmış. Ancak yedi gün sonra damat evin üyesi olarak kabul edilirmiş. Bu bölgede düğün günü erkekler kafalarına beyaz şal takarlarmış. Bu sırada bütün işleri kadınlar yaparmış. (AAG, sf.20).

2.3.2.4. Tasvir Tekniği

Temel niteliği itibariyle anlatma, somutlaştırma demektir. Bir şeyi somutlaştırmak demek ise, onun karakteristik çizgilerini, rengini ve ruhunu canlandırmak demektir. Romancı, somutlaştırma işlemini gerçekleştirirken, tasvir yönteminden geniş bir şekilde yararlanır. Bugünkü romanda "tasvir" diye niteleyeceğimiz uygulamalar azalmış olsa da dünden bugüne uzanan süreçte tasvir, en fazla uygulanan yöntem olmuştur diyebiliriz (Tekin, 2018: 209). Bu sayede özenle oluşturulan ve bir amacın hizmetkarı olan kişiler ve mekân okurun gözlerinin önünde canlandırılır. Kenjeahmetov'un hikayelerinde genellikle bir durum/problem anlatıldığı için mekândan çok o durumun failleri olan kişiler tasvir edilmiştir.

A- Kişi Tasviri

Hikayelerin genelinde eleştirilmek istenilen kısma geçmeden önce yeteri ölçüde kişi tasviri yapılır. Ne eksik ne fazla olan bu tasvirler okuyucuyu okuduğu hikâye bağlamında tatmin etmektedir. Kişiler genellikle yaşları, görünüşleri, bazen

adları önemsenmeden verilmiştir. Bunun sebebi ise eleştiri amacıyla yazılan bir hikâyede ana odak eleştiriye sebep olan olumsuz unsurdur. *Kötü Niyet* adlı hikâyede başkişi kendisini birkaç kelimeyle tanıttıktan sonra ona iş veren müdürünü tasvir etmiştir.

Kurum müdürü Mekebay oldukça nazik ve ılımlı birisiydi. Daha Allahtan ne isteyebilirdim ki? Benim eski deneyimlerimdeki eksikliklerimi dile getirip, önerilerini söyledi ve sonra beni işe kabul etti. (KN, sf.4).

Günahım Arkadaşlarımın Boynuna adlı hikâyede bulunan Külay başkişiyi utandıran, onun hayatına negatif bir iz bırakan bir kişidir. Şaş Tenge ise tanışıp kısa sürede evlenme kararı aldığı fakat sonunun hüsrarla bittiği bir kişidir.

Özellikle Külay adında ağız iyi laf yapan, çok eğlenceli ve güzel şarkı söyleyen bir kadın vardı. Onun ağızından çıkan sözler sanki bir ok gibi saplanıyordu ve benim dilimi düğümlemişti. Ona bir cevap dahi veremiyordum. (GAB, sf.9).

Beklemediğim bir anda Şaş Tenge adındaki bir kızla otobüs durağında tanıştım. Ben otuz O ise yirmi dokuz yaşındaydı. Başka bir deyişle aramızda çok ortak nokta olduğunu fark ettik. (GAB, sf.10).

Ayda Altı Gün adlı hikâyeye ile ay insanları ve onların farklı yaşam tarzları okuyucuyu karşılar. Başkişi dedesini tanıtarak hikâyeye başlar.

Benim büyük dedem Tazşa (sonradan Kırşankı adını aldı) çok bilgili bir insandı. Hem bilgiliydi hem de çok eğlenceli birisiydi. O gittikten sonra ben karımdan başka kimseyi tanımıyordum. Ondan sonraki nesil benim gibi eşinden başka kimseyle yakın olamıyor. Çok yazık ama elden bir şey gelmez...

Rahmetli dedemin bilgeliği bana geçmese de ara sıra yalan söylemesi bana geçmiş. Şimdi sizlere yıl başında aya nasıl gittiğimi anlatacağım.

Ben şairim. Aladağ'ı, Yedisu'yu, Torga'yı doksan kere gezdim. Fakat on gün alkol alsam dahi aya gitme fikri aklıma gelemezdi. Sonuç olarak dört nala koşan altı aygırla ayda başıboş geziyordum. Nerede olduğumu bilmeden kalabalığın ortasına dalıverdim. (AAG, sf.17).

Selamlaştıktan sonra "Siz yabancıya benziyorsunuz, nereden geldiniz?" diye bana sordular. Çünkü onlar sütten daha beyazdı ve ben Kazakların kara çocuğuydum. Acele etmeden adımlı, nereden geldiğimi ve hayatımı anlattım. (AAG, sf.18).

Kespek'in İftirası adlı hikâyede başkişi kendinden bahsetmez. İş arkadaşı Kalima'yı ve deneyimli muhasebeci Kespek'i okuyuculara tanıtır. Söylemedi Demeyin adlı hikâye kitabındaki en detaylıca tanıtılmış kişi Kespek Bey'dir.

Biz bir kurumda çalışan on dokuz kişiyiz. Bu yüzden kendimize ait odalarımız yok. Baş muhasebeci, kasiyer ve ben deneyimsiz muhasebeci olmak üzere üçümüz aynı odada çalışıyoruz. Kasiyerin adı Kalima'dır. Kalima dediğimizde gözümüzün önüne genç bir kız gelir fakat ismi kadın olsa da o bir erkektir. Rahmetli annesi yedi oğlan doğurduğu için sonraki çocuğu kız olsun diye ona kız ismi vermiş. Biz de ona şaka yapmak için "Olgunlaşmış" deriz. (Kİ, sf.22).

Baş muhasebecimiz Kespek sekiz parmaklı, gür saçlı, dinç birisiydi. Her şeyi gözetleyen sert bir huyu vardı. Hiç okula gitmemesine rağmen çok tecrübesi vardı. Eğer benim hatamı fark ederse; sen çok eğitilmiş bir insansın, bu hatalarını görenler sen nasıl okudun derler. Senin beş senede okuyup aldığın diploman benim beş aylık kursta aldığım sertifikadan daha değersiz diye azarlardı. Yaşı büyük olduğu için ona cevap vermezdim ama aradan yıllar geçtikçe biraz daha tecrübe sahibi olmaya başlamıştım. (Kİ, sf.23).

Allah Kimsenin Başına Vermesin adlı hikâyenin kişi kadrosu bir elin parmaklarını geçmeyecek kadardır. Hikâye başından sonuna kadar Kıyıkım ve Kazan'dan gelen doktorun diyaloglarıyla geçer. Fakat doktor hakkında tek bilinen Kazan'dan geldiğidir.

Kıyıkım'ın yaşı elli-altmış arasındadır. Yüzü geniş, yuvarlak ve al aldır. Omuzları iki insan kadar geniştir. Ama onu tanıyan insanların dediklerine göre yirmi senedir kimseye bir zararı dokunmamıştır. Bunun nedeni hasta olmasıdır. Bu hastalık hayatının sonuna kadar onunla yaşayacak olan ve tedavisi olmayan sıra dışı bir hastalıktır. Tabii ki muayene edildi ve biraz tedavi gördü. Ancak bir türlü iyileşemedi. Şimdi de uzun zamandan beri Allahtan derdine deva bekliyor. (AKBV, sf.27).

Torpil Bulundu adlı hikâyede kişiler arasında ciddi bir tezatlık bulunmaktadır. Başkişinin günlerdir arayıp sonunda bulduğu Tıraş, fakir ve bir deri kemikken eşi onun aksine parmakları yüzük dolu ve oldukça kiloludur.

Kapıyı çalıp çalmadığımı bile hatırlamıyorum. Eve girdiğimde balık etli yengem boyutlarına uygun olan büyük bir koltukta uzanıyordu. On parmağındaki on yüzüğünü sürekli sayıyordu. Yengem koca cüssesiyle kalktığında bacaklarının ve kollarının kalınlığını gören insan üç gün yemek

yemekten vazgeçerdi. O fil gibi sallana sallana gelip ağır kilosundan dolayı zorlandığını hissettirirdi.

Allah'ım, daha neler göreceğim? Tıragan'ı görünce kaçasım geldi. Rahmetli Balgabay'ın dediği gibi deri ve kemikten oluşan bir şeydi. Onu ilk gördüğüm an donakaldım.

- Selamın aleyküm Tıragan diyerek elimi uzattım.

O, elini uzatınca sanki iskeletine dokunduğumu hissettim. (TB, sf.31).

Müfettiş Geliyor adlı hikâyede kişi tasviri aslında bir korku unsurudur. Müfettişler gidecekleri yere önceden haber gönderip insanları korkutmaktadırlar. Bu sebeple onlara dair oluşan bilgiler köydeki insanların ağızdan ağıza aktardıkları ve aktardıkça değiştirip daha korkunç hale getirdikleri tasvirlerdir. Hikâye kişilerince müfettişler tasvir edilmemiştir fakat onların kendi ağızlarından aktardıkları kadarıyla bilinen tek şey baş müfettişin kısa boylu, yardımcı müfettişin uzun boylu olduğudur.

- Geçen sene ya da herhangi bir yıl eksik yapılan işleri açığa çıkaran bunlardır.

- Yapılan suçu kokusundan anlayabiliyorlarmış.

- İçki kullanmıyormuş.

- İşini baştan savan insanlara acımıyormuş.

- Onun için pis huylu diyorlar. (MG, sf.34).

Misafirleri ev sahibinin eşi neşeyle karşıladı.

- Merhabalar, nasılsınız? Herkes günlerdir dört kulaklı, iki burunlu müfettiş geliyor diye bekliyorlardı. Bakıyorum da bizden bir farkınız yokmuş. Baş köşeye geçin. Aileniz, çocuklarınız iyi mi? (MG, sf.34).

İstifa Dilekçenle Gel adlı hikâyeyi tasvir yönüyle diğer hikayelerden ayıran kısım tasvir edilenlerin fon karakter konumunda bulunan sekreter kadınlardır. Onların adları yerine nasıl göründükleri tasvir konusu olmuştur.

Gazetede ki şiirimi kesip çekmeceme koydum. Bir anda müdürün uzun bacaklı sekreteri koşarak yanıma geldi.

- Müdür sizi çağırıyor! Dedi. (İDG, sf.49).

Şiirimi kesip çekmeceye koyarken müdür yardımcısının çil yüzlü sekreteri koşarak yanıma geldi ve şöyle dedi:

- Müdür yardımcısı sizi çağırıyor. (İDG, sf.50).

Şiirimi kesip çekmeceme koyar koymaz baş mühendisin kıvrıkcık sekreteri geldi ve şöyle dedi:

- Baş mühendis sizi çağırıyor. (İDG, sf.51).

Beyaz dişli kasiyer kız koşarak yanıma geldi:

- Seni baş muhasebeci çağırıyor dedi. (İDG, sf.52).

Bilmece adlı hikâye bir ilaçlama firmasında çalışan erkeklerin boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini konu almaktadır. Dolayısıyla bu firmanın hikâyeye dahil edilen çalışan sayısı oldukça fazladır. Fakat hikâye boyunca tasvir edilen tek kişi Maytok adındaki delikanlıdır.

Ben Kazakça bir deyimle insanları böcek gibi kaçırın kurumun patronuna yakın olan Şeppek adında bir delikanlıyım. (B, sf.52).

Gerekli ilaçlarla etrafı ilaçlayıp bir süre bekledik. Öyle zamanlarda sıkılmamak için bir eğlence aramak gibi alışkanlığımız vardı. Bu durumda hepimiz Maytok'un gözüne bakardık. Maytok işini tek başına doğru düzgün yapamazdı. Ancak sıra oyuna eğlenceye gelince bizim aklımıza bile gelmeyen oyunlar bulurdu. Onun bilmediği bir fıkra, bulmaca, tekerleme veya komik şiirler yoktu. Hepsini sanki ezberlemiş gibi bilirdi. Bizim tek eğlencemiz ise oydu. Bu kurumda ne iş yaptığını bilmiyorduk. Aslına bakarsanız kendisi bile bilmiyordu. Kısacası kadroda ismi geçse de mesleği yer almıyordu. Zaten buna ihtiyacımız da yoktu. Çünkü onun eğlenceli olması bize yetiyordu. (B, sf.52).

Sorunun Cevabı adlı hikâyenin iki kişilik kadrosu bulunmaktadır. Sadece bu hikâyede kişilerin hepsi tasvir edilmiştir. Onlar birbirine zıt karakterlilerdir ve diyaloglarından anlaşılacağı üzere akrabalarıdır.

Siz de biliyorsunuzdur Jumatay'ın çok eski bir arabası var. Arabanın sadece adı kalmış. Araba homurdayarak her gün yolda kalmaktan Jumatay ise arabasını sürekli tamir etmekten yorulmuyordu. Kısacası ikisi birbirine layıktı. Sanki Allah ikisini birleştirmiş gibiydi. Şoförün yanındaki adamın adı Ankau'dur. Kendisine arabanın gerçek sahibi diyebiliriz. Çünkü o, bu çiftliğin veterineridir. Jumatay oldukça kurnaz bir insandır. Ankau'ya hep patronum diyerek yalakalık yapar ve buna çok sevinen Ankau eski keçeyle kaplı arabanın içine gururlu bir şekilde oturur. Ankau köyün yakınından

geçerken daha da hızlı sürerdi. Bozuk araba ne yapsın ki hızlandığında duman atmaya başladığı. (SC, sf.58).

Bu arda Ankau yavaş yavaş eski alışkanlıklarına geri dönüyordu. Bu eski alışkanlıklar dediğimiz insanın hayatını sorularla sıkmasıydı. Hoşnut olmadığı kişiye “domuz” derdi. Bunun dışında lanet okuyan, kötü sözler söyleyen bir insan değildi. Eğer Ankau iki avucunu ovalarsa bu soru sormaya hazırlanıyor anlamına gelirdi. (SC, sf.59).

Kimi Suçlayayım adlı hikâye sanata ve sanatçıya verilen değeri göstermesi açısından önemlidir. Bu sebeple başkişi olarak adı belirtilmeyen ünlü bir besteci seçilmiştir. Bestecinin hayal kırıklığına uğrayacağı bu eserde kendisini anlatışı şu şekildedir:

Hepiniz benim bir besteci olduğumu biliyorsunuz. Övünmek istemem ama şarkı söylenen her yerde benim ismim anılmadan başlanmaz. Çok sayıda yarışmadan ödül kazandım. Belki yeteneğim, emeğimin meyvesidir. Ancak itibarsız değilim. Tanınmış sanatçılar da arkamdan güzel sözler söylerler. (KS, sf.80).

B- Mekân Tasviri

Söylemedi Demeyin adlı hikâye kitabındaki tek mekân tasviri *Aferin Sana Yeşil Kağıdım* adlı hikâyede bulunmaktadır. Başkişinin taşındığı bu ev ona başta umut kaynağı, sonrasında eşiyle arasını düzelteren bir unsur ve en sonunda yapacağı masrafları endişelenerek düşündüğü bir yer olmuştur.

Oley! Sevinçten yerimizde duramıyoruz. İki odalı yeni bir daire aldık. Evlenmenin şehirde bir daire almaktan on kat daha zor olduğunu biliyorsunuzdur. Elbette bu bir şaka. Yeni dairemizde zeminin gıcırdamasına ek olarak duvarları dökülüyor. Kapıları sağlam değil, pencereleri kırılmış ve çatısı akıtıyor. Kaloriferlerinden su damlatıyor. Duvarların köşeleri küflenmiş. Su da doğru dürüst akmıyor. Bu eksiklikleri görünce aklımı kaybediverdim. Tam o anda Sıksıyma geldi ve her şeyi unutup birbirimize sarıldık. Yeni dairemizi kutlamaya başladık ve çok mutluyduk. (ASYK, sf.46).

2.3.2.5. Leitmotiv Tekniği

Zaman içinde roman sanatında da kullanılan "leitmotiv" yöntemi, edebiyata müziğin armağanıdır. Müzikte, belli aralıklarla tekrarlanan seslerle hem ritim ve

hem de süreklilik elde edilir; dolayısıyla dinleyen üzerinde hoş bir etki bırakılır. Bu imkândan yararlanmak isteyen romancılar, zaman içinde bu tekniğe rağbet göstermişlerdir (Tekin, 2018:262) Eserde sık sık tekrarlanan sözlerin adlandırması olarak karşımıza çıkan Leivmotiv tekniğine *Söylemedi Demeyiniz* adlı eleştiri hikayelerinin bulunduğu kitapta sıkça rastlanmaktadır.

Kötü Niyet adlı hikâyede “kara telefon” sözü sıkça geçmektedir. Kiyas’ın kara telefonunun her çalması o ana negatif bir hava katmıştır. Çünkü arayan kişiler dondurucu kış soğuğuyla başa çıkmaya çalışırken bunun yaşanmasına sebep olan Kiyas arayanın kim olduğunu bilmektedir.

Telefon gece gündüz durmaksızın çalıyordu. (KN, sf.4).

Sonraki gün benim kara telefonum patlayacakmış gibi çaldı. (KN, sf.5).

İşte o arada benim kara telefonum havaya fırlayıp yere düştü. (KN, sf.6).

Benim kara telefonum susmaksızın çaldı. (KN, sf.7).

Bunun yanında *Söylemedi Demeyiniz* adlı hikâye kitabının üç öyküsünde rüşvet konusu sıkça işlenmiştir. *Tıraş’ı Tanıyan Var Mı?* adlı hikâyede başkişi Tıraş bulma yolunda çok fazla insanla tanışmıştır. Rüşvetin toplumun en küçük yapılarına kadar inişini gösteren bu hikâyede her gittiği kişi bir başkasına yönlendirirken “yanına bir şey al” diyerek öneride bulunmuştur.

Cebine bir kırmızı kâğıt koyup yanına git. (TTVM, sf.69).

Benim gönderdiğimi söyle ama cebinde yine de bir şeyler olsun. (TTVM, sf.70).

Ona benim gönderdiğimi söyle ve yanına bir şişe şampanya al. (TTVM, sf.70).

Yanına bir şeyler alıp yanına git. Benim gönderdiğimi söyle sana yardım edecek. (TTVM, sf.70).

Ama madem buralara kadar geldin bir sonraki sokakta yaşayan Kiyas adlı arkadaşım Tıraş’ın yakınıdır. Bu arada yanına bir şeyler almayı unutma. (TTVM, sf.71).

Şuradaki marketten bir konyak alıp git ve benim gönderdiğimi söyle. İyi şanslar. (TTVM, sf.71).

Torpil Bulundu adlı hikâyede ise başkişi sonunda Tıraş'ı bulmuştur fakat bu sefer de Tıraş'a, Tıraş'ın eşine ve depo çalışanına rüşvet vermesi gerekmektedir.

Bunun karşılığını alacak mıyım?

- Tabii ki ağabeyciğim.

- Kayınçom yengen için de bir şeyler var değil mi?

- Elbette. (TB, sf.32).

- Şimdi burada olanları kimseye anlatmamamız için bir şeyler daha ver. (TB, sf.33).

Kötü Niyet adlı hikâyede görevini kötüye kullanan Kiyas ihtiyacı olduğu zaman eksikliklerini karşılamak adına kurumların ve kişilerin ısınma sistemlerinde problem çıkarır. Yine burada rüşvet için girişilen bir hareket görünmektedir.

- Ah! Madem bu kadar kötü durumdasınız size bir iki adam göndereyim. Eee, bize et o kadar çok gerekli değil, İki tanecik sığır gönderseniz yeter.

- Tabii ki! Ağabeyim, et işini hallederiz, adamlarınızı çabucak gönderin, soğuktan dişlerimiz birbirine çarpıyor. (KN, sf.6).

- Dedikleriniz doğru, bir gün bize de işiniz düşer... Şimdi bize bir çare bulun.

İlk baştaki gibi alay etmeyi bırakıp hemen konuya girdim.

- Tamam, benim evime telefon bağlayabilir misiniz?

- Aman aman! İsteddiğiniz bu olsun... (KN, sf.7).

2.3.2.6. Montaj Tekniği

En genel anlamda bir edebi ederin içerisinde başka bir eserin kurguya yardımcı olacak şekilde yerleştirilmesidir. Tekin'in açıklamasıyla "Bir romancının, genel kültür bağlamında bir değer ifade eden anonim, bireysel ve hatta ilahi nitelikli bir metni, bir söz veya yazıyı, "kalıp halinde" eserinin terkibine belirli bir amaçla

katması, kullanması demektir. Bu teknik, bir bakıma bizim edebiyatımızda köklü bir geleneği bulunan “iktibas” sanatını hatırlatmaktadır (2018:255) Esere hizmet etmesi, anlatımı kolaylaştırıp desteklemesi açısından atasözü, deyim şiir gibi farklı türlerden destek alınmasıyla oluşturulur. *Kötü Niyet* adlı hikâyede başkişi rüşveti ne kadar sevdiğini ve almaktan çekinmediğini bir atasözünü belirtmiştir.

Bu sayede dört- beş yılda... neler neler yaptım. Bizde çekirgeden korkan ekin ekmez diye bir laf var bu yüzden korkup rüşvet yemeyecek miyim? Mesela, geçen sonbaharda da işten kovulmuştum ama lüksümden ödün vermedim. Bu sene şimdiden on ton çimentoyu yedim bile. (KN, sf.3).

Ayda Altı Gün adlı hikâye fantastik anlatım tekniğiyle oluşturulmuştur. Bu sebeple ayda geçirdiği zamanı konu alan eserde eleştirel, mizahi şiirler yazan birisi olarak okuyucunun karşısına çıkar. Ayda bulunduğu bir zaman gittiği yazı işleri ofisini ve oradaki insanlara yazdığı eleştirel hikayelerini anlatmıştır.

Merak ettikleri için yaşadığım yeri onlara anlattım ve çok şaşırdılar. Konuşmanın sonunda alaycı hikayeler yazdığımı anlatıp “Eniştem yedi köpekle geziyor” adlı manzum eleştiri eserimi söyledim. Ertesi gün şiir gazetesinde çıkınca okuyan insanlar bayıldı. (AAG, sf.19).

Kespek'in İftirası adlı hikâye üstü tarafından bezdiriye ve iftiraya uğrayan bir gencin başına gelenleri anlatmaktadır. Genç muhasebeci Erekey üniversite yıllarında edindiği şiir yazma hobisine geri başlamıştır. Başkişinin iş yerindeki boş zamanlarını bu şekilde değerlendirmesiyle bu teknikten yardım alınmıştır.

“Hayattaki yerini bulmadan sevinme

Eğitim almadan övünme” (Kİ, sf.23).

Fakat eklenen bu şiir hikâyenin seyrini değiştirmiştir. Kespek bey üniversiteye gidememiş ve beş aylık bir kurstan aldığı sertifika sayesinde bu işe girmiştir. Yıllar içinde gösterdiği çabalar onu geliştirmiş ve baş muhasebeci olmuştur. Dolayısıyla yazar, onu okuyucunun zihninde genç muhasebeciden daha cahil bir konuma yerleştirmiştir. Yaşadıkları sorun sebebiyle genç muhasebeciden kurtulmak isteyen Kespek iftiralarla dolu bir dilekçe yazmıştır. Dilekçe, anlatımı

güçlendirmek ve farklı açılar katmak amacıyla esere montaj tekniği sayesinde eklenmiştir.

Genç muhasebeci Erekey Armanop görevini yerine getirmiyor. Benim de çalışmama engel olmaktadır. İşe sarhoş geliyor, dediklerimi yapmıyor, ofiste benimle dalga geçen şiirler yazıyor. Dilekçeme şiiri de ekledim.

Armanop beyin işten çıkarılması gerekmektedir. Aksi takdirde ben işten ayrılacağım. (D, sf.25).

Bu durum, *Kespek'in İftirası* adlı hikâyenin devamı niteliğindeki *Dilekçe* adlı hikâyede daha net bir şekilde anlaşılmaktadır. Yazar, Abay'ın *Kış* adlı şiirini hikâyeye başkişinin hobisi aracılığıyla eklemiştir. Fakat Kespek Bey bu şiiri Arap harfli olduğu için anlamaz ve toplanan komitenin önünde dilekçesini nitelediğini düşünerek masaya koyar.

*“Beyaz kaftanlı, uzun boylu, ak sakallı,
Kör, dilsiz, tanınmaz bir canlı.
Üstü beyaz, rengi soluk,
Adım attığı her yer gıcırdar.
Nefes alıp vermesi rüzgârlı bir gün,
Yaşlı adam kış geldi, sorunlar arttı.”*

- Gördünüz mü? “Kör, Aptal, Yaşlı” demiş. Buna artık ne diyebilirim ki? diye Kepek bağırmaya başladı.

- Hey Kespek, sakın ol! Dedi yaşlı Küzenbay.

- Saçma sapan konuşma, bu Abay'ın *Kış* adlı şiiri değil mi? Seninle hiçbir alakası yok. Çocukla çocuk olma. (D, sf.26).

İstifa Dilekçenle Gel adlı hikâyede bu tekniğe sıkça başvurulmuştur. Hikâyenin seyri başkişinin şiirlerinin gazete ve dergilerde yayımlanmasıyla şekillenmiştir. Yazdığı her şiir üstlerinden birisinin yaptığı hatayı eleştirmesi üzerine her yayımlanan şiiri sonrasında işten kovmakla tehdit edilmiştir.

Bu şekilde bir süre çalıştıktan sonra ilk şiirim ilçe gazetesinde yayımlandı.

*“Başkanım unutmamış
Dünkü hediyesini*

Mağaza müdürü olarak seçilsin

Talimatını verdi.”

(İDG, sf.49).

Diğer gün “Genç Leninci” gazetesinde “Ağıt” adındaki şiirim yayınlanmaz mı!

Müdür yardımcısı yanıma geldi

Başımı belaya soktu

Bir sofrada yiyip içerdik

Bu yaptığın hiç oldu mu?

(İDG, sf.50).

“Ara” dergisi bir şiirimi yayınlamış. Şiirin içeriği evin kalitesizliği hakkındaydı.

Biçimsiz bacası

Şekilsiz çatısı

Her gün su akıtır

Gözümüzün önünde

(İDG, sf.51).

Bölge gazetesinde bir şiirim daha yayınlandı. Nasıl olduğunu bile hatırlamıyorum. İçinde “baş muhasebecinin ağzında bir sigara” diye bir kısım varmış. Beyaz dişli kasiyer kız koşarak yanıma geldi:

- Seni baş muhasebeci çağırıyor dedi.

- Bu sefer bittim, bari istifa dilekçemi yazayım dedim. (İDG, sf.51-52).

Affedebilir misiniz? adlı hikâyede sebepsiz yere saldırıya uğrayan başkışının evine saldıran norm karakterin babası ve köyün iki ihtiyarı gelmiştir. Başkışının şikayetini geri çekmesini rica ettikleri sırada bolca deyim ve atasözü kullanmışlardır.

- “Amcasıyla kavga eden yeğen düşermiş.” Siz burada yeğensiniz Tülen sizin amcanız.

- “Atın toynağı kendi ilacı olurmuş” Beken’ciğim biz yabancı değiliz bir büyüklük yap. (AM, sf.77).

- Evet sözün kıyası bu Beken'ciğim, kusura bakma. Farkındayız hatamız çok büyük.

- "Birisi özür diliyorsa onu affetmelisin" diye bir söz vardır. (AM, sf.77).

- Gelerek doğru yaptınız. "Affedici olmak büyüklüktür."

Bu sırada ihtiyar adam yerinden fırlayarak:

- Beken, çok doğru söylüyor.

- Olgun insana laf anlatmak zor değilmiş, Bekenciğim sen akıllı bir insansın. (AM, sf.78).

2.3.2.7. Diyalog-Monolog Tekniği

Eserlerde belirli bir amaca hizmet etmesi adına bir araya getirilen kahramanların birbirinden bağımsız oldukları düşünülemez. Onlar yazarın düşüncelerini itibari hayatta gerçekleştiren ve okuyuculara gösteren oyunculardır. Bu sebeple iletişim kurmaları ve iletişim sırasında görevlerini yerine getirmelilerdir. Bu konuşmalar sayesinde eser canlılık kazanır ve okuyucunun ilgi odağı dağılmaz. "Diyalog yöntemi, kurmaca nitelik taşıyan romanın omurgasının vazgeçilmez yapı taşlarından biridir. Doğal olarak bunun birtakım nedenleri vardır ve bu nedenler, diyalogun işlevselliğinde yatmaktadır. Her şeyden önce diyalog yöntemi, romana çeşitli açılardan güç katmakta, romanın edebî ve düşünsel dokusunu zenginleştirmektedir" (Tekin, 2018:266). Bu doğrultuda monoloğa bakılacak olunursa kelime anlamlarından birinin teklik olduğu görülecektir. Tıpkı diyalog gibi bir amacı vardır fakat bunu gerçekleştirmek için başka bir kahramana ihtiyaç duymaz. Bazen içinden bazen de dışından konuşarak okuyucuya yazarın vermek istediği unsurları düşüncesiymiş gibi aktarır.

A- İç Diyalog

Bu teknikle kişi sanki karşısında birisi varmış gibi konuşmaktadır. Bu sırada onun kişiliğinden, iç dünyasından yapılan çıkarımlarla eserin anlaşılabilirliği artırılmaktadır. *Kötü Niyet* adlı hikâye iç diyalog tekniğinin en yoğun şekilde kullanıldığı eserdir. Yazar, rüşvet almayı seven pişkin karakterli birisinin

gözünden toplumun bu aksaklığını eleştirir. Kiyas, kendi kendine her konuşmasında bu yaptıklarını mantıklıymış, doğruymuş gibi göstermeye çalışır.

Ah, gözümüzü açtırmayacak kadar esen fırtınadan, tükürsek tükürük daha yere düşmeden donan ayazdan bahsediyorum! Belki “sen kötü niyetli zavallı bir insansın” diyeceksiniz. Hayır bunu istememin bir sebebi var. Çünkü benim onurum, itibarım, tanıdıklarım ve kazancım kış mevsiminin sayesinde. Kış mevsimi bitince benim de gücüm bitiyor.

Nedenini bilmiyorum ama rüşvet almayı seven bir karakterim var. Rüşvet olarak sadece et, yağ, şeker ve çayla sınırlı değilim. Kum, yün demeden her şeyi kabul ediyorum. Seçmek olur mu hiç? Çünkü bunları çok kolay bir şekilde kendi faydam için harcayabilirim. (KN, sf.3).

Bu düşüncelere sahip birisinin gücü eline alınca yapacaklarının sınırı olmadığı aşıkardır. Başkişi de bu gücün ve yapabileceklerinin farkındadır. Hoşuna gitmeyen insanları cezalandırmaktan geri kalmaz. Sanki karşısındaki okuyucularla göz teması kurmuşçasına konuşmaya devam eder.

Görüyor musunuz, okumamış olsam da neler neler yaptım...

İşime yaramayanları ve bana karşı gelenleri cezalandırdım. Sadece Kıytaş'ım sağlıklı olsa yeter. Bu arada, yakında komşum Köpirbay'a da sıra gelecek. O, tam bir köpek. Ondan hiç hoşlanmıyorum. (KN, sf.8).

Aferin Sana Yeşil Kağıdım adlı hikâyede başkişi tesisatçı tarafından dolandırıldıktan sonra yaptıracağı diğer işlemleri kara kara düşünmeye başlamıştır.

Sonunda evdeki arızalı olan tüm borular da tamir edildi. Şimdi de elektrikçi çağırmak, pencerelerin çerçevelerini tamir ettirmek, duvarları boyamak ve kapıyı tamir ettirmek gerek. Fakat inşaatçılar bu problemler için ne kadar kâğıt isteyecekler ki? (KN, sf.49).

Bilmece adlı hikâyede patrona yakın olan Şeppek adlı delikanlının kısa bir süreliğine müdür olduğu zamana dönmesiyle hikâyeye kurgulanmıştır. Belirtilen bu süreçte Maytok adlı çalışanın bilmece teklifi sebebiyle Şeppek durumu içinden ölçüp tartmış ve kararını vermiştir.

-Baseciğim (bana böyle hitap edilmesini seviyordum) kimsenin bilmediği bulmacayla geldim. Eğer cevabı bulursanız istediğiniz her şeyi yapacağım. Eğer bunu siz bulamazsanız benim istediğimi yapacaksınız. Kahraman

düşmana acı mazmış bu yüzden ben de patron olduğum için tereddüt etmeden tamam dedim. (B, sf.53).

Tıraş'ı Tanıyan Var Mı? adlı hikâyede başkişi üzerine düşen görevi yerine getirememenin verdiği yükün altında ezilmektedir. Çünkü eşiyile planladıkları görevlerin hepsini yerine getirmişlerdir. Bu sebeple kalan son görevin psikolojik baskısı başkişiyi kendi kendine konuşmaya itmiştir.

İşte yıl sonu yaklaşıyor ama bir anda planın başarısızlıkla sonuçlanma riski var. Halının parası hazır ama almak için fırsat bulamadık. Duvara asmak için çivisini bile çakmıştık. Ancak halıyı alamadık. Güvendiğim adam beni yarı yola bırakmıştı. Şimdi ne yapacağız bilmiyorum. Bu planın sorumlusu olarak ismim, soy ismim ve imzam var. Bu bir gerçek. Planı asmak gibi bir lüksüm olamaz. (TTVM, sf.69).

Tekrar yola koyulmuştum çünkü başka çarem yoktu. Planın son günü yaklaşmıştı. Eve halısız gitmeye gururum el vermiyordu. Almak için tanıdık da bulamıyordum. Ah, kaderim, Kazakların hepsinin birbirleriyle akraba olduklarını söylerler. Tıraş'ı tanıyanlar var mı? (TTVM, sf.71).

Kimi Suçlayayım adlı hikâyede Arkau adlı köye görevlendirmesi yapılan bir besteciyi ve onun yaşadığı sorun üzerinden sanata ve sanatçıya verilen değer okuyucuya aktarılmıştır. Hikâyenin başlangıcında başkişi kendini tanıtırken karşısında olan birisiyle konuşur gibi yapmaktadır.

Hepiniz benim bir besteci olduğumu biliyorsunuz. Övünmek istemem ama şarkı söylenen her yerde benim ismim anılmadan başlanmaz. Çok sayıda yarışmadan ödül kazandım. Belki yeteneğim, emeğimin meyvesidir. Ancak itibarsız değilim. Tanınmış sanatçılar da arkamdan güzel sözler söylerler. (KS, sf.80).

B- Dış Diyalog

Hikâye kişilerinin karşılıklı konuşmalarını kapsayan bu teknik sayesinde canlılık kazandırılmıştır. Dış diyalog, *Söylemedi Demeyin* adlı hikâye kitabında en çok kullanılan tekniktir. *İnsan Gibi Yaşayalım*, *Erkek Milletinin Sırrı* ve *Anne Babaya Mektup* adlı hikayeler haricindeki toplam yirmi bir hikâyede bulunmaktadır. Bu sebeple her hikâyeden örnek vermek yerine içlerinden seçilenler aracılığıyla gösterileceklerdir.

Ayda Altı Gün adlı hikâyede ay insanlarıyla tanışan başkişi onların Kazakçayı tersten konuştuğunu fark eder ve tanışır.

- Nımales mükyela!(Selamın aleyküm)

-Ev mükyela males (ve aleyküm selam) deyip ofis çalışanlarıyla ayaklarımla selamlaştım.

- Irakuy zınıkiç idnefeyeb (yukarı çıkınız beyefendi)

Geçtim ve her şey yolunda gitmeye devam etti. Onlar çok nazik ve sevimli insanlarmış. Selamlaştıktan sonra "Siz yabancıya benziyorsunuz, nereden geldiniz?" diye bana sordular. Çünkü onlar süttten daha beyazdı ve ben Kazakların kara çocuğuydum. Acele etmeden adımlı, nereden geldiğimi ve hayatımı anlattım.

- Oha! Siz gökyüzündeki "Aynüd"(Dünya) gezegeninden mi geldiniz?

Ofisteki genç "Demek gitmek isteyene dünya yakın dedikleri buymuş" dedi. (AAG, sf.18).

Allah Kimsenin Başına Vermesin adlı hikâyede hastalık hastası olan başkişinin doktorla olan konuşmaları bu tekniğe diğeri bir örnektir.

- Başka şikayetleriniz var mı? Tansiyon, eklem ağrısı, kalp gibi...

- Ah oğlum, bütün dert sıkıntı beni bulmuş. Sen de fark etmişsindir. Beynim zonkluyor, kalbim hızlı çarpıyor, tansiyonum yükseliyor, dilim düğümliyor, ateşim yükseliyor, midem yanıyor, dizlerim sızlıyor, yemek yiyemiyorum, karnım ağrıyor, elim ayağım donuyor sürekli kramp giriyor. Offf öyle işte...

- Uykunuz nasıl?

- Allah affetsin ama uykum da kötü. Bir türlü uyuyamıyorum. Uyudum mu uyanamıyorum. Eh yavrum, hastalığım çok kötü korkuyorum. (AKBV, sf.29).

Sorunun Cevabı adlı hikâyeye genel itibarıyla soru-cevapların bulunduğu kısa diyaloglarla oluşturulmuştur. Şoför Jumatay ve veteriner Ankau işleri gereği tüm gün araçla köylere gitmektedirler. Jumatay'dan edinilen bilgiye göre Ankau uzun zamandır kurtulduğu bir alışkanlığına geri dönmeye başlamıştır. Bu alışkanlık onun konuşmayı yeni sökmüş bebekler gibi her şeyi sormasıdır.

- Jumatay?

- Efendim patron.

- Evli misin?

- Bekarım.

- Neden bekarsın?
  - Evlenmedim.
  - Neden evlenmedin?
  - Yaşım küçük.
  - Ne demek yaşın küçük?
  - Geç doğdum.
  - Neden geç doğdun?
  - Babam geç evlenmiş.
  - Baban ne den geç evlenmiş?
  - Çünkü annem geç evlenmiş.
  - Neden annen geç evlenmiş?
  - Anne babası izin vermemiş.
  - Neden anne babası izin vermemiş?
  - Akrabaları karşı çıkmış.
  - O domuzlar neden karşı çıkmış?
  - Çok para vermediler diye.
  - Kim o hayvan? İsmi söyle bana.
  - Ona ne yapacaksınız?
  - Onu domuzdan beter edeceğim.
  - Ama siz zaten burada oturuyorsunuz.
  - Boşver ya, bana mı dedin onu?!
- O anda Ankau sessiz kaldı. (SC, sf.59).

C- İç Monolog

En genel anlatımla kişinin iç sesleridir. Bu sayede mevcutta bulunan durumla kahramanın duyguları birleştirilir. İnsan, yaratılışı gereği bazen konuşamaz. Bilinçli bir şekilde yapmadığı bu eylem sırasında onun iç sesleri, kaygıları bazen sevinçleri duyulur. Bu tekniğin edebiyata yararı karmaşık bir sisteme sahip olan insanı anlama yolunda önemli bir adımdır. Kişinin bu eylemi akademik bir dille gerçekleştirmeyeceğinden dolayı “cümlelere, konuşma dilinin havası ve mantığı hakimdir” (Tekin, 2018:277)

Günahım Arkadaşlarımın Boynuna adlı hikâyede otuz yaşına gelmiş fakat hala bekar olduğu için insanlar tarafından alay edilen bir başkişi okuru karşılar. Yazarın esere özenle yerleştirdiği iç monologlar sayesinde onun nasıl hissettiği hakkında bilgilere ulaşılmaktadır. Arkadaşlarının alay etmesi sonucu evlenmeye karar verir ve nasıl partner bulacağını bilmediği için kitaplara ve kadınlarla arası iyi olan erkeklere danışır. Hikâye boyunca onun sessiz çılgınlıkları duyulmaktadır. Çünkü ne zaman bir kadınla tanışıp evlenmeye niyetlense ortaya çıkan bir arkadaşı onunla dalga geçmek için iftira atar ve aralarındaki her şey biter.

Bekarlık insana yakışmaz diyerek sarı saçlı, mavi gözlü bir oyuncak bebeği yanıma oturtmuştu. İnsanlar neredeyse gülmekten bayılacaklardı. Ne yapacağımı bilemedim. Ayaklar altındaki gururumu onlara kızarak geri alamazdım. Eğer orayı terk etseydim kimin umurunda olacaktım ki? Ben de bu yüzden orada eğleniyormuş gibi yapıp etrafa pişmiş kelle gibi sırtıyordum. (GAB, sf.9).

Öylece Kaldım adlı hikâyede başkişi ustabaşı olduğu için gittiği her kurumda görmezden gelinmiş, istediği mal/hizmete kavuşamamıştır. Gittiği kurumlardan birinin müdürlüğünü yakın akrabası olan Tubay yapmaktadır. Ondan aldığı cevap sonrasında ise iç monolog tekniğinin örneğini vermiştir.

- Amortisör var ama yok.
- Tubaycığım ben sizin yakın akrabanızım.
- Fark etmez.

Dürüst olmak gerekirse bana satmadığı değil “yakın akrabanızım” dediğimde “Fark etmez” demesi zoruma gitmişti.

Şunu fark ettim ki nereye gidersem gideyim tüm kurum yöneticileri aralarında anlaşmışlar gibi aynı soruları soruyorlardı. Baktığımızda sanki bütün sorular yukarıda bir kişi tarafından hazırlanmış gibiydi. (ÖK, sf.15-16).

Torpil Bulundu adlı hikâyede başkişi aracılık yapacak olan Tıraş adındaki adamın evini bulduğunda Tıraş’ın ve eşinin birbirinden zıt görünüşlerini zihninde yorumlamıştır.

Eve girdiğimde balık etli yengem boyutlarına uygun olan büyük bir koltukta uzanıyordu. On parmağındaki on yüzüğünü sürekli sayıyordu. (TB, sf.31).

Yengem koca cüssesiyle kalktığında bacaklarının ve kollarının kalınlığını gören insan üç gün yemek yemekten vazgeçerdi. O fil gibi sallana sallana gelip ağır kilosundan dolayı zorlandığını hissettirirdi. (TB, sf.31).

Allah'ım, daha neler göreceğim? Tıragan'ı görünce kaçasım geldi. Rahmetli Balgabay'ın dediği gibi deri ve kemikten oluşan bir şeydi. Onu ilk gördüğüm an donakaldım.

- Selamın aleyküm Tıragan diyerek elimi uzattım.

O, elini uzatınca sanki iskeletine dokunduğumu hissettim. (TB, sf.32).

Ah Keşke adlı hikâyede devlet memuru olan Tıraş'ın sesi duyulmaktadır. Halk komitesinin görüşmeye çağırmasıyla geçmişte yaptığı hatalarından kaynaklı olduğunu düşünmeye başlamıştır. Hikâye boyunca onun korkmuş, ne yapacağını bilmeyen sesi duyulmaktadır.

Ne yapacağım? Son on yıldır hiçbir şeye bulaşmıyordum. Şimdi sanki başıma bir felaket geldi. Eyvah eyvah! Hangi hain beni şikâyet etti! Zenginsen kıskanırlar, fakirsene acırlar. Ben daha ne yapayım? Neyse kötü düşünmeyi bırakmalıyım. Kendi kendime eğer suçumu kabul edip özür dilersen belki affederler diyordum. (AK!, sf.43).

D- Dış Monolog

Seyit Kenjeahmetov'un pek kullandığı bir teknik olmamakla beraber kahramanın yüksek sesle ve tek başına konuştuğu, doğruca okuyucuya seslendiği yöntemdir. Çetişli, "Bir kişinin karşısındaki insana veya insanlara fırsat vermeden tek taraflı ve uzun bir biçimde, sesli olarak konuşmasıdır" (2004:105) demiştir. *İnsan Gibi Yaşayalım* ve *Erkek Milletinin Sırrı* adlı hikayeler genel olarak öğüt amaçlı kaleme alınmıştır. Bu öğütler eleştirel bir yolla verilmiştir. Anlatıcı kadın-erkek ilişkisinde dikkat edilmesi gereken noktaları, onları bekleyen problemleri uzunca ve araya başkası girmeden anlatmıştır.

Hepimizin bildiği gibi şimdi evlenmek çok zor. Kusura bakmayın ama kadın artık erkekten çekinmiyor. Tam tersine erkekler kadınlardan çekinir hale geldi. Eğer erkeklik taslasan kanepede uyumak zorunda kalırsın. Eğer vurayım desen o korkmayacak ve sen ondan korkacaksın. Çünkü nafaka ödeyen korkak bir erkek bir daha eş bulamaz. Bu sebeple eşin ne derse her şeyine tamam demekten başka çare yok. (İGY, sf.11-12).

Eşiniz yanınızdayken tanıdığınız kadınları fark etmemiş gibi yapıp ve selamlaşmayın. Eşinize sevginizi ispat etmenin en iyi zamanı o hastalandığı günlerdir. Hastanelik olduğunda "Allah'ım! Onu koru, o benim her şeyim, hayatımın anlamı" diye ağla. İnsanların gözleri önünde ağlarsanız daha etkili olur. (İGY, sf.13).

Erkeğin yüzünü düşürecek bir anı yakaladığınızda o anı kaçırmamanız lazım. Akrabaları, arkadaşları eve geldiklerinde hastalanın, surat asın, tabak çanağı sertçe masaya koyun, kapıyı sert kapatın, çocukları azarlayın... Eğer bir şey derse susun ve ona cevap vermeyin. Misafirlere gidin demektense suratınızla hissettirin. O zaman misafir nadir gelir ve evin içinde huzur olur. Kocanız patronunu veya akrabalarını davet ederse bu Allah'ın bir nimetidir. Çünkü o gün güzel bir kavga çıkarabilirsiniz. "Eğer misafir gelirse evden kovacağım! Hasta taklidi yapacağım! Kapıyı kilitleyip aileme gideceğim!" diye problem çıkarın. "Bunu yapmazsam bana da (adı) demesinler" deyip masayı, sandalyeleri devirin ve birkaç tabak, bardak kırmaktan da çekinmeyin. Bütün bunlara şahit olan erkek aklını kaybeder ve size yalvarır. "Ne istersen yaparım" der. İşte bu fırsattan en iyi şekilde yararlanabileceğiniz şeyler pahalı altın takılar ve kıyafetlerdir. Bunları sonraya bırakmayın sizi kandırabilir. Çünkü erkeğin sağı solu belli olmaz. (EMS, sf.39).

Seyit Kenjeahmetov'un *Söylemedi Demeyin* adlı hikâye kitabındaki yirmi dört eleştirel hikâye, anlatım teknikleriyle dikkat çekici bir biçimde desteklenmiştir. Kitap genellikle diyaloglar üzerine kurulu olup, geriye dönüşler ve montaj unsurlarıyla zenginleştirilmiştir. Leitmotiv tekniği, sıkça kullanılan kelimeler ve cümlelerle negatif bir amacı vurgulamak için ustaca kullanılmıştır. Hikayelerdeki tasvirler genellikle kişilerin görünümünden ziyade eylemleri ve duruşları üzerinden yapılmıştır. Bu şekilde, hikayelerde eleştirilmek istenen konuya geçilmeden önce karakterler yeterince tanıtılmış ve okuyucuya sunulmuştur. Geriye dönüşler sıklıkla kullanılmış olup, özellikle *Tıraş'ı Tanıyan Var Mı?* adlı hikâyede ileriye dönüşlere de yer verilmiştir. Karakter tasvirlerinde detaylıca yaş, görünüş ve isim gibi özellikler önemsizmiş, eleştirinin odaklandığı konu üzerinde durulmuştur.

3. BÖLÜM

AKTARILAN HİKAYELER

3.1 KÖTÜ NİYET

İnsanlar ne düşünüyor bilmiyorum ama ben hayatın kış olmasını isterdim. Eğer kış olacaksa ocak ayı gibi donduran, şubat ayı gibi uluyan olmalı. Ah, gözümüzü açtırmayacak kadar esen fırtınadan, tükürsek tükürük daha yere düşmeden donan ayazdan bahsediyorum! Belki “sen kötü niyetli zavallı bir insansın” diyeceksiniz. Hayır bunu istememin bir sebebi var. Çünkü benim onurum, itibarım, tanıdıklarım ve kazancım kış mevsiminin sayesinde. Kış mevsimi bitince benim de gücüm bitiyor. Bu gerçek sırrımı şimdi size söyleyeceğim.

Benim adım Kiyas. Okumamış olsam da görmüş geçirmiş bir insanım. Belirli bir mesleğim olmasa da yılda beş-altı yerin parasını yiyorum. Nedenini bilmiyorum ama rüşvet almayı seven bir karakterim var. Rüşvet olarak sadece et, yağ, şeker ve çayla sınırlı değilim. Kum, yün demeden her şeyi kabul ediyorum. Seçmek olur mu hiç? Çünkü bunları çok kolay bir şekilde kendi faydam için harcayabilirim.

Bu sayede dört- beş yılda... neler neler yaptım. Bizde çekirgeden korkan ekin ekmez diye bir laf var bu yüzden korkup rüşvet yemeyecek miyim? Mesela, geçen sonbaharda da işten kovulmuştum ama lüksümden ödün vermedim. Bu sene şimdiden on ton çimentoyu yedim bile. Her şeyi boş vermiştim, hem ne gerek vardı ki, gece gündüz iş arasam da insanlar “yeni çizmelere gerek yok eski çizmeler bize yeter” diyorlardı. Kendime baktığımda ise ben ne yeni çizmeli ne de eski çizmeliydim, sadece sıradan bir insandım. Sonrasında, ısınma merkezine çeşitli memurlar alınacağı söylentisini duyup “kirlî bir iş değilse her iş olur” mantığıyla düşünerek görüşmeye gittim.

Kurum müdürü Mekebay oldukça nazik ve ılımlı birisiydi. Daha Allahtan ne isteyebilirdim ki? Benim eski deneyimlerimdeki eksikliklerimi dile getirip, önerilerini söyledi ve sonra beni işe kabul etti.

Böylece orta büyüklükte bir ofisim ve idare eden bir maaşım olmuştu. İşim ısınma sistemlerinin kırılan yerlerinden düşen parçaları sipariş edip, oraya tamir ustalarını göndermekti. Hepsi bu kadar. Rüşvet alabileceğim herhangi bir fırsat olmasa da hiç eksikliğini hissedemiyordum. Çünkü para sürekli beni buluyordu.

Böylece işe başladım. Telefon gece gündüz durmaksızın çalışıyordu. Onlar “kaloriferimiz çalışmıyor”, “patladı”, “donuyoruz” gibi şikayetlerini söylüyorlardı. Ben de onlara “hemen, derhal” gibi duymak istedikleri şeyleri söyleyip tatlı sözlerle kandırırdım. Daha ne istiyorsunuz, atik, becerikli delikanlılar gönderdim diyordum. Çünkü onlar gönderildikleri yerlere hızlıca giderlerdi. Görevlerini kusursuz bir şekilde yerine getirirlerdi. Bu şekilde biraz daha zaman geçti ve buz gibi ocak ayı gelip çattı.

Bir gün Mekebay'ın yardımcısı Tekebay beni odasına çağırdı ve hemen gittim.

Koşeke dedi ki (Keçi demektense koçum demek daha iyi olur. Bu sebeple ona Koşekeciğim deriz)⁶:

- Et fabrikasında yağlı et olduğunu söylüyorlar. Sucuk, salam, at eti varmış diye duydum. Orasının şefi Erden açgözlünün de aç gözlüsü, cimrinin de cimrisi birisidir. Bu nedenle adamlarından birisini gönder. Erden'in ve muhasebecinin ofisinde ısınma sisteminde bir sorun çıkarsınlar. Sonra onlar kendileri ağabey diyerek bize gelirler. Ağzından bize fayda olacak herhangi bir laf çıkana kadar sus!

---

⁶ Kahramanın ismi Tekebay'dır. Türkçe Keçi Bey anlamına gelmektedir. Fakat iş arkadaşları ona Keçi demektense Koç lakabını takmışlardır.

Müdür söylediye onun lafına karşı gelinmez! Emiri hemen yerine getirdim. Sonraki gün benim kara renkli telefonum patlayacakmış gibi çaldı. Kimin aradığını tahmin edebiliyordum.

- Alo

- Isınma merkezi mi?

- Buyurun.

- Kimsiniz?

- Memurum dedim.

- Yavrum, ben et fabrikasındaki Erden beyim. (O anda aklıma bir fikir geldi.)

- Nasıl yani, büyük kademelerde çalışanların hepsi bey mi oluyor?

Erden mütevazi bir adamdı. Sadece sessiz kaldı ve özür dileyerek;

- Eee, afedersiniz, ben genç memurlardan birisi olduğunuzu sandım. Tekrar kusura bakmayın. Üşümüş bir adamdan mantıklı bir laf çıkar mı? Kardeşim, bugün gün boyu soğuktan vücudumu büzüştürdüm. Isınma sistemimiz çalışmıyor. Acaba bize yardım edebilir misiniz...dedi.

Kocaman adamın böyle davranışları beni de utandırmıştı.

- Et fabrikasından daha önemli yerler de donuyor. Üç dört tekniker oraya gitti. İki de kreşe gitti. Sizden önce arayanlar da var. Şimdi soğım zamanı iki işçi de köye gitti. Bizim de yemeğimiz var. Et yiyebiliyoruz. Üşüyor olsanız bile karnınız aç değildir. Bu yüzden beş güne kadar sabredin. Yedi ya da on gün boyunca et yiyemediğimiz bir zaman daha olmuştu.

Erden çok endişelenerek:

- Eyvah! Ağabey böyle zamanlarda herkes elindekilerle birbirine yardım etmeli. Size et konusunda yardım edelim ve bizim sıramızı öne çekin. Hava çok soğuk. Size ne kadar et gerekli?

Okumun yayı kırılana kadar⁷ dayanıp bu fırsatı iyi değerlendirmeye çalıştım.

- Ah! Madem bu kadar kötü durumdasınız size bir iki adam göndereyim. Eee, bize et o kadar çok gerekli değil, iki tanecik sığır gönderseniz yeter.

- Tabii ki! Ağabeyim, et işini hallederiz, adamlarınızı çabucak gönderin, soğuktan dişlerimiz birbirine çarpıyor.

- Ya bizim et işimiz ne zaman hallolacak?

- Ne zaman isterseniz...

- İyi, iyi...

Böylece et sorunu çözülmüştü.

“Aç ayı oynamaz” denilen söz gibi biz de karnımızı doyurduk. Bir gün endişeli bir şekilde baş muhasebeci Baspakbay geldi.

- Teknisyen var mı?

- Eee, ne oldu, niye bu kadar acelecisiniz?

- Ne acelesi! Çenen çekilsin. Zor duruma düşmüşken yardım göndermeyen insanı “azarlamak” gerek.

O an aklıma bir montaj ihtiyacım olduğu gelmişti. Bu ihtiyacımı gidermek hiç zor olur muydu? Kıytaş’a bir göz kırptım o da gidip bu sorunu halletti. Birkaç saat sonra benim kara telefonum güçlü bir şekilde çalıp titreye titreye masadan yere düştü.

- Alo

- Isınma merkezi mi?

- Buyurun

- Kimsiniz?

---

⁷ Dayanabildiği kadar dayanmak.

- Müdürüm.

- Aman! Ağabey, donuyoruz.

- Kimsin, niye donuyorsun?

- Ticaret merkezinden, baş muhasebeciyim. Ne olduğunu bilmiyoruz, kaloriferler çalışmıyor. Yıl sonu raporlarını hazırlıyoruz ve elimiz ayağımız dondu. Soğuktan konuşamaz ve yürüyemez olduk. Ağabeyciğim, yardım edin.

- Yardım edemem, beyefendi. Üşüyen bir tek siz değilsiniz, sizden büyük kurumlar da donuyor, üç dört işçi oraya gitti ve iki diğer iki çalışan hasta. İkisini de Tselinograd'a⁸ halı, mont gibi şeyleri almaya gönderecektik. Size halı, mont gibi mallar gelmiş onları üstünüze alın ve bekleyin. On gün içerisinde size gönderebileceğim bir adamım yok. Arada sırada geldiğimizde selamımıza cevap bile alamazdık, hayat çok garip! Bizim artık sizin selamınıza ihtiyacımız yok.

- Eyvah, ağabeyim...

- Elimizden hiçbir şey gelmiyor maalesef.

- Ağabeyim, şimdi...

- Yavrum, bana şimdi baba bile desen hiçbir şey değişmeyecek.

- Amcacığım, neye ihtiyacınız varsa biz verelim o Tselinograd'a gidecek olan çalışanlarınızı bir saatliğine bize gönderiverin.

“Off! Sen ne kadar sülük gibi yapışkan birisisin, bu iş böyle olmaz” dedim ve safmış gibi davrandım.

Böylece, bir sonraki şansımıza da sıra gelmişti.

Bir gün Kiytas'ı yanıma çağırdım ve «Şu yeri hemen dondur» dedim. O emirimi hemen yerine getirdi. Kısa bir süre sonra ise benim kara telefonum durmaksızın çaldı.

---

⁸ Tselinograd, Astana şehrinin 1961-1992 yılları arasındaki adıdır.

- Efendim.

- Isınma merkezi mi?

- Evet, buyurun.

- Kiminle konuşuyorum?

- Tam da müdürüyle konuşuyorsunuz.

- İsminizi merak ettim...

“Dünür mü olmak istiyorsunuz? Kız mı alıp vereceksiniz?” diye alay ettim.

- Sorunuz ne?

- Sorun... donuyoruz.

- Madem donuyorsunuz alkol içip ısının.

- Dedikleriniz doğru, bir gün bize de işiniz düşer... Şimdi bize bir çare bulun.

İlk baştaki gibi alay etmeyi bırakıp hemen konuya girdim.

- Tamam, benim evime telefon bağlayabilir misiniz?

- Aman aman! İsteddiğiniz bu olsun...

- O zaman halledelim.

Böylece ertesi gün evimize telefon da bağlandı. Bizim Janpey dedikodularını telefonla yapmaya başladı. Benim iş yerime varıp varmadığımı da telefonla kontrol ediyordu. Sanırım bu olaydan en kârlı eşim çıkmıştı.

Görüyor musunuz, okumamış olsam da neler neler yaptım...

İşime yaramayanları ve bana karşı gelenleri cezalandırdım. Sadece Kıytaş'ım sağlıklı olsa yeter. Bu arada, yakında komşum Köpirbay'a da sıra gelecek. O tam bir köpek. Ondan hiç hoşlanmıyorum. Beni hiç kale almıyor. Onu da dondurdum. İki gün sonra tıpış tıpış ayağıma geldi ve kendimi ağırdan

sattım. Çalışanlarım az, başka birilerine söz verdim, dört beş gün içinde bile sıranız gelmez gibi şeyler söyledim. O da hepsi gibi yalvarmaya başladı.

Davet ettiğim önemli misafirlerim vardı, evde yaşlı var ve çocuklar küçük. Komşu komşunun külüne muhtaçtır. Kocaman şehri ısıtıyorsunuz, benim evimi mi ısıtamıyorsunuz diye isyan etti. Onun işini hallettim ve ısınmaya başlayınca o da beni hediye ettiği konyakla ısıttı. Önemli misafirlerini ağırladığı davetine beni de çağırırdı. Şimdi önümde eğilip bana hizmet ediyor. Böylece mesleğimi intikam almak için de kullanıyorum. Bazen Jempey yengenizden de sipariş geliyor. Evet, bizim Jempey'e bulaşan insanlar da nasibini alıyor.

Belki birileri bana alçak diyor olabilir. Allaha şükür karnım tok, elbisem çok, şikâyetim yok. Sonuç olarak ben intikamımı oturup sessiz bir şekilde alırım. Bu sebeple bana bulaşmayın, dondururum.

3.2 GÜNAHIM ARKADAŞLARIMIN BOYNUNA

Ben bu arkadaşlarım yüzünden anamdan doğduğuma pişman oldum. Hatta kendileri yetmiyormuş gibi eşleri ve çocukları da beni usandırdı. Küçük Ebden bile göğsüme çıkıp dur dememe rağmen zıplayıp oynamaya başladı. Herkes benimle uğraşıyordu. Her şeye rağmen bana bir kere gülseler sanki ağızları yamulacaktı. Fakat onları pek umursamıyordum. En kötüsü de Eşir'in doğum gününde eğlenirken durduk yere Kiyas'ın eşi Küleş'in benimle çok dalga geçmesiydi.

Bekarlık insana yakışmaz diyerek sarı saçlı, mavi gözlü bir oyuncak bebeği yanıma oturtmuştu. İnsanlar neredeyse gülmekten bayılacaklardı. Ne yapacağımı bilemedim. Ayaklar altındaki gururumu onlara kızarak geri alamazdım. Eğer orayı terk etseydim kimin umurunda olacaktım ki? Ben de bu yüzden orada eğleniyormuş gibi yapıp etrafa pişmiş kelle gibi sırtıyordum.

Benim şansına o gün bütün arkadaşlarım oradaydı ve hepsi benim hakkımda konuşup eğleniyordu. Özellikle Külay adında ağız iyi laf yapan, çok

eğlenceli ve güzel şarkı söyleyen bir kadın vardı. Onun ağzından çıkan sözler sanki bir ok gibi saplanıyordu ve benim dilimi düğümlemişti. Ona bir cevap dahi veremiyordum.

- Otuz yaşına gelmişsin hala bir kız bulamamışsın dedi. Ben de o sırada burnumu kaşıyormuş gibi yapmaktan başka hiçbir şey yapamadım. Bir de bu yetmiyormuş gibi alay etmek için arkadaşlarıma:

- Bununla birlikte hamama giden var mı? diye sordu. Ah, utançtan kıpkırmızı kesilip ne yapacağımı bilemedim.

O gün eve ayaklarımı sürüyerek gittim. Annem çoktan uyuya kalmıştı. Boğazımdan biraz zor geçse de çay içtim. Neyse, yaşandı geçti...

Sonra aklıma bir fikir geldi. Artık bekarlıktan kurtulmak gerekiyor bu yüzden bir riske girip evlenmem lazım. Önceden evlenmediğim için biraz korkuyorum fakat fark ettim ki evlenmek düşündüğüm kadar da kötü bir şey değil. Her şeyden önemlisi arkadaşlarımdan dalga geçmelerinden kurtulurum.

İlk olarak bazı akıllı ve yetenekli gençlerden kızlarla nasıl tanışıp evlendiklerini öğrendim. Bu konuyla ilgili kitapları bulup eve getirdim. Sonra o kitapları okudukça kızlarla iletişim kurmaya çalıştım. Bunu yakın arkadaşım Baki'ye de anlattım. O çok anlayışlı ve çevresi olan birisiydi. O gün beni bir kızla tanıştırdı.

- Onun adı Alma'ydı⁹. Fakat sen onun adı Alma diye onu almaktan vazgeçme diyerek bana güldü.

- Vazgeçmem dedim.

Böylece kızla yakınlaşmaya başladık. Böylelikle benim ilk tecrübem başarılı oldu. Onu sinemaya götürdüm. O filmi ben de onu izledim. Sinemadan çıktıktan sonra onu evine bıraktım. Böylece ilk buluşmamızda sinemaya, ikincide kafeye, üçüncüde tiyatroya, dördüncüde restorana ve beşincide müzeye götürdüm.

---

⁹ Alma, Kazakçada elma demektir. Fakat Al- fiilinin olumsuzluğu anlamı da vardır. Bu sebeple Baki espri yapmaya çalışmıştır.

Altıncı günde çok kötü hastalanmışım fakat öğrendim ki Alma, Baki'nin bir aylığına eğitim için yurtdışına giden abisinin eşiymiş. Böylece beni rezil edip arkadaşlarımla diline düşürdü.

Artık arkadaşlarıma karşı güvenimi de kaybetmişim. Tek başıma hayatıma devam etmeye başladım. Beklemediğim bir anda Şaş Tenge adındaki bir kızla otobüs durağında tanıştım. Ben otuz O ise yirmi dokuz yaşındaydı. Başka bir deyişle aramızda çok ortak nokta olduğunu fark ettik. Akşamları parkta yürüyüş yapıyorduk ve birbirimize alışmaya başlamıştık...

Bir gün Şaş Tenge ile güzelce gezerken alaycı Kiyas ile karşılaştık. Her zamanki gibi selamlaştık:

“Evde eşin beklerken sen burada başkalarıyla mı geziyorsun! Eşin seni her yerde arıyor. Galiba babanlar eve gelmiş” dedi ve hiçbir şey olmamış gibi yürümeye devam etti. Başımın vurulmuş gibi oracıkta öylece kaldım. Şaş Tenge nefret dolu bakışlarıyla yüzüme tükürdü ve ardına bile bakmadan dönüp gitti. Ertesi gün durumu anlatmak için yanına gittim fakat bana inanmadı. “Sanki dünya üzerindeki son kadın sensin. İllaki kısmetim çıkar” deyip ben de yoluma devam ettim.

Gerçekten de dünyada bir tek o kalmamış. Markette bir çalışanla tanışıp direkt konuya girdim. O da bu teklifime olumlu baktı. Kısa bir süre sonra düğün alışverişlerine bile başladık. Akşam evimiz için yastık, yorgan, battaniye gibi eşyalarımızı taşıyorken Külay kolunda çocuğuyla karşıma çıktı.

“Hey sorumsuz, çocuğunu kreşten almayacak mısın? Tek başına kimsesiz kalmıştır. Seni zavallı, sana ne söylesem boş!” dedi. Ah zavallı başım, o anda da söyleyecek tek bir söz bile bulamadım!

Bir anda nişanım: köpek, sen kimi kandıracaktın? Bir kadın sana yetmedi mi? Seni hapiste çürüteceğim. Seni adam sanmıştım, alçakmışsın. Köpek, domuz! Adam değilmişsin deyip üzerime saldırdı. O esnada etrafımıza insanlar toplasıverdi. Bazıları benim hırsız olduğumu, bazıları sapık, bazıları da “bu adam kıza laf attı” diye düşündüler. Sonra yüzümü çevirip geri dönmek üzere

oradan uzaklaştım. Külay'a kızmıştım ama bir yandan da iyi yaptığını düşünüyordum. Yoksa bir gün o kız beni çiğnemedi direkt yutardı. Oh, Allah korumuş.

İşte bu benim hikayem. Arkadaşlarım sayesinde hala bekarım. Bunlar hayatta oldukları sürece evlenecek gibi değilim. Görüyorsunuz suç bende değil. Günahım arkadaşlarımın boynuna.

3.3 İNSAN GİBİ YAŞAYALIM

Kiyas! Eğer patrona yalakalık yapamıyorsan çok zorlama. Dilekçeni yaz ve ödemeyi aldıktan sonra patrona gönder. (Tabii ki kendi elinle yaz fakat isim soy ismini yazma) Ortadan kaybol. Bu yalanla patronunun sana verdiği yükümlülüklerden cayamazsın. İşin düştüğünde gerekirse kendi eşine bile yalakalık yapmalısın.

Kadın “insan gibi yaşayalım” mantığındadır. Bu “evlenelim, beraber olalım” demektir.

Hepimizin bildiği gibi şimdi evlenmek çok zor. Kusura bakmayın ama kadın artık erkekten çekinmiyor. Tam tersine erkekler kadınlardan çekinir hale geldi. Eğer erkeklik taslasan kanepede uyumak zorunda kalırsın. Eğer vurayım desen o korkmayacak ve sen ondan korkacaksın. Çünkü nafaka ödeyen korkak bir erkek bir daha eş bulamaz. Bu sebeple eşin ne derse her şeyine tamam demekten başka çare yok.

Ailenin durumu hava durumuyla benzeştirilebilir. Örneğin aile içinde de güneş ışığı, yağmur, kar, buz, birkaç hafta boyunca kasıp kavuran bir fırtına olabilir. Peki bu gibi durumlarda ne yapmalıyız?

Doğru, ilk gün ben bir erkeğim, o da ben bir kadınıym diye gurur yapıp dönüp yatarlar. Fakat burada erkek kaybeder. Bu sebeple sabah erkenden kalkıp, çocuğu kreşe bırakıp, kahvaltı hazırlayıp, yatağı düzelterip, evi süpürüp,

güzel kokular sıkıp, eşinin elbiselerini ütöleyip, gönlünü alıp “karıcım, ben hatalıyım” diye söyleyip özür dilemelisin. O zaman “şuram buram ağrıyor” diye nazlanarak size gelir.

Sonra çok uzatmayıp onu alışverişe götürmelisiniz. Fakat asla kuyumcunun önünden geçmeyin. Kumaşçıya, kitapçıya götürün. Ona “Bu kumaştan elbise ister misin? Bunu beğendin mi? Bu iyi bir kitap mı?” diye sorun. Onun zaten öyle şeyleri sevmeyeceğini aklınızdan çıkarmayın ve beğendiği şeylerden uzak tutun. Bu sayede hem para harcamayacak hem de gönlünü alacaksınız.

Dışarıdayken ona nazik davranarak ne kadar düşünceli olduğunuzu gösterin. “Şurada demir var dikkat et çorabın kaçmasın, Şurada çukur var dikkatli geç, düşme” diye onu kibarca uyarın.

Kadınlar çok kıskanç olurlar erkekler ise başka kadınların ilgisini görmekten hoşlanırlar. Eğer bir kadın size ilgi gösterirse ve buna karınız şahit olursa ne yapacaksınız?

Öyle bir durumla karşılaşırsanız sakın bir şekilde “Sizin aradığınız ev bir sonraki sokağın sağ köşesindeki dört katlı bir ev” demeniz lazım. Kadın tabii şaşırarak fakat durumu anlayacak ve hemen teşekkür edip çekilecek. Sonuç olarak eşiniz sıradan yol tarifi soran birisi olduğunu düşünecek ve sorun çıkmayacak.

Eşiniz yanınızdayken tanıdığınız kadınları fark etmemiş gibi yapıp ve selamlaşmayın. Eşinize sevginizi ispat etmenin en iyi zamanı o hastalandığı günlerdir. Hastanelik olduğunda “Allah’ım! Onu koru, o benim her şeyim, hayatımın anlamı” diye ağla. İnsanların gözleri önünde ağlarsan daha etkili olur.

Beğendiğiniz kadınlarla ilgili kötü konuşun ama dikkatli olun, ağzınızdan başka bir kadının adı kaçmasın.

Eğer eşiniz kıyafet satın alırsa “vücudun ne kadar da güzel, sanki senin için özel olarak dikilmiş” gibi iltifatlar edin. Beraberken “sensiz alışveriş yapmayı sevmiyorum” diye yalakalık yapın.

Maaş gününde bütün parayı ona verin. Arkadaşlarla oturmaya gideceğiniz zamanlarda sigara lazım olursa ona sormadan gizlice para alın.

Doğum gününde hediye almayı unutmayın. Bu arada şairlere para verip birkaç şiir de yazdırsanız çok iyi olur.

Çocuklar bir şeyleri kırmadan durmazlar. Eşiniz onu uyarırsa siz sesinizi yükseltin. O sesini yükseltirse siz kızın. O kızarsa siz dövün. Bu eşinizin tarafında olduğunuzu ve çocuğunuzu yetiştirmeniz için gerekli olan şeydir.

Şu tavsiyeleri aklınızdan çıkarmayın:

“Eşiniz kızarsa gülün, babanız kızarsa umursamayın”.

“Bir kadının hilekarlığı traktöre bile yük olur”.

“Karısını dinlemeyen nafaka öder”.

“Eşinin hakkı babanın hakkından da büyüktür”.

“Kadınların tek hastalığı altındır”.

“Eşine altın hediye eden batar”.

“Yüzüğü çok olan kadının arkasından dönen iş de çok olur».

“Eşinden korkmayan peygamberden de korkmaz”

“Saçı kısa kadının aklı uzun olur”

Bu verdiğim tavsiyeleri yetine getirirseniz huzur içinde yaşayacaksınız. Fakat bu dediklerimi yapmazsanız bana selam bile vermeyin.

3.4 ÖYLECE KALDIM

Bir süre köyde çalıştıktan sonra bölge merkezine taşınıp iş buldum ve bir daire tuttum. Biz şehir diyoruz ama ilçenin merkezi Akkayın köyüdür. Çocukların

gelişiminde çevre çok önemlidir derler. Şehirde biz de çeşitli zorluklardan geçerek değişmeye başladık. Değişimin işareti ise bizim dünya malının peşinde koşmaya başlamamızdı. Mobilya, halı, altın gibi eşyalara ihtiyacımız vardı. Bir de tabii ki olmazsa olmazımız televizyon ve ocak da bu listedeydi. Bütün bunlar bedava alınabilen şeyler değildi ve paraya ihtiyacımız vardı. Dolayısıyla kuru ekmek yiyerek tasarruf etmeye karar verdik.

- Çok fazla yemeyelim, şişmanlayacağız. Çocukların yemeğine dikkat edelim diye anlaştık.

Bir gün sabah tasarruf etmek için sütsüz çay ve tereyağsız ekmek yedik. Eşim işe ben de ihtiyacımız olan eşyaları almak için yola çıktım.

Bir saatten fazla sırada bekleyip tüketim kurumu başkanının odasına girdim.

- Buyurun.

Durumumu anlattım.

- Nerede çalışıyorsunuz?

- Yol işlerinde.

- Vasfınız ne?

- Ustabaşıyım.

- Mobilya öyle herkese verilmez. Sıra var bilmiyor musun? Sıranızı bekleyin.

- Ne zaman sıra bana gelir?

- Belki beş altı sene içerisinde...

Mobilyalar ve halıdan bir anda ümidimi kesip ev telefonu için İletişim Kurumuna gittim. Bir saat bekledikten sonra oranın müdürü Maybas'ın ofisine girdim.

- Buyurun! dedi müdür.

- Evime telefon bağlayabilir misiniz?

- Nerede çalışıyorsunuz?

- Yol işlerinde.

- Vasfınız ne?

- Ustabaşıyım.

- Bu imkânsız size telefonun t'si yok. Siz telefonu oyuncak mı sanıyorsunuz?

Maybas (sizinle konuşmamız bitti dercesine) önünde bulunan kağıdına yazmaya devam etti. Ben de hiçbir şey demeden arkamı dönüp çıktım.

Her şeyden umudumu kesmiş bir şekilde eve gidiyorken gözüme karşıda duran "Selxoztexnika"¹⁰ ilanı takıldı. Orasının müdürü yakın akrabam olan Tubay'dı. Sonra Moskviç'ime¹¹ amortisör lazım olduğu aklıma geldi ve içeri girdim.

- Merhaba, Tubaycığım.

- Buyurun.

- Amortisör arıyordum.

- Nerede çalışıyorsunuz?

Daha önceden sürekli duyduğum sorulara ezbere bir şekilde cevap verdim.

- Amortisör var ama yok.

- Tubaycığım ben sizin yakın akrabanızım.

- Fark etmez.

¹⁰ Kolhoz çiftçiliğinde kullanılan teknolojik aletlerin satıldığı yer.

¹¹ Moskvich-412, Ekim 1967'den 1976'ya kadar Moskova'da üretilen bir Rus arabasıdır.

Dürüst olmak gerekirse bana satmadığı değil “yakın akrabanızım” dediğimde “Fark etmez” demesi zoruma gitmişti.

“Yenilen pehlivan güreşe doymaz” dedikleri gibi doğal gaz kurumuna gidip yine elim boş döndüm. Su işleri kurumundan umutluydum fakat oradan da eli boş geldim.

Şunu fark ettim ki nereye gidersem gideyim tüm kurum yöneticileri aralarında anlaşmışlar gibi aynı soruları soruyorlardı. Baktığımızda sanki bütün sorular yukarıda bir kişi tarafından hazırlanmış gibiydi.

Ne diyeyim ki? Ne mobilya ne telefon ne su ne de doğalgazı halledemedim eve döndüm. Yüzümden her şeyi anlayan eşim hiçbir şey sormadı ben de hiçbir şey anlatmadım. Fakat bu kadar malı satın almak için bir vasfımın olması gerektiğini anladım.

...Aradan yıllar geçti. Üniversiteyi dışarıdan bitirdim ve et fabrikasında müdür oldum. Bir gün ilçede olan toplantıya katıldım. Orada Maybas ile karşılaşmış selamlaştık.

- Nerede çalışıyorsun?

- Görevin nedir?

- Müdürüm.

- Ooo harika.

- Orası prestijli bir kurum. Ha, bu arada bir keresinde evine telefon bağlatmak için gelmiştin değil mi?

- Evet.

- Tamam, merak etme. Yarın hallettireceğim.

Oradan çıktıktan sonra mobilya mağazasının müdürüyle karşılaştım. O da bana yakın davrandı.

- Nerede çalışıyorsunuz?

- Et fabrikasında.

- Harika, çok sevindim! Orası çok prestijli bir yer. Bu arada sen benden mobilya istemiştin ya o ricanı unutmadım ve yakında yurt dışından üç dört tane mobilya gelecek. Birisini sana ayıracağım.

- Teşekkür ederim.

Ne desem bilemiyorum. Geçen sefer geldiğimde beni kapı dışarı edenler şimdi ihtiyaçlarımı söylemeden bile halleden alçak gönüllü, iyi birer insan oluverdiler.

Şimdide “akrabasına yardım etmeyen işi rast gitmesin” düşüncesine sahipmiş gibi Tubay abi de şoförleriyle iki tane amortisör göndermişti. Sonrasında ofisime “hayırlı olsun” demek için gelip işim hakkındaki görüşlerini ve tecrübelerini anlattı.

Şunu fark ettim ki kurum yöneticileri artık eskisi gibi değildi. Onlar insanlarla nazik konuşmayı öğrenmişlerdi. Mesela benimle de nazik konuştular. Baktığımda onların düşüncelerinin ve huylarının değiştiği sonucuna vardım.

3.5 AYDA ALTI GÜN

(Mizah)

Benim büyük dedem Tazşa (sonradan Kırşankı adını aldı) çok bilgili bir insandı. Hem bilgiliydi hem de çok eğlenceli birisiydi. O gittikten sonra ben karımdan başka kimseyi tanıımıyordum. Ondan sonraki nesil benim gibi eşinden başka kimseyle yakın olamıyor. Çok yazık ama elden bir şey gelmez...

Rahmetli dedemin bilgeliği bana geçmese de ara sıra yalan söylemesi bana geçmiş. Şimdi sizlere yıl başında aya nasıl gittiğimi anlatacağım.

Ben şairim. Aladağ'ı, Yedisu'yu, Torga'yı doksan kere gezdim. Fakat on gün alkol alsam dahi aya gitme fikri aklıma gelemezdi. Sonuç olarak dört nala

koşan altı aygırla ayda başıboş geziyordum. Nerede olduğumu bilmeden kalabalığın ortasına dalıverdim.

Tabii ki, ay başka bir gezegen olduğu için kendi dili vardı. Yanımda çevirmen de getirmemiştım. Çaresiz bir şekilde çevreme bakınırken önüme üzerinde bir delikanlının olduğu kocaman bir kartal indi. Kaşlarını çatıp şöyle dedi:

“Adyak zısarab”¹² dedi. “Eyvah! Ne dedi ki?” diye şaşırarak içimden düşündüm. Sonrasında sevincimden ona sarıldım. Bana “Nereye gidiyorsunuz?” diye sormuştu. Ah yüce tanrım! Kazakçayı tersten konuşuyorlarmış. Sakin bir şekilde konuşursanız onlarla anlaşabiliyordunuz. O delikanlıyla konuşup tanışınca içim rahatladı ve sakinleştim.

İlk durağımız yazı işleri ofisiydi. Delikanlı yol boyunca kartalını çılginca sürüp bana kendi dilinde bir şeyler anlatmıştı. Sonrasında “Ya imela” (Ay gezegeni) adlı gazetenin ofisine vardık.

Unutmadan söyleyeyim aydakiler selamlaşırken bizim gibi elleriyle tokalaşmıyorlar. Sağ ayaklarını kaldırarak ayaklarıyla tokalaşıyorlar. Ofise girmeden önce ayakkabımı temizleyip altmış senedir ayda yaşayan birisiymiş gibi selam verdim.

- Nımales mükyela! (Selamın aleyküm)

-Ev mükyela males (ve aleyküm selam) deyip ofis çalışanlarıyla ayaklarımla selamlaştım.

- İrakuy zınıkıç idnefeyeb (yukarı çıkınız beyefendi)

Geçtim ve her şey yolunda gitmeye devam etti. Onlar çok nazik ve sevimli insanlarmış. Selamlaştıktan sonra “Siz yabancıya benziyorsunuz, nereden geldiniz?” diye bana sordular. Çünkü onlar sütten daha beyazdı ve ben

---

¹² Kazakça “Nereye gidiyorsunuz?” sorusu “Kayda barasız?” şeklindedir. Metinde tersten okunuşu olan “Adyak zısarab” denilmiştir. Buradan sonra tersten okunuşlar da Türkiye Türkçesi olarak verilmiştir.

Kazakların kara çocuğuydum. Acele etmeden adımları, nereden geldiğimi ve hayatımı anlattım.

- Oha! Siz gökyüzündeki “Aynüd” (Dünya) gezegeninden mi geldiniz?

Ofisteki genç “Demek gitmek isteyenlere dünya yakın dedikleri buymuş” dedi.

“İnsan yaşadıkça her şeye şahit olurmuş” dedikleri gibi ben de “Aynüd” insanıyla karşılaşmış oldum.

- Ah! Bu harika!

Merak ettikleri için yaşadığım yeri onlara anlattım ve çok şaşırdılar. Konuşmanın sonunda alaycı hikayeler yazdığımı anlatıp “Eniştem yedi köpekle geziyor” adlı manzum eleştiri eserimi söyledim. Ertesi gün şiir gazetede çıkınca okuyan insanlar bayıldı. İş gezimin sonuna doğru geldikçe editörün onuncu yardımcısı İyabkires adındaki delikanlı benimle konuşmak için yanıma geldi. “Bizim eve gidelim misafirimiz ol” dedi. Atlara binip evine geldik. Akbalık’ın atını kesip ikram ettiler. Sofra toplandığında eşi Şaryaz bize biraz şiir okudu ve ona içten teşekkür ettim.

Sabah yazı işleri bürosunu arayıp Ribas adlı delikanlıyla beraber Arslanların çektiği arabasıyla köye gittik. Orada acayip şeyler gördüm. Ayın hayvanları suda, balıkları ise karada yaşıyorlardı. Bu sebeple herkes balık yetiştiriyordu. “Mekire” sovhozu, “Sazan” sovhozu, “Tavan” sovhozu gibi birçok yer vardı. Yerel halk balıkçılık yapıyordu. Havyardan peynir, tere yağı, ayran yapıp besleniyorlarmış. Derisinden ise ayakkabı dikerlermiş. Balıkçılık oldukça geliştiği için her yerde balık çiftliği vardı. Hayvanlar havyarlarını toprakların üzerine bırakırlardı. Bu yüzden güneş tepede olduğu zamanlarda her yer parılıyordu. İnsanlar karınca gibi her yerde yem dağıtıyorlardı. Birisi onlara sağlıklarını sorduklarında “Balıklar sağlıklıysa biz de sağlıklıyız” diyorlardı. Balıklar suyun ne olduğunu dahi bilmedikleri için vücutlarına su sızarsa ağızlarını açıp hareketsiz kalıyorlardı. Dediklerine göre son zamanlardaki şiddetli yağmurlar ise Alabuga sovhozundaki bütün levrekleri telef etmişti.

Çiftlikleri biraz gezip öğrendim. Ribas'a "şimdi halkın gelenek görenekleriyle tanışmak lazım" dedim.

- Tabii, güzel olur.

Arslanları geri gönderdik. "Şortan" sovhozunun "Kılagay" şubesine yaklaştığımızda gözlerini kaçırıp dillerini çıkarıp ayaklarını göğe kaldırıp kafalarının üzerinde toprak taşıyan insanları gördük. "Aman tanrım, bu köyde bekarlığa veda partisi varmış diye arkadaşım ayağını kaldırıp kalabalığa karıştı. Bir kız yanımıza gelip bizi düğüne davet etti ve sanırım o düğün sahiplerinden biriydi. Arkadaşım da onlara katıldı. O ayağını kaldırıp ellerinle yürü, gelenek böyledir yoksa kulağını keserler dedi. Duyunca ödüm koptu çünkü zavallı ben daha önce hiç ellerimle yürümemiştim. Ayağımı kaldırmaya çalışırken düştüm. Birileri ayaklarımı tutarak yardım ettiler. Yiyip, içtiklerim ağızımdan çıkıp burnuma girdi, ciğerim sanki ağızıma gelmişti. Zar zor eve gidebildim.

Önümüze yiyecek koydular. Düğün sahibi davetliler için bir sürü hayvan kesmişti. Ancak çorbanın ne demek olduğunu bile bilmiyorlardı. İyi görünmek için onları zar zor övdüm, onlar da:

- Bilmediğiniz bu ay gezegeninde ne çok şey varmış değil mi? deyip bana güldüler.

Gelin ve damat geldiklerinde peçe açma geleneği başladı diye bir ses duyuldu. Oturanlar öküz gibi bağırmaya başladılar. Bu da onların geleneğiymiş. Gelin ve damat sadece kadınlarla selamlaştı. İnsanlar gelinin yüzünden öpüp yerlerine geçtiler.

Her ülkenin farklı gelenekleri olduğu doğrudur. Burada kız alınan değil erkek alınan tarafmış. Ancak yedi gün sonra damat evin üyesi olarak kabul edilirmiş. Bu bölgede düğün günü erkekler kafalarına beyaz şal takarlarmış. Bu sırada bütün işleri kadınlar yaparmış.

Halkın tamamı bir anda heyecanla dışarıya çıkmaya başladı. Arkadaşım "Şimdi güzel oyunlar başlayacak" dedi.

“Kız güreşi, kız güreşi” diyerek birisi önümüzden geçti. Güreş için hazırlanmış iki kızı gördük. Bir anda ikisi güreşmeye başladı. Ortam çok kalabalıklaşmıştı. Beyaz şallı erkekler birbirlerine bakıp yüksek sesle gülüyorlardı. Ben de o sırada beyaz şal takmış oturdum. Güreşçilerden birisi diğerini bileğinden tutup yere yatırdı. Kazanan kız hoşlandığı erkeğe yaklaşip yüzünden öptü ve o erkek sanki ben bir şey yapmışım gibi beni işaret etti. Sonra o kız hiçbir yerimi atlamadan beni dövdü.

Birisi “vur vur” diye kendi kafasına vurmaya başladı. Şallı iki adam birbirlerini itmeye başladı. Onlardan birisi diğerini yere yatırdı. Kazanan adam hoşlandığı kıza sarılıp öptü.

- hadi, hadi!

Tüm yaşananlardan sonra bu çığlıkla on kadar kız-erkek bir anda yarışmaya başladı. En eğlencelisi buydu. Hızlı olanın koşup kimseye yakalanmaması gerekiyordu. Kazanana iki tane fok balığı verilecekti.

Bundan sonra “Maymun alay ediyor”, “eğri ense”, “kız kıza sarılma”, “Kel şal” gibi oyunlar oynandı. Her şey çok eğlenceliydi. Özellikle Kökbörü oyunu harikaydı. Güçlü erkeklerin boynuna binen iki adam meydana çıktı. Kökbörü, canlı kılıç balığıyla oynanır. Balığı ortaya atıp yakalamaya çalışırlar. Oyun birbirine zarar verecek kadar şiddetli geçer. Kavgalar, tartışmalar, birbirlerinin altında kalmalar olur. Alttaki adamlar eğer sakin kalırlarsa ellerindeki kırbaçlarla kolayca kurtulurlar. Vücutları kanasa bile seslerini çıkarmazlar. İşte güç budur. En sonunda birisi balığı alıp yakalanmadan kaçır. Kazanana sekiz tane sazan balığı, altı tane levrek verilir.

Şahit olduğum eğlencenin sınırı yoktu. Sonra oyun bitti ve kalabalık dağıldı. Arkadaşım beni arabaya oturttu ve köyden sağ salim çıkmayı başardık. Balıkların kışlık yemeği için çekirge, karınca hazırlayan insanlarla karşılaşınca sohbet ettik. Onların müdürü Rapaj memnuniyetle bizi karşıladı.

- Bu sene çok fazla karınca var. Özellikle ak balıkların vazgeçilmez yemeği olan karıncalar çoktu. Şimdi hazirandan sonra kırkayak toplayacağız.

Haziranda yusufçuk hazırladık ve geçen seneden kalan böcekleri de ekledik. Şu an yemin yüzde yüz kırkını hazırlayıp ilçe müdürü Akıyig'a verdik diye müdür gururla anlattı.

Kolhoz ve sovhozları birkaç gün gezip Ay gezegeninin başkenti olan Teniz şehrine doğru yol aldık. Nehir kıyısından ilerlerken kulağıma koyun ve keçilerin sesleri geldi. Birkaç insan durmuş hayvan avlıyorlardı. Yirmi-otuz kadar koyun-keçi kazanda pişiyordu. Her şey parçalara ayrı olarak paylaştırılıyordu. Ben "haramdır, niye hayvanları kesip pişirmek yerine olduğu gibi kazana attınız" dedim. Onlar "Bunlar ne balık ne de kurbağa, hayvanın kesilerek pişirildiği nerede görülmüş!" diyerek benimle alay ettiler. Onların yanından ayrılıp şehre döndüm. Benim iş seyahatim sonra eriyordu ve geri dönmeye hazırlandım. Adamlar beni ayın kenarına götürdüler. Birbirimize uzun uzun sarılarak selamlaştık. Ben dünya neredesin beni götür diye üfledim. Aydaki insanlar beni uzaktan izleye kaldılar.

3.6 KESPEK'İN İFTİRASI

Biz bir kurumda çalışan on dokuz kişiyiz. Bu yüzden kendimize ait odalarımız yok. Baş muhasebeci, kasiyer ve ben deneyimsiz muhasebeci olmak üzere üçümüz aynı odada çalışıyoruz. Kasiyerin adı Kalima'dır. Kalima dediğimizde gözümüzün önüne genç bir kız gelir fakat ismi kadın olsa da o bir erkektir. Rahmetli annesi yedi oğlan doğurduğu için sonraki çocuğu kız olsun diye ona kız ismi vermiş. Biz de ona şaka yapmak için "Olgunlaşmış" deriz.

Baş muhasebecimiz Kespek sekiz parmaklı, gür saçlı, dinç birisiydi. Her şeyi gözetleyen sert bir huyu vardı. Hiç okula gitmemesine rağmen çok tecrübesi vardı. Eğer benim hatamı fark ederse; sen çok eğitilmiş bir insansın, bu hatalarını görenler sen nasıl okudun derler. Senin beş senede okuyup aldığın diploman benim beş aylık kursta aldığım sertifikadan daha değersiz diye azarlardı. Yaşı büyük olduğu için ona cevap vermezdim ama aradan yıllar geçtikçe biraz daha tecrübe sahibi olmaya başlamıştım. Üniversite

yıllarındayken şiir yazardım. Şimdi tekrardan bu hobime başladım. Fakat kalemimin ucu uzun süredir sayı yazmaya alıştığı için pek bir şey yazamadım. Sonra boş bir kâğıda:

“Hayattaki yerini bulmadan sevinme

Eğitim almadan övünme”

Diye yazdım.

- Hey, sümüklü! Ne karalıyorsun orada dedi Kespek.

- Hiiiç... Kespek Bey... şiir yazıy...

- Getir bakayım, senin eleştirel şiirler yazdığın kulağıma gelmişti.

Yerimden kalkıp kâğıdı götürdüm. Şiirimi okuyan Kespek Bey kuyruğu kesilmiş kertenkele gibi bir hışımla oturduğu yerden ayağa fırladı.

- Seni sümüklü! Ne demek istediğini çok iyi anladım. “Hayatta yerini bulmadan sevinme” demişsin. Bana buralardan git hayat amacını bul demek mi istiyorsun? “Eğitim almadan övünme” diye yazmışsın. Senin eğitimin yok mu demek istiyorsun? Yoksa üniversite mezunu olduğun için mi övünüyorsun. Galiba senin gözün benim yerimde. Sana gününü göstereceğim hain! Ben at sırtında gezerken sen çıplak koşuyordun. Demek büyümüşsün. Seni bitireceğim, bekle!

Kalima:

- Kespek Bey, o sadece bir şiir... dedi.

Sana kimse soru sormadı diyerek onu susturdu. Böylece müdürümüz o kâğıdı demir sandığa koydu. O günden sonra işler benim için çok zorlaştı. Daha önceden hiç Kespek beyin yoluna çıkmamıştım. Şimdi ise onun yanından geçmek dahi benim için çok zordu. Bu olayı biz ve aynı katta çalışan yedi kişi biliyorduk. Kimseye bahsetmemiştik. Bir gün Kespek Bey bugün işe gelmeyeceğim, hastayım siz halledersiniz dedi. İş zaten azdı. Kespek bey

olmadığı için yine bir şeyler yazasım geldi. Aklıma gelen ilk sözleri kâğıda geçirirken bir anda Kespek Bey içeri girdi.

- Selamın Aleyküm Kespek Bey! diyerek elimi uzattım. O yüzüme baktı ve elimi eliyle vurup itekledi. Sonra avucumda duran kâğıdı aldı.

- Eee, sen hala şiir yazmayı bırakmamışsın! Akılsız karga kartalla karşı karşıya gelirmiş. Seni mahkemeye vereceğim ve bu şiirin yüzünden yargılanacaksın. Benim yerimi almaya çalışırken yere kapaklanan yine sen olacaksın.

Aslında Kespek beyin yerinde gözüm yoktu. Bunu neden bu kadar çok dile getirdiğini anlayamıyordum. Aslına bakarsanız beni en çok rahatsız eden şey buydu.

Kespek Bey, benim gözüm sizin yerinizde değil.

- Ben senin ciğerini biliyorum.

O anda sanki dilim tutulmuştu ve cevap veremedim.

Ertesi gün durum daha da kötüleşti. Kurumun müdürleri beni tek tek çağırıp hakkımda soruşturma başlattı. Neden şiir yazıyorsun? Neden Kespek beyin yerinde gözünüz olduğunu söylediniz? Baş muhasebeciyle ilgili alaylı şiirler yazmışsınız... Bunlar doğru mu? Önlem almak zorundayız ve bu hareketleriniz devam ederse sizi işten kovacağız. Ayağınızı denk alın dediler.

İşin ciddi bir boyuta ulaştığını hissettim. Herkese ben yazmadım, öyle demek istemedim diye anlatmaya çalıştım. Ertesi gün yerel komite toplantısı yapıldı. Kespek benden orada da şikayetçi olmuş. Onlara demiş ki:

İlçe cezaevi kurumunun yerel komitesinin başkanına Kelidbayop Kespek'den şikâyet dilekçesidir.

3.7 DİLEKÇE

Genç muhasebeci Erekey Armanop görevini yerine getirmiyor. Benim de çalışmama engel olmaktadır. İşe sarhoş geliyor, dediklerimi yapmıyor, ofiste benimle dalga geçen şiirler yazıyor. Dilekçeme şiiri de ekledim.

Armanop beyin işten çıkarılması gerekmektedir. Aksi takdirde ben işten ayrılacağım.

Dilekçe sahibi: K.Keldibayop

Toplantı başkanı dilekçeyi okudu ve ilk olarak Kespek Bey söz aldı.

- O benim yerimde gözü olan asi bir çocuk. Beni bitirmek için çabalıyor. Yakında bana:

- Kespek, "Hayatta yerini bulamamışsın seviniyorsun, eğitim almamışsın neyinle övünüyorsun" diye şiir yazdı. Onun ağzından sanki bir ok gibi çıkan sözlerini gördünüz mü? Orada ya o ya da ben kalacağım. İkimizden birimizi seçin! Ben bu sümüklüyle çalışmayacağım.

- Peki Armanov Bey, siz bu durum hakkında ne diyeceksiniz diye toplantı başkanı bana sordu.

Dürüst olmak gerekirse daha önceden hiç böyle bir ortamda bulunmamıştım. Az kalsın ağlayacaktım. Ağzımı açıp tek bir kelime bile edemedim.

Gözlerimdeki yaşları zar zor tutarak tek söyleyebildiğim şey:

- Kespek Bey yalan söylüyor.

İftira insanın canını çok acıtıyormuş. Meslektaşlarımdan bazıları benim için "düzenlidir, işe vaktinde gelir, alkollü geldiğine hiç şahit olmadım, ona iftira atılıyor" diyerek beni savundular. Kespek bunu duyar duymaz ayağa fırladı:

- Jürgenbay, Tokay, ben sizi de tanıyorum. Siz yalan söylemeye ve gerçekleri saklamaya eğimlisiniz. Sizi yanlış yaptığınız zaman eleştirdiğim için

benden Şimdi intikam almaya çalışıyorsunuz. Bu yaramaz çocuğun sonunu yazdığı Şiirleri getirdi diyerek başkanlık masasına bir parça kâğıt koydu.

Kâğıdı görür görmez tanıdım. O benim Şiir yazmayı denediğim kağıttı.

İnsanlar Kespek'in sözleri doğruymuş gibi Şaşırdılar. Kespek üzerinden dağ kalkmış gibi terini sildi ve yerine sessizce oturdu.

- Ne yazmış? Okuyun...

- Ne yazdığını bilmiyoruz dedi başkan.

- Neden?

- Kimse anlamasın diye Arapça yazmış diye lafa atladı Kespek alnını silerken.

- Okuyabilen yok mu?

- Yavrum bana verin dedi kurumda çalışan yaşlı Đüvenlik Kúzenbay.

Yaşlı adam eline aldı. İnsanların hepsi merakla Kúzenbay'ın ağzına bakıyorlarken okumaya başladı.

“Beyaz kaftanlı, uzun boylu, ak sakallı,

Kör, dilsiz, tanınmaz bir canlı.

Üstü beyaz, rengi soluk,

Adım attığı her yer gıcırdar.

Nefes alıp vermesi rüzĐârlı bir Đün,

Yaşlı adam kış geldi, sorunlar arttı.”

- Gördünüz mü? “Kör, Aptal, Yaşlı” demiş. Buna artık ne diyebilirim ki? diye Kepek bağırmaya başladı.

- Hey Kespek, sakın ol! Dedi yaşlı Kúzenbay.

- Saçma sapan konuşma, bu Abay'ın *Kış* adlı şiiri değil mi? Seninle hiçbir alakası yok. Çocukla çocuk olma.

- Doğru, bu Abay'ın çok bilinen şiiri değil mi?

- Kespek, durduk yere sorun çıkardın ve bizim vaktimizi aldın.

- Allah seni bildiği gibi yapsın Kespek! Bu yaptığın ayıp değil mi?

İnsanlar ona çok kızmıştı. Sonra bir baktık ki Kespek yoktu, çoktan gitmişti.

Toplantı bu şekilde sonlandı.

3.8 ALLAH KİMSENİN BAŞINA VERMESİN

Kıykım'ın yaşı elli-altmış arasındadır. Yüzü geniş, yuvarlak ve al aldır. Omuzları iki insan kadar geniştir. Ama onu tanıyan insanların dediklerine göre yirmi senedir kimseye bir zararı dokunmamıştır. Bunun nedeni hasta olmasıdır. Bu hastalık hayatının sonuna kadar onunla yaşayacak olan ve tedavisi olmayan sıra dışı bir hastalıktır. Tabii ki muayene edildi ve biraz tedavi gördü. Ancak bir türlü iyileşemedi. Şimdi de uzun zamandan beri Allahtan derdine deva bekliyor. Henüz hiçbir şey değişmedi.

Bir aralar Kazan'dan deneyimli bir doktorun geldiğini duyan oğlu babasını ona götürmüştü. Doktor muayene edip baktıktan sonra:

- Canınızı yakan ağrınız nedir? diye sormuş. Kıykım her şeyi detaylıca anlatmış.

- Hastalığımın beni en zorlayıcı çektığım bu dayanılmaz ağrı. Sabah güneş doğar doğmaz ensemden giren ağrı vücudumun sağ tarafına yayılıyor. Sonra tüm vücuduma yayılan bu ağrı sırtımdan geçip karnıma vuruyor ve tüm kemiklerim sızlıyor. Akşama doğru bu ağrı sol tarafımdan çıkıp gidiyor.

Doktor şaşkın bakışlarıyla onu dinledi.

- Bunu nasıl hissediyorsunuz?

- Bunu hissetmeyen insanın canı yoktur. Sanki üzerimden bir ruh geçmiş gibi bir anda buz kesilip hareketsiz kalıyorum. Öh, öh!...

- Elinizle gösterin, şu an ağrınızı nerenizde hissediyorsunuz?

- Şu an ağrı omurgalarımın çıkıp kalça kemiklerime yaklaştı. Sanki ahtapot gibi her yerimi sarmaya başladı. İh, öh!...

- Galiba bu hastalığınız içinizde gezen uzun bir kurt gibi.

- Doğru bence bu dediğin kurban olduğum. Sen zaten biliyorsundur diye yavaş yavaş doktoru övdü.

- Peki başka bir yeriniz ağrıyor mu?

- Yavrum ağrımaz mı! Geçen sene saymıştım bende altmış iki tane hastalık varmış. Şimdi saydığım hastalıkların en başında kafamda ve kulaklarımda olan çınlama, dil ağrısı, kalça ağrısı, omuz ve bel ağrısı, karnımın şişmesi, böbreklerimde taş oluşması, safra kesemde ağrı, boğazımın şişmesi, eklem ağrıları, diş çürümesi...

-Allah Allah, buna nasıl dayanıyorsunuz dedi doktor çok şaşırarak.

Dayanmayıp "ne yapayım doktor bey, Allah kimsenin başına vermesin. Öh, öh!"

- İştahınız nasıl?

- İştahım uzun süredir yok. Dün bir tabak eti bile yiyemedim ama bir saat sonra karnıma ağrılar girdi. Yemeğin sinmesi için sabahtan akşama kadar sadece çayın içine tereyağı ekleyerek içtim.

Günlerim sadece bunlardan ibaret. Daha ne anlatsam... Altı aydan beri yürümekte çok zorluk çektiğimi hissediyorum. Ah yavrum, Allah kimsenin başına vermesin... Off belim...

- Başka şikayetleriniz var mı? Tansiyon, eklem ağrısı, kalp gibi...

- Ah oğlum, bütün dert sıkıntı beni bulmuş. Sen de fark etmişsindir. Beynim zonklıyor, kalbim hızlı çarpıyor, tansiyonum yükseliyor, dilim düğümleniyor, ateşim yükseliyor, midem yanıyor, dizlerim sızlıyor, yemek yiyemiyorum, karnım ağrıyor, elim ayağım donuyor sürekli kramp giriyor. Offf öyle işte...

- Uykunuz nasıl?

- Allah affetsin ama uykum da kötü. Bir türlü uyuyamıyorum. Uyudum mu uyanamıyorum. Eh yavrum, hastalığım çok kötü korkuyorum.

- İç organlarınız ağrıyor mu?

- Ağrımaz mı canım, tabii ki ağrıyor. Sanki yarı canlı gibiyim. Midem, bağırsaklarım ağrıyor. Nefes borum daralıyor Allah kimsenin başına vermesin.

Bu kadar çok hastalık doktorun ilgisini çekmişti ve daha çok soru sormaya başlamıştı. Dışarıdan baktığımızda sanki anatomi dersinden bir sınav varmış gibiydi. Kıykım sınavda konuyu avuç içi kadar iyi biliyormuş gibi cevaplayan bir öğrenci gibiydi.

- Kemikleriniz nasıl? Bacak kemikleriniz, kaburgalarınız, omurganız nasıl?

- Kemiklerim ne halde bilmiyorum. İşte boynumu, omurgamı, belimi iyi hissetmiyorum. Hareket ederken farklı sesler çıkıyor ve zorlanıyorum. Sağdaki dört ve soldaki beş kemik birbirlerine değiyor. Görünüşe göre kaburgalarımın arasındaki etlerim erimiş. Köprücük kemiğim de kötü. Offff.

- Nasıl bir ağrı? Tarif edin.

- Sanki ok saplanmış gibi.

- Göğüsünüz ağrıyor mu?

- Hem de nasıl. Nefes aldığımda akciğerim sızlıyor ve nefes veremiyorum. Kalbimde kan dolaşımım çok yavaş. Bazen sanki beş on dakika kalbim duruyormuş gibi hissediyorum.

Bunu duyan doktor gülmeye başladı.

- Kardeşim, gülmeyin lütfen. Hastalığa gülmek olmaz. Allah kimsenin başına vermesin. Ihhh!

- Amcacım ben on beş- yirmi yıldır doktorum. Sizin hastalığınız gibi hastalığı ömrümde ne gördüm ne de işittim.

- Eyvah benim hastalığının tedavisi yok mu?

- Sizin hastalığınız hakkında doktora tezi bile yazılabilir.

- Ah kurban olduğum Allah'ım beni koru. Eğer benim hastalığım bilime sizin gibilere faydalıysa pişman değilim.

- Evet, doğru amcacığım. Bunun gibi hastalıklar sıradan bir insanın başına gelmez diye söyledi ve gülümsedi.

- Demek benim hastalığım sıradan bir hastalık değilmiş. Siz de Allah sizin başınıza böyle bir hastalık vermesin diye dua edin. Ahh!

Kıykım kendisinin kimsede görülmemiş hastalığına minnettarmış gibi evine döndü.

3.9 TORPİL BULUNDU

Bir gün Bökpen kuzenimin yeğeninün dünürünün bacanağının eniştesinin dünürünün kayınçosunu görmeye gitmiştim. Karşıma ördek gibi yürüyen Kıykım çıktı. Zengin olmuştu.

- Kıyka, Selamın Aleyküm

- Aleyküm selam. Kimsin?

Ona kendimi anlatmaya başladım.

- Allah Allah! Öyle mi? Sizi bana mı gönderdiler? Bir değil iki halı versin vermezse kötü sonuçları olabilir. Hadi koş. Hadi koş diyorum sana.

Onu hoşnut etmek için koşuyormuş gibi yaptım. Tıreke'nin evine doğru koştum. Evine ulaştığımda vakit kaybetmeden onlara neden geldiğimi anlattım. Gelmeden önce bir kadeh şampanya içtiğim için kendimi çok cesur hissediyordum.

Kapıyı çalıp çalmadığımı bile hatırlamıyorum. Eve girdiğimde balık etli yengem boyutlarına uygun olan büyük bir koltukta uzanıyordu. On parmağındaki on yüzüğünü sürekli sayıyordu.

- Merhaba yengecim.

- Merhaba kayınçom.

- Tıragan evde mi?

- Evet evde uyuyor.

Yengem koca cüssesiyle kalktığında bacaklarının ve kollarının kalınlığını gören insan üç gün yemek yemekten vazgeçerdi. O fil gibi sallana sallana gelip ağır kilosundan dolayı zorlandığını hissettirirdi.

Tıray, Tıray kalksana! Öğlene kadar yataktan çıkmıyorsun, ayağa kalkarsan yağların erir maazallah! Bu nedir ya! Hadi kalk. Birisi seni arıyor. Bana yenge dediğine göre akrabalarından biri galiba.

Allah'ım, daha neler göreceğim? Tıragan'ı görünce kaçasım geldi. Rahmetli Balgabay'ın dediği gibi deri ve kemikten oluşan bir şeydi. Onu ilk gördüğüm an donakaldım.

- Selamın aleyküm Tıragan diyerek elimi uzattım.

O, elini uzatınca sanki iskeletine dokunduğumu hissettim.

- Ben Kıykın arkadaşınızın kayınçosunun dünürünün eniştesinin bacanağının dünürünün yeğeninin kuzeniyim.

Bunu duyan Tıragan garip bir ses çıkardı. Ağlıyor muydu, gülüyor muydu yoksa benimle alay mı ediyordu anlayamadım.

- Vay vay! Köklü Kazağım benim!¹³ Bulmuşsun beni.

- Demek ki akrabanı görmeye gelmişsin dedi yengem.

O an benim kalbim durdu. Tekrar kendimi anlatmaya çalıştım... Tıragan ses çıkarmadı. Yengem bir anda konuşmaya başladı:

- Demek halı lazımmış.

- Evet yenge doğru.

- Büyük mü lazım?

- Evet Tıraga, doğru.

- Bunun karşılığını alacak mıyım?

- Tabii ki ağabeyciğim.

- Kayınçom yengen için de bir şeyler var değil mi?

- Elbette.

- Tamam o zaman yarın gel dedi Tıragan.

Ertesi gün yengemin dediklerini getirdim. Yengem beni iyi karşıladı ve Tıragan birisini aradı.

- Alo, sen misin? Evet benim. Bizim orada halı var mı? Evet en büyüğünden. Yok mu? Neden nasıl yani? Sovhozun başkanı alacağım dese ne cevap vereceksiniz? O bensiz nasıl alır. Hayır, ben ona vermiyorum... Baksana şunların yaptıklarına, kapat şimdi geliyorum. Yanında birisi var. Kıykım göndermiş onu. Tabii karşılığını alacağız.

---

¹³ Kazakların akrabalık bağlarını ve tanışıklıklarını vurgulayan bir deyiş.

Bir çanta dolusu anahtarı eline alan Tıragan beni depoya götürdü. Kapıdan yalakaya benzeyen bir adam bizi karşıladı. O az önce telefonda konuştuğumuz adammış. Beni görünce:

-Halıyı alacak olan sen misin?

-evet.

-Cüzdanın kalın mı?

-İnce sayılmaz.

Duyunca hiçbir şey demedi.

Tıragan bakır anahtarla kilidi açarken yalaka adam:

- Kilit açılmıyor, açacak bir şeyin var mı dedi.

Üç som verdim ve sanki kapı da bunu bekliyormuş gibi hemen açıldı. İlk Tıragan arkasından da ben girdim. Adam:

- Giriş ücreti vermeyecek misin? Dedi.

Tekrar üzerinde üç som daha verdim.

- Al, hepsi burada, istediğini seçebilirsin dedi.

En beğendiğimi alacağım.

- O halde en çok hoşuma gideni getir.

Başka çarem yoktu. Tıragan beğendiğim halıyı getirdi. 600 som ödedim. Yanımızdaki adam halının üzerindeki etiketi kesip:

- Getir buraya, üzerini bir şeyle sarayım dedi.

Eline verdim.

- Hey, votka için de biraz para bırak.

Eline verdim.

- Şimdi burada olanları kimseye anlatmamamız için bir şeyler daha ver.

Tekrar verdim.

- Hey!...

Ne istedilerse her şeyi verdim. Vermekten başka çare mi var! Her neyse hilekarın yalakalığı aldatmasıyla bitti. Bu sırada ben de tükendim.

3.10 MÜFETTİŞ GELİYOR

“Müfettiş geliyormuş” haberi duyuldu. Bu haber müfettiş gelmeden her yere yayıldı.

- Geçen sene ya da herhangi bir yıl eksik yapılan işleri açığa çıkaran bunlardır.

- Yapılan suçu kokusundan anlayabiliyorlarmış.

- İçki kullanmıyormuş.

- İşini baştan savan insanlara acımıyormuş.

- Onun için pis huylu diyorlar.

Haklarında çok şey konuşuluyor. Kolhozun başındakiler kusura bakmasın, zenginler çok endişelenmiş. Bir şey yapıp denetlemeyi atlatmamız lazım diyorlar. Yönetim kurulu başkanı da siz bilirsiniz dedi.

Fakat ne yaparlarsa yapsınlar müfettişin gelmesini engelleyemediler. Bir değil ikisi birden gökyüzünden indi (uçakla geldiklerini kastetmiştik). Demek ki müfettiş dediklerimiz bunlarmış. Onları karşılayanlar hemen otele götürdüler.

- Ben baş müfettişim dedi kısa boylu olan.

- Ben de yardımcı müfettişim dedi uzun boylu olan.

Durup dururken müfettiş mi gelir? Bizi denetlemek için gelmişler. Denetleme de durup dururken yapılmaz. Birisinin yaptığı hata ortaya çıkmıştır (Çoğunluğunun düşüncesi bu şekildeydi).

Yönetim kurulu başkanı konuşmaya başladı.

- Hoş geldiniz, bizim kurum bu şekildedir diye onlara etrafı gösterdi. Sizden gizlediğimiz hiçbir şey yok, belgeleri de size teslim edeceğiz ama iş kaçmıyor. Geleneklere göre köyümüze gelen misafirleri sofraya davet ederiz. Haydi gidelim.

Misafirler “hayır gerek yok”, “gitmememiz daha uygun” deseler bile çabaları boşuna çıktı.

Misafirleri ev sahibinin eşi neşeyle karşıladı.

- Merhabalar, nasılsınız? Herkes gündür dört kulaklı, iki burunlu müfettiş geliyor diye bekliyorlardı. Bakıyorum da bizden bir farkınız yokmuş. Baş köşeye geçin. Aileniz, çocuklarınız iyi mi?

Misafirler bu sıcak karşılamadan çok memnun kaldılar.

Sofraya oturdular. Önceden birçok kolhoza gidip birilerini işten çıkardıklarını anlatıp oturanları korkuttular. Bu hikayeleri dinleyen insanlar yalakalık yapmak için alkışladılar. Gün sonunda misafirler içkinin etkisiyle biraz kendilerinden geçmeye başladılar. Gece yarısı geldiğinde ise ayakta duramayacak kadar sarhoş olmuşlardı. Neden burada muhasebeci yok? Ben ona yarın göstereceğim diye baş müfettiş sinirlendi.

Dünkü toplantıda denetçilerin ellerinde gördüğümüz telsizle muhasebeciyi aradılar. Muhasebeci denetçiler için kuzu kesti ve sonra gelip onlara selam verdi. Bu sırada denetçiler hesap raporlarını inceliyorlardı. Muhasebecinin hazırlıklı geldiğini görünce şaşırdılar. Bu sebeple denetçiler hesap raporlarında hiçbir problem yok diye kayda geçtiler. Böylece muhasebeci aradan çıkmış oldu.

Evdeki misafirperverlikten müfettiş ve denetçi memnun kalmıştı. İkisi de sofrada olan her şeyi yediler. Fakat ikisinin de dili bağlandı. Öyle olsa bile “zooteknisyen’in raporunu beğenmedik, yarın tekrar bakacağız” dediler.

Bu dedikleri zooteknisyen’in kulağına da geldi. Şu an pek çok kurt var. Halk da çok, hayvan durur mu! Müfettişin dediklerini duyduktan sonra zooteknisyen’in uykusu kaçtı. Çobana “bir koyun hastalıktan öldü” diye rapor yazdırdı. O koyunu getirip misafirler için kesti ve onlardan hayır duası istedi. Misafirler alçak gönüllü insanlarmış tek tek dua okudular.

- Allah sana hayırlı ömür versin. Her daim başarılı ol diyen denetçiler ciddi bir şekilde dinlemeye başladılar.

Onlar her gün bir uzmanın yaptığı işi inceliyorlardı. Böylece on beş gün içerisinde mühendisin, ustabaşının, veterinerin, çiftlik yöneticilerinin evlerini gezip eğlendiler. On beş günün bir günü bile boş geçmedi. Bir gün balık tutmaya, diğer gün ava, başka bir gün de kuş avlamaya çıktılar.

Bir gün baş müfettiş uyandığında ortalık toz içindeydi. Yardımcı müfettiş hala horlayarak uyuyordu. Baş müfettiş dün gece nerede uyduğunu hatırlayamadı ve yardımcı müfettişi iterek uyandırdı.

- Hey! neredeyiz biz?

- Sanırım Almatı'dayız.

- Geri zekâlı ne Almatı'sı! Almatı'da olsaydık Ala dağları görüyor olurduk.

- Rezillik değil de ne! Ala dağları mı çalışmışlar? Bu hırsızların bir tek Ala dağları çalmadıkları kalmıştı.

- Salak mısınız? Burası Almatı değil. Burası ya kolhoz ya da sovhozdur.

- Şimdi hatırladım. Galiba en son ikimiz iş gezisindeydik.

- Galiba haklısın ama neredeyiz ki?

- Ne yapacağımızı buldum. Cebimizde iş gezisi için nereye gönderildiğimizde dair bir belge mutlaka vardır.

- Doğru diyorsun, hadi bak bakalım.

O sırada kapı açıldı ve postacıyı gördüler. Onlara bir telgraf verdi. Telgrafta şöyle diyordu:

“Denetlemeyi bırakıp hemen geri dönün!”.

Bu başkanın emriydi.

Baş müfettiş ve denetçiler şok olmuş bir halde toparlanmaya başladılar.

3.11 ERKEK MİLLETİNİN SIRRI

Önceden kadınlar hakkında yazmıştım şimdi erkekler hakkında bir şeyler yazmazsam kız kardeşlerim, ablalarım bana gücenebilirler. Onları üzme gibi bir niyetim yok.

Her zamanki gibi hikayeme erkek kelimesinin etimolojisine bakmakla başlayacağım. Erkek kelimesi “erke”(şımarık) kelimesinden ortaya çıkmıştır. Erkekler eskiden de gerçekten şımarıkmiş. Hatta bir değil üç kadın alacağım diye heves etmeleri bunun doğruluğunu gösteriyor. Sonra bütün kadınlar bir araya toplanıp erke(şımarık) sözünün sonuna “k” harfini ekleyerek “erkek” adını vermişlerdir. Böyle adlandırıldıktan sonra erkekler durulmuş ve daha ağır olmaya başlamışlardır.

Peki bu erkeklerle nasıl geçinilir? Aynı evde nasıl yaşanır? Onların aklını bir sopayla nasıl başlarına getirebiliriz? Bu evrensel bir sorudur. Hatta doktora teziyle eşdeğer olduğunu bile söyleyebiliriz.

Öncelikle kadınlar haklarını tam olarak kullanması erkeklere irade vermemesi daha iyidir. Bunun için bir aileye gelin olarak geldikten sonra eşinin ailesine kendini sevdirebilir. Onları “Ne giyip ne içtiğinizi bildiğiniz sürece ilişkinize

kariştirmayın. Sigarasını bıraktır, namazını kıldır. Bu işte Allah sizin tarafınızdaysa eşinizi bir kalıba sokmak zor değil. Ona zamanla sızünüzü geçirin, gönlünüzü fethedin ve güvenini sağlayın.

Eğer sizin dediklerinizi yapmazsa daha ciddi önlemler alın. Yani soğuk yemek, açık çay, çiğ ekmek, sert yatak verin. Suratsız olun, inat edin ve dediklerini yapmayın. Bunlara hiçbir erkek gelemez.

Fakat bunları yapmak için tamamen vazgeçilmez olmanız gerek. Yani bir iki tane ocuk doğurmanız gerekiyor. Sürekli sana hesap verecek olan erkek azdır bu sebeple onun attığı her adımı takip edin ve hesabını sorun. “Bu vakte kadar neredeydin?”, “Nereye gidiyorsun?”, “Oraya neden gittin?” gibi sorular sorup erkeği biraz korkutun.

Czdanını, not defterini ve diğer eşyalarını kontrol edin. Aldığı maaşı elinden alıp cüzdanını tamamen ele geçirin. Bazen herhangi bir sorun çıkarıp kavga edip ona dersini vermenin zararı yoktur. Bazen de gönlünüzü alıp, tıraş edip ona vakit ayırmayı da unutmamak lazım. Ondan sonra ne isterseniz her şeyi yerine getirecektir.

 dört ocuk olduktan sonra evdeki erkeğin gücünü azaltıp ağzını kapatmak daha kolaydır. Eğer sorun çıkarsa “ben değil sen evden gideceksin, bütün varlığımız bende kalacak” diyerek korkutabilirsiniz. Sonrasında korkup geri adım atacak. Eğer geri adım atmazsa kavga edin. Kavga ederse boşanacağım deyin. Yumruğunu sıkarsa elinize silah alıp çocuklarınızı arkanıza çekin ve ciddi bir şey olursa telefon edin. (02 numarasını aklınızdan çıkarmayın). Zaten bu sürecin sonunda kendi kendine sakinleşecektir. Böyle durumlarda zayıf erkekler kendi kafalarına kendileri vurup ağlamaya başlarlar. Bu bir yenilginin işaretidir.

Bazen bazı erkekler “ben senden boşanacağım” diye tehdit ederler. Endişelenmenize gerek yok. Çünkü kocasız kadın lmez fakat kadınsız koca yaşayamaz. Öfkeyle giden erkek  dört gün sonra ya tıpış tıpış gelir ya da bir arkadaşını gönderir. Böyle durumlarda siz daha değerli olacaksınız. Yine de

gerçek duygularınızı göstermeyin. Aranızı düzeltmek için gelen arkadaşınıza “sen rica ettiğin için affediyorum yoksa etmezdim” deyin.

Kendisi gelirse hemen kapıyı açmayın. Uzun uzun naz yapın. “Benim sayemde bugünlere geldin farkında mısın diye azarlayın. Bundan sonra hemen kapıyı açın çünkü geri giderse gelmesi çok zor olur. Eve aldıktan sonra surat asın, yemeğini hazırlamayın ve iki üç gün farklı yataklarda uyuyun. Bundan sonra aptal erkek hatasını fark eder ve ilk adımı atar.

Bu arada yaşadığınız yerdeki veya komşu köydeki genç, güzel ve dul kadınların listesiyle beraber adreslerini de alın çünkü ihtiyacınız olabilir. Mesela böyle bir küslükte kocanız uzun süre ortalıktan kaybolursa onu o adreslerden birinde bulabilirsiniz.

Erkeğin yüzünü düşürecek bir anı yakaladığınızda o anı kaçırmamanız lazım. Akrabaları, arkadaşları eve geldiklerinde hastalanın, surat asın, tabak çanağı sertçe masaya koyun, kapıyı sert kapatın, çocukları azarlayın... Eğer bir şey derse susun ve ona cevap vermeyin. Misafirlere gidin demektense suratınızla hissettirin. O zaman misafir nadir gelir ve evin içinde huzur olur.

Kocanız patronunu veya akrabalarını davet ederse bu Allah'ın bir nimetidir. Çünkü o gün güzel bir kavga çıkarabilirsiniz. “Eğer misafir gelirse evden kovacağım! Hasta taklidi yapacağım! Kapıyı kilitleyip aileme gideceğim!” diye problem çıkarın. “Bunu yapmazsam bana da (adı) demesinler” deyip masayı, sandalyeleri devirin ve birkaç tabak, bardak kırmaktan da çekinmeyin. Bütün bunlara şahit olan erkek aklını kaybeder ve size yalvarır. “Ne istersen yaparım” der. İşte bu fırsattan en iyi şekilde yararlanabileceğiniz şeyler pahalı altın takılar ve kıyafetlerdir. Bunları sonraya bırakmayın sizi kandırabilir. Çünkü erkeğin sağı solu belli olmaz.

Altın deyince aklıma bunlar geldi. Tanıdığım bir yengenin on bir yüzüğü, üç çift bileziği, beş çift küpesi ve iki saati vardı. Hepsi de altındı. Bunun nedenini kendisine sorduğumda şöyle dedi “Kocama güvenmiyorum, eğer yarın bir şey olursa bunlar benim hem birikimim hem de güzel takılarım”. Bunun gibi sorunlar çok eskiden beri vardı.

Erkekler sık sık iş seyahatine çıkarlardı.

İş seyahatindeyken beraber okuduğun erkeklerle veya onlar gibi tanıdıklarıyla parti toplantı gibi etkinlikleri hemen ilk günde yapmayın. Kim bilir belki ilk gün gidemeyebilir. Sonraki gün yapmanız daha iyi olacaktır. Önlem almakta fayda var.

Hile söz konusu olduğunda kadınlar öndedir ve bir erkeği kandırmak çok kolaydır. Esmer olan erkeğe “bembeyaz kocam” diye sarılırsanız buna kanar. Çocuğuna sanki babası doğurmuş gibi “ne kadar da sana benziyor” deseniz gururlanır. Erkeği hileyle ve akılla eğitmek daha doğrudur. Sürekli kavga çıkartmak yerine arada sırada sahte gülücüklerle saçını okşarsanız ve sarılırsanız iyi olacak.

Kadın kırk yaşına girdiğinde kendisi için yaşamayı unuttur. Bu dediğimi hiçbir kadın inkâr etmez. Peki gençleşmenin yolu nedir? Bu çok zor değil. Elinizdeki bütün imkanlardan yararlanabilirsiniz. Bunun için parmaklarınıza, bileklerinize altın takıp süsleyin. Kışın soğuşunda bile çorap giyip göğsünüzü gerip, saçlarınızı kesip-boyatıp, sevimli konuşup, tırnaklarınızı yaptırıp, evde kalçalarınızı sallayarak gezin. Bunların sonucunda kocanızın ilgisini çekeceksiniz. Sonra erkeklerin gözünde ay gibi parlarsınız. Erkeğin gözüne çarpan kadın gençleşir. Siz her gençleştiğinizde kocanız peşinizden koşar. Bu tavsiyelerimi yüzde seksen uygulayan kadınların mutlu bir evlilik yapacağına yüzde yüz kefilim. Tabii böyle derin bir sırrı herkese anlattığım için erkeklerin benim gibi bir ispiyoncuya dalaşacaklarını hissediyorum. Her şeye rağmen kadınlara acıdığım için bu yola vardım. Allah sonumu hayır etsin.

3.12 MERDİVEN

Uzun zamandır Tama adındaki arkadaşım ile görüşmemiştik. On iki sene boyunca beraber okumuştuk. Birbirimizi görür görmez sohbet etmeye başladık.

- Evet dostum nasılsın?

- İyî değilim.

- Ahh, neden?

- "Serdalı" adlı sekiz yıllık bir okulda öğretmenlik yapıyorum. Okulun müdür yardımcısıyla ufak bir anlaşmazlık yaşadığım için derslerimi azalttı. Bununla kalmayıp benimle uğraştı. Sonra müdüre onu şikâyet etmek için bir dilekçe yazdım. Onun sonucunu bekliyorum.

-Hımm, anladım. Bir çözümü elbet bulunacak, endişelenme.

***

Tama köye dönmüştü.

- Nasılsın dostum?

- Kötüyüm.

- Neden?

- Müdür benim şikayetimi okumuş ve "beraber çalıştığımız birisi, ona bir şey yapamayız. Bu şikayetini Eğitim Müdürlüğüne göndereceğiz" dedi. Şimdi de onu bekliyorum.

- Anladım, güzel. Eminim onlar bir çözüm bulacaktır. Merak etme.

***

Daha sonra Tama'yla ilçe müdürlüğünde karşılaştık.

- Nasılsın dostum?

- Kötüyüm.

- Neden?

- İlçe milli eğitim daire başkanlığı şikayetimi görmüş ve "Bu problemi çözmek çok çaba gerektirir. Buna gücümüz yetmez ve müfettişler tatilde. Benim de zamanım yok. Şimdi cevabınızı bölge eğitim müdürlüğünden bekleyin" dedi. İşte onu bekliyorum.

- Anladım, güzel. Umarım onlar bir çözüm bulacaktır. Bekle.

***

- Nasılsın dostum?

- Kötüyüm.

- Neden?

- Bölge eğitim müdürlüğü benim şikayetimi incelemiş ve "Sen bu şikayetle bölge eğitim müdürünün yardımcısına git" deyip beni gönderdiler. Yenilen pehlivan güreşe doymazmış derler. Ben de doymayacağım.

- Belki haklılardır, acele etme bir çözümü bulunur.

***

Başka bir gün gezerken Tama'yla karşılaştım.

- Nasılsın dostum?

- Kötüyüm.

- Neden?

- Bölge eğitim müdürünün yardımcısı şikayetimi dört kez okumuş ve şunu dedi "İşiniz biraz zormuş. Siz bölge eğitim müdürlüğüne gidin, benim buna vaktim yok" dedi.

- Belki onun gerçekten vakti yoktur. Umarım bu işin çok kısa zamanda çözülür merak etme.

***

Tama'yla tekrar karşılaştık.

- Nasılsın dostum?

- Kötüyüm.

- Neden?

- Bölge eğitim müdürlüğünün başkanına gittim. Şikayetimi okudu ve “Derhal denetlensin eğer tespit edilirse gerekenler yapılsın” diye ilçe eğitim müdürlüğüne gönderdi. Sonuçlar gelir gelmez size geri döneceğiz diye söz verdi.

- Eee şimdi nereye gidiyorsun?

- İlçeye eğitim müdürlüğüne.

- Doğru, belki bir çözümü bulunur...

Cümlemi sonuna kadar getiremedim sustum kaldım.

3.13 AH KEŞKE!

Tıraş bütün gece uyuyamadı. Nasıl uyusun ki? Halk komitesi sorguya çağırmıştı. Onlar durup dururken çağırmazlardı ki. Bu yüzden derin bir düşünceye dalmıştı. Kesin bir şey olmuştu!

Ne yapacağım? Son on yıldır hiçbir şeye bulaşmıyordum. Şimdi sanki başıma bir felaket geldi. Eyvah eyvah! Hangi hain beni şikâyet etti! Zenginsen kıskanırlar, fakirsene acırlar. Ben daha ne yapayım? Neyse kötü düşünmeyi bırakmalıyım. Kendi kendime eğer suçumu kabul edip özür dilersem belki affederler diyordum.

Tıraş gözüne aldığı darbeye korkarak uyandı. Bu yabancı birisinin yumruğu değildi. Karısı yatağını ıslatan üç yaşındaki oğlunu döverken yumruk Tıraş'a da gelmişti. Sonrasında kalkıp halk komitesinin binasına geldi. Oradaki tanıdıkları onu sıcak karşılayıp komite başkanının odasına getirdiler. Komite başkanı onu sanki davetliymiş gibi ağırladı. Tıraş güler yüzle karşılanmasına çok şaşırıldı.

- Neden çağrıldığınızı tahmin ettiniz mi? dedi komite başkanı.

- Sanırım dedi Tıraş endişeyle. Eğer vaktiniz varsa size kendimden bahsedeyim. Fakat suçumu kabul ettiğim için cezamı hafifleteceksiniz.

- Anlatın lütfen, dinliyorum.

- Büyük bir hata yaptığım doğrudur. Yanımdaki arkadaşlarım ısrar ettikleri için on koyunu kendi aramızda paylaştık. O sırada yakın akrabamızın kızı evleniyordu ve hayvan lazımdı. Bu sebeple bu işe giriştim. Bu seferlik beni affedin. İsterseniz parasını ödeyeyim.

- Hımm, öyle mi? Ama biz başka bir şey için sizi çağırmıştık.

- Affedin beni lütfen, kendimi itiraf edeceğim.

- İlk eşime nafaka ödemeyeli beş-altı sene oldu. Unutmuşum. Bunun için mi çağırdınız? Kusura bakmayın, özür diliyorum. Yarın ilk iş ödeyip makbuzunu size getireceğim. Çok zaman kalmadı zaten oğlum on yedi yaşına girdi.

- Bizim sizi çağırma sebebimiz başkaydı...

- Eee, eğer bu değilse ben tekrardan itiraf edeyim. Şimdi hatırladım kesin çoban Şokpıt beni şikâyet etmiştir. Bir ara içkiyi çok fazla kaçırmıştım ve yanlışlıkla onun burnuna çarpmıştım. Bildiğiniz gibi burun hassastır bu yüzden hemen kanamıştı. Her şey alkolün yüzünden oldu. Bu seferlik beni affedin. Bir daha suç işlersem beni hemen hapse atarsınız.

- Tamam ama biz sizi başka bir şey için çağırmıştık...

- Tamam, tamam şimdi hatırladım. Unutmuşum, şimdi aklıma geldi. Kolhozun çobanlar için gönderdiği montlarla ilgili. Şimdi Almatı'da öyle montlar moda. Ben de iki üç tane mont alıp baldızlarıma göndermişim. Ahh ah bunu nasıl öğrendiniz, çok mahcubum. Suçu nasıl da hemen yakalayabiliyorsunuz... Beni affedin lütfen, eğer tekrardan suç işlersem verdiğiniz her cezaya razıyım.

- Sanırım siz hala bizim neden sizi çağırdığımızı anlamadınız...

- Haa Őimdi anladım lűtfen izin verin anlatacađım. Bizim ođlanın yaramazlıđı hakkında. Hem gűnűműz çocuklarının aklı yerinde mi? Daha bu kűk yaŐında marketten bir Őeyler almıŐ.

- Kaçıncı sınıfa gidiyor?

- Sekizinci veya dokuzuncu sınıfa gidiyor.

- Hem hocaları hem de polisler gelmiŐti ve cezasını demiŐtim. Onu sabaha kadar dvműŐtűm. BaŐka ne yapabilirdim ki... İŐte o yaramaz ođlum mu bir Őey yaptı?

- Hayır ocuğunuz bir Şey yapmadı.

- Doğru, doğru demek ki siz de duymuŐsunuz. Ama ben onu yanlışlıkla yapmıŐtım. Yanlışlıkla iftliğin ineğini kendi ineğimle karıŐtırıp kesmiŐtim ancak yerine bir tosun vermiştim. Bu nedenle bana ceza vermemelisiniz.

- Başka herhangi bir suç iŐlediniz mi?

-Başka suç derken bazen saçma sapan insanlarla kavga ediyorum. Fakat hiç yumruğumu bile sıklamadım. Bu konuda bana iftira atamazsınız.

- Hayır, iftiradan uzağız.

- Peki eŐinizle aranız nasıl?

- Dvsem de sevsem de o benim eşim.

- Bu konuda bana karıŐmaya hakkınız yok.

-Haklısınız sizin özel hayatınıza karıŐamayız. Ama biz sizi başka bir Şey için ađırmıŐtık. Neden çağırdınız o zaman?

- Benim baŐka ne suçun ne de hatam var. Eđer bir Őey yaptıysam ispat edin lűtfen.

- Tamam, bűtűn gerçekleri anlattınız. Bu sizin cezanızı hafifletecektir. Ancak sizin tecrűbeli bir kiŐi olarak bu komitede bizimle beraber çalıŐmanızı istiyorduk. Bu sebeple sizi davet etmiŐtik.

- Beni mi?

- Evet sizi. Ama artık...

- Ahh beyefendi... bunu neden bana önceden söylemediniz? Çok tuhaf bir insansınız. Ah keşke...

3.14 AFERİN SANA YEŞİL KAĞIDIM

Yaşasın! Sevinçten yerimizde duramıyoruz. İki odalı yeni bir daire aldık. Evlenmenin şehirde bir daire almaktan on kat daha zor olduğunu biliyorsunuzdur. Elbette bu bir şaka. Yeni dairemizde zeminin gıcırdamasına ek olarak duvarları dökülüyor. Kapıları sağlam değil, pencereleri kırılmış ve çatısı akıtıyor. Kaloriferlerinden su damlatıyor. Duvarların köşeleri küflenmiş. Su da doğru dürüst akıyor. Bu eksiklikleri görünce aklımı kaybediverdim. Tam o anda Sıksıyma¹⁴ geldi ve her şeyi unutup birbirimize sarıldık. Yeni dairemizi kutlamaya başladık ve çok mutluyduk.

Nasıl sevinmeyelim. Allahtan ne çocuk istedik ne de akıl. Altı senedir ev sahibi olmak için yalvarıyorduk. İşte bunlar bizim mutluluk göz yaşlarımız. Artık ölsek de gam yemeyiz. Bu evin sayesinde evle daha çok ilgili olmaya başladım. Sıksıyma ile daha da çok yakınlaştım. Dertlerimizi unutup yeni arkadaşlıklar edindik. Her şey bu evin sayesinde...

İlk günden itibaren komşularımızla yakın ilişki kurmaya başladık. Komşularımız bazen televizyonumuzun bazen de radyomuzun sesini kısmamız için kapımıza gelirlerdi. Komşularımız "Neden bu kadar ses yapıyorsunuz? Duvarların arkasından bile duyuluyor, sizden artık bıktık" diyorlardı. Hatta bir keresinde kapımıza polis geldi. O olaydan sonra evde fısıldayarak konuşmayı, ayaklarımızın ucuna basarak yürümeyi öğrendik. Evin içinde yüksek sesle hışırılmamayı, hızlı yürümemeyi, şarkılar söylememeyi, piyano çalmamayı

¹⁴ "Sıksıyma benim şimdiki eşim. Altı ay önce bir tartışma esnasında beni terk edip çocuğumuzla ailesinin evine gitmişti." Orijinal metinde bu şekilde dipnot olarak verilmiştir.

öğrenerek görgü ve kültür sahibi olduk. Dairemizin duvarları çok inceydi. Komşularımızın mutfaklarındaki sesler, çocuklarının ağlaması ve hatta bazı sırlarını bile kolayca duyardık. Bunlar benim umurumda değildi ama Sıksıyma onları gizli gizli dinliyordu.

Böylece bizim yeni evimize taşınma partimiz ve evlilik tazeleme¹⁵ nikahımız gerçekleşti. Artık partilemeyi bırakıp çalışmaya başlamamız gerekiyordu. Çünkü evimizin eksikliklerini gidermemiz gerekiyordu. Tabii inşaatçılara ve ev sahibine evi kötü halde teslim ettikleri için kızamıyordum. Ev için ne gerekirse yapmaya hazırdım. Öncelikle akıtan kaloriferi tamir ettirmem ve eve içme suyunu bağlatmam gerekiyordu. Sonrasında ise tuvalet giderine baktıracaktım.

Tanıdık bir usta bulamayınca ev sahibine gittim. O benden özür dileyip bir tesisatçı gönderdi. Bu süreçte biraz hastalanmışım. Kendimi temiz havaya çıkınca iyileşeceğime dair kandırmaya çalıştım.

Ustayla beraber eve geldik ve hiç gecikmeden işe başladı. İlk olarak kaloriferin borularından akan suyu görünce:

- Bunun tamir bedeli mavi kâğıt¹⁶ olacak dedi.
- Tamam, tamam. Al mavi kağıdını. Başka renk kâğıt isteme.

Mavi kâğıdın gücüne baksana! Verir vermez damlayan bütün sular durdu. Aferin sana mavi kağıdım!

Tesisatçıyı mutfağa getirdim. Musluğun anlamadığım bir yeri başından beri hiç olmadığı ortaya çıktı. Şaşkınlıktan bakakaldım.

- Abi, yardım et, yeni evimi görme hediyen olsun bu.

Fakat usta sesini çıkarmadı. Ben ışığın etrafında uçan kelebekler gibi döndüm durdum ve oğlum gibi yerimde duramadım. Bir anda ağızından bir sıcak söz çıktı:

¹⁵ "Kaç kere evlilik tazelediğimizi hatırlamıyorum." Orijinal metinde bu şekilde dipnot olarak verilmiştir.

¹⁶ Mavi kâğıt, Kazakistan'da on bin tengelik kâğıt parayı göstermektedir.

- Bunu şehri dört dönsen de bulamazsın ama ben bulurum. Maaliyeti kırmızı kâğıt¹⁷!

- Ah kurban olduğum, sen ne kadar da iyi bir insansın! Benim kırmızı kağıdım batmak üzere olan güneş gibi onun kalın cebine girdi.

Böylece evimdeki parlak musluk çalışmaya başladı. Aferin kırmızı kağıdım!

- Bunun suyu nerede? Diye sordum.

Usta beni tuvalete götürüp su vanasını gösterdi.

- Bunu sola çevirirsen su gelir.

- Ah, bu kadar kolay mıydı? Biz kaç gündür susuz oturuyoruz.

- Bunu öylece yavaş çeviremezsin. Yeşil kâğıt¹⁸ lazım.

-Kâğıt parçası bulunur. Al!

Usta vanaya baktı ve bir şeylerini çevirdi. Sonrasında su bolca akmaya başladı. Aferin sana yeşil kağıdım!

Fark ettim ki tuvalette sifon da çalışmıyordu. Sifondan sarkan ipi çekiyordum ama su gelmiyordu.

- Ustam buraya su gelmiyor galiba.

- Sifon çalışmıyor dedi bakmadan.

- Ee, madem çalışmıyor bir bakıversen dedim.

- Sarı kâğıt¹⁹...

- Al! Sen ne kadar da para düşkünüsün!

---

¹⁷ Kırmızı kâğıt beş bin tenge.

¹⁸ Yeşil kâğıt iki bin tenge.

¹⁹ Sarı kâğıt bin tenge.

Sonunda evdeki arızalı olan tüm borular da tamir edildi. Şimdi de elektrikçi çağırmak, pencerelerin çerçevelerini tamir ettirmek, duvarları boyamak ve kapıyı tamir ettirmek gerek. Fakat inşaatçılar bu problemler için ne kadar kâğıt isteyecekler ki?

3.15 İSTİFA DİLEKÇENLE GEL

...Uzun zamanlık iş arayışından sonra otogarın gişesinde görevli olarak işe başladım. İşimden memnundum. Görevlerimi layığıyla yerine getirip boş zamanlarımda da şiir yazmaya devam etsem bunun kime zararı olurdu ki. Bu şekilde bir süre çalıştıktan sonra ilk şiirim ilçe gazetesinde yayımlandı.

“Başkanım unutmamış

Dünkü hediyesini

Mağaza müdürü olarak seçilsin

Talimatını verdi.”

Gazetedeki şiirimi kesip çekmeceme koydum. Bir anda müdürün uzun bacaklı sekreteri koşarak yanıma geldi.

- Müdür sizi çağırıyor! Dedi.

Gittim.

Müdür Dongalov gazeteyi önüme koydu:

- Ultarakov’u tanıyor musun? Dedi.

- Tanıyorum, buradaki atölyenin müdürü.

- Şimdi durumunu anladım dedi Dongalov. Ultarakov bana dün aranızda geçenleri anlattı. Sen bilerek onun hakkında yazmışsın. Evladım biz çocuk

değiliz. Bizim burnumuz bir şeylerin kokusunu hemen alır. Ben sadece ödül aldım, rüşvet değil. Bu casusluğu bırak. Sence bir otopar görevlisine gücüm yetmez mi? Kapat çeneni! Bir daha böyle şeyler yaparsan istifa dilekçeni yazmak zorunda kalacaksın!

-Böylece benim şiirim müdürü rahatsız etmişti. Onun söylediklerini sessizce dinleyip odadan çıktım. O andan itibaren şiirimde “başkan”, “müdür” kullanmamaya karar verdim.

Diğer gün “Genç Leninci”²⁰ gazetesinde “Ağıt” adındaki şiirim yayınlanmaz mı!

Müdür yardımcısı yanıma geldi

Başımı belaya soktu

Bir sofrada yiyip içerdik

Bu yaptığın hiç oldu mu?

Şiirimi kesip çekmeceye koyarken müdür yardımcısının çil yüzlü sekreteri koşarak yanıma geldi ve şöyle dedi:

- Müdür yardımcısı sizi çağırıyor.

Gittim.

Ben kapıdan girer girmez müdür yardımcısı kızmaya başladı.

- Sen ne biçim bir insansın! Bu genç yaşında büyük insanları eleştirmekten utanmıyor musun? Benim başkanın yerinde gözüm yok. Halkım için onu şikâyet etmişim. Bunu bildiğin halde neden şiir yazdın? Amacın neydi? Bu yazdığını anlayamayacağımı mı düşündün? Beni basında bu şekilde utandırdığın için seni dava edeceğim! Bunu yapmaya devam edersen seni kovduracağım!

²⁰ Лениншіл жас: Merkezi Almatı olan ve Kazak gençliğini hedef alan bu gazete haftada beş kez yayımlanmıştır.

Müdür yardımcısı kendimi anlatmam için bana fırsat bile vermedi ve odasından kovdu. Artık şiirlerimde “müdür yardımcısı” adını kullanmamaya karar verdim.

“Ara” dergisi bir şiirimi yayınlamış. Şiirin içeriği evin kalitesizliği hakkındaydı.

Biçimsiz bacası

Şekilsiz çatısı

Her gün su akıtır

Gözümüzün önünde

Şiirimi kesip çekmeceme koyar koymaz baş mühendisin kıvrıcık sekreteri geldi ve şöyle dedi:

- Baş mühendis sizi çağırıyor.

Ben zavallı korktuğum için baş mühendis kelimesi şiirimde var mı yok mu diye tekrar kontrol ettim. Ohh! Çok şükür yokmuş.

Gittiğimde baş mühendis odasında ustabaşıyla birlikte oturuyordu.

Çekinerek girdim.

- İçinizden biri beni Ara dergisine yazmış dedi.

Usta başı Şukıtov:

- Geçen sene yaptığımız iki evin kalitesiz olduğunu itiraf ediyoruz. Ama Ara dergisine bunu yazmasaydı kimse anlamazdı. Artık geçmişte kalmıştı. Böyle insanlara disiplin cezası vermek lazım. Başka otogar görevlisi yok mu? Neden kovmuyorsunuz? Onun yerine kocasından boşanan baldızımı alabilirsiniz” dedi.

Baş mühendis de araya girdi.

- Sen nasıl bir insansın? Bu şiirle kime yaranmaya çalışıyordun? İnsanın başına ne gelirse dili yüzünden gelmiş. Neden işine bakıp çeneni kapatmıyorsun? Bir insana sadece üç kez şans verilir. Sen üçünü birden kullandın. Bir daha tekrarlanırsa yanıma gelirken istifa dilekçenle birlikte gel!

Yine kimse beni dinlememişti. Konuşamadım ve yerime geri döndüm. Bundan sonra “Mühendis, ustabaşı” kelimelerini de kullanırken korkmaya başladım. Fakat şiir yazmayı da bırakmadım. Bölge gazetesinde bir şiirim daha yayınlandı. Nasıl olduğunu bile hatırlamıyorum. İçinde “baş muhasebecinin ağzında bir sigara” diye bir kısım varmış. Beyaz dişli kasiyer kız koşarak yanıma geldi:

- Seni baş muhasebeci çağırıyor dedi.

- Bu sefer bittim, bari istifa dilekçemi yazayım dedim.

3.16 BİLMECE

Ben Kazakça bir deyimle insanları böcek gibi kaçıran kurumun patronuna yakın olan Şeppek adında bir delikanlıyım. Çok şükür yukarıda bahsettiğim böceklerin yuvasını yok edip bazılarını alkol şişesine doldurup gelecek nesillere göstermek için sakladık.

Ancak sivri sineklere dokunamadık. Bu sebeple sinek yığını üzerimize çöktü. Sonradan buna da alıştık. Çöp kovasının olduğu yerde sinek olur. Sineğin olduğu yerde kaşıntı olur diye alıştık ve çalışmamızı hiç engellemedi. Onlar her yerdeydi ve biz onları öldürüyorduk. Gerekli ilaçlarla etrafı ilaçlayıp bir süre bekledik. Öyle zamanlarda sıkılmamak için bir eğlence aramak gibi alışkanlığımız vardı. Bu durumda hepimiz Maytok'un gözüne bakardık. Maytok işini tek başına doğru düzgün yapamazdı. Ancak sıra oyuna eğlenceye gelince bizim aklımıza bile gelmeyen oyunlar bulurdu. Onun bilmediği bir fıkra, bilmece, tekerleme veya komik şiirler yoktu. Hepsini sanki ezberlemiş gibi bilirdi. Bizim tek eğlencemiz ise oydu. Bu kurumda ne iş yaptığını bilmiyorduk. Aslına

bakarsanız kendisi bile bilmiyordu. Kısacası kadroda ismi geçse de mesleği yer almıyordu. Zaten buna ihtiyacımız da yoktu. Çünkü onun eğlenceli olması bize yetiyordu.

Bu arada Maytok bu hünerinin ekmeğini çok güzel yiyordu. Bir zamanlar ben kısa süreliğine müdür olmuştum. Bir gün yanıma gelip:

-Baseciğim(bana böyle hitap edilmesini seviyordum) kimsenin bilmediği bilmeceyle geldim. Eğer cevabı bulursanız istediğiniz her şeyi yapacağım. Eğer bunu siz bulamazsanız benim istediğimi yapacaksınız. Kahraman düşmana acımazmış bu yüzden ben de patron olduğum için tereddüt etmeden tamam dedim.

- Duydunuz mu dedi diğerlerine dönerek. Base'ciğim tamam dedi.

- Duyduk duyduk şahidiz diye çalışanlar hep bir ağızdan onayladılar.

- O halde bilmeceyi söyleyeceğim.

- Buyurun, bekliyoruz.

“Yaratılana yapışan”.

- Bu kadar mı? Sadece iki kelime mi?

- Evet bu kadar “Yaratılana yapışan”

- Buldum buldum bu bizim sivri sinekler değil mi? dedim herkesten önce.

- Hayır Base'ciğim, değil.

- Belki tozdur.

- O toza da yapışır dedi.

- Yapıştırıcı olabilir mi?

- Yapıştırıcıya da yapışıyor.

- Bu yapışkan şey ne diye hepimiz derin düşüncelere daldık. Ne söylersek söyleyelim Maytok “ona da yapışıyor” dedi.

- Yağ olabilir mi?
- Yağa da yapışır.
- Boya mı?
- Boyaya da yapışır.
- Tüh bu ne ya! Baş harfini bize söyle bari.
- Hayır söylemem. Baş harfine de yapışır.

- Bu ne biçim yapışkan bir şey. Bilmecenin cevabı kimsenin aklına gelmiyor mu? On bir kişi bir cevabı bulamadık! Bacak bacak üstüne atıp yemek yemekten başka bir şey bilmez misiniz! Burada sadece yatıp kalkıp maaş alıyormuşsunuz demek ki diye çalışanlarımı şakayla karışık azarladım. Onlar dediklerimi duyunca hırslandılar.

- Yaratılan her canlının bir ağzı vardır. Birisi bilmecenin cevabı "Ağız" olabilir mi dedi.

- Ağıza da yapışır dedi Maytok.

- Rezil olduk dedim ben utanarak. Hey Maytok ne istersen yapalım ama bilmecebin cevabını söyle. Bizi daha fazla utandırma.

- Peki. Ben bir ay tatil istiyorum.

- Tamam dedim hemen. Müdür söz verdi mi yerine getirir. O halde bilmecenin cevabı "İsim"dir. Bu dünyada her şeyin bir ismi vardır.

- Ah, dilimin ucundaydı dedi muhasebeci.

- Dilini eşek arısı soksun dedim.

3.17 ARAMIZDA KALSIN

Boynundan iple bağılı olan yağız tay ile dev bir araba köy merkezinden tozu dumana katarak geçti.

- Çek! diye arabadaki şapkalı şişman çocuk şoföre bağırdı.

- Nereye?

- Şuraya.

Şapkalı çocuk kafasıyla orayı işaret etti.

Dev araba hızlıca Şığıs sovhozunun at çiftliğine ulaştı. Karşımıza çıkan bıyıklı beyefendi çiftliğin yöneticisi olmalıydı.

- Hoş geldiniz! Nerelerden geliyorsunuz?

- Sağ olun size geliyorduk. Yabancı değiliz Muke'ciğim. Bu tayı yünle değiştirebilir miyiz? Çok sorun olmaz değil mi? ha ha ha...

- Tabii yapabiliriz derken bıyıklarıyla oynadı. Arabaya yünleri koydu.

- Çek diye şapkalı adam seslendi.

- Eve mi?

- Hayır, bu tarafa.

Göz açıp kapatana kadar "Ontüstik" Sovhozunun at çiftliğine vardılar. Görünüşe göre onları çoban karşılıyor olmalıydı. Atın dizginini pantolonunun kemerine sıkıştırıp bize doğru geldi.

- Selamın aleyküm

- Aleyküm selam.

Şapkalı adam takkeli çocukla selamlaştı ve birbirlerinin hatırlarını sordular. Onların birbirlerini tanıyan uzaktan akraba oldukları ortaya çıktı.

- Evet, hoş geldiniz dedi takkeli.

- Hoş bulduk. “Şanslı yiğidin karşısına sofraya kurmuş yengesi çıkarmış” derler. Take’ciğim soğım için hazırlanıyoruz. Bu elimizdeki yünü tay²¹ ile değiştirsek? Benim için yaptığınız iyilikleri unutmayacağım. Biliyorsun çok şükür yukarıdakilerle aram fena değil.

- Buraya kadar gelmişsiniz sorununuzu çözmeden gitmenize müsaade etmem. Bu iyiliğimi de unutmazsınız.

Böylelikle yağız tay arabaya yüklendi.

- Çek! diye şapkalı çocuk aceleyle seslendi.

- Eve mi?

- Hayır bu tarafa.

Tepeleri aşıp, gölleri geçip “Batıs” sovhozunun at merasına geldiler. Galiba karşımıza çıkan kişi burasının seyisiydi. Elinde kamçısıyla yaklaşan delikanlı selam verdi.

- Hoş geldiniz kardeşim. Uzun zamandır buraya pek gelmiyordunuz!

Doğru söylüyorsun kardeşim. Biliyorsun ben insanları rahatsız etmeyi sevmem. Ancak bu sefer size bir işim düştü. İyi bir insansınız. Bu sorunumu çözerseniz size borçlanacağım.

- Söyleyin lütfen... Dinliyorum.

- Soğımı şimdiden hazırlamamız lazım. Bu tayı Kunan²² ile değiştirebilir misin? Ama bunun gibi küçük olmasın. Bu hayvanla birkaç aile olarak kışı geçirmeye çalışacağız. Ben insan hakkını yemem.

- Abi bu benim başıma iş açabilir...

- Merak etme izin kağıdım var.

- O zaman olur.

²¹ Tay, Kazakçada bir yaşındaki ata verilen addır.

²² Kunan, Kazakçada iki yaşındaki ata verilen addır.

Adam boz kunanı arabaya yükledi.

- Çek! diye şapkalı adam seslendi.

- Eve mi?

- Hayır bu tarafa!

Dere tepe geçip Soltüstik sovhozunun at çiftliğine geldiler. Elinde kement²³ olan çocuk onları karşıladı. Şapkalı çocuk sözü hiç uzatmadan doğrudan lafa girdi.

- İzin kağıdınız var mı?

- Kardeşim benim, kâğıdı ne yapacaksın. Bir hayvanı diğer hayvanla değiştireceğiz işte. Hiçbir şey eksilmeyecek.

- Olmaz dedi elinde kement olan adam.

- Neden olmaz?

- Hayvanlar ne benim ne de sizin. Hayvanlar halkındır. Buradan uzaklaşın!

- Sen ne diyorsun ulan!

Öfkelenen şapkalı adam “seni bitireceğim” diyerek arabaya bindi.

- Çek!

- Eve mi?

- Ev, ev diye tutturdu! Eve değil bu tarafa!

Ertesi sabah “Merkez” sovhozunun at çiftliğine doğru yol aldılar. Hikâyenin başkahramanı orada uzun boylu adamla karşılaştı. Ancak dünkü gibi değil sıcak bir karşılama oldu.

Merhabalar, nasılsınız?

---

²³ Hayvanları yakalamak için kullanılan ucu yuvarlak ip.

- Teşekkürler iyiyiz.

- Üze'ciğim senin için buraya geldim. Geçen kış inek kestiğimi biliyorsun. Hatta tadına da bakmıştın. Kışa yazdan hazırlan demişler. Bu yüzden bu kunanı dönen²⁴ ile değiştiriver. Bu iyiliğini unutmam. Bir de senin kardeşin benim yanımda çalışıyor değil mi?

Uzun boylu adam çok bir şey söylemedi. Kunanı dönen ile değiştirip arabaya yükledi.

- Çek! Dedi şapkalı adam.

- Nereye dedi şoför.

- Bu tarafa!

Onun “bu tarafa” dediği komşu “Aralas” sovhozuydu. Yol çok uzun zaman almadı. Onları gözlüklü baş zooteknisyen karşıladı. Herkes kısraklar nerede diye konuşmaya başladılar. Kısraklar yerindeydi. Gözlüklü zooteknisyen seyislere bir şey anlatıyordu. Onlardan biri boğa ahırına, diğeri kementte öbürü de ata koştu. Onlar kısrağın sürüsünün içinde gümüş gibi parlayan kalın yelesi bir atı bağladılar.

- Bu kısrağın yavrusunu diye iki senedir bekliyorduk.

- Bize kısmetmiş.

- Yiyene afiyet olsun.

- Birçok kişinin ağzı kısrağı görür görmez sulandı...

Şapkalı adam gözlüklü zooteknisyeni kenara çekip kulağına bir şeyler söyledi. Sonra sırtını sıvazladı. Gözlüklü adam neşeli görünüyordu. Şapkalı adam arabanın önüne oturdu. Seyisler arabadan getirilen çantayı alıp içine baktılar. Zooteknisyen ofisine geri dönmüştü. O sırada doru at arabaya yüklendi ve araba çalıştı.

---

²⁴ Dönen, Kazakçada üç yaşındaki ata verilen addır.

- Bana bak, her şey aramızda kalacak. Arabayı çalıştır!
- Nereye?
- Eve...

3.18 SORUNUN CEVABI

Siz de biliyorsunuzdur Jumatay'ın çok eski bir arabası var. Arabanın sadece adı kalmış. Araba homurdanarak her gün yolda kalmaktan Jumatay ise arabasını sürekli tamir etmekten yorulmuyordu. Kısacası ikisi birbirine layıktı. Sanki Allah ikisini birleştirmiş gibiydi. Şoförün yanındaki adamın adı Ankau'dur. Kendisine arabanın gerçek sahibi diyebiliriz. Çünkü o, bu çiftliğin veterineridir. Jumatay oldukça kurnaz bir insandır. Ankau'ya hep patronum diyerek yalakalık yapar ve buna çok sevinen Ankau eski keçeyle kaplı arabanın içine gururlu bir şekilde oturur. Ankau köyün yakınından geçerken daha da hızlı sürerdi. Bozuk araba ne yapsın ki hızlandığında duman atmaya başladılar. Bu durum patronu çok rahatsız etmiyordu. Çünkü arabanın çalışması ona yetiyordu. Buna mutlu olduğu için kafasındaki şapkayı düzeltti. Bazen arabayı çok hızlı kullandığı için her çukurda veya her fren yapışında patronu zıplatıyordu. O anlarda Ankau ona çok kızardı. Bağırarak;

- Neden frenlemiyorsun?!

- Patronum frenler arada bir tutmuyor diye Jumatay kendisini haklı çıkarmaya çalışırdı.

Sonra arabayı tekrardan çalıştırıp yola devam ederlerdi. Bu arada Ankau yavaş yavaş eski alışkanlıklarına geri dönüyordu. Bu eski alışkanlıklar dediğimiz insanın hayatını sorularla sıkmasıydı. Hoşnut olmadığı kişiye "domuz" derdi. Bunun dışında lanet okuyan, kötü sözler söyleyen bir insan değildi. Eğer Ankau iki avucunu ovalarsa bu soru sormaya hazırlanıyor anlamına gelirdi.

- Jumatay?
- Efendim patron.
- Evli misin?
- Bekarım.
- Neden bekarsın?
- Evlenmedim.
- Neden evlenmedin?
- Yaşım küçük.
- Ne demek yaşın küçük?
- Geç doğdum.
- Neden geç doğdun?
- Babam geç evlenmiş.
- Baban ne den geç evlenmiş?
- Çünkü annem geç evlenmiş.
- Neden annen geç evlenmiş?
- Anne babası izin vermemiş.
- Neden anne babası izin vermemiş?
- Akrabaları karşı çıkmış.
- O domuzlar neden karşı çıkmış?
- Çok para vermediler diye.
- Kim o hayvan? İsmi söyle bana.
- Ona ne yapacaksınız?

- Onu domuzdan beter edeceğim.
- Ama siz zaten burada oturuyorsunuz.
- Boşver ya, bana mı dedin onu?!

O anda Ankau sessiz kaldı.

Çünkü onun söyledikleri doğrudu. Patronunun kendi tuzağına kendisinin düşmesi Jumatay'ı mutlu etmişti. Fakat sessizce oturan Ankau bir anda konuşmaya başladı.

- Kurnaz Jumat!
- Efendim patron?
- Bu domuz araba neden sürekli böyle ses çıkarıyor?
- Bujileri çalışmıyor.
- Neden çalışmıyor?
- Yağ akıtıyor.
- Neden yağ akıyor?
- Vidası gevşemiş olabilir.
- Neden gevşemiş?
- Çok fazla sürtünmüş.
- Neden çok fazla sürtünmüş peki?
- Çünkü motor çok eski.
- Bu domuz motor neden eski?
- Çünkü arabayı çok fazla kullanıyoruz. Bu yüzden eskidi.
- Neden çok fazla kullanıyoruz?

- Çünkü birileri sürekli bir yere gönderiyor.

- Kim gönderiyor sürekli? Söyle bana!

- Ne yapacaksınız ona patron?

- Domuza bindirip köpek baktıracağım ona.

- Sizsiniz ya patron.

- Ben miyim?

“Mat” olan Ankau sustu. Jumatay’a öfkeyle baktı. Sanki hiçbir şey olmamış gibi davranan Jumatay patrona hiç bakmadı. Bu olayı unutmaya başlayan patron nasıl soru sormayı bıraktığını bile fark etmedi.

- Hey domuz!

Jumatay sesini çıkarmadı.

- Sana sesleniyorum domuz! Duymuyor musun?

Jumatay sesini yine çıkarmadı.

- Jumatay sana diyorum!

- İşte bu sefer doğru seslendiniz.

- Neden yavaşladık?

- Hava karardı.

- Neden hava karardı?

- Çünkü güneş battı.

- Neden güneş battı?

- Mesai saati bitti.

- Hey kötü şoför!

- Efendim patron.

- Neden ışıkları yakmadın?
- Lamba patladı.
- Neden patladı?
- Yaramaz çocuklar patlattı.
- O hangi domuzun çocuğu? Söyle bana!
- Ona ne yapacaksınız?
- Onun babasına göstereceğim.
- O sizin çocuğunuz!
- Benim mi?

Ankai sessiz kaldı ve şoförün yüzüne bile bakmadan yola devam etti. Bir süre sonra yine sorular sormaya başladı.

- Jumatay?
- Efendim patron.
- Neden burnun akıyor?
- Üşütmüşüm.
- Neden üşüttün?
- Üstümü sıkı giymeyi unutmuştum.
- Neden sıkı giymemiştin?
- Montumun koltuk altım sökülmüştü.
- O domuz nasıl söküldü? Neden diktirmedin?
- Dikmiyorlar.
- Kim dikmiyor?

- Yengem.
- O hangi domuzun evindeki domuz kadın? Söyle bana!
- Sizin evdeki kadın...

3.19 ANNE BABAYA MEKTUP (HALK HİKAYESİ)

“Kıymetli anneciğim ve babacığım! Bu mektubu yazan kişinin bir sene önce özgürlüğü için koşan küçük bir tay gibi göz yaşlarınıza dahi bakmadan sizi bırakıp giden oğlunuz Beken’in olduğunu tahmin ediyorsunuzdur. En değerli anne ve babam, evet o zamandan beri sizi habersiz bırakan çocuğunuzdan ve gelininizden mektup geldiği için çok mutlusunuzdur. Benim için en değerli değilsiniz de nesiniz? Sizi dinlemeden evden kaçtığımda bir kez bile itiraz etmeden nereye giderseniz gidin yavrularım. Size verdiğim sütümü helal ediyorum. Sizin ayaklarınıza sağlanan çivi benim alınma saplansın diye bir yandan üzülerken diğer yandan sevinerek bizi gönderdiniz. Biz buna rağmen geri dönmedik. Şimdi geçmişte yaptığımız hatalar yüzünden pişman olsak ne yazar!

En başından başlayacağım.

Ben, sizin dediğiniz gibi “Allahtan dilediğiniz” tek evladınızım. Sadece sizin değil tüm akrabaların ve köyün şımarık çocuğuydum. Ne istesem anında yapılırdı. Herkes sizin insanların gözünde olan saygınlığınız sayesinde benim tüm şımarıklığımı, hatalarımı, günahlarımı affederdi. Murat amcanın Güljan adındaki kızının yeni ceketini kestiğimde ve hatta komşumuzun oğluyla kavga edip ahırlarını ateşe verdiğimde bile insanlar tek kelime etmediler. Babacığım onlara kendin yapmış gibi başını eğip af dilemeni dünmüş gibi hatırlıyorum. Sonra “Bu yaşlılardan niye korkuyorsun” diye sormuştum sana. O an bana ağır bir iç çekişle baktın.

Beni “Bir tanem”, “En değerlim” diyerek yetiştirdin.

Sizin için eğrim düzdü, siyahım beyazdı. Galiba bana en çok bu zarar verdi. Bir keresinde ekmeği attığımı görünce “Beken, canım benim ekmeği yere atmak olmaz. Benim annemle babam şu ekmeğin yokluğunda açlıkta çok zorluk çekmişlerdi” demiştin babacığım. Sonra ben “Neden ekmekle tereyağı yemediler? Neden açtıktan öldüler?” Dediğimde bana çok kızmıştın. Bu bana ilk ve son kez kızdığın zamandı. Babacığım senin oğlun akılsız. O gün bana kızdığın için bugüne kadar kin tuttum sana. Anneciğim, babacığım. Şimdi düşündüm de sizi utandırmadığım bir gün bile olmadı. Ne zaman okuluma gitseniz benim yaramazlıklarımдан utanıp insanların karşısında mahcup olurdunuz. Ben ise bunların hepsini bir kahramanlık, başarı gibi düşünürdüm. Eve geldiğimizde siz tavsiyelerinizi söyleyip köydeki iyi insanları ve onların örnek çocuklarını anlatırdınız. Ben ise buna sinirlenip örnek çocukları tek tek döverdim. Lezzetli yemekler, güzel kıyafetler, fotoğraf makinesi, gitar, hoparlör, hangi birisini söyleyeyim bana her şeyi vermiştiniz. Yedinci sınıftayken sigara içmeye, sekizinci sınıftayken alkol kullanmaya başladım. Bunun için beni Komsomol’dan²⁵ ve okuldan attılar. Siz öğretmenlerle ve köydeki diğer insanlara yalvarıp beni okula aldırınız. Ben de:

“Eğer motosiklet almazsanız okula gitmem ve sürekli kavga çıkarırım” dedim ve isteğimi yerine getirdiniz. Motosiklet sürerken kaç koyun-keçi öldürdüğümü, kaç kişiye çarptığımı hatırlamıyorum bile. Tek hatırladığım Sarseke’nin arabasına çarpınca motosikletin pert olduğu ve dört beş ay hastanede kaldığımdı. Yüzüm kesilmiş ve kaburgam kırılmıştı.

“Namin duyulmazsa dünyayı yak” demişler. Benim bunun gibi yaramazlıklarım yüzünden ismim her yerde duyulmuştu. Köyde ismimi duyunca korkmayan yoktu.

Babacığım yaramazlık yaptığım bir gün bana V. Suchomlynski’nin “Oğluma Mektup” adlı kitabını getirdin ve bunu oku dedin. Ben buna çok alındım sen odadan çıkar çıkmaz onu pencereden fırlattım. O zaman onuncu sınıfa

---

²⁵ Komünist gençlik birliği.

gidiyordum. Daha sonra kitabın ahlakla ilgili olduğunu öğrendim. Bana bu mektubu yazdıran o kitap.

“İnsan ol, meslek sahibi ol” diye beni Almatı’ya veterinerlik okumaya gönderdiniz. Sana saygı duyan insanlar burada da varmış. Benimle beraber okuyan sabır okulu kazanamadı ama ben kazandım. Yurda yerleştim. Doğru düzgün ders çalışmasam bile sovhozdan gelen burs ve senden aylık yüz som hiç kesilmiyordu. Ancak köydeki yaramazlıklarım alışkanlık olmuş gibiydi. Burada da o alışkanlıkları bırakamadım. Daha ne anlatayım sana. Henüz üçüncü sınıftayken evlendim. Sen büyük restoranda şaşalı bir düğün yaptın ama o kadar para nereden geldi diye düşünmedim bile. Ne zaman çok para gelse arkadaşlarıma anlatıp övünürdüm.

Sürüne sürüne beş altı senede ancak üniversiteyi bitirebildim. Eve döndüğümdeki sevincin hala gözlerimin önünde. Sen beni annem eşimi kucaklayıp sevinçten gözlerinizi yaşarttınız. Köydeki insanları davet edip, kurban kesip dualar ettiniz. Biz ise büyük büyük insanlar geldiklerinde onlara selam vermek yerine Nakış ile kart oynuyorduk. Bunun için hala utanıyorum.

Ondan sonrası belli. Beş altı ay sizinle yaşadım ve mesleğimi yaptım. Saklamaya gerek yok maaşım yattığı gün biterdi. Eşim de çalıştığı halde bütün giderlerimizi siz karşılıyordunuz. Önceden bir tek şımarık çocuğunuz vardı ama benim sayemde iki olmuştu. Bunların hiçbirine sesinizi çıkarmadınız. Fakat biz kaldıramadık.

Bir gün eşim şöyle dedi: “Burada ikimiz ne yapıyoruz? Ne ayrı bir evimiz ne de kendi malımız var. Arkadaşlarımız gibi özgürce gezemiyoruz, kendi başımıza yiyip içemiyoruz. En iyisi evleri ayıralım.” dedi. Ben de sanki çok bilgiliymişim gibi ona haklısın dedim. Bu aptalca düşünceyi size söyledim. İkiniz “biz neler duyuyoruz” demişçesine şaşırıp kaldınız. Tabii kimse çocuğuna kıyamaz ki. Üstelik evin tek oğlu bırakıp gitmiş diye halkın sizin arkanızdan çok konuşacaklarını bildiğim halde düşüncesizlik ederek taşınacağım dedim. Sizsiz de yaşayabilirim diye ağır konuşup saygısızlık ettim. Gelininiz beni güzelce ikna

etmişti bu yüzden aldığım karardan geri dönmedim. Sizden akıl isteyen mi var deyip gittim. O gittiğim günden beri ilk defa size mektup yazıyorum.

Şimdi size o günden sonra bana ne olduğunu anlatayım. Gittikten sonra gelininizle beraber komşu ilçedeki sovhozda çalışmaya başladık. Sovhoz üniversiteli iki uzmanı sevinçle karşıladı. Hayalini kurduğumuz evimizi alıp mal sahibi olmaya başladık. Güzel arkadaşlıklar edindik. Ancak... sizin de bildiğiniz gibi ikimiz de iki evin iki şımarık çocuğuyduk. Evlenmeyi bilsek de aile olmayı bilmiyormuşuz. İşte ilk kavgalarımız ve pişmanlıklarımız o zaman başladı. İkimiz de akıllandık ve olgunlaştık.

Ah zavallı annem-babam. Benim mutluluk kaynağım. Yanınızdan gittikten sonra bize kim hazır yatak, sıcak bir ev, lezzetli yemekler ve temiz kıyafetler sunacaktı. Bütün dertler soba yakamamakla başladı. Kış boyunca ev soğuktu ve ısınamadık. Elinde olanı kullanamamaktan daha kötü bir şey yoktu. Ne kadar çabalasak da işler rast gitmedi. “Sobayı sen temizle, hayır sen temizle, suyu sen getir, hayır sen getir” diye kavga etmeye de alıştık. Zavallı biz hiç çamaşır yıkamadığımız için bilmiyormuşuz. Bir sürü pahalı elbiseler, eşarplar çöp oldu. Her şeyden önce sıcak ekmekle tereyağı çok özledim. Ekmek yapmak sadece beyaz unu yoğurmakla bitmiyormuş. Kazanda kaydattığın bütün yemekler her zaman lezzetli olmuyormuş. Sonunda ikimiz annem böyle babam şöyle yapıyordu diye söyleyerek yapıyorduk. Ne kadar zorluk çeksek de gururumuzdan geri dönemedik ve hayatımıza devam ettik. Ama gün geçtikçe sizin değerinizi ve güzel niyetlerinizi, büyük emeklerinizin farkına varmaya başladık. Şımarıklığımız kayboldu. Büyüdük ve çocuk sahibi olduk. Oğlumuzu Arman ismini verdik. Gelininiz bazen çocuk ağlayınca ne yapacağını bilemeyip ağlardı. Benim elimden de hiçbir şey gelmiyordu. Çocuk sahibi olunca anne babanın kıymetini anlarsın sözü doğruymuş. Anneciğim babacığım işte sizin kıymetinizi çok iyi anlıyorum. Her şeyi çok geç anladık. Karşınıza çıkmaya yüzümüz yok. Belki bizi affedip yanımıza dönün dersiniz diye düşüncelerimizi mektuba yazdık. Kıymetli annem ve babam, sırtımızı dayayacak başka dayanağımız mı var? Bu aptal oğlunuzu affedin. Ayaklarınıza kapanıp af diliyoruz. Hiçbir şeyden eksik bırakmayıp büyüttünüz. Yüce gönüllülüğünüzü

bize bir kere daha gösterip bağışlayıcı olun. Şimdi sizi üzdüğüm ve canınızı sıktığım için çok pişmanım. Sizden bir tek “gelin, affettik” sözünüzü duymayı, kapınıza gelip, tekrar özür dileyip torununuzla tanıştırmayı diye hayal ediyorum.

Yaptığım bütün yaramazlıklar için ve o gün kapınızı çekip çıktığım için çok pişmanım. Utancımdan size diyecek kelime bulamıyorum. Doğduğum köyüm, sevgili anne ve babam sizden özür diliyoruz. Sizi çok geç anlayabildik. Sizi herkesin önünde utandırıp ağlattık. Her şeye rağmen o güzel yüreğinizden sevgi ve anlayış bekliyoruz.

3.20 TIRAŞ'I TANIYAN VAR MI?

Eskiden “Biz üç yıl öncesini düşünmeyen adamlarız” derlerdi. Çok doğru söylenmiş. Ben ve eşim Kündekız(gerçek ismi Şınar, sürekli süslendiği için insanlar ona bu adı vermiş) ikimiz bir sene öncesini bile düşünmüyoruz. Her sene otuz aralıkta akşam saat dokuzda bir önceki senenin harcamalarını, kazançlarını hesaplayıp, planlarımızın uygulanıp uygulanmadığını gözden geçirip, başarılarımızı, eksikliklerimizi inceler eleştiririz. Çünkü eleştirmesek hiç düzelmeyiz.

Geçen sene aralığın son gününde gelecek yıl için plan yaptık. Yani gelecek sene kim davet edilecek, hafta sonları nerede nasıl geçecek ne kadar para harcamamız lazım ne kadar para kazanmalıyız, soğım için ne keseceğiz... kısacası her şeyi konuşuruz. Tabii benim de onun da not defterlerimiz vardı. Bu nedenle ikimiz de hazırдық.

Genellikle etkinlikleri Künde'ciğim dile getirirdi.

- Gelecek yıl ben otuz dokuz sen de otuz sekiz yaşına gireceksin. Evleneli on sekiz sene olacak diye aynaya bakıp kaşını kaldırdı(her sene planlarımız böyle başlardı).

Şaka yapmak için “Künde’ciğim sen üç senedir otuz dokuz yaşındasın” dedim. O da buna hemen cevap verdi.

- Senin Ablan on senedir otuz dokuz yaşında. Benim ondan ne eksikim var. Ben beş sene boyunca otuz dokuz yaşında kalmak istiyorum. Sonraki sene ikimiz aynı yaşta olacağız.

- Tamam, tamam anladım.

Ben konuyu kapatıp gelecek senenin planını konuşmaya başladım. Kündekız tekrar konuya girdi.

- Herkeste kalın halı var. Her şeyden önce bunu yapalım. Bu bizim en büyük eksikliğimiz.

- Gelecek sene kız kardeşin evlenmeyecek mi? Belki Kiyit²⁶ için halı gelir.

- Hayır, ben dünürlere yakalı siyah bir kürk sipariş etmiştim.

- İyi yapmışsın. O halde halıyı otuz aralığa yazıyoruz. Peki tatile ne zaman gideceğiz?

- Haziran ayında Toykan ile Koykan’ın Almatı’daki evinde olacağız. Her sene buraya gelip yiyip içip eğleniyorlar. Biz de eltilerimizin misafirperverliklerini görelim.

- Çok iyi bir fikir. Sekiz martta Sarqan, Keltekbay, Dükenbay, Şaşudı(bunların hepsi köydeki zenginler) eşleriyle misafir etmek lazım. Bayram olduğu için kimse eli boş gelmez. Hiç olmazsa yediklerini karşılarlar. Ama sen bana bir takım elbise alacaksın.

Duyduklarımdan memnun olarak ona ne kadar akıllı olduğunu söyledim. Bu arada yirmi üç şubat...

- Merak etme unutmadım! O gün sana çamaşır makinesi alacağım.

---

²⁶ Kiyit (Кийит) erkek tarafının dünürlerine teşekkür etmek için verdiği hediyedir.

- İy olur. Kullandığımız makine iyice yıprandı artık. Dün senin kıyafetlerini yıkarken çok yorulduğum dedim. (Böyle sürünmem onun hoşuna giderdi) Kündekiz'in neşeli halinden istifade ederek benim bir önerim var dedim.

- Dinliyorum.

- Ben bir çocuk istiyorum. Çocuk kokusunu özledim. Şertik okula başladı. Artık sigara da içmiyorum. Şimdi Kündekiz... Şınaşjan'a bir kardeş mi yapsak... Kurban olduğum, ne dersin?

Bunları söylerken içim ısındı. Çünkü Kündekiz'in da hoşuna gitmişti.

- Ya, Allah'ım, tamam peki bunu da planlarımıza ekle.

Böylece yeni planımıza birkaç değişiklikler ve eklemeler yapıp imzaladık. O günden itibaren planımızı gerçekleştirmeye başladık.

Arkadaşlar, planlanan çalışmadan daha iyi ne var ki? Her şey planladığımız gibi ilerledi ve ailemiz oğlumuzun gelmesiyle bir kişi daha büyüdü. Dünürlerimizin siyah kürk getirdiklerini hatırlamışsınızdır. Her şey planladığımız gibi ilerliyor.

İşte yıl sonu yaklaşıyor ama bir anda planın başarısızlıkla sonuçlanma riski var. Halının parası hazır ama almak için fırsat bulamadık. Duvara asmak için çivisini bile çakmıştık. Ancak halıyı alamadık. Güvendiğim adam beni yarı yola bırakmıştı. Şimdi ne yapacağız bilmiyorum. Bu planın sorumlusu olarak ismim, soy ismim ve imzam var. Bu bir gerçek. Planı asmak gibi bir lüksüm olamaz. Bu yüzden risk alıp halı aramaya yola çıktım. Halı deposunun anahtarı Tıraş adlı birisindeymiş. Kışın bahçesine yağın kardan bile vermeyecek kadar cimri ve kabaymış. Fakat plan yapıldı mı kaçış yok. Bu yüzden Tıraş'ı ikna etmek için tanıdık birilerini aramaya başladım. Bütün cesaretimi toplayarak (çıkmadan önce Kündekiz iki ayağımı bir pabuca soktu) kuzenim Bökpen'e geldim.

Nağım amcam Tıraş'ı tanıyor. Onların araları çok iyidir. Cebine bir kırmızı kâğıt koyup yanına git. Ben Bökpen yeğeninizin kuzeniyim aynı köydeniz diye cebine kırmızı kâğıdı koydum.

- Eyvah, Tıraş'dan halı istemektense Allah'tan başka bir şey iste. Ona sözümü geçiremem. Ama sen uzaktan özellikle bunun için gelmişsin. Benim Koraş adında bir dünürüm var. O, sözünü Tıraş'a geçirebilir. Benim gönderdiğimi söyle ama cebinde yine de bir şeyler olsun. Koraş'ı zar zor yakaladım ve Nağım adındaki dünürünüzün yeğenin kuzeniyim dedim. O durumumu anladı. Yakasını doğru elini götürüp şöyle dedi:

- Eyvah eyvah! Allah bana cehennem azabını gösterebilir de Tıraş'ın yüzünü göstermesin! Geçen sene ondan bir kürk istemiştin demediği kalmadı. Ama özellikle bana gelmişsin sorununu çözmeden göndermem seni. Benim bir bacanağım var. Onun adı Köseu. Tıraşla beraber aynı hastanede tedavi görmüşler. Ona benim gönderdiğimi söyle ve yanına bir şişe şampanya al.

Köseu'yu arayıp sonunda buldum. Ona durumumu anlattım ve elimdeki şampanyayı hediye ettim. "İşte durum böyle bacanağınız Koraş'ın dünürünün yeğenin kuzeniyim. Ağabeyciğim yardım edin bana" dedim.

- Ah yavrum, beni dosdoğru ecelime sürüklüyorsun. Tıraş bir katilden de kötüdür. Ben onun ilk karısıyla evlendiğim için benimle konuşmuyor. Şu an aramız çok kötü. Ama madem buralara kadar geldin seni Jargak adlı baldızıma göndereyim O sadece bizi değil Allah'ı bile kandırabilir. Yanına bir şeyler alıp yanına git. Benim gönderdiğimi söyle sana yardım edecek.

Böylece Jargak'ı arayarak yola koyuldum. Ne kadar şanslıymışım ki onunla yolda karşılaştık. Elimdeki hediyeyi ona verip durumu anlattım. Ne isterseniz yaparım bana yardımcı olun. Ben Köseu adlı eniştenizin bacanağının dünürünün yeğenin kuzeniyim dedi.

Jargak nefessiz kalana kadar gülmeye başladı.

- Daha dün "Tıraş seni bir daha gözüm görmesin diye beddua etmişti. O insan değil. Ama madem buralara kadar geldin bir sonraki sokakta yaşayan

Kıyas adlı arkadaşım Tıraş'ın yakınıdır. Bu arada yanına bir şeyler almayı unutma.

Kıyası da buldum ve hediyesini verdim. "Durumlar böyle yaptığınız iyiliği hiçbir zaman unutmayacağım, yardım edin ben Jargak adlı arkadaşınızın eniştesinin bacanağının dünürünün yeğeninin kuzeniyim" dedim.

- Oha ne kadar da yakınmışsın! Bu zamana kadar neredeydin, hiç görmedim seni. Tabii ki yardım edeceğim ancak açlıktan ölsem de toprağın altında kalsam da Tıraş'dan yardım istemem. Madem buralara kadar geldin umarım sorunun çözülür. Şehrin batısında Kıykım adlı kayınçom var. Onlar Tıraş ile çok yakın arkadaşlar. Şuradaki marketten bir konyak alıp git ve benim gönderdiğimi söyle. İyi şanslar.

Tekrar yola koyulmuştum çünkü başka çarem yoktu. Planın son günü yaklaşmıştı. Eve halısız gitmeye gururum el vermiyordu. Almak için tanıdık da bulamıyordum. Ah, kaderim, Kazakların hepsinin birbirleriyle akraba olduklarını söylerler. Tıraş'ı tanıyanlar var mı?

3.21 DAHA NELER GÖRECEĞİM

Fazla söze gerek yok. Bugün bizim eve dünürler gelecek. Neyim varsa hepsini sofraya kokuyorum: taze et, dana eti, at eti, koyun eti, tavuk, peynir çeşitleri, bal kaymak, balık çeşitleri, kış kımız, ağız sütü²⁷, yoğurt...

Bir iki saat sonra misafirlerim gelecek diye hayal ederken eşimin endişeli sesini duydum. Geçen seneki gibi kazandaki yemeği yere döküp bizi rezil edeceğini sandım. Ancak kazan da eşim de yerindeydi.

- Hey, ne oldu?

- Ocak söndü, gaz gelmiyor.

---

²⁷ Yeni doğurmuş ineğin sütü.

- Eyvah! Tam da zamanını buldu.

- Doğalgazı ara.

- Ama komşunun zayıf karısı demişti ki onlar “Acil bir şey olmadıkça bizi rahatsız etmeyin” demiş.

Bu yüzden kuruma gittim. Vardığımda onlar sadece bir grup kadınla beraber oturuyorlardı. Beni gördüklerinde hamam böceği gibi dağılmaya başladılar. Yakalayabildiğim ilk kişiye durumumu anlattım.

- Hangi belediyeye bağlısınız?

- Bilmiyorum.

- Hangi mahalledesiniz?

- Bilmiyorum.

- Adresiniz ne?

- Bilmiyorum, ah durun biliyorum. N. sokak onuncu ev.

- Altıncı belediyeye bağlıymışsınız. Doğal gaz ihtiyacınız varsa bağlı olduğunuz belediye size resmi anlaşma göndermek zorunda. Siz ilk önce oraya gidin.

Alelacele belediyeye gittim.

İki adam o anda satranç oynuyordu. Durumumu anlatmaya başladım. Biri sessiz olun diye işaret parmağını gösterdi. Ben de sessiz kaldım.

Bir anda “anlatın dinliyorum” dedi.

- Doğalgaz yok, bunun için geldim dedim.

- Hangi mahalle?

- Bilmiyorum.

- Hangi ev?

- N sokak onuncu ev.

- Üçüncü mahalleye bağlısınız. Bugüne kadar hiç mi öğrenmediniz. Oraya gidin! Bize gazın bittiğine dair bir kâğıt göndermeleri gerekiyor.

- Orada kime gideceğim? Adı nedir?

- Adını öğrenip ne yapacaksınız size yardımı olmaz.

Başka bir şey demeden çıkıp ve doğruca mahalleye gittim.

Binaya girip durumumu anlattığımda “Nasıl doğalgaz yok? Yalan söylemiyorsunuz değil mi?” dediler.

- Ağabeyciğim neden size yalan söyleyeyim. Eve misafirler gelecek, sıkıştığım için size geldim.

- Tamam size inanıyorum, lazım olan kâğıdı vereceğim. Ancak burada altı kişinin imzasının olması lazım. Onlardan birisi şu an yok. Bu kâğıdı alıp ona götürün. Bir sıkıntı olursa bana söyleyin.

- Teşekkür ederim.

İlk kuruma döndüğümde satranç oynayan iki adam hala yerinden kalkmamıştı.

- Ne oldu?

- Kâğıdı getirdim.

- Bekleyin. Hamlemi yapacağım.

- Acelem vardı ama.

- Acele işe şeytan karışır.

O an hiçbir şey diyemedim. Sonra bana bir parça kâğıt yazıp elime tutuşturdu.

- Şunu gaz kurumuna götür diye emrivaki konuştu.

Çaresizce gaz kurumuna geldim. Kurumda bir toplantı varmış bu yüzden beni görünce dağılmadılar. Getirdiğim kâğıdı onlara verdim ve incelediler. Onlardan birisi:

- Biz gaz deposuna bildireceğiz. Fakat bunu götürecek kimse yok. En erken yarın teslim edebiliriz.

- Sıkıntı değil ben kendim götürebilirim.

- Kaybetmezsiniz değil mi?

- Öncekileri de kaybetmeden teslim ettim ya.

Sora sora Bağdat bulunur demişler. Otobüse binip uzun bir yol giderek gaz deposuna ulaştım. Kapıdaki güvenlik kulübesine kafamı sokup görevliye bakındım. Tahminimce otuz yaşındaki birisi oturuyordu. Ona durumumu kısaca anlattım.

- Yengeciğim bu işi hızlandırabilir miyiz?

İnsanın başına ne gelirse dili yüzünden gelirmiş. Ona yengeciğim dediğim için bana çok kızdı.

- Ben nereden senin yengen oluyorum, konuşmanıza dikkat edin. Ben evli bile değilim diyerek beni tersledi.

- Yavrum, sen de sonuçta evlenmeyecek misin? Belki şimdi yaşın küçüktür ama yine de yarın bir gün gelin olacaksın dedim.

- Olmazsam ne yapacaksınız?

- Yavrum sen bilirsin ama şu benim doğalgaz işini hızlıca bitirelim lütfen.

- Hayır bitiremem.

- Bu kötü huyunla sen zaten koca bulamazsın. Bana engel olma işimi hallediver.

- Ben size engel olmuyorum, gidin buradan.

- Mesai saatim bitti yarın gelin.
- Eyvah, yarına kadar iki yüz ev ne yapacağız ne yiyeceğiz?
- Ne yapacağınız beni ilgilendirmez. Umurumda değil. Burayı terk edin.
- Ah, ahh daha neler göreceğim. Bunun kadar dili zehirli birisini görmemiştim. Böyle çözülemeyen işler de oluyormuş. Kafamı önüme eğip eve geldim. Bu nasıl bir utanç ve rezillik. Misafirlerim gelecekti ve evimde onları bekleyecektim. Eve koşayım bari. Bugün kaş yapayım derken göz çıkardım...

3.22 AFFEDEBİLİR MİSİNİZ?

Köyde bir kargaşa koptu. Haber bir anda halkın arasında çalkalandı.

- Esey'in yaramaz oğlu birisini daha dövmüş.
- Yaralı adam yerde yatıyormuş.
- Bu yaramaz Tülen'i durduracak kimse yok mu!
- Dediklerine dikkat et. Bir gün Tülen gelip evini başına yıkar.

Olay şu şekilde gerçekleşmişti:

Sürekli yaramazlık yapan Tülen sataşacak insan arıyorken Beken ile karşılaşmış.

- Sigara var mı?
- Canım benim, ben sigara kullanmıyorum, demiş Beken.
- O halde bana sigara parası sökül!
- Canım bu yaptığın nedir? Neden böyle davranıyorsun? demiş.

Sonrasında ise yaramaz çocuk sözü uzatmadan yere yatırıp tekmelemiş. Beken o darbelerden sonra bayılmış. Toplanan kalabalık Tülen'i zorla

durdurmuş. İnsanlar ambulans çağırmışlar. Gelen polisler Tülen'i karakola götürmüş. Tüm olanlar bu.

Beken uzun süre hastanede tedavi görmüş. Çıktıktan sonra Beken'i ziyarete gelen insanlar çoktu.

Bu sırada Tülen'in soruşturmasının sonuna gelinmişti. O günün akşamı üç yaşlı adam Beken'in halini hatırlarını sormak için evine gelmiş. Ev sahibi misafiri baş köşeye geçirip sohbet etmişler.

- Halin nasıl yavrum?
- İyileştin mi?
- Çok şükür iyiyim teşekkür ederim.
- Önemli olan can sağlığı geri kalanı halledilir.
- Evet, doğru. Çok haklısınız.

Misafirler çay içtikten sonra aileye kendilerini tanıttılar. Söze ilk olarak şişman olan yaşlı adam girdi.

- Baş köşede oturan ihtiyar yabancı değil uzaktan akrabalar olur. Onun adı Esey.
- Evet, o akılsız Tülen'in babası dedi zayıf ihtiyar.
- Evet tahmin ettim dedi Beken.

İhtiyar adamlar "Biz hem size hem de Esey'e akrabayız" dediler. Bugün evinize sağlığınıza sormak için geldik.

-Öyle mi? dedi Beken gülümseyerek. - Ben neredeyse altmış yaşına girdim. Bu zamana kadar neredeydiniz? Galiba Tülen sayesinde sizinle tanışabildim. O olmasaydı bizi kim yakınlaştıracaktı. Çok sağ olsun!

Beken'in "Ay çok sağ olsun" sözünden sonra Esey onu destekleyerek:

- Doğru diyorsun yavrum, haklısın. Teşekkür ederim diyerek endişeyle ayağa kalktı. O sırada Esey çok duygusallaşarak:

- Çok özür dileriz yavrum, ayaklarına kapanıyorum diye Beken'in önünde eğildi.

Yaşı sekseni geçen yaşlı ihtiyarın ayaklarına kapanıp özür dilemesi insanın gözüne çok çirkin görünüyordu. Beken yaşlı adamı kaldırdı. Diğer iki yaşlı ihtiyar da söze girdi.

- Bekenciğim, bu yaşlı adama üzülün. Oğlu onun tek evladı.

- "Amcasıyla kavga eden yeğen düşermiş." Siz burada yeğensiniz Tülen sizin amcanız.

- "Atın toynağı kendi ilacı olurmuş" Bekenciğim biz yabancı değiliz bir büyüklük yap.

- Bekenciğim çok şükür tanışıyoruz.

- Senin yerinde başka birisi olsaydı Tülen'i bitirirdi.

- Onun akli hala bir çocuğunki gibi. Kaç yaşındaydı?

- Çok genç, yoksa böyle bir şey yapar mıydı?

- Gözü kararmış ve Beken'i tanıyamamış olabilir.

Böylece ihtiyarlar Tülen'i ceza almaktan kurtarmaya çalışmışlar. İhtiyar Esey de arada bir diğer ihtiyarlara katılıp oğlunun affedilmesi için çabalamış. Fakat Beken hiç ağzını açmamış. Çünkü misafirlerin kendi çıkarları için geldiklerini anlamış.

- Evet sözün kısası bu Beken'ciğim, kusura bakma. Farkındayız hatamız çok büyük.

- "Birisi özür diliyorsa onu affetmelisin" diye bir söz vardır.

- Tüm ailenizi evimize davet ediyoruz. Bundan sonra ne isterseniz başımızın üstüne.

Beken bu süreçte hep sessizce oturdu ve evine gelen misafirlere bakıp:

- Gelerek doğru yaptınız. “Affedici olmak büyüklüktür.”

Bu sırada ihtiyar adam yerinden fırlayarak:

- Beken, çok doğru söylüyor.

- Olgun insana laf anlatmak zor değilmiş, Beken’ciğim sen akıllı bir insansın.

- Ah, aklına kurban olduğum.

Beken yarıda kesilmiş konuşmasına devam etti.

- Evet, dün mahkemeden insanlar geldi. Tülen beş yıl hapis cezasına çarptırılabilirmiş.

- Evet, biz de oradaydık, biliyoruz.

- Bize sadece sen yardım edebilirsin. Bizim elimizden hiçbir şey gelmiyor.

- Anladım sizi. Hiçbir şey cezasız kalmamalı. Tülen beş yıl hapis yatsın. Sağ salim döndükten sonra kendisi gelip özür dilesin. Eğer işinize yarayacaksa o zaman onu affederim. Benim söyleyeceklerim bu kadar.

- Vay! Bu ne demek?

- Böyle bir af olur mu?

Beken kararlı bir şekilde “Tabii ki olur” dedi.

3.23 NİYET

Uzun zamandır görmediğim bir arkadaşım ile karşılaştım.

- Nasılsın Toka, uzun zamandır görüşemedik.

- İyî değilim.

- Hayırdır, her Şey yolunda mı? Seninle ilgili kötü bir haber almadım. Nasıl bir Şanssızlıkla karşılaştı? Baban da yaşlanmıştı...

- O ihtiyaŕ ölür m hiç. Sağlığı yerinde evde oturuyor.

- Sağlığı yerindeyse iyi. Bu arada büyük anneniz neşeli bir insandı. Eğer ona kötü bir Şey olduysa kusura bakma haberi gelmedi. Rahmetli iyi bir insandı.

- İhtiyarlara bir Şey olsaydı bu kadar zorlanır mıydım? Neden bahsediyorsun sen?

- Eyvah kusura bakma. Geçenlerde birinin eşine araba çarptığını duymuştum. Umarım o senin eşin değildir. Hastanede mi yoksa evde mi?

- Sen de her Şeyden Őpheleniyorsun. O kadın eşim olsaydı araba ona değil o arabaya çarpardı.

- O zaman sana ne oldu? Beni korkutuyorsun çocuklar iyi mi?

- İyiler onlara ne olabilir ki? Onlar yedi başlı ejderha gibiler. Durmadan yaramazlık yapıyorlar.

- Canım benim, ne oldu sana? Aklımı başımdan alacaksın...

- Aklını bedava versen bile almam.

- Başına ne geldi, söyle.

- Büyük bir soruna mı karıştı?

- Yakın zamanda arabamı Şey yaptım.

- Ne yaptın?

- Garajdan çıkarken yanlışlıkla arabamın sağ tarafını sürttüm ve boyası gitti. Ne yapacağım Şimdi...

- Bu muydu seni bu kadar kederlendiren?! Ben baŐının belada olduğunu düşünmüştüm.

- Ben sizi biliyorum. Beni çekemiyorsunuz. Ne kadar art niyetli olduğunuzu zaten biliyordum. Bunu arabayı ilk gördüğünde hayırlı olsun diyerek kırk som verdiğin gün anlamıştım. Jılık yüz som vermişti. Gerçek dost odur. Arabam bu durumdayken tabii ki de kaygılanmazsın. Ahh ahh, arabamın boyası gitti. Şimdi ne yapacağım? Keşke bana bir şey olsaydı.

- Bırak ya bu kadar kendini yıpratma. Boyasını yaptırmayacak mısınız? Umarım kırık yoktur...

- Ağzını hayra aç! ne kadar da art niyetlisin. Benim arabam bozulursa sanki senin ölmüş baban geri gelecek. Ne diyorsun sen? Niyeti kötü seni! Sen beni çekemiyorsun! Sizin gibileri iyi tanıyorum.

- Ne demek seni çekemiyorum? Bu arabayı bizim sayemizde almadın mı? Araba için yeterince paran yoktu ve biz arkadaşların olarak sana destek olmadık mı? Bu şekilde konuşma!

- Hadi ordan! Hangi biriniz acıdığınız için para verdiniz. Siz de işiniz düştüğünde kullanırız diye düşünerek para verdiniz. Tüm insanlar kendi malına düşkün.

- Arabana kim bindi?

- Neden bindireyim? Sizin için mi aldım sanki?

- İstersem annemi, babamı, çocuklarımı bile bindirmem. Bu Kazaklar ne kadar ilginç bir millet! İhtiyacı olan kendine araba satın alıp binsin.

Toka'nın böyle kötü niyetli bir insan olduğunu zaten biliyordum. Lafı çok uzatmadan "Layığını bul" deyip yoluma devam ettim.

3.24 KİMİ SUÇLAYAYIM

Hepiniz benim bir besteci olduğumu biliyorsunuz. Övünmek istemem ama şarkı söylenen her yerde benim ismim anılmadan başlanmaz. Çok sayıda

yarışmadan ödöl kazandım. Belki yeteneğim, emeğimin meyvesidir. Ancak itibarsız değilim. Tanınmış sanatçılar da arkamdan güzel sözler söylerler.

Bir keresinde besteciler birliği başkanı beni yanına çağırđı:

- Genç bestecilere umut ve güven veren bir insansın. Aramıza yetenekli gençlerin katılması bizim için büyük bir başarı. Sana önemli bir görev vermeyi düşünüyoruz. Seni il merkezinin Arkau şehrine çalışman için göndereceğiz.

Orası daha önceden çok yetenekli halk bestecilerinin çıktığı bir yer. Orada Filarmoni orkestrasının başında olacaksın. Aynı zamanda köy yaşamı hakkında eserler yazmakla yükümlüsün. Halk bestecilerini de unutma dedi.

O an dünyalar benim olmuştu. Oradaki yaşam, gençler, çalışanlar, işler gözümün önüne geldi. Özellikle benim gibi genç bestecilerin sanatları için böyle bir şeye ihtiyaçları vardı. Çok uzatmadan eşimle beraber Arkau'ya gittim.

Gelir gelmez çalışmaya başladık. Genç sanatçılar bir araya toplanıp ilk konserimizi başarıyla tamamladık. Üç dört ay geçti fakat bizim daireden haber yoktu. Kültür başkanlığına gittim. Onlar:

- Tanınmış bir sanatçısınız. şehir kültür komitesine gidin. Burada besteci, şair, yazar çok yok diye tavsiye etti.

Ertesi gün ödülleri ve diğer belgeleri alıp kültür komitesine gittim. Başkan tatildeymiş. Daire meselesine yardımcısı bakıyormuş ancak randevuyu en erken sonraki güne alabildim. Sekreter hanım sırada çok insan olduğunu bu yüzden geç geldiğim için yetişemeyeceğimi söyledi. Kızı ikna etmeye çalıştım fakat başarılı olamadım. Başka yolum olmadığı için umutsuzluktan kimliğimi çıkarıp gösterdim ve kız bana gülümsedi.

- Siz "Bekarlar" şarkısının yazarı mısınız?

- Olabilir.

- Affedersiniz. Sizi tanıyamadım. Bu hatamı yarın sizi ilk sıraya koyarak telafi etmek istiyorum.

- Teşekkür ederim.

Sonraki gün randevu zamanım geldiğinde başkan yardımcısının karşısına oturdum. Yardımcısı elimi sıkıp selamlaştı.

- Anlatın lütfen, dinliyorum.

- Buraya bir iş için gelmiştim.

Besteciyim dedikten sonra ismimi ve soy ismimi verdim.

O da daha sıcak bir sesle biliyorum, biliyorum her gün radyoda sizi dinliyorum. Hoş geldiniz. Biz sanatla uğraşan insanları çok severiz. Şehrimizle ilgili bir şeyler yazarsanız bizi de arasına eklerseniz çok seviniriz.

- Bu yüzden geldik zaten dedim neşeyle.

Başkan yardımcısı arkasına yaslanıp konuşmaya başladı:

-Bu besteciler ne kadar da harika insanlar değil mi? Örneğin Kaldayak ve Kurmangali, Bibigül Bayseyitova, Eset Nurgaliyev, Beyseu Bağlanova, Ospanhan Eubekirov, Eskendir Hasanbayev gibi sanatçıların şarkılarını dinleyince tüyleriniz diken diken oluveriyor. Ah, sanat asla unutulmayacak nadide bir şey... Bu arada adınız neydi?

Ona ismimi söyledim.

-Evet sizi tanıyorum. "Akbulak" sizin besteniz değil mi?

- Evet, dedim seri bir şekilde.

- Harika bir şarkı, her zaman dinlerim. Şu aralar üzerinde çalıştığınız başka bir eseriniz var mı?

- Var, bu şehir hakkında bir şarkı yazdım. Yakında yayınlanacak.

- Aferin sana tebrikler. Peki oğlum yabancı değiliz. Senin sıkıntın nedir?

- Daire konusunda sıkıntım var. Yaz geçiyor. Buraya belirli bir görev ve yönlendirmeye çalışmaya gelmiştim. Lütfen daire konusunda yardımcı olun.

- Burada mı çalışıyorsunuz?

- Evet

- Ben sizin Almatı'da yaşadığınızı düşünmüştüm.

Biraz oturup düşündü ve bana dönüp sıcak sesiyle:

- Hmm demek burada yaşıyorsun. Ne yapsak... Eee yavrum ev bulma işi biraz zor. Çünkü buraya gelen çok ama ilçemiz çok küçük. Herkese ev bulma imkânımız yok. Sadece siz değil şarküteri müdürüne de ev bulamadık. Her gün gideceğim diye isyan ediyor.

Ayrıca özel davetle gelen telefon tamircileri için bile altı ay ev bulamadık. Bu yüzden burada telefon bazen çalışmıyor. Personel yok. Ah yavrum seni çok iyi anlıyorum ancak ev yok. Görüyorsun çok soran var.

Benim yüzüme bakarak:

Dürüst olmak gerekirse bize şarkıcı söz yazarından daha fazla zor işlerde çalışacak inşaat işçisi, tesisatçı, muhasebeci, aşçı ve şoför lazım. Bu arada başkan "ben gelene kadar bir şoför bul" demişti. Şoför tanıdığınız var mı? O yeni Volga'yı²⁸ kullanacak. Ona bir daire bulabiliriz. Bildiğin birileri var mı?

- Bilmiyorum dedim çıkarken.

- Yavrum işler bu durumda, kusura bakma.

Beni mağaza müdürü ya da şoför yapmayan tanrıyı suçladım. Başka kimi suçlamalıydım ki...

---

²⁸ Adını Avrupa'nın en uzun nehrinden alan bu araba markası Ruslara aittir. Sovyetler Birliği zamanında yüksek statü sembolü olarak devlet görevlileri, parti üyeleri gibi kişiler tarafından kullanılmıştır.

SONUÇ

Kökenini konar-göçer toplum tarzından alan Kazak edebiyatı zengin bir sözlü edebiyata sahiptir. Destanlar, masallar, efsaneler ve menkıbeler gibi sözlü edebiyat unsurları, Kazakların edebi üretiminde önemli bir rol oynamıştır. Bu geleneğin yanı sıra, Batı'daki roman ve hikâye türlerinin Kazak edebiyatına girmesiyle modern edebiyatın temelleri atılmıştır. Rus İhtilalinden sonra Kazakistan'da yaşanan milli uyanış ve aydınlanma dönemi birçok milli gazete ve derginin yayımlanmasına yol açmıştır. Yazarlar aracılığıyla Kazak kültürüne ve milli kimliğin korunmasına dair çalışmalar sürdürülmüştür. Fakat Sovyet döneminde, milli hareketler bastırılmış ve edebiyat partinin hizmetine yönlendirilmiştir. Uygulanan Sosyalist Realizm ideolojisi sebebiyle uzun bir süre ismarlama metinler verilerek edebiyat köreltilmiştir. Bu sebeple Sovyet dönemi eserlerinde kahramanlık temaları ön plandadır. Bu daralmadan ancak bağımsızlık döneminde çıkabilen yazarlar yerli ve milli unsurları hikayelerinde barındırmaktan çekinmemişlerdir.

Edebî eleştiri, Kazak edebiyatının gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Edebiyat eleştirisinin Kazak edebiyatında ortaya çıkışı ve gelişimi üç aşamada incelenebilir: doğuş dönemi, bir tür olarak oluşma ve gelişme dönemi ve büyüme ve olgunluk dönemi. Edebi eleştiri, Kazak edebiyatının sanatsal ve ideolojik yönlerini incelemiş ve değerlendirmiştir. Kısacası, Kazak edebiyatı, zengin sözlü edebiyat geleneği ile başlayıp modern edebiyatın etkisiyle şekillenmiştir. Sovyet döneminde ideolojik baskı altında olsa da milli kimlik arayışını sürdürmüş ve bağımsızlık sonrası dönemde bu arayış daha da belirginleşmiştir. Edebi eleştiri, edebiyatın gelişimine ve değerlendirilmesine katkı sağlamıştır.

Bu çalışmada, Kazak edebiyatının önemli hikâye yazarlarından biri olan Seyit Kenjeahmetov'un 1981'de yayınlanan ve eleştirel hikayelerinin bulunduğu *Söylemedi Demeyin* adlı hikâye kitabı aslından çevrilerek incelenmiştir. En basit anlatımla toplumda ahlaki unsurları bozan ve sistemi aksatan kişilerin neden oldukları kargaşalar ele alınmaktadır. Okuyucunun dikkatini çeken ilk konu

rüşvet olsa da daha derinlerinde bulunan güç sarhoşluğu her şeyin sebebidir. Güç, hemen hemen tüm hikayelerde önemli bir tema olarak karşımıza çıkar ve bu, toplumun kendi ahlak anlayışını yozlaştırmasıyla ilişkilendirilir. Güç sahipleri genellikle iyi durumda yaşarlar ve bu durum toplumda korku ve sessizliğe neden olur. Rüşvet, bu ahlaki çürümenin belirgin bir sonucudur ve hikayelerde sıkça işlenir. Güç ve rüşvet, hizmet alamama, bürokrasi engelleri, eziklik psikolojisi ve devlet memurlarının tutumları gibi konuları etkileyerek şekillendirir. Hikayeler, toplumun aksak yönlerine eleştirel bir bakış açısı sunar ve okuyucunun bilinçlenmesine yardımcı olur. Sosyal problemlerin açık sözlülükle ve eleştirel bir tavırla söylendiği bu hikayelerde yazarın her adımı, eleştirel bir amaca hizmet eder.

Toplumun aksaklıklarının eleştirildiği bu hikayelerde okuyucunun kişilerin düşünce sistemine dahil olmaları aktarılmak istenilenleri kolaylaştıracaktır. Bu sebeple yazar farklı tekniklere başvurmuştur. Kişinin sanki karşısında birisi varmış gibi konuşmasını içeren bölümlerde hayata ve yaşadığı durumlara olan bakış açısına ulaşılır. Bu yaklaşımla, kişinin kişiliğinden ve iç dünyasından çıkarımlar yaparak eserin anlaşılabilirliği artar. Örnek verilecek olunursa *Kötü Niyet* adlı hikâyeye bu tekniğinin en yoğun şekilde kullanıldığı bir örnektir. Yazar, rüşvet alan bir karakterin gözünden toplumun bu aksaklığını eleştirir. Karakter, kendi eylemlerini mantıklı ve doğruymuş gibi göstermeye çalışır. Bu düşüncelere sahip bir kişinin güç eline geçtiğinde yapabileceklerinin sınırı olmadığı aşikardır. Başkişi de ona verilmiş olan bu gücün ve yapabileceklerinin farkındadır bu sebeple hoşuna gitmeyen insanları cezalandırmaktan geri kalmaz. Bunların yanında bir de öğüt amaçlı yazılmış hikayeler (*İnsan Gibi Yaşayalım* ve *Erkek Milletinin Sırrı*) bulunmaktadır. Fakat bu öğütler yazarın amacından sapmayan bir yolla eleştirel dile başvurularak yazılmıştır. Anlatıcı, kadın-erkek ilişkilerinde dikkat edilmesi gereken noktaları ve bekleyen problemleri detaylı bir şekilde anlatır.

Toplumda bulunan aksaklıkların ve yetersizliklerin bolca işlendiği görülmektedir. *Öylece Kaldım* ve *Allah Kimsenin Başına Vermesin* gibi hikayelerde yurt dışındaki eğitimin kalitesi vurgulanır. Yurt dışından mezun olan bir kişinin

hemen müdür olarak atanması gibi durumlar ile örneklendirilir. Bazı hikayelerde ise daha iyi iş fırsatları ve çocukların kaliteli eğitim alması için şehir merkezini tercih eden karakterler bulunur. Sovyetler Birliğinin Türkistan toplumunu Ruslaştırma politikasında eğitim bir araç olarak kullanmıştır. İlk kırsal bölgeler modernleşme adı altında kentleştirilmiş ve köklerinden kopartılmıştır. Çocukların yatılı okullarda okutulma propagandası edebi eserler aracılığıyla yapılmıştır. Neticede kendi kültürüne, örf adetlerine, inancına yabancı, ötekileşmiş nesil yetişmiştir. Bu sayede döneme, dönemin yeterliliklerine, hedeflenen politikalara ve insanların tercihlerine dair veriler elde edilmektedir. Verilerin bir düzleme yerleştirilmesi aşamasında ise mekânın önemliliği değer kazanır. Çünkü insan bulunduğu yerin yıldızıdır. İşlenen konuların eleştirel dolayısıyla toplumun yaralarını içermesi sebebiyle genellikle kapalı-dar mekanlar, evler veya depolar gibi ortamlar ön plandadır. Kapalı kapılar ardında gerçekleştirilen ve insanlardan saklanılan olaylar gibi bu hikayelerde de sanki yozlaşmalar tüm dünyadan saklanmak istemişçesine kapalı-dar mekanların yardımıyla oluşturulmuştur.

Ayrıca bu dönemde sıradan vatandaşların yurt dışına çıkması neredeyse imkansızdır. Sömürge ideoloji, halka sadece Sovyetler Birliği içinde huzurlu ve refah dolu bir hayatın olduğunu bilinçaltlarına işlemiştir. Bu sebeple hikayelerin hepsinde yurt dışı kavramı Sovyetler Birliği ülkelerini içermektedir. Bir tek Ayda Altı Gün adlı hikâye ile aya gidilmiş ve Sovyetler Birliğinin büyüklüğü sebebiyle onların da Kazakçayı konuştukları aktarılmıştır. Sonuç olarak eserlerde hep kapalı mekanlar veya olağanüstü mekanların kullanılması dikkatimizi çeker. Sokaklar ise gökyüzünün berraklığı gibi bazen karakterlerin tartışmalarını, bazen de gençlerin mutluluğunu göstermek için yerinde kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş. (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Askarova, A. (2019). *Қазақ Әдеби Сыны Теория, Тарихи Мәселелері Және Оқыту Методикасы*. Almatı: Kazak Üniversitesi.
- Aytür, Ü. (2009). *Henry James ve Roman Sanatı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bakhtin, M. (2001). *Karnavaldan Romana Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar* (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Buran, A., Alkaya, E. (2019). Kazak Türkçesi. Ahmet Buran ve Mehmet Mahur Tulum (Ed.). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 2*. (s.104-156). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Çetin, N. (2015). *Roman Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetişli, İ. (2004). *Metin Tahlillerine Giriş 2*, Ankara, Akçağ Yayınevi.
- Çetişli, İ. (2008). *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, A.B. ve diğerleri (1991). Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erdem, T., Shilmambetov, S. (2021). "Alaş" Partisi ve Kazak Milli Aydınlanma Süreci: Kimlik ve Din. *SDE Akademi Dergisi*, 1(3), 12-35.
- Forster, E.M. (1982). *Roman Sanatı* (Ü. Aytür, Çev.). İstanbul: Adam Yayınları. (2016)
- Hekimoğlu, V. S. F. (2018). Birinci Dünya Savaşının Kazakistan'a Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (35), 103-120.
- Iskakulı, D. (1993). *Сын шын болсын*. Almatı: Kazak Üniversitesi.
- İbrahim, D. (2013). Kazak Hikayeciliğine Genel Bir Bakış. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (50), 162-180.

- Jdanov, A. (Ağustos 1934). *Sovyet Yazarlar Birliği Birinci Kongresi Konuşması* [Bildiri], Sovyet Yazarlar Birliği Birinci Kongresi, Moskova.
- Kalıkbekova, K. (2007). 1960 жылдардағы әдеби сын. Almatı: Bilim.
- Kaplan, M. (2019). *Hikâye Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kekişuli, T. (2003). *Қазақ әдебиеті сынының тарихы*. Almatı: Bilim.
- Kınacı Baran, C. (2021). Kazakistan'da Sovyet Devrinden Bağımsızlık Dönemine Değişen Kazak Edebiyatı. *Türkoloji* (106), 30-43.
- Kıran, Z., Kıran Eziler, A. (2011). *Yazınsal Okuma Süreçleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Koç, K. (2021). *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi- Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Korkmaz, R. (1997). *Sabahattin Ali İnsan-Eser*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Korkmaz, R., Şahin, V. (2007). *Romanda Mekân Poetiği ve Çözümler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, R., Şahin, V. (2018). *Romanda Kişiler Dünyası*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Mukuşeva, C. (2014). Қазақ Әдебиеті Сынының Қалыптасу Тарихынан. *Н.В. Гоголь атындағы Қарағанды облыстық әмбебап ғылыми кітапханасы*, Қазақстан.
- Narlı, M. (2002). Romanda Zaman ve Mekân Kavramları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(7), 91-106.
- Özön, M. N. (1954). *Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Sağlık, Ş. (2002). Kurmaca Âlemin Kurmaca Sözcüklerinden Romanda Zaman-Mekân-Tasvir, *Hece Dergisi*, S.65/66/67, s.130-161.
- Sazyek, Hakan (2020). *Roman Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Hece Yayınları

Stevick, P. (1967). Roman Teorisi (S. Kantarcioğlu, Çev.). Ankara: Akçağ Yayınevi. (2010).

Tosun, N. (2011). *Modern Öykü Kuramı*, Ankara: Hece Yayınları.

<https://pauctle.com/kztr/> (Son erişim: 13.06.2024)

<https://tr.glosbe.com/kk/tr> (Son erişim: 13.06.2024)

<https://sozdik.kz/> (Son erişim: 13.06.2024)

<https://tobyl-torgai.kz/2019/03/26/4954> (Son erişim: 13.06.2024)

<https://egemen.kz/article/11789-seyit-kenzheakhmetuly> (Son erişim:13.06.2024)

<https://abai.kz/post/6896> (Son erişim: 13.06.2024)

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu Master's Thesis Dissertation Originality Report	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA	
Tarih: 02/08/2024	
Tez Başlığı: SEYİT KENJEAHMETOV'UN HİKAYECİLİĞİNDE ELEŞTİREL BAKIŞ	
Yukarıda başlığı verilen tezin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 247 sayfalık kısmına ilişkin, 02/08/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %5 'dir.	
Uygulanan filtrelemeler*:	
1. ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç	
2. ☒ Kaynakça hariç	
3. ☒ Alıntılar hariç	
4. ☐ Alıntılar dâhil	
5. ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç	
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.	
Gereğini saygılarımla arz ederim.	
Erkan Mayda	

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Erkan Mayda
	Öğrenci No	N21238834
	Enstitü Anabilim Dalı	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
	Programı	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları – Yüksek Lisans

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Doç. Dr. Nurtaç ERGÜN ATBAŞI

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES DEPARTMENT OF MODERN TURKIC LANGUAGES AND LITERATTURES	
Date: 02/08/2024	
A Critical View On Seyit Kenjeahmetov's Storywriting	
According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 02/08/2024 for the total of 247 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 5%.	
Filtering options applied**:	
1. ☒ Approval and Declaration sections excluded	
2. ☒ References cited excluded	
3. ☒ Quotes excluded	
4. ☐ Quotes included	
5. ☒ Match size up to 5 words excluded	
I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.	
Kindly submitted for the necessary actions.	
Erkan Mayda	

Student Information	Name-Surname	Erkan Mayda
	Student Number	N21238834
	Department	Modern Turkic Language and Literatures
	Programme	Modern Turkic Language and Literatures – Master Degree

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Doç. Dr. Nurtaç ERGÜN ATBAŞI

**As mentioned in the second part [article (4)/3] of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding reference, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-09
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-YL-09 Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for Master's Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA	
Tarih: 01/08/2024	
Tez Başlığı: SEYİT KENJEAHMETOV'UN HİKAYECİLİĞİNDE ELEŞTİREL BAKIŞ	
Yukarıda başlığı verilen tez çalışmam:	
<ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır. 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne veya ruh sağlığına müdahale içermemektedir. 4. Anket, ölçek (test), mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme gibi teknikler kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen araştırma niteliğinde değildir. 5. Diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri kullanımını (kitap, belge vs.) gerektirmektedir. Ancak bu kullanım, diğer kişi ve kurumların izin verdiği ölçüde Kişisel Bilgilerin Korunması Kanuna riayet edilerek gerçekleştirilecektir. 	
Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.	
Gereğini saygılarımla arz ederim.	
Erkan Mayda	

Öğrenci	Ad-Soyad	Erkan Mayda
	Öğrenci No	N21238834
	Enstitü Anabilim Dalı	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
	Programı	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Doç. Dr. Nurtaç ERGÜN ATBAŞI

* Tez Almanca veya Fransızca yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-09
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-YL-09 Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for Master's Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF MODERN TURKIC LANGUAGES AND LITERATURES

Date: 01/08/2024

Thesis Title: A Critical View On Seyit Kenjeahmetov's Storywriting

My thesis work with the title given above:

1. Does not perform experimentation on people or animals.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not a research conducted with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using techniques such as survey, scale (test), interview, focus group work, observation, experiment, interview.
5. Requires the use of data (books, documents, etc.) obtained from other people and institutions. However, this use will be carried out in accordance with the Personal Information Protection Law to the extent permitted by other persons and institutions.

I hereby declare that I reviewed the Directives of Ethics Boards of Hacettepe University and in regard to these directives it is not necessary to obtain permission from any Ethics Board in order to carry out my thesis study; I accept all legal responsibilities that may arise in any infringement of the directives and that the information I have given above is correct.

I respectfully submit this for approval.

Erkan Mayda

Student Information	Name-Surname	Erkan Mayda
	Student Number	N21238834
	Department	Modern Turkic Language and Literatures
	Programme	Modern Turkic Language and Literatures

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Doç. Dr. Nurtaç ERGÜN ATBAŞI